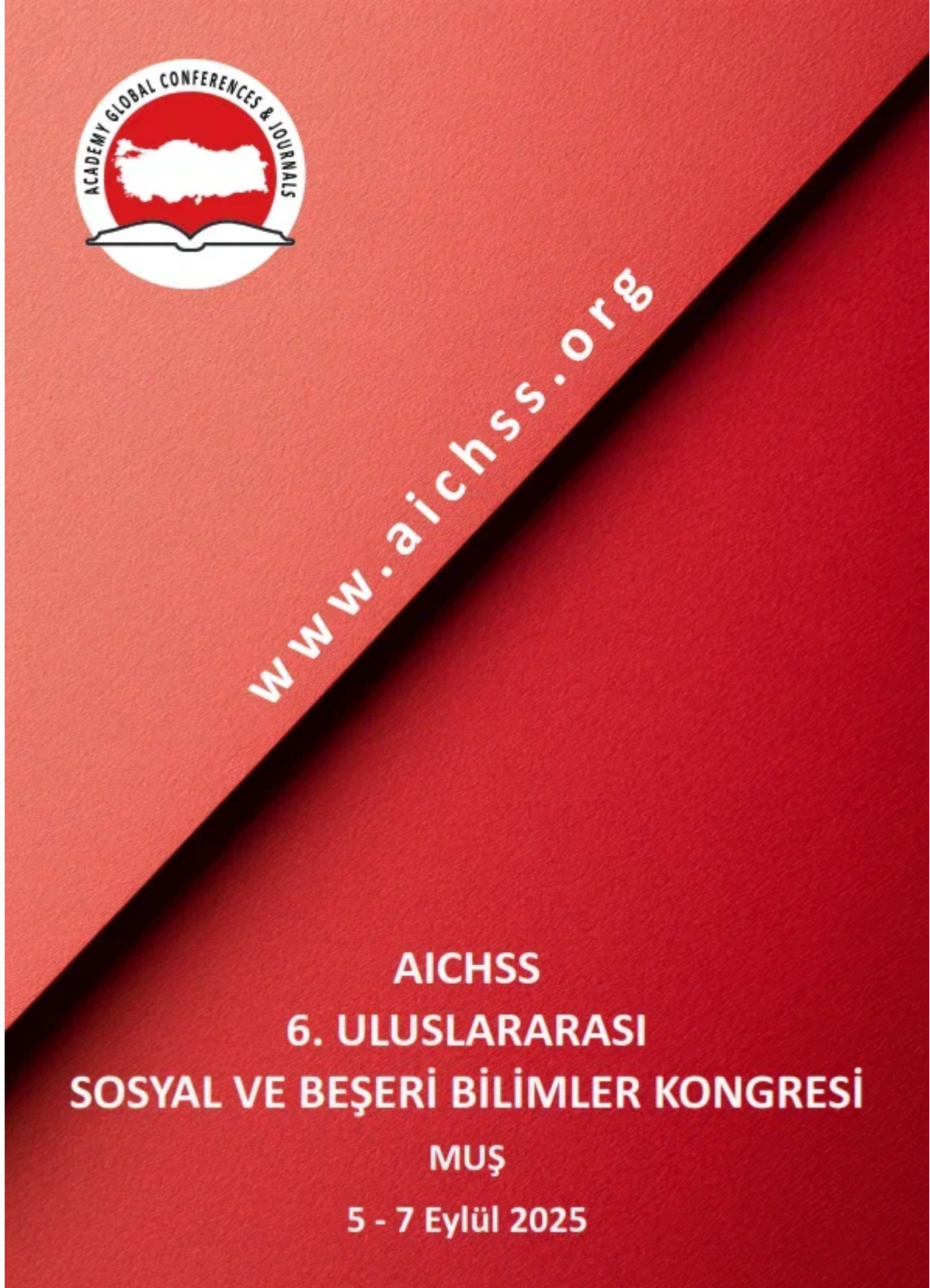

CONFERENCE BOOK

Issued: 15.10. 2025
ISBN: 978-625-5694-31-7

**AICHEAS 6TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL
SCIENCES
SEPTEMBER 5-7, 2025
MUŞ**

CONGRESS ORGANIZING BOARD

Head of Conference: Prof. Dr. Başak Hanedan

Head of Organizing Board: Assis. Prof. Dr. Gültekin Gürçay

Prof. Dr. Hülya Çiçek

Prof. Dr. Ali Bilgili

Prof. Dr. Başak Hanedan

Prof. Dr. Hajar Huseynova

Prof. Dr. Dwi Sulisworo

Prof. Zain Musa

Prof. Dr. Sameer Jain

Prof Yakup Babayev

Prof. Dr. Suyatno

Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran

Assoc. Prof. Dody Hartanto

Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn

Assoc. Prof. Nazile Abdullazade

Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi

Assoc Prof. Dr. Feran Aşur

Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov

Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari

Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş

Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova

Assist.Prof.Dr. Naci Büyükkaracığan

Lect. Mehmet Nuri Ödük

Assist. Prof. Ihwan Ghazali

Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu

Assist. Prof. Dr. Mahruxh Dovlatzade

Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou

Dr. Dadash Mehravari

Dr. Aynurə Əliyeva

Dr. Amaneh Manafidizaji

Issued: 15. 10. 2025

ISBN: 978-625-5694-31-7

CONFERENCE ID

AICHEAS 6TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE

**SEPTEMBER 5-7, 2025
MUŞ**

ORGANIZATION

Academy Global Conferences & Journals

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES

**Turkey – Austria – Italy- Ghana - Mongolis – Slovenia- Germany – Thailand-
Kazakhstan – Kuwait- Oman - Tajikistan- Jordan – Cambodia- Lebanon- China-
Indonesia- Romania- France- Laos- Ethiopia- Egypt- Spain-**

-

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :

**39 papers presented from Turkey and 45 papers from other Countries
Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an
"official assignment letter"**

Edited By

DR. AMANEH MANFIDIZAJI

*All rights of this book belong to Academy Global Publishing House
Without permission can't be duplicate or copied.
Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.
Academy Global–2025©*

Scientific & Review Committee

Prof. Dr. Ali BİLGİLİ – Türkiye
Prof. Dr. Naile BİLGİLİ – Türkiye
Prof. Dr. Başak HANEDAN – Türkiye
Prof. Dr. Hülya Çiçek KANBUR – Türkiye
Prof. Dr. Emine KOCA – Türkiye
Prof. Dr. Fatma KOÇ – Türkiye
Prof. Dr. Hajar HUSEYNOVA – Azerbaijan
Prof. Dr. Dwi SULISWORO – Indonesia
Prof. Dr. Natalia LATYGINA – Ukraina
Prof. Dr. Yunir ABDRAHIMOV – Russia
Prof. Muntazir MEHDI – Pakistan
Prof. Dr. Raihan YUSOPH – Philippines
Prof. Dr. Akbar VALADBİGİ – Iran
Prof. Dr. F. Oben ÜRÜ – Türkiye
Prof. Dr. T.Venkat Narayana RAO – India
Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ – Türkiye
Prof. Dr. Mustafa BAYRAM – Türkiye
Prof. Dr. Saim Zeki BOSTAN – Türkiye
Prof. Dr. Hyeonjin LEE – China
Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet AYDIN – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat BARAN - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Dilorom HAMROEVA - Uzbekistan
Assoc. Prof. Dr. Abbas GHAFARI – Iran
Assoc. Prof. Dr. Yeliz ÇAKIR SAHİLLİ - Türkiye
Assoc. Prof. Ivaylo STAYKOV - Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Ümit AYATA – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Okan SARIGÖZ – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Eda BOZKURT – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Ahmet TOPAL – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Sandeep GUPTA – India
Assoc. Prof. Dr. Veysel PARLAK – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mahmut İSLAMOĞLU – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Nazile ABDULLAZADE – Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Aysel ARSLAN – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Bekir GÜRBULAK – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Erkan EFİLTİ - Kirgizistan
Assist. Prof. Dr. Göksel ULAY – Türkiye
Assist. Prof. K. R. PADMA – India
Assist. Prof. Dr. Omid AFGHAN - Afghanistan

Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan ALANAZI - Saudi Arabia
Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amina Salihi BAYERO – Nigeria
Assist. Prof. Dr. Baurcan BOTAKARAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif FAKHEER - Jordania
Assist. Prof. Dr. Gültekin GÜRÇAY – Türkiye
Assist. Prof. Dr. Dody HARTANTO - Indonesia
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini HEYDALOU – Iran
Assist. Prof. Dr. Bazarhan İMANGALIYEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşılı JAYLIBAY - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Mamatkuli JURAYEV – Uzbekistan
Assist. Prof. Dr. Kalemkas KALIBAEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bouaraour KAMEL – Algeria
Assist. Prof. Dr. Alia R. MASALIMOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amanbay MOLDIBAEV - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bhumika SHARMA - India
Assist. Prof. Dr. Gulşat ŞUGAYEVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. K.A. TLEUBERGENOVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA – Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Hoang Anh TUAN - Vietnam
Assist. Prof. Dr. Botagul TURGUNBAEVA - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Dinarakhan TURSUNALIYEVA - Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Yang ZITONG – China
Assist. Prof. Dr. Gulmira ABDİRASULOVA – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa
Assist. Prof. Dr. Zohaib Hassan Sain – Pakistan
Assist. Prof. Dr. Murat GENÇ – Türkiye
Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India
Assist. Prof. Dr. Vaiva BALCIUNIENE – Lithuania
Assist. Prof. Dr. Meltem AVAN – Türkiye
Aynurə Əliyeva - Azerbaijan
Sonali MALHOTRA - India

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Veteriner Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-36643897-000-2300315795
Konu : Görevlendirilme.

05.10.2023

KLİNİK BİLİMLER BÖLÜMÜ BAŞKANLIĞINA

İlgi : 04.10.2023 tarihli ve E-36643897-000-2300313904 sayılı belge.

İlgide kayıtlı yazıda belirtildiği üzere, Bölümünüz Veterinerlik İç Hastalıkları Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Prof. Dr. Başak HANEDAN'ın, "Academy Global Conferences & Publishing tarafından önümüzdeki tarihlerde düzenlenecek olan uluslararası kongrelerde; kongre başkanı, kongre düzenleme ve bilim kurulu üyesi olarak görevlendirilmesi Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Yavuz Selim SAĞLAM
Dekan

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: c147f559-545f-45be-8400-8eec2b215b38
Atatürk Üniversitesi Veteriner Fakültesi 25240 Erzurum
Tel: +90 442 2317222
Elektronik Ağ: <http://www.atauni.edu.tr/#!birim=veteriner-fakultesi>
Kep Adresi: atauni@hs01.kep.tr

Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ataturk-universitesi-ebys>

Bilgi: Derya FINDIK
Faks: +90 442 2317244
E-Posta: vetfak@atauni.edu.tr

**AICHSS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and
SOCIAL SCIENCES
AICHEAS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH,
ENGINEERING and APPLIED SCIENCES
September 5 – 7, 2025
MUŞ**

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

<https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=fOYazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1>

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- **Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderatör olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.**
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- **Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmasını moderatörler temin edecektir.**
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- **Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.**
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- **Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.**
- Sunum yapmak zorunludur. **Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması söz konusu olamaz.**
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.
- **SADECE ÇALIŞMADA YAZAR OLARAK GEÇEN KİŞİLER SUNUM YAPABİLİR !**

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

AICHSS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Öğr. Gör. OLGUN KÜÇÜK	1	AN ANALYSIS OF COMPLAINTS ON THE WEBSITE SIKAYETVAR.COM REGARDING THE PURCHASE OF HOUSING AND LAND	Prof. Dr. Murat Selim SELVİ Meltem POLAT
		2	UNIVERSITY STUDENTS' PACKAGED FOOD CONSUMPTION HABITS AND CULTURE	Prof. Dr. Murat Selim SELVİ Doğan CAN
		3	NİĞDE ULUKIŞLA İLÇESİNDE TARIMSAL FAALİYETLERLE UĞRAŞAN KADINLARIN KOOPERATİFLEŞME HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ	Fatma KESKİN Prof.Dr.Dilek BOSTAN BUDAK
		4	TIBBİ VE AROMATİK BİTKİ YETİŞTİRİCİLİĞİNDE KADIN	Fatma KESKİN Prof.Dr.Dilek BOSTAN BUDAK
		5	A STUDY ON THE MEDIA, DISABLED INDIVIDUALS AND SUICIDE	Öğr. Gör. OLGUN KÜÇÜK Doç. Dr. MEVLÜT CAN KOÇAK
		6	DOCUMENTING SOCIAL REALITY THROUGH PHOTOGRAPHY: LEWIS HINE AND CHILD LABORERS	Öğr. Gör. OLGUN KÜÇÜK Doç. Dr. MEVLÜT CAN KOÇAK
		7	HATAY İLİNDE DEPREM SONRASI ETKİLİ LOJİSTİK YÖNETİMİ: AFET MALZEMELERİNİN DAĞITIM SÜRECİ	Özlem ASLAN Hasan SANSAR Naim COŞKUN Bedirhan CANPOLAT, Öğr. Gör. Berivan ÇELİKER

AICHSS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Öğr. Gör. Dr. GÜLŞAH İSLAMOĞLU	1	ALT İŞVERENLİKTE MUVAZAANIN SOSYAL GÜVENLİK BOYUTU	Dr. Eray Karagöz
		2	PROPOSAL FOR THE ESTABLISHMENT OF AN “AUFFANGGESELLSCHAFT” INSTITUTION FOR COMPANIES IN DEBT	Öğr. Gör. Dr. GÜLŞAH İSLAMOĞLU
		3	IRREGULARITIES IN THE CALL FOR GENERAL MEETINGS OF JOINT STOCK COMPANIES AND THE LEGAL VALIDITY OF THE DECISIONS TAKEN	Öğr. Gör. Dr. GÜLŞAH İSLAMOĞLU
		4	İŞ HUKUKUNDA FAZLA ÇALIŞMA	Dr. Serkan DEMİRTAŞ

AICHSS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Prof. Dr. Faruk ÖZDEMİR	1	Reflections of Western Culture and Civilisation in the Novel Intibah During the Tanzimat Period	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fetih YANARDAĞ Yağmur BERBEROĞLU
		2	MUSTAFA KUTLU'S CONTRIBUTIONS TO TODAY'S TURKISH STORYTELLING	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fetih YANARDAĞ Yağmur BERBEROĞLU
		3	Erich Fromm and The Economic Reductionism Of Existential Perspective Criticism	Doç. Dr. SEVRA FIRINCIOĞULLARI
		4	A NADİRE GENRE İN AZERBAIJAN LİTERATURE (Based on the work of 19th century poet Seyid Azim Shirvani)	Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade
		5	ANIMAL RIGHTS IN ISLAM: A COMPARISON BETWEEN RELIGIOUS TEXTS AND CONTEMPORARY PRACTICES	Prof. Dr. Faruk ÖZDEMİR
		6	HUMAN DIGNITY IN ISLAM: STANDARDS OF TREATMENT OF PRISONERS AMONG RELIGIOUS VALUES AND CONTEMPORARY PRACTICES	Prof. Dr. Faruk ÖZDEMİR
		7	CASABLANCA KONFERANSI (14-24 OCAK 1943): II. DÜNYA SAVAŞI'NDA STRATEJİK BİR DÖNÜM NOKTASI	Dr. Öğr. Üyesi NESRİN AKKOR

AICHSS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Prof.Dr.Süha YILMAZ	1	ORTAOKUL 7.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SORGULAMA TEMELLİ ÖĞRETİMLE ORAN-ORANTI KONUSUNA İLİŞKİN AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİN İNCELENMESİ	Uzman Fatma ÖLMEZ Prof.Dr.Süha YILMAZ
		2	ORTAOKUL 7.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SORGULAMA TEMELLİ ÖĞRETİMLE ORAN-ORANTI KONUSUNA İLİŞKİN ÖĞRENME SÜREÇLERİNİN İNCELENMESİ	Uzman Fatma ÖLMEZ Prof.Dr.Süha YILMAZ
		3	GÖRME YETERSİZLİĞİ BULUNAN ÖĞRENCİLERE YÖNELİK HAZIRLANAN SAYI CEBİR MODÜLLERİ HAKKINDA ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ	Dr.Büşra GÜNKAYA ZOR Prof.Dr.Süha YILMAZ
		4	FEN BİLGİSİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ KAVRAMSAL ÖĞRENMELEİNDE İÇERİK GÖSTERİMİNİN ETKİLERİ	Doç. Dr., CANAN CENGİZ
		5	PRACTICAL APPLICATIONS OF AI TOOLS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES	Assist. Prof. Dr., TUĞBA AYDIN YILDIZ Prof. Dr., BUĞRA ZENGİN Assist. Prof. Dr., FERHAT KARANFİL
		6	Beyond Access: Gendered and Structural Dimensions of Digital Inequality in Turkish Higher Education	Dr. Bediha Şahin
		7	Rethinking Child Labour through Structural Inequality: A Panel Study of Developing Economies	Dr. Bediha Şahin

AICHSS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Doç. Dr. Leyla Kodaman	1	MUSTAFA AYAZ ESERLERİNDE BİR SANAT NESNESİ OLARAK ÇORABIN TEMSİLİ	Doç. Dr. Leyla Kodaman
		2	GİYSİ KİRALAMA MODELİNİN PAYLAŞIM EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE UYGULANABİLİRLİK POTANSİYELİ: SELÇUK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ	Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül PARALI Yüksek Lisans Öğrencisi Sema Nur GÜLŞEN
		3	HISTORY OF SCIENCE: A TEMPORAL PROJECTION OF INTELLECTUAL HERITAGE	Doç. Dr., Serdar SAYGILI
		4	PHILOSOPHY OF SCIENCE: A CRITICAL CRACK IN THE IRON DOME OF SCIENCE	Doç. Dr., Serdar SAYGILI

AICHSS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Ananya Sharma,	1	THE DYNAMICS OF LANGUAGE LEARNING: A GROUNDED THEORY PERSPECTIVE	Anna Lukas
		2	ENHANCING COGNITIVE FUNCTION THROUGH IMPROVISATION IN CARNATIC MUSIC: A COMPREHENSIVE ANALYSIS	Ananya Sharma, Luciana Dias
		3	REVISITING OBJECT RELATIONS IN ARABIC SYNTAX	Kofi Osei
		4	COMPARATIVE ANALYSIS OF AFFRICATE INITIAL CONSONANTS IN MANDARIN AND SLOVAK LANGUAGES	Elena Novak Ming Zhao
		5	PREDICTIVE ANALYSIS OF SOLAR ENERGY TRENDS IN EGYPT BY 2035 USING A DYNAMIC BAYESIAN FRAMEWORK	Victor J. Leclerc, Nia K. Tsegaye
		6	ANALYZING STOP CONSONANTS IN MANDARIN CHINESE AND SLOVAK: A COMPARATIVE STUDY USING PRAAT	Helena Novak
		7	NEW PERSPECTIVES ON THRESHOLD CONCEPTS IN TESOL: A THEMATIC EXPLORATION OF DISCIPLINARY CORE PRINCIPLES	Laura Schmidt, Michael Rossi
		8	EXPLORING ARCHITECTURAL TYPOLOGIES THROUGH THE AFFORDANCE THEORY	Thomas Schmidt
		9		

AICHSS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Assoc. Prof. Dr. Alisher Rahmatov,	1	ENHANCING SUSTAINABLE DECISION MAKING THROUGH THOUGHTFUL INTELLIGENCE	Assoc. Prof. Dr. Alisher Rahmatov, Darya Kholmatova
		2	THE SIGNIFICANCE OF BIRTHDAYS: AN ANALYTICAL STUDY OF RITUALS AND SOCIAL DYNAMICS IN GLOBAL CULTURES	Arun Rathasak, Nattapong Mahakot
		3	COMPARATIVE ANALYSIS OF DIGITAL AND CONVENTIONAL POLICY POSITIONS: INSIGHTS FROM A THAI POLITICAL LANDSCAPE	Suriya Preechapan, Ananda Chaiyapong, Naree Thongyoo
		4	THE CULTURAL AND SOCIAL SIGNIFICANCE OF BIRTHDAY CELEBRATIONS: A COMPARATIVE ANALYSIS ACROSS DIVERSE SOCIETIES	Faisal Al-Harthy, Aisha Al-Maawali
		5	LANGUAGE POLICY AND NATION BUILDING: LESSONS FROM SOUTH ASIA AND BEYOND	Sami Al-Farsi Omar Al-Harbi
		6	ANALYZING PUBLIC SECTOR CORRUPTION IN NIGERIA: INSIGHTS FROM INSIDERS ON ITS NATURE, CHARACTERISTICS, AND CORE CAUSES	Amina Al-Said, Omar Al-Mansoori
		7	ENHANCING CRIME MODELING WITH A GOAL-ORIENTED FRAMEWORK	Ahmad Al-Momani, Fatima El-Amin

AICHSS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Assis. Prof. Dr. Elise Müller	1	ADVANCED INTUITIONISTIC FUZZY VIKOR APPROACH FOR GROUP DECISION-MAKING IN SUPPLIER SELECTION	Dara Vannak, Sopheak Chan, and Kimsan So
		2	THE INFLUENCE OF CULTURAL DIFFERENCES ON TOURIST EVALUATIONS OF HOTEL SERVICE QUALITY	Aisuluu Tulegenova, Kamil Akhmetov
		3	INTEGRATIVE APPROACHES FOR SUSTAINABLE HERITAGE MANAGEMENT: COMMUNITY ENGAGEMENT AND TRANSPARENT PLANNING	Omar Al-Farisi, Ayesha Al-Khalifa
		4	ENHANCING URBAN DENSIFICATION THROUGH INNOVATIVE ROAD INFRASTRUCTURE PLANNING IN THE LEBANESE CONTEXT	L. Khalil, A. Fadly
		5	UNVEILING COLOR SYMBOLISM: AN EXPLORATORY STUDY OF GOOD AND EVIL THROUGH VISUAL INTERPRETATION	Amir Rafiq Dr. Li Na Zhang
		6	ASSESSING THE INFLUENCE OF DESTINATION CHARACTERISTICS ON COASTAL TOURISTS' EXPERIENCES: A CASE STUDY OF LANGKAWI, MALAYSIA	R. A. Aziz, H. L. Tan, M. N. Rahman
		7	THE IMPACT OF POSITIVE EMOTIONAL STATES ON COGNITIVE DISSONANCE IN ONLINE IMPULSE PURCHASES: A EUROPEAN PERSPECTIVE	R. Schmidt, Jan Klein
		8	ENHANCING ORGANIZATIONAL PERFORMANCE THROUGH SOCIAL AND CIVIC COMPETENCIES	R. Sousa, M. Pereira
		9	EXPLORING KEY CONCEPTS AND DEBATES IN SUSTAINABLE TOURISM	Assis. Prof. Dr. Elise Müller, Dr. Luca Rossi

AICHSS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	Elena Van der Meer,	1	THE ROLE OF SOCIAL CONTROL IN RESPONSE TO POLITICAL DEVIANCE: THE CASE OF MORDECHAI VANUNU IN ISRAELI SOCIETY	Jing Wei
		2	NAVIGATING THE BOUNDARIES: THE DYNAMICS OF FREE EXPRESSION IN ASIAN JURISPRUDENCE	Zalina Zhang Arjun Patel
		3	EVOLUTION OF DE-ESCALATION UNDERSTANDING AMONG STUDENTS IN PROFESSIONAL LAW ENFORCEMENT TRAINING	Prof. Dr. Li Wei,
		4	THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON THE EVOLUTION OF INDONESIA'S EMERGING INDUSTRIES	Dian Rahmadani
		5	GOVERNMENT INITIATIVES FOR THE REINTEGRATION OF HUMAN TRAFFICKING SURVIVORS: A CASE STUDY OF VIETNAM	Raden Permadi Sri Widati
		6	INVESTIGATING ENVIRONMENTAL EMOTIVE TRIGGERS IN EXTREMIST PROPAGANDA	Mihaela Petrescu

AICHSS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	Dr. Franz Kiley	1	THE SIGNIFICANCE OF PRESERVING ANCIENT, HISTORICAL, AND CULTURAL HERITAGE AND ITS ROLE IN TOURISM	Luca Bianchi, Ana Costa, Sophie Meyer, Éric Dubois
		2	ASSESSMENT OF ECOLOGICAL IMPACTS OF TOURISM ON CAJU BEACH IN PALMAS, TOCANTINS, BRAZIL	Elena M. Rodriguez, Lukas B. Schmidt, Nadia S. Dupont, Victor M. Carvalho, Emilia T. Alves
		3	SUSTAINABLE MANAGEMENT OF NON-TIMBER FOREST PRODUCTS AND THEIR IMPACT ON RURAL LIVELIHOODS: INSIGHTS FROM LAMABAGAR, NEPAL	Eva Schmidt, Sofia Petrova
		4	EXAMINING THE IMPACT OF LEADERSHIP STYLES ON EMPLOYEE CREATIVITY AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY	Phoutxay Chanthavong Amara Lertcharoen
		5	ENHANCING TOURISM IN THE HISTORICAL AND CULTURAL SITES OF ALEXANDRIA: A COMPREHENSIVE APPROACH	Laura S. Martinez, Elena K. Prokopiou
		6	EVALUATING THE IMPACT OF ELECTRONIC CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY: EVIDENCE FROM TWO HOTELS IN AUSTRIA	Dr. Emilia Huber, Dr. Franz Kiley
		7	EMERGING TRENDS AND BEHAVIORAL SHIFTS IN INTERNATIONAL TOURISM: A CASE STUDY OF MOROCCAN OUTBOUND TRAVEL	L. Moretti, A. Schmidt
		8	EXPLORING DUAL LAYERS OF FOOD SAFETY AND GMO CHALLENGES IN ROMANIAN AGRICULTURAL LAW	Andrei Popescu

AICHSS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY and SOCIAL SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 11	Assoc. Prof . Dt. Mekonnen Gebre	1	WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN	Asst. Prof. Dr. Parvin Rahimi, Leila Sadeghi
		2	FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN'S HEALTH OUTCOMES IN IRAN	R Parisa Gholami, Lect. Elham Mirzaei
		3	THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN ETHIOPIA	Sr. Lec. Kiya Tekle, Postdoc Abeja Mengistu, Dr. Tsegaye Berhanu
		4	CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN ETHIOPIAN HOUSEHOLDS	Assoc. Prof . Dt. Mekonnen Gebre
		5	WOMEN'S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES	Vis. Scholar Nour Abdallah, Heba El-Masry, Asst. Lec. Dina Fathi
		6	THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT	Asst. Lec. Mona Salama, Zeinab Nasser
		7	FAMILY INFLUENCES ON WOMEN'S MENTAL HEALTH IN SPAIN	Lucia Martínez, Lecturer Carmen López, Pilar Sánchez

AICHEAS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING and APPLIED SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Prof.Dr.İMRAN ASLAN	1	PREVALENCE, ANTIBIOTIC RESISTANCE, AND BIOFILM FORMATION OF Staphylococcus aureus ISOLATED FROM RAW MILK IN TURKEY	MSc . Gözde ÇELEBİ Assoc. Prof. Dr. Ceren BAŞKAN Asst. Prof. Dr. Merve YURTTAŞ
		2	TÜRKİYE'DE BÖBREK HASTALIKLARININ TEDAVİ SÜRECİNDE MALİYET DİNAMİKLERİ VE ETKİLEYİCİ FAKTÖRLER	Prof.Dr.İMRAN ASLAN
		3	KRONİK BÖBREK HASTALIKLARINDA TÜRKİYE PROFİLİ: SAYISAL EĞİLİMLER VE ETKİNLİK ANALİZİ	Prof.Dr.İMRAN ASLAN
		4	ALLERGIC BRONCHOPULMONARY ASPERGILLOSIS (ABPA): A CASE REPORT	Uzm. Dr. ABDURRAHMAN KOÇ
		5	KAHKAHA İLE YENİ BİR NEFES: YAŞLILARDA KAHKAHA TERAPİSİNİN ÖNEMİ	Arş. Gör. GÜLİSTAN ÇOBAN
		6	PALYATİF BAKIMDA SIK KARŞILAŞILAN ENGELLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	Arş. Gör. GÜLİSTAN ÇOBAN
		7	OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA MALNÜTRİSYON VE OBEZİTE SIKLIĞI	Bilim Uzmanı, Şeyma Karan Tunç Doç. Dr., Cansev Meşe Yavuz
		8	COMPARISON OF NEW GENERATION TOBACCO PRODUCTS AND ELECTRONIC CIGARETTE USE IN TERMS OF DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS: A SAMPLE OF İZMİR COURTHOUSE EMPLOYEES	Psychologist Deniz Koçoğlu Lect. Dr. İnci Derya Yücel Prof. Dr.Görkem Yazarbaş

AICHEAS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING and APPLIED SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Doç. Dr. Saadet S. ÖZER	1	SPINOR EQUATIONS WITH THE HELP OF CONJUGATE FRAME IN LIE GROUPS	Mehmet GÖZELLER Muhammed Talat SARIAYDIN
		2	ON THE DIFFERENCE BETWEEN SYMMETRY AND EQUIVALENCE TRANSFORMATIONS	Doç. Dr. Saadet S. ÖZER
		3	THE ROLE OF SEASONAL FORCING IN THE DYNAMICS OF AND EPIDEMIC	Doç. Dr. Saadet S. ÖZER
		4	A Study on the Application of Sauna Oil to Teak, Meranti Red and Spruce Wood Surfaces	Doç. Dr. Göksel ULAY Doç. Dr. Osman ÇAMLİBEL Doç. Dr. Ümit AYATA
		5	Use of a Naturally Prepared Solution for Coloring Tali, Olon, Birch and Ozigo Wood	Prof. Dr. Hüseyin PEKER Doç. Dr. Göksel ULAY Doç. Dr. Ümit AYATA
		6	Application of Matte and Semi-Matte Protective Varnishes on Thermally Treated Sessile Oak Wood	Doç. Dr. Osman ÇAMLİBEL Doç. Dr. Abdi ATILGAN Doç. Dr. Ümit AYATA
		7	Application of Linseed Oils with Different Properties to Wild Cherry Wood Surfaces	Prof. Dr. Hüseyin PEKER Doç. Dr. Abdi ATILGAN Doç. Dr. Ümit AYATA

AICHEAS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING and APPLIED SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Doç. Dr. GARİP YARŞI	1	BİTKİLERDE BESLENMENİN ABİYOTİK STRESE KARŞI ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	Doç. Dr. GÜLAY ZULKADİR Doç. Dr. GARİP YARŞI
		2	DİRENÇLİ TARIM SİSTEMLERİ: POLİKÜLTÜR VE EKOSİSTEM TABANLI UYGULAMALARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR ALTERNATİFLER OLARAK İNCELENMESİ	Doç. Dr. GÜLAY ZULKADİR Doç. Dr. GARİP YARŞI
		3	THE FEASIBILITY OF SUSTAINABLE AGRICULTURE: PESTICIDE USE AND FARMER PERSPECTIVES - A CASE STUDY OF MARDIN PROVINCE	Yüksek Lisans Öğrencisi Sakine ERGÜN Doç. Dr. İbrahim KOÇ
		4	THE IMPORTANCE OF CADASTRAL PRACTICES IN AGRICULTURAL LANDS	Dr. Öğr. Üyesi Aybüke KAYA ZM. Öner AĞCABAY
		5	THE ROLE OF HATAY PROVINCE IN AGRICULTURAL EXTENSION ACTIVITIES IN TÜRKİYE	Dr. Öğr. Üyesi Aybüke KAYA ZM. Elif ÖNCEL
		6	ICHTHYOPHONUS HOFERİ: EVALUATION OF SYSTEMIC INFECTION IN RAINBOW TROUT (ONCORHYNCHUS MYKISS) WITH HISTOPATHOLOGICAL FINDINGS	Dr. Akif Er
		7	TÜRKİYE SU ÜRÜNLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİNDE MERSİN BALIKLARININ ÖNEMİ, AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI	Dr. Öğr. Üyesi Mert MİNAZ

AICHEAS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING and APPLIED SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Prof. Dr. SERAP KILIÇ ALTUN No 1	1	A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF POSTBIOTICS APPLICATIONS IN FOOD SYSTEMS	Doç. Dr. MEHMET EMİN AYDEMİR Prof. Dr. SERAP KILIÇ ALTUN
		2	Mapping Scientific Trends on Ochratoxin A in Milk: A 25-Year Bibliometric Analysis	Prof. Dr. SERAP KILIÇ ALTUN Doç. Dr. MEHMET EMİN AYDEMİR
		3	EVALUATION OF CELL VIABILITY IN GLP-1R EXPRESSING HEK293 CELLS TREATED WITH SYNTHETIC PEPTIDE LIGANDS	Öğr.Gör.Dr. GAMZE DEMİREL
		4	KEY PEPTIDE GPCR FAMILIES AND THEIR BIOCHEMICAL FUNCTIONS: INSIGHTS INTO SIGNAL TRANSDUCTION AND THERAPEUTIC POTENTIAL	Öğr.Gör.Dr. GAMZE DEMİREL
		5	COMPARATIVE ANALYSIS OF NEOSCONA SPECIES (ARANEAE: ARANEIDAE)	Msc student, ASİYE SEÇKİN PhD student, DERYA ARSLAN TALAPOV Assoc.Prof.Dr. ADİLE AKPINAR Yüksek Lisans Öğrencisi, ŞUHEDA AY
		6	AN INVESTIGATION OF EXERCISE ADDICTION LEVELS AND MOOD CHANGES IN INDIVIDUALS ENGAGED IN BODYBUILDING-ORIENTED EXERCISE	Master, Furkan ÖZDİL Doç. Dr. Hulusi ALP Doç. Dr. Abdullah Yavuz AKINCI
		7	EXAMINATION OF SELF-CONFIDENCE LEVELS OF MUAY THAI ATHLETES	Master, Kader ÇELİK Doç. Dr. Hulusi ALP Doç. Dr. Abdullah Yavuz AKINCI

AICHEAS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING and APPLIED SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	C. Premalatha Kenan	1	ASSESSING THE QUALITY STANDARDS OF HOSPITAL PHARMACIES IN THERAPEUTIC CENTERS ASSOCIATED WITH KERMANS SHAH UNIVERSITY OF MEDICAL SCIENCES, IRAN	Gharehbagh V.Hamishchkar , H.Aghababa
		2	FETAL AND INFANT MORTALITY RATES IN BOTUCATU CITY, SÃO PAULO STATE, BRAZIL: ASSESSING MATERNAL-INFANT HEALTHCARE	Assis. Prof. Dr. Noda Salvador I. C, Fonseca C. R. B.
		3	COMPARISON OF THIOPENTAL-FENTANYL AND MIDAZOLAM-FENTANYL FOR PROCEDURAL SEDATION IN EMERGENCY DEPARTMENT PATIENTS WITH SHOULDER DISLOCATION AND DISTAL RADIAL FRACTURE-DISLOCATION: A RANDOMIZED DOUBLE-BLIND CONTROLLED TRIAL	D. Abbasi S. Shafiee Ardestani, E. Payani
		4	TWO INSTANCES OF VACTERL ASSOCIATION DURING PREGNANCY TREATED WITH LYMPHOCYTE THERAPY	Seyed Mortazavi, Memari Masod, Ahmad Hasani, Abed Zhaleh
		5	EMBRACING HEALTH INFORMATION APPLICATIONS WITHIN SMART NATIONAL IDENTITY CARDS (SNIC) THROUGH AN INNOVATIVE I-P FRAMEWORK	Ismail Azrifah Hassan, Masrah Bile, Murad Azmi
		6	HOW STATISTICAL METRICS AND OPTIMIZATION TECHNIQUES DRIVE GENE SELECTION IN LUNG AND OVARIAN TUMORS	C. Premalatha Kenan Gunavathi,
		7	PERINATAL RESULTS IN INSTANCES OF BLEEDING DURING THE INITIAL AND EARLY SECOND TRIMESTER	S. Chhabra, P. Kalra Tickoo

AICHEAS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING and APPLIED SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Elina Karimova,	1	ENHANCING BASKETBALL SHOT PREDICTION THROUGH CONVOLUTIONAL NEURAL NETWORKS AND TEMPORAL ANALYSIS	Júlia Kovács, László Tóth, Anikó Varga, János Kocsis
		2	COMPARATIVE ANALYSIS OF ACHIEVEMENT MOTIVATION AND SPORTS COMPETITION ANXIETY ACROSS ACADEMIC LEVELS	László Tóth, Katalin Kovács, Zoltán Horváth, Éva Nagy
		3	COMPARATIVE ANALYSIS OF JOINT RANGE OF MOTION IN ATHLETES: RUNNERS VS. SWIMMERS	Dr. Elena Petrova, Assis. Prof. Dr. Stoyan Ivanov
		4	EVALUATING PSYCHOMOTOR DEVELOPMENT IN EARLY CHILDHOOD: A COMPARATIVE ANALYSIS OF EIGHT ASSESSMENT TOOLS	Elina Karimova, Nuriddin Shokirov
		5	EVALUATING CAREER TRANSITION SUPPORT PROGRAMS FOR OLYMPIC ATHLETES IN AFGHANISTAN: A CONCEPTUAL ANALYSIS	Zainab Rahimi, Assis. Prof. Ahmad Shah, Dr. Ebrahim Firooz, Dr. Roya Nazari
		6	EPIDEMIOLOGICAL STUDY AND MECHANISMS OF BADMINTON INJURIES IN YOUTH: INSIGHTS FROM MEDICAL CHECK-UPS AND SURVEYS	Mei Zhang, Li Wei, Chen Xu
		7	EFFECTS OF MINDFULNESS MEDITATION ON REDUCING ACADEMIC STRESS AMONG FEMALE ADOLESCENTS	Liu Yan, Zhang Mei, Chen Wei, Li Hua
		8	IMPACT OF FRAME GEOMETRY AND ERGONOMIC ADJUSTMENTS ON CYCLING EFFICIENCY AND MUSCLE ACTIVATION	Antoine Dupont, Dr. Claire Lefebvre
		9		

AICHEAS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING and APPLIED SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Dr. Yumi Tanaka,	1	VIBRATIONAL CHARACTERISTICS OF FUNCTIONALLY GRADED PRETWISTED PLATES IN THERMAL ENVIRONMENTS: A FINITE ELEMENT APPROACH	A. Kumar, R. H. Nguyen,
		2	ENHANCED SATELLITE SOLAR PANEL DEPLOYMENT USING A BRUSHED DC MOTOR FOR SPEED REGULATION	Hiroshi Nakamura, Rina Yamada
		3	ENHANCING ACCIDENT ANALYSIS THROUGH SYSTEMIC MULTI-FACTORIAL FRAMEWORKS	A. T. Liu, B. H. Moyo, C. J. Kimura
		4	ENHANCING EFFICIENCY OF ARRIVAL FLIGHTS THROUGH SPEED REGULATION: A STUDY AT TAOYUAN INTERNATIONAL AIRPORT	H. Zhang, K. Lee, M. Kim, L. Osei
		5	ANALYZING PROCESS PARAMETERS FOR SPRING-BACK MINIMIZATION IN V-BENDING OF HSLA 420 STEEL: A SIMULATION-BASED STUDY	Dr. Hiroshi Tanaka, Mei Lin Chen
		6	OPTIMIZED ELECTROMAGNETIC DAMPING SYSTEM FOR VIBRATION ENERGY RECOVERY	A. Yamada, J. K. Zhou
		7	ADVANCED RELATIVE NAVIGATION FOR FORMATION FLYING SATELLITES USING LASER INTERMITTENT MEASUREMENTS	Dr. Yumi Tanaka, Dr. Min-Jae Kim, Dr. Hyun-Seok Lee

AICHEAS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING and APPLIED SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Dr. Elena Costa	1	EVALUATION OF ENERGY OUTPUT AND IRRADIANCE ANALYSIS TECHNIQUES IN PHOTOVOLTAIC SYSTEMS	Minh Chau Tran, Nguyen Hoang Anh, Ha Thi Mai
		2	INTEGRATION OF SOLAR POWER GENERATORS AND ENERGY STORAGE SYSTEMS IN POWER DISTRIBUTION NETWORKS	L. Tran, H. Nguyen, V. Pham, N. Hoang
		3	THE PROMISE OF HYBRID MICROGRIDS FOR ALLEVIATING POWER SHORTAGES IN LEBANON	T. Nguyen, H. Tran
		4	ANALYSIS OF VIBRATION SIGNALS IN SMALL VERTICAL AXIS WIND TURBINES	Mei Lin Zhang, Zhao Wei Chen, Haruto Nakamura
		5	INVESTIGATION OF LEAK EFFECTS ON THE DURABILITY OF SOLID OXIDE ELECTROLYSIS CELLS UNDER CO-ELECTROLYSIS CONDITIONS	Dr. Yumi Kim, Dr. Wei Zhang, Dr. Haruto Nakamura, Dr. Elena Costa
		6	A NOVEL THERMOCHEMICAL ENERGY STORAGE SOLUTION FOR TRANSPORTATION: DESIGN AND EVALUATION	Lin Cheng, Yulia Petrov
		7	ADVANCED CONSUMER LOAD PROFILING USING AN ENTROPY-ENHANCED K-MEANS APPROACH	Aisha Z. Jafari, Mei Ling Zhao
		8	IMPACT OF SURFACTANT ADDITION ON THE SUPERCOOLING BEHAVIOR OF TITANIA NANOFLUIDS IN THERMAL ENERGY STORAGE SYSTEMS	Mei Ling Zhang, Hiroshi Nakagawa, Kaito Tanaka
		9	OPTIMIZING TECHNICAL AND ECONOMIC PERFORMANCE OF SMART MICRO-GRIDS WITH RENEWABLE ENERGY: A CASE STUDY IN ASIA	Y. T. Lin, K. W. Zhang, L. R. Chen, Mei Hua, Xiaodong Liu

AICHEAS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING and APPLIED SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 9	Dr. Pradeep Kumar,	1	MICROSTRUCTURAL AND ELECTROCHEMICAL PERFORMANCE OF CARBON-COATED NANOGRAINED LIFEP04 AS CATHODE MATERIAL FOR LITHIUM-ION BATTERIES	Jianhui Chen, Mei Lin Wu
		2	MICROSTRUCTURAL ANALYSIS AND ELECTROCHEMICAL PERFORMANCE OF AL-DOPED LINI1/3CO1/3MN1/3O2 CATHODES FOR LITHIUM-ION BATTERIES	Jia-Li Huang, Qiang Liu, Rong-Xin Zhang
		3	FABRICATION OF 3D SNO LEAFY NANOSTRUCTURES AND THEIR ELECTROCHEMICAL PERFORMANCE AS ANODE MATERIALS FOR LITHIUM-ION BATTERIES	Xin Liu Hyeon-Ju Park Haruto Yamaguchi Nurul Izzati Ahmad
		4	PROPANE DEHYDROGENATION OVER PLATINUM-TIN CATALYSTS SUPPORTED ON MAGNESIUM ALUMINATE WITH VARYING MG/AL RATIOS	Liang Chen, Yuan Zhang
		5	EXPERIMENTAL ANALYSIS OF FIRE-RESISTANCE IN ECO-FRIENDLY CORRUGATED SANDWICH PANELS	Dr. Wang Jun Dr. Pradeep Kumar, Dr. Lian Xiu
		6	SYNTHESIS AND ELECTROCHEMICAL PERFORMANCE OF 3D SNO CABBAGE NANOSTRUCTURES AS ANODE MATERIAL FOR LITHIUM-ION BATTERIES	Muhammad Zubair Iqbal Yingjie Li Pengpeng Liu

AICHEAS 6th INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING and APPLIED SCIENCES September 5 – 7, 2025 MUŞ Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 5 Eylül / Sept 5, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 10	Dr. Yasuyuki Konishi,	1	COMPARISON OF PHYSICO-CHEMICAL PROPERTIES AND FATTY ACID COMPOSITION OF ELATERIOSPERMUM TAPOS (BUAH PERAH), PALM OIL AND SOYBEAN OIL	Siti Hamidah, Lee Nian Yian, Azizi Mohd
		2	PHYSICAL PROPERTIES AND STABILITY OF EMULSIONS AS AFFECTED BY NATIVE AND MODIFIED YAM STARCHES	Nor Hayati Ibrahim, Shamini Nair Achudan
		3	OPTIMIZATION OF EXTRACTION OF PHENOLIC COMPOUNDS FROM AVICENNIA MARINA (FORSSK.) VIERH USING RESPONSE SURFACE METHODOLOGY	V.Bharathi, Jamila Patterson, R.Rajendiran
		4	CHEMICAL AND BIOLOGICAL PROPERTIES OF LOCAL COWPEA SEED PROTEIN GROWN IN GIZAN REGION	Assoc. Prof. Abdelatif S. H. El-Jasser
		5	INTERACTION EFFECT OF DGAT1 AND COMPOSITE GENOTYPE OF BETA-KAPPA CASEIN ON ECONOMIC MILK PRODUCTION TRAITS IN CROSSBRED HOLSTEIN	A. Molee, N. Duanghaklang, P. Memkrathoke
		6	REVEALING CASEIN MICELLE DISPERSION UNDER VARIOUS RANGES OF NaCl: EVOLUTION OF PARTICLES SIZE AND STRUCTURE	Raza Hussain, Claire Gaiani, Joël Scher
		7	PROCESS DEVELOPMENT OF SAFE AND READY-TO-EAT RAW OYSTER MEAT BY IRRADIATION TECHNOLOGY	Pattama Ratana-Arpom, Pongtep Wilaipun
		8	EFFECT OF PRETREATMENT METHOD ON THE CONTENT OF PHENOLIC COMPOUNDS, VITAMIN C AND ANTIOXIDANT ACTIVITY OF DRIED DILL	Ruta Galoburda, Zanda Kruma, Karina Ruse
		9		

Contents

KONUT VE ARSA SATIN ALMALARINA İLİŞKİN SIKAYETVAR.COM SİTESİNDEKİ ŞİKAYETLERİN İNCELENMESİ	1
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN PAKETLİ GIDA TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI VE KÜLTÜRÜ	11
TIBBİ VE AROMATİK BİTKİ YETİŞTİRİCİLİĞİNDE KADIN	25
NİĞDE ULUKIŞLA İLÇESİNDE TARIMSAL FAALİYETLERLE UĞRAŞAN KADINLARIN KOOPERATİFLEŞME HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ	31
TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN FOTOĞRAFLA BELGELENİŞİ: LEWIS HINE VE ÇOCUK İŞÇİLER	37
MEDYA, ENGELLİ BİREYLER VE İNTİHAR ÜZERİNE BİR İNCELEME	48
HATAY İLİNDE DEPREM SONRASI ETKİLİ LOJİSTİK YÖNETİMİ: AFET MALZEMELERİNİN DAĞITIM SÜRECİ	57
ALT İŞVERENLİKTE MUVAZAA NIN SOSYAL GÜVENLİK BOYUTU	58
ANONİM ŞİRKETLERDE GENEL KURUL TOPLANTISINA ÇAĞRI USULSÜZLÜĞÜ VE ALINAN KARARLARIN HUKUKİ GEÇERLİLİĞİ	60
BORCA BATIK ŞİRKETLER BAKIMINDAN “AUFFANGGESELLSCHAFT” KURUMU ÖNERİSİ	62
İŞ HUKUKUNDA FAZLA ÇALIŞMA	64
MUSTAFA KUTLU’NUN GÜNÜMÜZ TÜRK HİKÂYESİNE KATKILARI	65
TANZİMAT DÖNEMİNDE BATI KÜLTÜR VE MEDENİYETİNİN <i>İNTİBAH</i> ROMANINDA YANSIMALARI	72
ERİCH FROMM VE EKONOMİK İNDİRGEMECİLİĞİN VAROLUŞÇU PERSPEKTİFTEN ELEŞTİRİSİ	79
AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA NADİRƏ JANRI	81
İSLÂM’DA İNSAN ONURU: DİNİ DEĞERLER VE ÇAĞDAŞ UYGULAMALAR ARASINDA MAHKUMLARA MUAMELE STANDARTLARI	83
CASABLANCA KONFERANSI (14-24 OCAK 1943): II. DÜNYA SAVAŞI’NDA STRATEJİK BİR DÖNÜM NOKTASI	89
ORTAOKUL 7.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SORGULAMA TEMELLİ ÖĞRETİMLE ORAN-ORANTI KONUSUNA İLİŞKİN ÖĞRENME SÜREÇLERİNİN İNCELENMESİ	103
ORTAOKUL 7.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SORGULAMA TEMELLİ ÖĞRETİMLE ORAN-ORANTI KONUSUNA İLİŞKİN AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİN İNCELENMESİ	115
GÖRME YETERSİZLİĞİ BULUNAN ÖĞRENCİLERE YÖNELİK HAZIRLANAN SAYI CEBİR MODÜLLERİ HAKKINDA ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ	126
FEN BİLGİSİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ KAVRAMSAL ÖĞRENMELERİNDE İÇERİK GÖSTERİMİNİN ETKİLERİ	141
PRACTICAL APPLICATIONS OF AI TOOLS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES	146
BEYOND ACCESS: GENDERED AND STRUCTURAL DIMENSIONS OF DIGITAL INEQUALITY IN TURKEY’S HIGHER EDUCATION	148
RETHINKING CHILD LABOUR THROUGH STRUCTURAL INEQUALITY: A PANEL STUDY OF DEVELOPING ECONOMIES	149
MUSTAFA AYAZ ESERLERİNDE BİR SANAT NESNESİ OLARAK ÇORABIN TEMSİLİ	150

GİYİSİ KİRALAMA MODELİNİN PAYLAŞIM EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE UYGULANABİLİRLİK POTANSİYELİ: SELÇUK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ.....	152
BİLİM TARİHİ: ENTELEKTÜEL MİRASIN ZAMANSAL İZDÜŞÜMÜ	155
BİLİM FELSEFESİ: BİLİMİN DEMİR KUBBESİNDE ELEŞTİREL BİR ÇATLAK.....	159
THE DYNAMICS OF LANGUAGE LEARNING: A GROUNDED THEORY PERSPECTIVE.....	164
ENHANCING COGNITIVE FUNCTION THROUGH IMPROVISATION IN CARNATIC MUSIC: A COMPREHENSIVE ANALYSIS	165
REVISITING OBJECT RELATIONS IN ARABIC SYNTAX	166
COMPARATIVE ANALYSIS OF AFFRICATE INITIAL CONSONANTS IN MANDARIN AND SLOVAK LANGUAGES	167
PREDICTIVE ANALYSIS OF SOLAR ENERGY TRENDS IN EGYPT BY 2035 USING A DYNAMIC BAYESIAN FRAMEWORK	168
ANALYZING STOP CONSONANTS IN MANDARIN CHINESE AND SLOVAK: A COMPARATIVE STUDY USING PRAAT.....	169
NEW PERSPECTIVES ON THRESHOLD CONCEPTS IN TESOL: A THEMATIC EXPLORATION OF DISCIPLINARY CORE PRINCIPLES	170
EXPLORING ARCHITECTURAL TYPOLOGIES THROUGH THE AFFORDANCE THEORY	171
COMPARATIVE ANALYSIS OF DIGITAL AND CONVENTIONAL POLICY POSITIONS: INSIGHTS FROM A THAI POLITICAL LANDSCAPE.....	174
THE CULTURAL AND SOCIAL SIGNIFICANCE OF BIRTHDAY CELEBRATIONS: A COMPARATIVE ANALYSIS ACROSS DIVERSE SOCIETIES	175
LANGUAGE POLICY AND NATION BUILDING: LESSONS FROM SOUTH ASIA AND BEYOND.....	176
ANALYZING PUBLIC SECTOR CORRUPTION IN NIGERIA: INSIGHTS FROM INSIDERS ON ITS NATURE, CHARACTERISTICS, AND CORE CAUSES	177
ENHANCING CRIME MODELING WITH A GOAL-ORIENTED FRAMEWORK	178
ADVANCED INTUITIONISTIC FUZZY VIKOR APPROACH FOR GROUP DECISION-MAKING IN SUPPLIER SELECTION	179
THE INFLUENCE OF CULTURAL DIFFERENCES ON TOURIST EVALUATIONS OF HOTEL SERVICE QUALITY	180
INTEGRATIVE APPROACHES FOR SUSTAINABLE HERITAGE MANAGEMENT: COMMUNITY ENGAGEMENT AND TRANSPARENT PLANNING.....	181
ENHANCING URBAN DENSIFICATION THROUGH INNOVATIVE ROAD INFRASTRUCTURE PLANNING IN THE LEBANESE CONTEXT.....	182
UNVEILING COLOR SYMBOLISM: AN EXPLORATORY STUDY OF GOOD AND EVIL THROUGH VISUAL INTERPRETATION.....	183
ASSESSING THE INFLUENCE OF DESTINATION CHARACTERISTICS ON COASTAL TOURISTS' EXPERIENCES: A CASE STUDY OF LANGKAWI, MALAYSIA	184
THE IMPACT OF POSITIVE EMOTIONAL STATES ON COGNITIVE DISSONANCE IN ONLINE IMPULSE PURCHASES: A EUROPEAN PERSPECTIVE	185
ENHANCING ORGANIZATIONAL PERFORMANCE THROUGH SOCIAL AND CIVIC COMPETENCIES	186

THE ROLE OF SOCIAL CONTROL IN RESPONSE TO POLITICAL DEVIANCE: THE CASE OF MORDECHAI VANUNU IN ISRAELI SOCIETY	187
NAVIGATING THE BOUNDARIES: THE DYNAMICS OF FREE EXPRESSION IN ASIAN JURISPRUDENCE....	188
EVOLUTION OF DE-ESCALATION UNDERSTANDING AMONG STUDENTS IN PROFESSIONAL LAW ENFORCEMENT TRAINING	189
THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON THE EVOLUTION OF INDONESIA’S EMERGING INDUSTRIES .	190
GOVERNMENT INITIATIVES FOR THE REINTEGRATION OF HUMAN TRAFFICKING SURVIVORS: A CASE STUDY OF VIETNAM.....	191
INVESTIGATING ENVIRONMENTAL EMOTIVE TRIGGERS IN EXTREMIST PROPAGANDA.....	192
THE SIGNIFICANCE OF PRESERVING ANCIENT, HISTORICAL, AND CULTURAL HERITAGE AND ITS ROLE IN TOURISM.....	193
ASSESSMENT OF ECOLOGICAL IMPACTS OF TOURISM ON CAJU BEACH IN PALMAS, TOCANTINS, BRAZIL	194
SUSTAINABLE MANAGEMENT OF NON-TIMBER FOREST PRODUCTS AND THEIR IMPACT ON RURAL LIVELIHOODS: INSIGHTS FROM LAMABAGAR, NEPAL	195
EXAMINING THE IMPACT OF LEADERSHIP STYLES ON EMPLOYEE CREATIVITY AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY	196
ENHANCING TOURISM IN THE HISTORICAL AND CULTURAL SITES OF ALEXANDRIA: A COMPREHENSIVE APPROACH	197
EVALUATING THE IMPACT OF ELECTRONIC CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY: EVIDENCE FROM TWO HOTELS IN AUSTRIA.....	198
EMERGING TRENDS AND BEHAVIORAL SHIFTS IN INTERNATIONAL TOURISM: A CASE STUDY OF MOROCCAN OUTBOUND TRAVEL	199
WOMEN’S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN.....	200
FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN’S HEALTH OUTCOMES IN IRAN	201
THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN’S PHYSICAL HEALTH IN ETHIOPIA	202
CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN’S HEALTH IN ETHIOPIAN HOUSEHOLDS	203
WOMEN’S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES	204
THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN’S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT	205
FAMILY INFLUENCES ON WOMEN’S MENTAL HEALTH IN SPAIN	206
WOMEN’S HEALTH DECISION-MAKING AND FAMILY DYNAMICS IN SPAIN.....	207

KONUT VE ARSA SATIN ALMALARINA İLİŞKİN ŞİKAYETVAR.COM SİTESİNDEKİ ŞİKAYETLERİN İNCELENMESİ

Murat Selim SELVİ

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
msselvi@nku.edu.tr, (sorumlu yazar) ORCID NO: 0000-0002-9114-3183

Meltem POLAT

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD,
meltemp.259@gmail.com, ORCID NO: 0009-0003-5712-8160

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'de konut ve arsa satın alımlarında tüketicilerin karşılaştığı temel sorunları, "sikayetvar.com" internet sitesinde yayınlanan şikayetler üzerinden sistematik olarak tespit etmek, sınıflandırmak ve yorumlamaktır. Araştırma, literatürdeki genellikle finansman politikaları gibi makro düzeyli analizlerden farklılaşarak, doğrudan tüketici şikayetlerine odaklanan mikro analiziyle alana özgün bir katkı sunmaktadır. Yöntem olarak nitel araştırma desenlerinden betimsel ve keşifsel analiz bir arada kullanılmıştır. Veriler, birincil kaynak olarak Temmuz 2024–Mayıs 2025 tarihleri arasında siteden "konut" ve "arsa" anahtar kelimeleriyle manuel olarak toplanmış; ikincil kaynak olarak ise ilgili akademik literatüre başvurulmuştur. Analiz birimi olarak şikâyet metnindeki anahtar kelimeler, ifadeler ve cümleler belirlenmiş, içerik analiziyle çözümlenen bu veriler önceden belirlenmiş tematik kategorilere (sigorta, bilgilendirme, teslimat vb.) göre sınıflandırılmış ve frekansları hesaplanmıştır. Çalışmanın en çarpıcı bulgusu, “konut” alımlarında şikayetlerin ezici bir çoğunlukla “kredi bağlantılı sigorta sözleşmeleri” ve “ek hizmetler” konusunda yoğunlaşmasıdır. Bunu sırasıyla “bilgilendirme ve çalışan tutumu” ile “ekspertiz, tapu ve sistem hataları” izlemektedir. “Arsa” alımlarında ise “bilgilendirme ve teslimat sorunları” öne çıkarken, şikayetlerin büyük kısmının “banka ve sigorta şirketlerine” yöneltildiği saptanmıştır. Sonuç olarak, bu çalışma, önemli bir gerçeği ortaya koymaktadır: Konut ve arsa alımında, özellikle banka ve sigorta şirketleri gibi kurumların bildikleri ile tüketicilerin anladıkları arasında derin bir uçurum bulunmaktadır. Bu bilgi dengesizliği, tüketicilerin karmaşık kredi ve sigorta ürünlerini tam olarak kavramadan sözleşmelere imza atmalarına ve sonuçta ciddi mağduriyetler yaşamalarına neden olmaktadır. Araştırmanın sınırlılıklarını; verilerin belirli bir zaman aralığına ait olması, platformun ara yüz kısıtlamaları, ilk 250 sayfadan sonrakilere erişilemediği için diğer şikayetlerin analiz dışında kalması oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, gelecek çalışmalarda farklı şikâyet platformlarının karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi veya şikâyet çözüm süreçlerinin etkinliğinin incelenmesi, konunun daha bütüncül bir perspektiften anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Konut Satın Alma, Arsa Satın Alma, Tüketici Şikayetleri, Şikâyet Yönetimi, Gayrimenkul Sektörü.

AN ANALYSIS OF COMPLAINTS ON THE WEBSITE SİKAYETVAR.COM REGARDING THE PURCHASE OF HOUSING AND LAND

ABSTRACT

The primary objective of this study is to systematically identify, categorize, and interpret the fundamental problems faced by consumers in housing and land purchases in Turkey, based on complaints published on the "sikayetvar.com" website. The research offers a unique contribution to the field through its micro-level analysis focusing directly on consumer complaints, distinguishing itself from the macro-level analyses, such as financing policies, that are common in the literature. A combination of descriptive and exploratory analysis, both qualitative research designs, was employed as the methodology. Data were collected manually as a primary source from the website for the period of July 2024–May 2025, using the keywords "konut" (housing) and "arsa" (land), while relevant academic literature served as a secondary source. Keywords, phrases, and sentences within the complaint texts were designated as the units of analysis. These data, interpreted through content analysis, were classified into predetermined thematic categories (e.g., insurance, information, delivery), and their frequencies were calculated. The study's most striking finding is that an overwhelming majority of complaints in housing purchases are concentrated on credit-linked insurance contracts and additional services. These are followed by issues related to information and employee attitudes, and expertise, title deed, and system errors. In land purchases, information and delivery problems are prominent, with the majority of all complaints being directed at banks and insurance companies. In conclusion, this study highlights a significant reality: in housing and land purchases, there exists a profound disparity between the knowledge held by institutions, particularly banks and insurance companies, and the comprehension of consumers. This information imbalance leads consumers to sign contracts for complex credit and insurance products without fully comprehending them, ultimately causing them to experience significant grievances. The limitations of the research include the data being confined to a specific time frame and the platform's interface restrictions, which prevented access to complaints beyond the first 250 pages, thereby excluding them from the analysis. Accordingly, future research involving a comparative analysis of different complaint platforms or an examination of the effectiveness of complaint resolution processes would contribute to a more holistic understanding of the issue.

Keywords: Housing Purchase, Land Purchase, Consumer Complaints, Complaint Management, Real Estate Sector.

1. GİRİŞ

Artan nüfus, değişen yaşam beklentileri ve farklı yatırım tercihleri doğrultusunda gayrimenkul sektörü hem bireyler hem de ülkeler için önemli bir ekonomik araç haline gelmiştir. Konut ve arsa satışları; inşaat sektörü, banka kredileri veya katılım bankalarının sunulan faizsiz finansman hizmetleri ve kamu gelirleri üzerinde belirleyici rol oynarken, aynı zamanda bireylerin yaşam kalitesini de doğrudan etkilemektedir. Özellikle konut sektörünün itici bir güç olarak tanımlandığı ve ekonomiyi canlı tutan bu sektörde yaşanan her hareketlenmenin diğer sektörleri de etkilediği bilinmektedir (Öztürk ve Doğan, 2010).

Tüketicinin konut ve arsa satın alırken karşılaştığı ve en çok şikâyet ettiği problemlerin bilinmesi, gayrimenkul sektöründe hizmet verenlerin yaptığı hataların tespiti, hangi konulara daha fazla dikkat etmeleri gerektiğinin tespiti ve kamu otoritelerinin bu konularda alabileceği önlemler düşünüldüğünde bu çalışma önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı konut ve arsa satın almalarla alakalı şikayetvar.com sitesinde yer alan şikayetleri ayrıntılı olarak tespit etmek ve elde edilen bulgulara göre bu süreçte dikkat edilmesi gereken unsurlara ilgililerin dikkatini çekmektir.

Literatürde karşılaşılan çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada konut ve arsa satın almalarında tüketicinin en çok şikâyet ettiği konular tespit edilemeye çalışılmıştır. Bu amaçla şikayetvar.com üzerinde kayıtlı kullanıcıların yayınladığı konut ve arsa etiketleri çerçevesinde yazılmış şikâyetler kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan veri toplama yönteminin alanda yapılacak olan diğer çalışmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada Türkiye’de konut ve arsa satın alırken paylaşılan şikâyetlerden yola çıkarak yaşanan temel sorunlar ele alınmış ve elde edilen bulgularda en çok şikâyet edilen konu başlığının konut ve arsa satın almalarında kullanılan krediler doğrultusunda imzalanan sigorta sözleşmeleri olduğu gözlemlenmiştir. Bundan dolayı çalışmanın konut satın almayı planlayan tüketiciler ile mülk sahipleri kadar bankalar ve sigorta şirketleri gibi kurumlar için de büyük önem arz ettiği düşünülmektedir.

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibi belirtilebilir:

1. Elde edilen veriler Temmuz 2024 ve Mayıs 2025 arasında şikayetvar.com sitesine yazılan şikayetlerle sınırlıdır.

2. Neredeyse her dakika yeni şikâyetlerin eklendiği sitede eski şikâyetlerin görüntülenmesine “unutulma hakkı” kapsamında müsaade edilmemektedir. Bu yüzden incelenen şikâyetler kronolojik olarak sadece ilk 250 sayfa ile sınırlıdır.

3. Birçok çözüme kavuşturulmuş şikâyet, yayınlayan kişiler tarafından kaldırılmıştır. Bu şikâyetlerin içeriği gizli olup; sadece olumlu sonuçlanıp kaldırıldığı belirtildiğinden dolayı araştırmaya dahil edilememiştir.

4. Bazı sigorta sözleşmelerine dair yayınlanan şikâyetler konut ve arsa kredisi kapsamında yapılan sigorta sözleşmesine dair yayınlanan şikâyetlerle birebir aynı görünmektedir. Ancak konut veya arsa satın almayla ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bundan dolayı araştırma neticesinde oluşturulan tablodaki veriler sadece içerisinde konut ve arsa kelimelerinin kullanıldığı şikâyetlerle sınırlıdır.

Şikâyetlerin, kişilerin yaşadığı gerçek sorunlara dayandığı, abartı ya da yanıltıcı bilgi içermediği, sikayetvar.com sitesinde yer alan şikâyetlerin doğru ve güvenilir olduğu, genel kullanıcı/mağdur kitlesini temsil ettiği varsayılmıştır. Ayrıca şikâyetlerin analizinde öznel yargılardan uzak, nesnel bir değerlendirme yapılmıştır.

2.LİTERATÜR

Konut: Konut, bireylerin temel barınma ihtiyacını karşılayan ve yaşamlarını sürdürmeleri için zorunlu mekânsal altyapıyı ifade eder. TDK Sözlüğü'nde “konut”, ikamet edilen yerler, yani mesken veya “barınma” olarak tanımlanır. Ulusoy (2020), konutun sosyo-kültürel kimliğin yansıması olmasının yanı sıra önemli bir ekonomik değer taşıdığını da vurgular.

Arsa: Arsa, belirli bir toprak parçasını ifade etse de teknik ve hukuki olarak daha spesifik bir anlam içerir. Karataş'a (2022) göre arsa; belediye sınırları içinde, imar planlarıyla yapılaşmaya açılmış, parselasyonu tamamlanmış ve genellikle konut inşasına uygun arazilerdir. Emlak Vergisi Kanunu (EVK, 1970, m. 12) her arsanın bir arazi olduğunu ancak her arazinin arsa sayılamayacağını belirtir. Karataş (2022) da imar planına dahil olmayan ve yapılaşmaya uygun olmayan toprakların arsa kabul edilemeyeceğini ifade eder.

Şikâyet: Şikâyet, bireylerin yaşadıkları olumsuzlukları veya haksızlıkları çeşitli kanallarla dile getirerek çözüm arayışlarını ifade etme sürecidir. Erbalıkçın (2021), bunu genellikle memnuniyetsizlikleri aktarma yöntemi olarak tanımlar. Yenen ve Kızgın'a (2022) göre, günümüz işletmeleri hedef kitlelerinden gelen her türlü veriye eskisinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Kocabaş'ın (2022) belirttiği gibi, özellikle COVID-19 sonrası artan çevrimiçi etkileşimler e-şikâyet gibi kavramların önemini artırmıştır. Çolakoğlu ve Köleoğlu (2018), şikâyetin özellikle hizmet sektöründe kaçınılmaz olduğunu, zira hizmetin doğası gereği hataların tamamen önlenemeyebileceğini ifade eder. Olatunde vd (2020) ise şikâyetlerin etkin yönetiminin stratejik bir gereklilik olduğunu vurgular.

Müşteri Şikâyetleri: Yenen ve Kızgın'a (2022a) göre, tüketicilerin mal veya hizmetlere dair memnuniyetsizliklerini işletmelere bildirmesi, tüm sektörler için hayati bir geri bildirim mekanizmasıdır. Müşteri şikâyetleri, beklentilerin karşılanmadığının bir göstergesidir. Uzun ve Aygün Özgöz (2022), bu şikâyetlerin olumsuz algılanabilse de aslında hizmet ilişkisini onarmak ve rekabet avantajı sağlamak için değerli bir kaynak olduğunu belirtir. Bayraktar (2022), küresel değişimlerin ve dijitalleşmenin bireyleri daha bilinçli ve beklentileri yüksek kıldığını, bu durumun da onları daha seçici yaptığını ifade eder. Bu nedenle, Yenen ve Kızgın (2022b) işletmelerin, tüketici memnuniyetsizliklerini gidermek için Müşteri Şikâyet Yönetimi (MŞY–CRM) uygulamalarından faydalandığını belirtir. Öztürk (2022) ise müşterilere adil davranıldığının hissettirilmesinin gelecekteki olumsuz geri bildirimleri azaltabileceğini öne sürer.

Daha Önce Yapılan Çalışmalar: Öztürk ve Doğan (2010), konut sektörünün sorunlarını inceleyip çözüm önerileri sunmuştur. Ahmed vd. (2020), web madenciliği ve yapay zekâ ile gayrimenkul seçimini standardize edecek bir yöntem önermiştir (Ergün ve Artul, 2022). Torun vd., (2024), Türkiye'deki konut kredisi faiz politikalarının konut alımına etkilerini değerlendirmiştir. Temel (2023), depremde yıkılan kredili konutların borç durumunu ve

sigortalarını incelemiştir. Köseadağ (2023), Türkiye’de konut hakkının temel bir insan hakkı olarak tanınması için hukuki düzenlemeler gerektiğini vurgulamaktadır. Gökçe (2024), 2000 sonrası Türkiye’deki konut politikalarını ve derinleşen konut krizini hukuki, ekonomik ve demografik boyutlarıyla analiz etmiştir. Turan (2024), konut sektöründeki finansallaşmanın konutu sosyal bir haktan metaya dönüştürdüğünü belirterek, devletlerin ve yerel yönetimlerin adil erişimi sağlayacak politikalar geliştirmesi gerektiğini savunmuştur. Türk (2023), yüksek konut fiyatları sorununa çözüm olarak konut ve kent kooperatifçiliğini önermiştir. İri (2021), Niğde’deki gayrimenkul işletmelerinin pazarlama sorunlarını araştırmış, kayıt dışı emlakçıların artışı önemli bir sorun olarak tespit etmiştir. Çalık ve Ergülen (2022), Covid-19 pandemisinin gayrimenkul sektörüne etkilerini ve konut alımında krediye uygunluğun önemini incelemiştir. Kutsal ve Polatoğlu (2023), konut probleminin temel nedenini şehirlerdeki hızlı barınma ihtiyacı artışına bağlayarak, güncel talep dinamiklerini ve küresel konut krizine dair farkındalık oluşturmayı amaçlamışlardır. Paccoud vd. (2022), arazi ve mülkiyet konularının konut satın alınabilirliği kriziyle ilişkisini Lüksemburg örneği üzerinden incelemiştir. Glebova vd., (2022), Rusya’daki sosyo-ekonomik dönüşümlerin konut sorununa etkilerini ve yapısal sorunların devam ettiğini belirtmişlerdir.

3.YÖNTEM

Bu araştırma, Temmuz 2024–Mayıs 2025 tarihleri arasında “sıkayetvar.com” sitesindeki konut ve arsa alım şikayetlerini, nitel araştırma kapsamında betimsel ve keşifsel analiz desenleriyle incelemektedir. Birincil veriler sitedeki şikayetlerden, ikincil veriler ise konuyla ilgili literatürden (kitap, makale, tez) sağlanmıştır. Betimsel analizle şikayetlerin mevcut durumu, türleri, yoğunlaştığı konular ve ilgili kurumlar belirlenirken (Yıldırım ve Şimşek, 2008); keşifsel yaklaşımla (Malhotra vd. 2017) tüketicilerin karşılaştığı sorunlar ve mağduriyetler saptanarak gelecekteki çalışmalara zemin oluşturulması hedeflenmiştir.

Veriler, sitede “konut” ve “arsa” anahtar kelimeleriyle yapılan manuel taramalarla toplanmıştır. Analiz birimi olarak şikâyet metinlerindeki anahtar kelimeler, ifadeler ve temel cümleler kullanılmış; bu birimler aracılığıyla şikayetler, “sigorta”, “bilgilendirme”, “teslimat” gibi önceden belirlenmiş kategorilere göre sınıflandırılmıştır. Çalışmaya yalnızca konut/arsa satın alımıyla ilgili şikayetler dahil edilmiş, süreçte şikâyet sahiplerinin kimlik gizliliği ve “unutulma hakkı” gibi etik ilkelere bağlı kalınarak veriler anonimleştirilmiştir.

"Şikayetvar.com" sitesinden Temmuz 2024 – Mayıs 2025 döneminde “konut” ve “arsa” anahtar kelimeleriyle erişilebilen (sitenin arayüz kısıtlamaları ve “unutulma hakkı” gözetilerek) şikayetler, öncelikle konuyla ilgisiz veya çözüldüğü için içeriği görüntülenemeyenler elenerek incelenmiştir. Kalan şikayetler, içerik analizi yöntemiyle tek tek okunmuş; şikâyetin ana konusu (örneğin, sigorta, bilgilendirme, teslimat) belirlenerek benzer sorunlar tümevarımsal bir yaklaşımla tematik kategoriler altında gruplandırılmıştır. Sonrasında, her bir kategoriye düşen şikâyet adedi ve şikayetlerin hangi kurumlara yöneltildiği sayılarak konut ve arsa özelinde frekans dağılımları oluşturulmuş ve bu nicel veriler tablo haline getirilmiştir. Nihayetinde, elde edilen sayısal veriler ile şikâyet metinlerindeki nitel ifadeler bir arada değerlendirilerek; şikayetlerin sıklığının yanı sıra mağduriyetin niteliği, tekrar eden

örüntüler ve tüketici beklentileri gibi unsurlara odaklanan, kanıta dayalı nesnel bir yorumlama yapılmıştır.

4.BULGULAR

Türkiye’de 2024 Temmuz-2025 Nisan aylarına ait konut satın almalarına ilişkin sikayetvar.com’da yapılan tüketici şikayetleri aşağıda çizelge halinde verilmektedir.

Çizelge 1: Türkiye’de 2024 Temmuz-2025 Nisan aylarına ait konut satın almalarına ilişkin sikayetvar.com’da yapılan tüketici şikayetleri

Emlak adı	Şikâyet türü-Şikayetin konusu											Şikayet edilen		
	Fiyat	Eksiklik-zayıf malzeme-dayanıklılık	ödeme	Kredi koşulları	sigorta sözleşmeleri ve ek hizmetler	Online ilanlarla ilgili işlemler	teslimat	Bilgilendirme ve çalışan tutumu	Güvenlik (veri güvenliği)	Expertiz tapu ve diğer sistemler hatalar	Toplam şikâyet adedi	Emlakçı	Müteahhit	Banka ve sigorta şirketleri
Konut	42	70	86	238	2579	43	96	544	71	246	4015	46	62	3677
Arsa	7	24	45	8	4	99	118	118	10	39	472	115	32	251

Konutlarda en çok şikayetler 2579 adet ile sigorta sözleşmeleri ve ek hizmetler, 544 adet ile bilgilendirme ve çalışan tutumu, 246 adet ile ekspertiz, tapu ve diğer sistemler-hatalar, 238 adet ile kredi koşulları ve 96 adet ile teslimatlarla ilgilidir. Konutlarla alakalı şikayetler en çok 3677 adet ile banka ve sigorta şirketlerine aittir.

Arsalara ilişkin en çok şikayetler ise 118 adet şikâyet ile bilgilendirme ve çalışan tutumu, 118 adet şikâyet ile teslimat, 99 adet şikâyet ile online işlemlere aittir. Arsalarla alakalı şikayetler en çok 251 adet ile banka ve sigorta şirketlerine aittir. Çözüldüğüne dair geri bildirim verilen şikâyet sayısı konutlarda 481, arsalarda ise 35 adettir.

Tüketicilerin en fazla şikâyet ettiği alan sigorta sözleşmeleri ve ek hizmetlerdir. Bu ya sözleşmelerin karmaşıklığı ya da sunulan hizmetlerin vaat edilenle uyuşmamasından kaynaklanıyor olabilir. Örneğin kredi işlemlerinde zorunlu sigortanın sadece ilk yıl geçerli olduğu bilgisine rağmen poliçelerin yıllarca iptal talebine rağmen devam etmesi gibi. Konut ve arsaların teslimatında yaşanan gecikmeler ve ödeme planlarındaki değişkenlikler, alıcıları ciddi anlamda mağdur etmiş görünmektedir. Şikayetlerin büyük kısmının banka ve sigorta şirketleri başta olmak üzere toplu konut hizmeti sunan vb. kurumlara yöneltilmiş olması, bu kesime olan güvenin zayıf olduğunu göstermektedir. Özellikle sigortalama kredi işlemleri gibi konularda bilgilendirme yapılması noktasında büyük sorunlar yaşandığı görülmektedir. Bu tabloda katılım bankaları vb. kurumların sunduğu konut finansmanı gibi hizmetler de sayıca az olduğundan kredi başlığında değerlendirilmiştir. TOKİ, Emlak Konut GYO vb. kurumların toplu konut projelerinde en fazla şikâyet alan durumun hak sahiplerinde bilgilendirme yapılmaması olduğu gözlenmektedir.

Sitede belirli konu başlıklarında hem aynı kişilerin hem de farklı kişilerin üst üste birebir benzer metinlerle şikâyet yayınladıkları gözlemlenmiştir. Birçok çözüme kavuşturulmuş şikâyet, yayınlayan kişiler tarafından kaldırılmıştır. Bu şikâyetlerin içeriği gizli olup, sadece olumlu sonuçlanıp kaldırıldığı belirtildiğinden dolayı tabloda yer verilmemiştir. Bazı sigorta sözleşmelerine dair yayınlanan şikâyetler konut ve arsa kredisi kapsamında yapılan sigorta sözleşmesine dair yayınlanan şikâyetlerle birebir aynı görünse de konut veya arsa satın alımıyla ilgili herhangi bir bilgi verilmediğinden dolayı tabloya dahil edilmemişlerdir.

5.SONUÇ

Literatür, konut ve arsa şikâyetlerinin altında yatan karmaşık ve çok boyutlu sorunlara dikkat çekmektedir. Konut hakkının temel bir insan hakkı olarak kabulü ve bu doğrultuda hukuki altyapının güçlendirilmesi gerekliliği öne çıkmaktadır. Özellikle finansallaşma eğilimleri, arz-talep dengesizlikleri ve arazi mülkiyeti gibi faktörler, bireylerin nitelikli ve satın alınabilir konuta erişimini ciddi biçimde kısıtlamaktadır.

Bu zorluklar karşısında, kooperatifleşme gibi alternatif çözüm yollarının yanı sıra, devletin ve yerel yönetimlerin konut fiyatlarını düzenleyici, adil erişimi sağlayıcı ve sürdürülebilirliği gözeten etkin politikalar geliştirmesi büyük önem taşımaktadır. Gayrimenkul sektöründeki kayıt dışılık, pazarlama sorunları ve beklenmedik dışsal şokların da hesaba katılması, konut sorunlarına yönelik insan hakları odaklı, kamusal değeri önceliklendiren ve bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesinin aciliyetini göstermektedir.

Bu çalışma, Temmuz 2024 – Mayıs 2025 arasında “şikayetvar.com”daki konut ve arsa alım şikâyetlerini inceleyerek, temel sorunları saptamış ve paydaşlara yol göstermeyi amaçlamıştır. Tüketici şikâyetlerine odaklanan mikro analiziyle literatüre özgün bir katkı sunmuştur.

En çarpıcı bulgu hem konut hem de arsa alımlarında, kredi bağlantılı sigorta sözleşmeleri ve ek hizmetlerin en büyük mağduriyet kaynağı olmasıdır. Bu durum özellikle konut alımlarında baskındır. Poliçe içeriğinin anlaşılabilmesi, yanıltıcı/eksik bilgi, iptal zorlukları ve yüksek primler temel nedenler olup, tüketici finansal okuryazarlığı ile kurumların bilgilendirme sorumluluğu arasındaki bir uçuruma işaret etmektedir.

Konut alımlarında sigortayı takiben; yetersiz/yanlış bilgilendirme ve olumsuz çalışan tutumları, ardından ekspertiz, tapu, sistem hataları ve kredi koşulları şikâyetleri öne çıkmaktadır. Arsa alımlarında ise bilgilendirme/çalışan tutumu ile teslimat sorunları ilk sırada yer alırken, online işlemlerdeki problemler de dikkat çekicidir.

Şikâyetlerin büyük çoğunluğu banka ve sigorta şirketlerine yöneliktir. TOKİ, Emlak Konut GYO gibi toplu konut idarelerinde ise temel sorun hak sahiplerine yönelik bilgilendirme eksikliğidir.

Belirli sınırlılıklara rağmen (zaman aralığı, sayfa sayısı, çözülmüş şikâyetlerin hariç tutulması), çalışma konut ve arsa alım süreçlerindeki kritik sorun alanlarına ışık tutmaktadır. Bu sorunların çözümü, sektörde güvenin artırılması, tüketici mağduriyetlerinin azaltılması ve daha sağlıklı bir gayrimenkul piyasasının oluşması için hayati önemdedir.

6.ÖNERİLER

Bulgular ışığında, konut ve arsa satın alma süreçlerinde yaşanan sorunların azaltılması ve tüketici memnuniyetinin artırılması amacıyla ilgili paydaşlara yönelik aşağıdaki somut öneriler sunulabilir:

1. Kredi bağlantılı sigortaların ve tüm kredi maliyetlerinin detayları sözleşme öncesi açık, yazılı özetle sunulmalı; konut/arsa fiziki ve hukuki özellikleri hakkında standart, doğru ve güncel dokümanlar alıcılara verilmelidir.
2. Sigorta poliçe yönetimi (iptal/yenileme) için erişilebilir ve şeffaf platformlar oluşturulmalı; mülkler sözleşmeye uygun, zamanında teslim edilmeli ve gecikmelerde alıcılar bilgilendirilip mağduriyetleri giderilmelidir.
3. Ekspertiz süreçleri şeffaf, adil ve itiraza açık olmalı; satış sözleşmeleri sadeleştirilerek tüketiciyi koruyucu standart maddeler içermelidir.
4. Müşteri ile temas eden personel ürün/hizmet bilgisi ve tüketici hakları konusunda düzenli eğitilmeli; şikâyet yoğunluğu olan alanlarda (sigorta, kredi masrafları, yanıltıcı bilgi) kamu denetimleri sıkılaştırılmalı ve caydırıcı yaptırımlar uygulanmalıdır.
5. Tüketicilerin alım süreçlerindeki hakları, dikkat etmeleri gerekenler ve şikâyet mekanizmaları hakkında yaygın bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Bu önerilerin hayata geçirilmesi hem tüketicilerin korunmasına hem de gayrimenkul sektörünün daha güvenilir ve şeffaf bir yapıya kavuşmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Ahmed, H., Jilani, T. A., Haider, W., Hasany, S. N., Abbasi, M. A., & Masroor, A. (2020). Producing standard rules for smart real estate property buying decisions based on web scraping technology and machine learning techniques. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications (IJACSA)*, 11(3), 498–505.
- Bayraktar, Y. (Ed.). (2022). *Turizm iletişiminde yeni yaklaşımlar*. Efe Akademi Yayınları.
- Çalık, A., & Ergülen, A. (2022). Pandemi döneminde konut satın alma problemi için yeni bir bulanık grup karar verme yaklaşımı. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 38(2), 821–834. <https://doi.org/10.17341/gazimmfd.991787>
- Emlak Vergisi Kanunu (EVK). (1970). T.C. Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1319.pdf>
- Erbalıkçın, K. (2021, 10 Haziran). *Şikâyet nedir? Şikâyet kanalları*. IENSTITU. <https://www.ienstitu.com/blog/sikayet-nedir>
- Ergün, M., & Artul, H. (2022). Yabancıların konut edinme tercihinin etki eden temel kriterlerin sıralanması; Ordu-Giresun illeri örneği. *Anadolu Üniversitesi Mesleki Eğitim ve Uygulama Dergisi*, 1(1), 1–10.
- Glebova, I. S., Berman, S. S., & Gribovskaya, V. A. (2022). Housing construction: Problems and prospects (as exemplified by Russia). *Brazilian Journal of Law & International Relations/Relações Internacionais no Mundo Atual*, 11(2), 1-16.
- Gökce, B. (2024). 2000 yılı sonrası uygulanan konut politikaları ve yaşanan konut sorununun arz-talep üzerinden değerlendirmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 65, 135–152. <https://doi.org/10.53568/yyusbed.1483087>
- İri, R. (2021). Gayrimenkul ve emlak pazarlamasında yaşanan sorunlar ve sektörde kullanılan pazarlama iletişimi: Niğde ve yöresi gayrimenkul ve emlak işletmelerine yönelik bir araştırma. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 42–52.
- Karataş, A. (2022). Arsa spekülasyonu. Y. Bayraktar (Ed.), *Yerel yönetimler, kent ve çevre politikaları ansiklopedisi* (ss. 25–26). Nobel Yayıncılık.
- Kocabaş, İ. (2022). Covid-19 döneminde e-şikâyet yönetimi perspektifinden müşterilerin çevrimiçi alışverişte karşılaştıkları sorunlar. *Selçuk İletişim*, 15(1), 323–359. <https://doi.org/10.18094/josc.976876>
- Köleoğlu, H. Ç. N. (2024). Sanal deneyimsel pazarlamanın daha fazla ödeme niyeti ve şikâyet niyeti üzerine etkisi. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal (SMART Journal)*, 4(10), 175–191.
- Kösedag, E. (2023). Türkiye’de konut hakkı ve bu hakkın kullanılmasında ortaya çıkan sorunlara yönelik değerlendirme. *Kent Akademisi Dergisi*, 16(1), 595–611.
- Kutsal, S., & Polatoğlu, Ç. (2023). Türkiye’de artan konut ihtiyacı ve konut sorununun dinamikleri. *Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 133–158.

- Malhotra, N.K., Nunan, D. and Birks, D.F. (2017). *Marketing Research, An Applied Approach*, 5th edition, Pearson, USA.
- Olatunde, O. P., Sunday, O. T., & Niyi, A. S. (2020). Complaint management and customer loyalty among aviation customers in Ekiti State, Nigeria. *British Journal of Management and Marketing Studies*, 3(1), 76–94.
- Öztürk, N., & Doğan, A. (2010). Konut sektörünün sorunları ve çözüm önerileri. *Bütçe Dünyası Dergisi*, 33(1), 139–154.
- Öztürk, O. (2022). Hizmet hatası ve telafisi kapsamında sosyal kaygının tüketicilerin şikâyet etme niyeti üzerinde düzenleyici etkisinin araştırılması: Restoran sektöründe bir araştırma. *International Journal of Social Inquiry*, 15(2), 335–363. <https://doi.org/10.37093/ijsi.1140415>
- Paccoud, A., Hesse, M., Becker, T., & Górczyńska, M. (2022). Land and the housing affordability crisis: Landowner and developer strategies in Luxembourg’s facilitative planning context. *Housing Studies*, 37(10), 1782–1799. <https://doi.org/10.1080/02673037.2020.1819850>
- Temel, İ. (2023). Konut kredisi ile edinilen konutun deprem sebebi ile yok olması halinde kredi borcunun akıbeti. *Ankara Barosu Dergisi*, 81(Özel Sayı), 325–343.
- Torun, M., Topçu, U., & Varol, G. (2024). Türkiye’de konut piyasasında uygulanan konut kredisi faiz politikasının değerlendirilmesi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 19(1), 37–45.
- Turan, D. (2024). Konut sektöründe finansallaşma sorunu ile mücadeleye yönelik ekonomik ve sosyal çözüm önerileri. *Politik Ekonomik Kuram*, 8(4), 971–988. <https://doi.org/10.30586/pek.1468426>
- Türk, S. M. (2023). Konut sorununa bir çözüm olarak kooperatifler. *Third Sector Social Economic Review*, 58(4), 3387–3396.
- Ulusoy, A. E. (2020). Türkiye’de konut politikaları: Tarihsel süreç ve aktörlerin rolü. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 1(3), 87–122.
- Uzun, M., & Aygün Özgöz, A. (2022). Müşteri şikâyetleri yönetiminin müşteri memnuniyeti üzerine etkisi. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 231–249. <https://doi.org/10.52835/19maysbd.1067740>
- Yenen, S., & Kızılgın, Y. (2022a). İşletmelerin şikâyet yönetim performanslarının müşterilerin yeniden satın alma niyetlerine etkisi: Banka müşterileri üzerine bir araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(2), 424–452. <https://doi.org/10.21180/iibfdkastamonu.1128778>
- Yenen, S., & Kızılgın, Y. (2022b). Tüketicilerin ISO 10002 müşteri şikâyet yönetim performans algılarının yeniden satın alma niyetine etkisi. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 25–45. <https://doi.org/10.31006/gipad.981279>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 6.Baskı, Ankara: Seçkin Kitapevi.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN PAKETLİ GIDA TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI VE KÜLTÜRÜ

Prof. Dr. Murat Selim SELVİ

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
mssselvi@nku.edu.tr, (sorumlu yazar) ORCID NO: 0000-0002-9114-3183

Doğan CAN

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD,
dogancan_93@hotmail.com ORCID NO: 0009-0006-2172-8932

ÖZET

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin paketli gıda tüketim alışkanlıklarını, bu tüketimi şekillendiren motivasyonları, besin etiketi okuma tutumlarını ve gıda okuryazarlığı düzeylerini incelemeyi amaçlamaktadır. Üniversite dönemi, bireylerin ailelerinden ayrılarak kendi beslenme sorumluluklarını üstlendiği, artan fiyatlar ve zaman baskısı altında yeni ve kalıcı yeme alışkanlıkları edindiği kritik bir geçiş evresidir. Paketli gıda tüketiminin bu dönemde artması ve bu durumun obezite gibi hastalıklarla olan ilişkisi, konunun halk sağlığı açısından önemini artırmaktadır. Nicel araştırma deseninin benimsendiği bu çalışmada veriler, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinden online anket tekniği ile toplanmıştır. Anket; demografik özellikler, satın alma davranışları ve paketli gıda tüketim kültürünü ölçen bölümlerden oluşmaktadır. Araştırmanın temel bulguları, öğrencilerin tüketim kararlarında pratiklik ve lezzet gibi faydacı ve hedonik faktörlerin, bilinen sağlık risklerine rağmen baskın olduğunu göstermektedir. Katılımcıların önemli bir bölümü paketli gıdaları sağlıksız ve besin değeri açısından yetersiz olarak algılasa da, bu bilişsel farkındalığın tüketim davranışını her zaman engellemediği ve belirgin bir bilgi-davranış tutarsızlığı olduğu anlaşılmıştır. Besin etiketi okuma alışkanlıklarının sınırlı olduğu ve genellikle son kullanma tarihi gibi temel güvenlik unsurlarıyla kısıtlı kaldığı, besin içeriği ve katkı maddeleri gibi daha karmaşık bilgilerin ise sıklıkla göz ardı edildiği saptanmıştır. İlgili literatürle uyumlu olarak, gıda okuryazarlığı düzeyi ile etiket okuma tutumu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu; özellikle kadın öğrencilerin bu konuda daha bilinçli davrandığı anlaşılmıştır. Ayrıca, stres gibi olumsuz duygusal durumların, paketli gıdaları bir başa çıkma mekanizması olarak kullanmayı tetikleyen önemli bir faktör olduğu ortaya konmuştur. Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin paketli gıda tüketim davranışlarının cinsiyet ve bölüm gibi demografik değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık sergilediğini kesin olarak ortaya koymaktadır. Çalışmanın temel kısıtlılığı, örnekleminin tek bir üniversitenin tek bir fakültesi ile sınırlı olması ve bu durumun bulguların genellenebilirliğini azaltmasıdır. Gelecek çalışmalar için, nicel bulguların ardındaki nedenleri anlamak amacıyla nitel araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite öğrencileri, paketli gıda, tüketim alışkanlıkları, gıda okuryazarlığı, besin etiketi, beslenme, TNKÜ.

UNIVERSITY STUDENTS' PACKAGED FOOD CONSUMPTION HABITS AND CULTURE

ABSTRACT

This study aims to examine university students' packaged food consumption habits, motivations shaping this consumption, food label reading attitudes and food literacy levels. The university period is a critical transition phase in which individuals separate from their families, assume their own nutritional responsibilities, and adopt new and permanent eating habits under increasing prices and time pressure. The increase in packaged food consumption during this period and the relationship between this situation and diseases such as obesity increase the importance of the issue in terms of public health. In this study, in which quantitative research design was adopted, data were collected from the students of Tekirdağ Namık Kemal University Faculty of Economics and Administrative Sciences by online survey technique. The questionnaire consists of sections measuring demographic characteristics, purchasing behaviour and packaged food consumption culture. The main findings of the study show that utilitarian and hedonic factors such as practicality and taste dominate students' consumption decisions despite the known health risks. Although a significant portion of the participants perceive packaged foods as unhealthy and nutritionally inadequate, this cognitive awareness does not always prevent consumption behaviour and there is a significant knowledge-behaviour discrepancy. It was found that food label reading habits were limited and generally restricted to basic safety elements such as expiry date, while more complex information such as nutrient content and additives were often ignored. In line with the related literature, it was found that there was a significant and positive relationship between the level of food literacy and the attitude towards reading labels; especially female students were more conscious about this issue. In addition, negative emotional states such as stress were found to be an important factor triggering the use of packaged foods as a coping mechanism. This study conclusively demonstrates that there is a statistically significant difference in packaged food consumption behaviours of university students according to demographic variables such as gender and department. The main limitation of the study is that the sample is limited to a single faculty of a single university, which reduces the generalisability of the findings. For future studies, qualitative research is recommended to understand the reasons behind the quantitative findings.

Key words: University students, packaged food, consumption habits, food literacy, nutritional label, nutrition. TNKU.

1.GİRİŞ

Modern yaşamın getirdiği kentleşme, çalışma hayatına katılımın artması ve bireyselleşme gibi sosyo-kültürel dönüşümler, bireylerin beslenme alışkanlıklarını köklü bir biçimde değiştirmektedir. Bu dönüşümün merkezinde, sundukları pratiklik, erişilebilirlik ve lezzet çeşitliliği nedeniyle tüketimi giderek artan paketli gıdalar bulunmaktadır (Kansal vd., 2023; Yaşar vd., 2023). Özellikle üniversite öğrencileri; yoğun akademik takvimleri, yeni bir sosyal çevreye adaptasyon süreçleri, ekonomik ve zamansal kısıtlılıkları gibi faktörler nedeniyle paketli gıda tüketimine daha yatkın bir demografik grup olarak dikkat çekmektedir (Baş ve Kayak, 2023; Jena vd., 2023). Bu bağlamda, bu araştırma, üniversite öğrencilerinin paketli gıda tüketim alışkanlıklarını, bu tüketim kültürünü şekillendiren motivasyonları, besin etiketi okuma tutumlarını ve bu konudaki gıda okuryazarlığı düzeylerini kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın temel problemi, üniversite öğrencilerinin paketli gıda tüketim kararlarını hangi faktörlerin (sağlık algısı, pratiklik, lezzet, sosyal çevre, duygusal durum vb.) ne ölçüde etkilediğini ve bu tüketim örüntülerinin altında yatan dinamikleri ortaya koymaktır. Araştırmanın önemi, paketli ve özellikle de ultra-işlenmiş gıdaların artan tüketiminin, obezite ve bulaşıcı olmayan hastalıklar gibi kronik sağlık sorunlarıyla giderek daha fazla ilişkilendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Haseena vd., 2024; Nardocci vd., 2019). Nardocci vd. (2019), Kanada’da ultra işlenmiş gıda tüketiminin obezite ile pozitif ilişkili olduğunu göstermiştir. Gençlik döneminde edinilen beslenme alışkanlıklarının yetişkinlik sağlığını doğrudan etkilediği göz önüne alındığında, bu konuda yapılacak bir analiz, geleceğe yönelik halk sağlığı stratejileri geliştirmek için kritik bir zemin sunmaktadır.

Mevcut literatür, paketli gıda tüketimini çok yönlü bir çerçevede ele almaktadır. Uluslararası alanda Haseena vd. (2024), Hindistan’daki genç yetişkinler arasında yaptıkları çalışmada istihdam durumu, tat ve lezzet tercihi, tüketimi azaltma girişiminde bulunmama gibi faktörlerin sık tüketimle ilişkili olduğunu bulmuştur. Kansal vd. (2023), Hindistan’daki ergenlerin paketli gıda algılarını nitel bir yaklaşımla incelerken, Grunseit vd. (2019) Avustralyalı genç yetişkinlerin sağlıksız gıda tüketimini azaltma stratejilerini ve bu süreçteki psikolojik motivasyonlarını araştırmıştır. Valerius vd. (2023) ise üniversite öğrencilerinde stres ve gıda güvensizliğinin beslenme tercihleri üzerindeki olumsuz etkisini ortaya koymuştur. Yazarlar gıda güvensizliği yaşayan üniversite öğrencilerinde algılanan stresin daha yüksek olduğunu ve bu durumun beslenme tercihlerini olumsuz etkilediğini bulmuştur. Türkiye özelinde yapılan çalışmalar da konunun farklı boyutlarına odaklanmıştır. Koç (2022), genel yetişkin popülasyonunda etiket okuma alışkanlıklarını ve tüketim sıklığını incelerken, Baş ve Kayak (2023) doğrudan üniversite öğrencilerine odaklanarak gıda okuryazarlığı ile etiket okuma tutumu arasındaki pozitif ilişkiyi istatistiksel olarak kanıtlamıştır. Alpuğuz vd. (2009) ve Pehlivanoglu vd. (2023) gibi çalışmalar ise daha genç yaş gruplarındaki (ortaokul, lise) eğilimleri incelemiştir. Alpuğuz vd. (2009), Ankara’daki lise ve üniversite öğrencilerinde son kullanma tarihi ve ambalajın açık olup olmamasının en önemli satın alma kriterleri olduğunu, kız öğrencilerin ise etiket bilgilerini erkeklerden daha fazla okuduğunu saptamıştır. Ares vd. (2016) ise tüketicilerin “ultra işlenmiş gıda” kavramını

nasıl anladıklarını incelemiş ve bu terimin genellikle katkı maddeleri içeren, besin değeri düşük ve sağlıksız ürünlerle ilişkilendirildiğini ortaya koymuştur

Bu çalışma, literatürdeki bu zengin birikimi temel alarak, özellikle Türkiye’deki üniversite öğrencileri bağlamında gıda okuryazarlığı, etiket okuma tutumları, tüketim motivasyonları ve duygusal faktörler arasındaki karmaşık ilişkiyi güncel verilerle bütüncül bir perspektifle analiz ederek literatüre özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Böylece, hem mevcut çalışmaların farklı coğrafyalardaki bulgularını TNKÜ İİBF öğrencileri örnekleminde test etme hem de özellikle üniversite öğrencilerine yönelik daha odaklı ve derinlemesine bir anlayış geliştirme imkânı doğacaktır.

2.LİTERATÜR

Temel Kavramlar: Bu araştırma kapsamında ele alınan temel kavramların tanımlanması, konunun çerçevesini netleştirmek açısından faydalı olacaktır. Paketli gıda, tüketicilere içeriği değiştirilemeyecek şekilde sunulan ve genellikle lezzetli, güvenli ve taze olarak algılanan gıdaları ifade eder (Kansal vd., 2023; Yaşar vd., 2023). Gıda işleme düzeyine göre yapılan sınıflandırmada, şuruplu meyveler gibi ürünler işlenmiş gıda olarak tanımlanırken; aroma, renklendirici ve çeşitli katkı maddeleri içeren, endüstriyel formülasyonlara dayalı atıştırmalıklar ve hazır ürünler ise ultra-işlenmiş gıda kategorisinde yer almaktadır (Ares vd., 2016; Nardocci vd., 2019). Tüketicilerin bu gıdalar hakkında bilinçli kararlar verebilme yeteneği gıda okuryazarlığı olarak adlandırılır ve bu yetkinlik, bireylerin gıda etiketlerini okuma, anlama ve kullanmaya yönelik genel eğilimlerini ifade eden besin **etiketi okuma tutumu** ile doğrudan ilişkilidir (Baş ve Kayak, 2023; Koç, 2022).

Paketli Gıda Tüketimini Etkileyen Faktörler ve Tüketici Algıları: Literatür, paketli gıda tüketiminin ardında yatan nedenlerin çok katmanlı olduğunu ve çeşitli faktörlerin bir araya gelmesiyle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Pratiklik, Lezzet ve Güvenlik Algısı: Paketli gıda tüketiminin en temel motivasyonları pratiklik ve lezzettir. Modern yaşamın getirdiği zaman kısıtlılığı, bireyleri “zahmetsiz ve hazır” gıdalara yönlendirmekte, bu durum özellikle yoğun tempodaki öğrenciler ve çalışanlar için belirleyici olmaktadır (Koç, 2022; Haseena vd., 2024). Lezzet de benzer şekilde güçlü bir çekim faktörüdür (Kansal vd., 2023). Bunun yanı sıra, paketli ürünlerin ambalajlı olmasının getirdiği hijyen ve güvenlik algısı, özellikle açıkta satılan ürünlere kıyasla bir tercih nedeni olabilmektedir (Kansal vd., 2023).

Sağlık Algısı ve Davranışsal Stratejiler: Tüketimin önündeki en önemli engel ise sağlıkla ilgili endişelerdir. Pandemi sonrası dönemde hijyen ve gıda güvenliğine yönelik artan hassasiyet (Yaşar vd., 2023) ve paketli gıdaların genel olarak “sağlıksız” olarak algılanması (Koç, 2022), tüketicileri bu ürünlerden uzaklaştıran temel faktörlerdir. Bu kaygılar, bireyleri tüketimi azaltmaya yönelik bilişsel ve davranışsal stratejiler geliştirmeye itmektedir. Örneğin, gençler sağlıksız gıda tüketimini azaltmayı, sağlığa öncelik veren bir “kendine iyi bakma” eylemi olarak yeniden çerçeveleyerek motivasyonlarını artırabilmektedir (Grunseit vd., 2019).

Etiket Okuma Davranışı ve Gıda Okuryazarlığı: Besin etiketleri, bilinçli tüketim için kritik bir araç olmasına rağmen, etiket okuma alışkanlıkları oldukça sınırlıdır. Yapılan çalışmalar, gençlerin ve yetişkinlerin önemli bir bölümünün etiketleri düzenli okumadığını,

okuyanların ise genellikle son kullanma tarihi ve marka gibi temel bilgilere odaklandığını göstermektedir (Koç, 2022; Alpuğuz vd., 2009; Kansal vd., 2023). Bu durumun temelinde, etiket dilinin karmaşıklığı, okunaksızlığı ve gıda okuryazarlığı düzeyinin düşüklüğü gibi faktörler yatmaktadır (Kansal vd., 2023; Koç, 2022). Nitekim, gıda okuryazarlığı seviyesi arttıkça, besin etiketi okuma tutumunun da olumlu yönde geliştiği, özellikle kadınların ve sağlık alanında eğitim alanların bu konuda daha yetkin olduğu kanıtlanmıştır (Baş & Kayak, 2023).

Sosyal, Duygusal ve Demografik Faktörler: Gıda tüketimi, sosyal ve duygusal dinamiklerden de derinden etkilenmektedir. Aile ve arkadaş çevresi, özellikle gençler için önemli birer rol modelidir (Jena vd., 2023; Pehlivanoglu vd., 2023). Ayrıca, stres gibi duygusal durumlar, bireyleri “konfor gıdası” olarak nitelendirilen paketli ürünlere yönelten önemli bir tetikleyicidir (Valerius vd., 2023). Tüketim kararları, cinsiyet ve sosyo-ekonomik durum gibi demografik değişkenlere göre de farklılık göstermektedir (Alpuğuz vd., 2009; Haseena vd., 2024).

3. YÖNTEM

Araştırmanın Deseni ve Türü: Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin paketli gıda tüketim alışkanlıklarını, bu alışkanlıkların altında yatan motivasyonları, tutumları ve gıda okuryazarlığı düzeylerini belirli bir zaman kesitinde betimlemeyi amaçladığından, nicel araştırma deseni temel alınarak tasarlanmış betimsel ve kesitse) bir araştırmadır. Çalışma, mevcut bir durumu fotoğrafını çekerek ortaya koymayı hedeflemektedir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi: Araştırmanın evrenini, 2024-2025 akademik yılında Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde (TNKÜ İİBF) öğrenim gören tüm lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise, evren içerisinde kolayca örnekleme yöntemi ile seçilen 154 öğrenci oluşturmaktadır. Bu yöntemin seçilmesindeki temel neden, zaman ve erişim kısıtları dahilinde, ulaşılması en kolay olan katılımcılara hızlı bir şekilde ulaşarak veri toplama sürecini etkin bir biçimde tamamlamaktır.

Veri Toplama Aracı ve Süreci: Araştırmada veri toplama aracı olarak, ilgili literatürden (örn. Koç, 2022; Baş & Kayak, 2023; Kansal vd., 2023) ve araştırmanın amaçlarından yola çıkılarak araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket formu kullanılmıştır. Anket, online bir platform (Google Forms) aracılığıyla hazırlanmış ve öğrencilere e-posta, whatsapp ve sosyal medya grupları üzerinden ulaştırılmıştır. Katılımcılara anketin başında araştırmanın amacı, verilerin gizliliğinin korunacağı ve katılımın tamamen gönüllülük esasına dayandığına dair bir bilgilendirme metni sunulmuş ve onamları alınmıştır. Anket formu üç ana bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde katılımcıların cinsiyet ve bölüm gibi demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde *Paketli Gıda Satın Alma Alışkanlıkları* çerçevesinde öğrencilerin tüketim davranışlarını anlamaya yönelik 5 adet çoktan seçmeli soru bulunmaktadır. Bu sorular; paketli gıda satın alınan tercih mekanlarını (market, bakkal vb.), satın alma sıklığını (her gün, haftada bir vb.), en çok tercih edilen ürün grubunu (atıştırmalık, süt ürünleri vb.), aylık ortalama harcamayı ve ürün menşesine dikkat edip etmeme durumunu ölçmektedir. Son bölümde ise *“Paketli Gıda Tüketim Kültürü”* çerçevesinde, öğrencilerin tüketim motivasyonlarını, algılarını ve tutumlarını inceleyen 10 adet çoktan seçmeli soru yer almaktadır. Bu sorular; tüketimin en önemli nedenini (pratiklik, lezzet vb.),

paketli gıdalara yönelik sağlık ve besin değeri algısını, etiket okuma alışkanlıklarını ve bilgi düzeylerini, etiketlerle ilgili karşılaşılan sorunları, olumsuz bir etiket bilgisi karşısındaki tutumlarını, tüketimin en sık yapıldığı öğünü ve bu gıdalarla ilgili en önemli gördükleri sorunları ve son olarak tüketim kararındaki duygusal tetikleyicileri (stres, mutluluk vb.) sorgulamaktadır.

Verilerin Analizi: Elde edilen verilerin istatistiksel analizi, SPSS 24.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin analizinde aşağıdaki istatistiksel yöntemler kullanılmıştır:

- *Betimsel İstatistikler:* Katılımcıların demografik özelliklerini, paketli gıda tüketim alışkanlıklarını ve tüketim kültürüne yönelik tutumlarını tanımlamak amacıyla frekans ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır.
- *İlişkisel Analizler:* Kategorik değişkenler arasındaki ilişkilerin (örneğin, cinsiyet ile paketli gıdanın tüketildiği öğün dağılımı arasındaki ilişki) anlamlılığını test etmek için Ki-Kare (χ^2) bağımsızlık testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi tüm analizlerde $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Geçerlilik, Güvenilirlik ve Genelleme: Anket formunun içerik geçerliliğini sağlamak amacıyla, sorular oluşturulurken alandaki güncel ve temel literatürden kapsamlı bir şekilde yararlanılmıştır. Anket formu, araştırmanın amaçlarını ve alt problemlerini tam olarak ölçecek şekilde yapılandırılmıştır. Ayrıca, taslak form, alanında uzman iki akademisyenin görüşüne sunulmuş ve dil ve anlaşılabilirlik açısından gerekli düzeltmeler yapılmış ve 20 kişilik pilot bir uygulama ile son haline getirilmiştir. Soruların kapalı uçlu ve net olması, farklı katılımcılar tarafından benzer şekilde anlaşılmasını sağlayarak çalışmanın güvenilirliğini artırmaya katkı sağlamaktadır. Araştırma kolayda örnekleme yöntemi ile seçildiği ve yalnızca TNKÜ İİBF öğrencilerini kapsadığı için, bulguların Türkiye'deki tüm üniversite öğrencilerine genellenmesi konusunda kısıtlılıklar bulunmaktadır. Ancak çalışma, benzer demografik ve sosyo-ekonomik özelliklere sahip diğer üniversite fakültelerindeki öğrenciler için ipucu niteliğinde çıkarımlar sunma ve gelecekteki daha geniş kapsamlı araştırmalar için yardımcı olabilir.

4. BULGULAR

5.1. Demografik Özellikler

Çizelge 1'e göre öğrencilerin %51,9'u erkektir. En fazla katılım ise İşletme bölümü öğrencilerinden gelmiştir.

Çizelge 1: Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular (n= 154)

Değişkenler	Gruplar	F	%
Cinsiyet	Kadın	80	51,9
	Erkek	74	48,1
Bölüm	İşletme	113	73,4
	İktisat	7	4,5
	ÇEKO	2	1,3
	Maliye	24	15,6
	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	1	,6
	Diğer	7	4,5

Çizelge 2'ye göre araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin paketli gıda satın alma pratikleri incelendiğinde, öğrencilerin bu ürünlere erişimde modern perakende kanallarını yoğun olarak kullandığı görülmektedir. Katılımcıların %61,7'si paketli gıda satın almak için öncelikli olarak zincir marketleri tercih ettiğini belirtmiştir. Bu durum, zincir marketlerin yaygınlığı, ürün çeşitliliği ve öğrencilerin yaşam alanlarına yakınlığı gibi faktörlerle açıklanabilir.

Çizelge 2: Paketli Gıda Satın Alma Alışkanlıkları (n= 154)

Değişkenler	Gruplar	F	%
Paketli gıda satın alma tercih mekanları	Bakkal-Büfe/Market	42	27,3
	Zincir Marketler	95	61,7
	Semt Pazarları	8	5,2
	Online alışveriş	9	5,8
Paketli gıda satın alma sıklığı	Her gün	37	24,0
	Haftada bir	29	18,8
	Haftada birkaç kere	63	40,9
	10 günde bir	13	8,4
	15 günde bir	7	4,5
	Diğer	5	3,2
Tercih edilen paketlenmiş gıda ürün grubu	Et ve et ürünleri	11	7,1
	Süt ve süt ürünleri	20	13,0
	Unlu mamuller	4	2,6
	Kuru gıdalar	17	11,0
	Atıştırmalıklar	65	42,2
	Dondurulmuş gıdalar	15	9,7
	Gazlı içecek ve meyve suları-meşrubat vb.	18	11,7
	Konserve ürünleri	1	,6
	Diğer	3	1,9
Paketli gıdaya aylık olarak yapılan yaklaşık harcama	5000 TL ve daha az	110	71,4
	5001-7500	28	18,2
	7501-10000	9	5,8
	10001 TL ve daha çok	7	4,5
Paketli ürün tercihinde menşesine dikkat etme durumu	Evet	37	24,0
	Hayır	51	33,1
	Bazen (ürüne göre)	66	42,9

Tüketim sıklığına bakıldığında, öğrencilerin paketli gıdaları hayatlarının düzenli bir parçası haline getirdiği anlaşılmaktadır. En yüksek oranla (%40,9) haftada birkaç kere paketli gıda tükettiğini belirten öğrencileri, %24,0 ile her gün tüketenler takip etmektedir. Bu bulgu, özellikle yoğun akademik takvime sahip öğrenciler için paketli gıdaların pratik bir beslenme alternatifi olarak görüldüğünü düşündürmektedir. Nitekim Haseena vd. (2024), zaman kısıtlılığı yaşayan çalışan bireylerin paketli gıda tüketim sıklığının arttığını belirtmektedir; bu durum öğrenciler için de geçerli bir dinamik olarak yorumlanabilir.

Tüketilen ürün grupları incelendiğinde, atıştırmalıklar %42,2 gibi ezici bir oranla ilk sırada yer almaktadır. Bu sonuç, genç nüfusta yaygın olan atıştırmalık kültürünün üniversite öğrencilerinde de baskın olduğunu göstermektedir. Pehlivanoğlu vd. (2023) ve Jena vd.

(2023) gibi çalışmalar da gençlerin beslenmesinde çikolata, cips gibi atıştırmalık ürünlerin önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır.

Paketli gıdaya yapılan aylık harcama konusunda ise katılımcıların %71,4'ü 5000 TL ve daha az harcadığını belirtmiştir. Bu durum, öğrencilerin genel ekonomik profiliyle tutarlıdır. Ürün menşesine dikkat etme konusunda ise belirgin bir hassasiyet gözlenmemektedir. Katılımcıların %42,9'u bu konuya bazen (ürüne göre) dikkat ettiğini belirtirken, %33,1'i ise hiç dikkat etmediğini ifade etmiştir. Bu bulgu, öğrenciler için ürünün menşei gibi özelliklerin, fiyat, lezzet ve pratiklik gibi faktörlerin gerisinde kaldığını göstermektedir.

Çizelge 3'e göre öğrencilerin paketli gıda tüketiminin ardındaki motivasyonlar ve bu ürünlere yönelik algıları incelendiğinde, pratikliğin ve kolaylığın temel itici güç olduğu açıkça görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası (%53,2), paketli gıda tüketmelerindeki en önemli sebebin zahmetsiz ve hazır olması olduğunu belirtmiştir. Bu bulgu, Koç (2022)'un yetişkinler üzerinde yaptığı çalışmada "pratik olmasının" en temel tüketim nedeni olduğu sonucuyla birebir örtüşmektedir. Paketli gıdalara yönelik sağlık algısı ise oldukça şüphelidir. Öğrencilerin çok büyük bir kısmı (%46,8'i hayır, %49,4'ü kısmen olmak üzere toplam %96,2'si) bu gıdaları tam anlamıyla sağlıklı bulmamaktadır. Benzer şekilde, besin değeri de katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından kısmen yeterli (%51,3) veya yetersiz (%40,9) olarak görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin sağlık konusunda bir farkındalığa sahip olduğunu, ancak bu farkındalığın tüketim davranışlarını her zaman belirlemediğini göstermektedir. Koç (2022) da çalışmasında, paketli gıda tüketmeme nedenlerinin başında "sağlıklı bulmamanın" geldiğini, bu durumun bir bilgi-davranış çelişkisi yarattığını vurgulamıştır.

Etiket okuma alışkanlıkları ve bilgi düzeyi, öğrencilerin gıda okuryazarlığı seviyesine dair önemli ipuçları vermektedir. Katılımcıların en büyük grubu (%43,5) etiketleri bazen okuduğunu belirtirken, düzenli olarak okuyanların oranı %33,1'de kalmıştır. Bu bulgu, Alpuğuz vd. (2009) ve Koç (2022) gibi Türkiye'de yapılan ve gençlerde etiket okuma oranının düşük olduğunu gösteren çalışmalarla tutarlıdır. Etiket içeriğine dair bilgi birikimleri sorulduğunda ise öğrencilerin kendilerini çoğunlukla orta (%41,6) ve az (%33,8) seviyede bilgili gördüğü saptanmıştır. Bu öz-değerlendirme, Baş ve Kayak (2023)'ün üniversite öğrencilerinde gıda okuryazarlığı düzeyinin artırılması gerektiği yönündeki bulgusunu desteklemektedir. Etiketlerle ilgili yaşanan en önemli sorun ise %33,8 ile yazıların küçüklüğü nedeniyle okunamaması olarak belirtilmiştir. Bu durum, Kansal vd. (2023)'nin de vurguladığı gibi, etiket tasarımının tüketici dostu olmamasının evrensel bir sorun olduğuna işaret etmektedir.

Öğrencilerin tüketim anındaki tutumları ve duygusal durumları da dikkat çekicidir. Etiketle olumsuz bir bilgiyle karşılaştığında ne yapacağı sorulan öğrencilerin en büyük kısmı (%48,1) ürünü almayacağını belirtse de %35,1 gibi önemli bir kesimin kararının markaya göre değişeceğini söylemesi, marka sadakatinin sağlık bilgisinin önüne geçebildiğini göstermektedir. Tüketimin en çok ara öğünde (%40,3) gerçekleşmesi, atıştırmalıkların baskın ürün grubu olması bulgusuyla uyumludur. Paketli gıdalarla ilgili en önemli sorun olarak ise besin değeri ile alakalı endişe ve kaygıların (%44,2) görülmesi, sağlık algısındaki şüpheli yaklaşımı teyit etmektedir. Son olarak, öğrencilerin bu ürünleri en çok mutlu (%29,9) ve haz alıcı-keyifli (%26,6) anlarda satın alması, bu gıdaların bir ödül ve keyif aracı olarak

konumlandırıldığını göstermektedir. Stres anında tüketim (%16,2) ise Valerius vd. (2023)'nin belirttiği gibi bu gıdaların duygusal bir başa çıkma mekanizması olarak da kullanıldığına işaret etmektedir.

Çizelge 3: Paketli Gıda Tüketim Kültürü (n= 154)

Değişkenler	Gruplar	F	%
Paketli gıda tüketimindeki en önemli sebep	Fiyatı uygun	16	10,4
	Zahmetsiz-Hazır olması	82	53,2
	Lezzetli olması	13	8,4
	Zamandan tasarruf sağlaması	13	8,4
	Hoşlanıyorum/Seviyorum	22	14,3
	Taşıması kolay	4	2,6
	Diğer	4	2,6
Paketli gıdaları sağlıklı bulma durumu	Evet	6	3,9
	Hayır	72	46,8
	Kısmen	76	49,4
Paketli gıdaların besin değeri yeterliliği	Yeterli	12	7,8
	Yetersiz	63	40,9
	Kısmen yeterli	79	51,3
Paketli gıda satın alırken etiket okuma alışkanlığı	Evet	51	33,1
	Hayır	36	23,4
	Bazen	67	43,5
Paketli gıda etiketleri hakkında bilgi birikimi	Hiç yok	9	5,8
	Az	52	33,8
	Orta	64	41,6
	İyi	26	16,9
	Çok iyi	3	1,9
Paketli gıda etiketleri ile ilgili en önemli sorun	Yazıların küçüklüğü nedeniyle okunamaması	52	33,8
	Güven vermemesi	28	18,2
	Yazılanları anlayamama	25	16,2
	Bilgilerin az-yetersiz olması	38	24,7
	Diğer	11	7,1
Sevilen paketli ürün etiketinde hoş gitmeyen bilgi karşısında tutum	Almam	74	48,1
	Yine de alırım	19	12,3
	Markasına göre değişir	54	35,1
	Diğer	7	4,5
Paketli ürünlerin en çok tüketildiği öğün	Kahvaltı	10	6,5
	Ara öğünde	62	40,3
	Öğlen	23	14,9
	İkinci	10	6,5
	Akşam	37	24,0
	Gece	12	7,8
Paketli gıdalarla ilgili en önemli sorun	Etiket içeriğinin güven vermemesi	30	19,5
	Besin değeri ile alakalı endişe ve kaygılar	68	44,2
	Son kullanma tarihlerinin hemen fark edilmemesi	23	14,9
	Gramaj ve fiyatlarda sorun olduğu kaygısı	26	16,9
	Diğer	7	4,5
Paketli gıda satın almayı etkileyen duygu durumu	Stres	25	16,2
	Mutlu	46	29,9
	Heyecanlı	4	2,6
	Üzüntülü	11	7,1
	Haz alıcı-keyifli	41	26,6
	Diğer	27	17,5

Ki-Kare Testleri: Bu kısımda pek çok nominal değişkenler arasında bir ilişki olup-olmadığı Bağımsız Ki-kare testi ile analiz edilmiş ve sadece aralarında ilişki olan ikili değişkenlere ait istatistik sonuçları ve yorumları aşağıda belirtilmiştir.

Çizelge 4: Cinsiyet ile Paketli Ürünlerin En Çok Tüketildiği Öğün Dağılımı Arasındaki İlişki

		Cinsiyet* Paketli ürünlerin en çok tüketildiği öğün						χ^2	sd	p
		Ara								
		Kahvaltı	Öğünde	Öğlen	İkindi	Akşam	Gece			
Kadın	Sayı	5	38	10	5	22	0	16,668	5	0,005
	Beklenen sayı	5,2	32,2	11,9	5,2	19,2	6,2			
Erkek	Sayı	5	24	13	5	15	12			
	Beklenen sayı	4,8	29,8	11,1	4,8	17,8	5,8			

Not: 2 hücre (%16,7) beklenen sayı 5'ten azdır. Minimum beklenen sayı 4,81'dir.

Üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre paketli ürünleri en çok tükettikleri öğünler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($\chi^2(5)=16,668$, $p=0,005$). Kadın öğrencilerin en sık ara öğünde (38 kişi) paketli ürün tükettiği görülürken, erkek öğrencilerde en dikkat çekici tüketim zamanının gece (12 kişi) olduğu, buna karşın hiçbir kadın öğrencinin bu öğünü tercih etmediği belirlenmiştir. Bu sonuç, kadın ve erkek öğrencilerin paketli gıda tüketim zamanlamalarının ve muhtemelen bu tüketimin altında yatan motivasyonların (örneğin, gece atıştırmalığı, ara öğün ihtiyacı vb.) farklılaştığını göstermektedir. Bu bulgu, bu iki gruba yönelik geliştirilecek beslenme önerilerinin farklılaşması gerektiğini ima eder.

Çizelge 5: Bölümler İle Paketli Gıda Satın Alma Sıklığı Arasındaki İlişki

		Bölüm * Paketli gıda satın alma sıklığı				χ^2	sd	p
		Her gün	Haftada bir	Haftada birkaç kere	10 günde bir			
İşletme	Sayı	26	22	51	14	10,328	3	0,016
	Beklenen sayı	27,9	22,4	44,1	18,6			
Diğer	Sayı	10	7	6	10			
	Beklenen sayı	8,1	6,6	12,9	5,4			

Not: 0 hücre (%0,0) beklenen sayı 5'ten azdır. Minimum beklenen sayı 5,42'dir.

Çizelge 5'e göre Ki-Kare analizi, öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümler (İşletme ve Diğer Bölümler) ile paketli gıda satın alma sıklıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur ($\chi^2=10,328$; $p<0,05$). Bu sonuç, İşletme bölümü öğrencilerinin paketli gıda tüketim sıklığının, diğer bölümlerdeki öğrencilere göre farklı bir örüntü sergilediğini göstermektedir. Çapraz tablo incelendiğinde, bu farklılığın temel kaynağı, İşletme öğrencilerinin paketli gıdaları "haftada birkaç kere" gibi sık aralıklarla, diğer bölüm öğrencilerinden oransal olarak daha fazla tüketme eğiliminde olmalarıdır. Bu durum, İşletme bölümünün ders yoğunluğu, sosyal yapısı veya öğrencilerinin yaşam tarzı gibi faktörlerin, onları daha pratik ve hızlı tüketilebilen paketli gıdalara yönelttiği şeklinde yorumlanabilir.

Çizelge 6: Bölümler İle Paketli Gıdaya Ayda Harcanan para Arasındaki İlişki

		Bölüm * Paketli gıdaya ayda harcanan para			χ^2	sd	p
		5000 TL ve daha az	5001-7500 TL	7501 TL ve üzeri			
İşletme	Sayı	87	21	5	15,696	2	0,000
	Beklenen sayı	81,3	20,9	10,8			
Diğer	Sayı	18	6	9			
	Beklenen sayı	23,7	6,1	3,2			

Not: 1 hücre (%16,7) beklenen sayı 5'ten azdır. Minimum beklenen sayı 3,16'dir.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümler ile paketli gıdaya ayda harcadıkları para miktarı arasında da istatistiksel olarak çok güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($\chi^2 = 15,696$; $p < 0,001$). Bu sonuç, İşletme bölümü öğrencilerinin paketli gıdaya ayırdıkları bütçenin, diğer bölüm öğrencilerinden anlamlı derecede farklılaştığını göstermektedir. Çapraz tabloya bakıldığında, İşletme öğrencilerinin harcamalarının daha çok “5000 TL ve daha az” kategorisinde yoğunlaştığı, diğer bölüm öğrencilerinin ise daha yüksek harcama dilimlerinde oransal olarak daha fazla yer aldığı görülmektedir. Bu bulgu, bölümler arasında sadece tüketim sıklığı değil, aynı zamanda harcama kapasitesi veya bu ürünlere bütçe ayırma önceliği açısından da bir farklılık olduğunu ima etmektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmanın bulguları, üniversite öğrencilerinin paketli gıda tüketim davranışlarının, bilinen sağlık endişeleri ile pratik yaşamın getirdiği zorunluluklar ve hedonik arzular arasındaki karmaşık bir etkileşimin ürünü olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrencilerin tüketim kararlarında “zahmetsiz-hazır olması” faktörünün baskın çıkması, Koç (2022) ve Haseena vd. (2024) gibi çalışmaların vurguladığı pratiklik motivasyonunu doğrulamaktadır. Bununla birlikte, öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu gıdaları sağlıksız ve besin değeri açısından yetersiz bulması, önemli bir bilişsel çelişkiye işaret etmektedir. Bu durum, Grunseit vd. (2019)'nin, genç yetişkinlerin sağlıksız gıda tüketimini “ödül” veya “kaçınılmaz bir kolaylık” olarak rasyonalize ederek bu çelişkiyle başa çıktıkları yönündeki nitel bulgularıyla açıklanabilir. Öğrencilerin bu ürünleri özellikle “mutlu” ve “keyifli” anlarda tüketmesi, ödül mekanizmasının çalıştığını gösterirken, stres anında da tüketilmesi, bu gıdaların duygusal bir başa çıkma aracı olarak da işlev gördüğünü teyit etmektedir ki bu da Valerius vd. (2023)'nin stres ve sağlıksız beslenme arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmasıyla uyumludur.

Araştırmanın bulguları, üniversite öğrencilerinin paketli gıda tüketim davranışlarının homojen olmadığını, aksine cinsiyet ve öğrenim görülen bölüm gibi demografik değişkenlere göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Cinsiyete göre tüketim zamanlamasındaki ayrışma dikkat çekicidir; kadınların ara öğünlerde, erkeklerin ise gece tüketiminde yoğunlaşması, bu iki grubun yaşam tarzları ve motivasyonları arasında belirgin bir farklılığa işaret etmektedir. Benzer şekilde, İşletme bölümü öğrencilerinin paketli gıdaları diğer bölümlere göre daha sık tüketirken, bu ürünlere ayda daha az para harcaması, pratik ve düşük maliyetli ürünlere dayalı, yoğun bir tüketim örüntüsünü ortaya koymaktadır. Bu durum, akademik disiplinlerin getirdiği yaşam tarzının hem tüketim sıklığını hem de harcama alışkanlıklarını şekillendiren önemli bir faktör olduğunu kanıtlamaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, üniversite öğrencilerinin paketli gıda tüketim davranışlarının, pratiklik ve lezzet gibi kısa vadeli faydalar ile sağlık konusundaki uzun vadeli endişeler arasında bir denge arayışını yansıttığını göstermektedir. Katılımcılar, paketli gıdaların sağlık ve besin değeri konusundaki eksikliklerinin farkında olmalarına rağmen, yoğun yaşam temposu ve bu ürünlerin sunduğu kolaylık nedeniyle tüketimden vazgeçememektedir. Bu durum, gıda okuryazarlığı ve etiket okuma alışkanlıklarının yetersizliği ile birleştiğinde, bilgi sahibi olmanın tek başına davranış değişikliği için yeterli olmadığını ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, üniversite öğrencilerine yönelik halk sağlığı stratejilerinin çok yönlü olması gerektiğini göstermektedir. Sadece bilgilendirmeye dayalı kampanyalar yerine, gıda okuryazarlığını pratik becerilere dönüştürecek uygulamalı eğitimlerin verilmesi kritik önem taşımaktadır. Ayrıca, üniversite kampüslerinde sağlıklı, ulaşılabilir ve ekonomik gıda alternatiflerinin artırılması, öğrencilerin pratik ihtiyaçlarını karşılarken daha doğru seçimler yapmalarını teşvik edecektir. Etiket tasarımlarının daha okunaklı ve anlaşılır hale getirilmesi ve duygusal yeme davranışlarına yönelik farkındalık yaratacak programların geliştirilmesi de bu alanda atılması gereken önemli adımlardır.

Sonuç olarak bu araştırma, üniversite öğrencilerinin paketli gıda tüketim davranışlarının cinsiyet ve öğrenim görülen bölüm gibi demografik değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık sergilediğini kesin olarak ortaya koymaktadır. Tüketim zamanlamasındaki cinsiyet farklılıkları ve bölümler arasındaki özgün tüketim sıklığı-harcama dengesi, bu heterojen yapının en net göstergeleridir. Bu durum, bu hedef kitleye yönelik geliştirilecek halk sağlığı ile alınacak kararların ve beslenme önerilerinin, bu tür alt grup dinamiklerini dikkate alarak özelleştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Çalışmanın Teorik ve Pratik Katkıları: Bu araştırmanın teorik düzeyde en önemli katkısı, gıda okuryazarlığı, besin etiketi okuma tutumu ve tüketim motivasyonlarını eş zamanlı olarak inceleyerek bu kavramlar arasındaki bütünsel ilişkiyi üniversite öğrencisi özelinde ortaya koymasıdır. Baş ve Kayak (2023)'ın gıda okuryazarlığı ile etiket okuma tutumu arasındaki pozitif ilişkiyi istatistiksel olarak kanıtladığı bulguyu, bu çalışmanın daha geniş bir tüketim kültürü bağlamında test etmesi ve doğrulaması beklenmektedir. Ayrıca, Grunseit vd. (2019) tarafından ortaya konulan “kendine iyi bakma” (self-care) ve bilişsel yeniden çerçeveleme gibi davranış azaltma stratejilerinin ve Valerius vd. (2023) tarafından incelenen stres gibi duygusal faktörlerin, Türkiye’deki üniversite öğrencileri bağlamındaki geçerliliğini ve etkisini sorgulayarak bu teorik modellerin kültürlerarası uygulanabilirliğine dair ipuçları sunacaktır.

Pratik düzeyde ise araştırmanın bulguları birçok paydaş için somut eylem planları oluşturulmasına zemin hazırlayabilir.

Üniversite kampüslerinde ve çevresinde sağlıklı beslenme ortamları oluşturulması için merkezi idare ve üniversite yönetimlerine kanıta dayalı veriler sunulabilir. Özellikle gıda okuryazarlığı düzeyinin artırılmasına yönelik, hedef kitleye uygun, etkili ve anlaşılır eğitim programları ve kampanyalar tasarlanmasına rehberlik edebilir.

Gıda üreticileri ve pazarlamacılar için genç tüketicilerin beklentilerini, hassasiyetlerini ve etiketlerde hangi bilgilere öncelik verdiklerini (örneğin, Koç, 2022; Kansal vd., 2023) ortaya

koyarak, daha tüketici dostu, şeffaf ve anlaşılır etiket tasarımlarının geliştirilmesine ilham verebilir.

Diyetisyenler ve beslenme danışmanları için, üniversite öğrencilerinin bilgi eksikliklerini, yanlış inanışlarını ve tüketim kararlarındaki duygusal tetikleyicileri anlamalarını sağlayarak, daha etkili ve bireyselleştirilmiş danışmanlık stratejileri geliştirmelerine olanak tanıyabilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kısıtlılıkları: Araştırmanın yalnızca TNKÜ İİBF öğrencileri ile sınırlı olması, bulguların Türkiye'deki tüm üniversite öğrencilerine genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Farklı coğrafi, kültürel ve sosyo-ekonomik bölgelerdeki öğrencilerin tüketim alışkanlıkları ve algıları farklılık gösterebilir. Verilerin online anket yoluyla toplanması, gözlem yapma şansını yok etmektedir. Katılımcılar, gerçek tüketim alışkanlıklarından ziyade, idealize ettikleri veya olması gerektiğini düşündükleri cevapları verme eğiliminde olabilirler; örneğin, sağlıksız gıda tüketimlerini olduğundan daha az bildirebilirler.

Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler: Bu araştırmanın bulguları ve sınırlılıkları, gelecekte bu alanda yapılacak çalışmalara yönelik çeşitli yollar açmaktadır.

1. Bu çalışmanın nicel bulgularını derinleştirmek amacıyla, Kansal vd. (2023) ve Grunseit vd. (2019) tarafından kullanılan nitel yöntemlerden (derinlemesine mülakatlar, odak grup tartışmaları) yararlanılabilir. Bu sayede, öğrencilerin etiketleri neden okumadığı, sağlık bilgisi ile davranışları arasındaki çelişkiyi nasıl gerçekleştirdikleri ettikleri gibi “neden” sorularına daha derinlikli yanıtlar bulunabilir.
2. Üniversite hayatının beslenme davranışları üzerindeki uzun vadeli etkisine ilişkin çalışmalar yapılabilir
3. Farklı üniversiteler (devlet/vakıf), farklı fakülteler (örneğin sağlık bilimleri ve mühendislik fakülteleri) ve farklı sosyo-ekonomik düzeydeki öğrenci grupları arasında yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar, paketli gıda tüketim kültüründeki farklılıkları ve bu farklılıkların altında yatan nedenleri anlamayı sağlayacaktır.
4. Üniversite kampüslerinde gıda okuryazarlığını artırmaya yönelik yapılandırılmış eğitim programlarının, etiket tasarımlarında yapılacak değişikliklerin veya sağlıklı gıda seçeneklerini teşvik eden kantin düzenlemelerinin etkinliğini ölçen müdahale çalışmaları, kanıta dayalı karar alma ve uygulama geliştirme açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Alpuğuz, G., Erkoç, F., Mutluer, B., & Selvi, M. (2009). Gençlerin (14-24 yaş) gıda hijyeni ve ambalajlı gıdaların tüketimi konusundaki bilgi ve davranışlarının incelenmesi. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 66(3), 107-115.
- Ares, G., Vidal, L., Allegue, G., Giménez, A., Bandeira, E., Moratorio, X., Molina, V., & Curutchet, M. R. (2016). Consumers' conceptualization of ultra-processed foods. *Appetite*, 105, 611–617. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2016.06.028>
- Baş, D., & Kayak, S. (2023). Üniversite öğrencilerinin besin etiket bilgisi okuma tutumu ve gıda okuryazarlığı düzeylerinin değerlendirilmesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 58(3), 2210–2230. <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.23.08.2135>
- Grunseit, A. C., Cook, A. S., Conti, J., Gwizd, M., & Allman-Farinelli, M. (2019). “Doing a good thing for myself”: a qualitative study of young adults' strategies for reducing takeaway food consumption. *BMC Public Health*, 19(1), 525. <https://doi.org/10.1186/s12889-019-6731-3>
- Haseena, T., Hense, S., Kodali, P. B., & Thankappan, K. R. (2024). Consumption of packaged food and associated factors among adults aged 18–30 years: a cross-sectional study in Kerala. *Nutrition & Food Science*, 54(1), 151-163. <https://doi.org/10.1108/NFS-05-2023-0102>
- Jena, S., Parida, J., Panda, A., Behera, S. S., Pradhan, A., Patra, P. K., Pati, S., Kaur, H., & Acharya, S. K. (2023). Knowledge, practices and influencing factors defining unhealthy food behavior among adolescents in India: A scoping review. *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1161319>
- Kansal, S., Raj, A., Pedapanga, N., Worsley, A., & Rathi, N. (2023). Indian adolescents' perceptions of packaged food and food labels – A qualitative inquiry. *Appetite*, 180, 106342. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2022.106342>
- Koç, B. İ. (2022). Yetişkinlerde besin etiketi okuma alışkanlıkları ve paketli gıda tüketim sıklığının incelenmesi (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*), İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Nardocci, M., Leclerc, B.-S., Louzada, M.-L., Monteiro, C. A., Batal, M., & Moubarac, J.-C. (2019). Consumption of ultra-processed foods and obesity in Canada. *Canadian Journal of Public Health*, 110(1), 4–14. <https://doi.org/10.17269/s41997-018-0130-x>
- Pehlivanoğlu, H., Tuğla, M. Ş., & Aksoy, A. (2023). A research of packaged food consumption habits of students at the secondary school in Istanbul. Chapter 2, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/file:///C:/Users/lenovo/Downloads/ChapterSRA.pdf, erişim: 15.07.2025.
- Valerius, A., Chowdhury, U., Bubis, S., Nagorny, K., Rosenberg, L., & Welch, M. (2023). *Effects of food insecurity on perceived stress among undergraduate university students*. Research Days Posters 2023. 97. Binghamton University.
- Yaşar, E., Demir, M., & Taşdemir, T. (2023). Embedded big data in packaged foods: examining consumer sentiment during the purchasing process post-COVID-19. *British Food Journal*, 125(10), 3623-3639. <https://doi.org/10.1108/BFJ-12-2022-1124>

TIBBİ VE AROMATİK BİTKİ YETİŞTİRİCİLİĞİNDE KADIN

Fatma KESKİN

Çukurova Üniversitesi, keskin9857@gmail.com, ORCID ID: 0009-0003-9828-7811

Prof.Dr.Dilek BOSTAN BUDAK

Çukurova Üniversitesi, dbostanbudak@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6318-698X

ÖZET

Birçok alanda kullanılan ve değerli bir hammadde olan tıbbi ve aromatik bitkilerin önemi son yıllarda giderek artış göstermektedir. Bu nedenle, kırsal kalkınma ve sürdürülebilir tarımsal üretim faaliyetlerinde giderek daha fazla yer almaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar açısından tıbbi ve aromatik bitkiler, hem gelir artırıcı bir faaliyet hem de toplumsal statüyü güçlendirici bir unsur olarak değerlendirilebilmektedir. Kadınların, bu bitkilerin üretimi ve işlenmesinde aktif rol almasının birkaç temel nedeni vardır. Öncelikle, bu bitkilerin çoğu küçük alanlarda yetiştirilebilmekte, yoğun sermaye gerektirmemekte ve geleneksel bilgiye dayalı üretim süreçleri kadınların mevcut bilgi ve becerileriyle uyum göstermektedir. Ayrıca, kadınların yüzyıllardır doğayla olan yakın ilişkileri, şifalı bitkiler ve geleneksel tedavi yöntemleri konusunda bilgi birikimleri ile birleştiğinde, bu alanda doğal olarak uzmanlıkları ortaya çıkmaktadır. Kadınların uzun yıllardır doğadan toplama, kurutma, saklama ve kullanım bilgisine sahip olmaları, bu alandaki üretim faaliyetini destekleyen önemli bir undurdur. Tıbbi ve aromatik bitki üretimi, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını artırmakta, aile gelirine katkı sağlamakta ve girişimcilik faaliyetlerine zemin hazırlayabilmektedir. Bununla birlikte, kadın kooperatifleri aracılığıyla yapılan üretim ve pazarlama faaliyetleri, kadınların örgütlenme kapasitesini güçlendirmekte ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli kazanımlar sunmaktadır. Özellikle kırsal turizm ve organik ürün pazarında, kadınlar bu ürünleri daha geniş bir tüketici kitlesine ulaştırabilmektedir. Kadınların bu alandaki etkinliğinin artırılması, yalnızca toplumsal cinsiyet açısından değil, aynı zamanda ekonomik çeşitlilik ve çevresel sürdürülebilirlik bakımından da kritik öneme sahiptir. Bu çalışmada, tıbbi ve aromatik bitkilerin öneminden ve kadınların gücünü artırmadaki rolünden bahsedilerek öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, tıbbi ve aromatik bitkiler, kırsal kalkınma

1. GİRİŞ

Tıbbi ve aromatik bitkiler (TAB), tarih boyunca insan yaşamında hem kültürel hem de ekonomik açıdan önemli bir rol oynamıştır. İlk çağlardan itibaren sağlık, beslenme ve dini ritüellerde kullanılan bu bitkiler, günümüzde yalnızca geleneksel alanlarla sınırlı kalmayıp ilaç, kozmetik, parfümeri, gıda ve kimya endüstrisi gibi pek çok sektörde stratejik bir hammadde

kaynağı haline gelmiştir. Nitekim, bitkilerin tedavi amaçlı kullanımının yaklaşık 4000 yıl öncesine dayandığı belirtilmektedir (Khan, 2016). Dünya Sağlık Örgütü (2019), özellikle gelişmekte olan ülkelerde nüfusun yaklaşık %80'inin temel sağlık ihtiyaçlarını karşılamada bitkisel ürünlerden yararlandığını bildirmektedir (WHO, 2019). Bu durum, TAB'ın yalnızca geleneksel tıp uygulamalarında değil, modern sağlık sistemlerinde de tamamlayıcı bir unsur olarak önemini koruduğunu göstermektedir.

Türkiye'de yapılan bir çalışma da bu bitkilere yönelik farkındalık ve kullanım düzeyinin yüksek olduğu ortaya koymaktadır. Örneğin, Acıbuca ve ark., (2025) tarafından yapılan bir araştırmada katılımcıların yaklaşık 200 farklı bitkiden haberdar olduğu, bunların %65,4'ünün ise söz konusu bitkileri aktif olarak kullandığı belirlenmiştir. Bu bulgular, TAB'ın hem yerel hem de küresel ölçekte artan stratejik önemine işaret etmektedir. Bununla birlikte, bu ürünlerin dış ticaretiyle ilgili güvenli verilere ulaşmada zaman zaman zorluklar yaşandığı da literatürde vurgulanmaktadır (Acıbuca ve Budak, 2018). Bu durum, sektörde politika yapıcıların ve araştırmacıların doğru stratejiler geliştirmesini güçlendirmekte, küresel ticarete rekabet gücünün artırılmasını zorlaştırmaktadır.

TAB, tarımsal üretimde giderek daha fazla önem kazanan bir ürün gurubudur. Düşük girdi maliyetleri, nispeten kolay yetiştiricilik özellikleri ve küçük ölçekli arazilerde üretim imkanı sunmaları, bu bitkileri özellikle küçük aile işletmeleri ve kırsal kadınlar için cazip kılmaktadır. Türkiye, sahip olduğu iklimsel çeşitlilik, ekolojik zenginlik ve endemik bitki varlığı ile bu alanda dünyada önemli üretici ülkeler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, TAB üretimi ve pazarlaması hem ulusal hem de sürdürülebilir kırsal kalkınma açısından kritik bir rol üstlenmektedir.

Özellikle kırsal kadınlar, TAB yetiştiriciliği ve işlenmesi süreçlerinde aktif olarak yer almakta; aile gelirine katkı sağlamakta ve ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirebilmektedirler. Bunun yanı sıra, üretici kooperatifleri ve birlikler aracılığıyla örgütlenmeleri, sosyal dayanışmayı artırmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesine katkı sunmaktadır. Kadınların bu süreçlerde elde ettikleri deneyim, beceriler ve sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal açıdan da güçlenmelerine imkan tanımaktadır.

Literatürde, kırsal kadınların tıbbi ve aromatik bitkiler konusundaki bilgi düzeyi ve bu bilgilerin sağlık üzerindeki etkileri üzerine de çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Örneğin, Mısır'ın Kafr El-Sheikh ilinde yürütülen bir çalışmada, kadınların tıbbi ve aromatik bitkilerin sağlık faydaları konusunda sınırlı bilgiye sahip olduğunu göstermiştir (Abdullah ve ark., 2023). Bu bulgu, özellikle kırsal bölgelerde eğitim ve farkındalık artırma programlarının ne denli gerekli olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Türkiye'de kırsal kadınların TAB konusunda eğitilmesi ve üretim kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla çeşitli projeler hayata geçirilmektedir (Niğde Günaydın Gazetesi, 2025). Ayrıca, Acıbuca ve ark. (2025) tarafından yapılan araştırmada, kadınların erkeklere oranla tıbbi ve aromatik bitkileri daha fazla kullandıkları tespit edilmiştir. Bu durum, kadınların geleneksel bilgi birikiminin ve sağlıkla ilgili deneyimlerinin TAB üretiminde ve kullanımında merkezi bir rol oynadığını göstermektedir.

TAB üretimi kırsal kalkınma stratejilerinde hem ekonomik hem de sosyal bir araç olarak değerlendirilmekte, kırsal kadınların güçlenmesine, sürdürülebilir tarımsal üretim biçimlerinin

yaygınlaşmasına ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesine önemli katkılar sunmaktadır. Bu bağlamda, mevcut çalışma, tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştiriciliğinin kırsal kadınlar üzerindeki etkilerini inceleyerek, üretim süreçlerinin ekonomik ve sosyal boyutlarını ortaya koyarak bu alandaki politika ve uygulamalara öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

2. TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLERİN KATKILARI

2.1. Ekonomik Katkı

TAB, kırsal kadınlar için sürdürülebilir ve erişilebilir bir gelir kaynağı sunarak ekonomik güçlenmenin önemli araçlarından biri haline gelmektedir. Düşük başlangıç maliyeti, küçük arazi gereksinimleri ve bakım kolaylığı, kadınların ev ve aile ekonomisine doğrudan katkı sağlamalarına olanak tanımaktadır. Özellikle, lavanta, kekik, nane ve adaçayı gibi türler: taze veya işlenmiş formlarıyla ulusal ve uluslararası pazarlarda yüksek talep görmektedir. Araştırmalar, TAB üretimi yapan kadınların aile gelirlerinde önemli artış sağlayabildiklerini ortaya koymaktadır (Ibishi ve Musliu, 2021). Bunun yanında, işleme, kurutma, paketlenme ve kooperatifler aracılığıyla pazarlama gibi yan faaliyetler, kadınların değer zincirine daha güçlü bir şekilde katılmalarına, gelirlerini çeşitlendirmelerine ve ekonomik istikrarlarını artırmalarına katkı sunmaktadır.

TAB, yalnızca geleneksel kullanım alanlarıyla değil, aynı zamanda modern sağlık, kozmetik ve gıda endüstrilerinde artan talebiyle de kırsal kalkınma stratejilerinde ön plana çıkmaktadır. Özellikle gelişmekte olan bölgelerde kadınlar, bu bitkilerin yetiştirilmesi, işlenmesi ve pazarlanmasında aktif roller üstlenerek aile ekonomilerine katkı sağlamakta ve ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmektedirler (Suryavanshi ve ark., 2020). Böylelikle TAB üretimi, kadınların kırsal alanda ekonomik aktörler olarak konumlarını güçlendirmekte ve yerel kalkınma süreçlerinde daha etkin rol almalarını sağlamaktadır.

2.2. Çevresel Katkı

TAB üretiminin bir diğer önemli yönü çevresel katılardır. Bu bitkiler, genellikle düşük kimyasal girdiyle ve çevre dostu yöntemlerle yetiştirilmektedir. Kimyasal gübre ve pestisit kullanımının sınırlı olması, toprak sağlığının korunmasına, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına ve ekosistemlerin dengeli işleyişine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca TAB üretimi, doğal yaşam alanlarının korunmasına yardımcı olarak biyolojik çeşitliliğin desteklenmesine zemin hazırlamaktadır. Kırsal kadınların TAB üretiminde aktif rol alması, çevre dostu tarım uygulamalarının yaygınlaşmasına katkı sağlamakta ve sürdürülebilir kırsal kalkınma hedefleri ile doğrudan örtüşmektedir. Bu bağlamda, kadın üreticilerin benimsemiş olduğu düşük girdili ve çevre uyumlu üretim biçimleri, tarımsal üretimin ekolojik sürdürülebilirliğini artıran örnek uygulamalar arasında değerlendirilebilir.

2.3. Sosyal Katkı

TAB üretimi, yalnızca ekonomik ve çevresel değil, aynı zamanda kırsal kadınların sosyal statülerini güçlendirmesiyle de önem taşımaktadır. Kadınlar, üretici birlikleri, kooperatifleri ve yerel örgütlenmeler aracılığıyla dayanışma ağları geliştirmekte ve bu sayede karar alma süreçlerine daha aktif biçimde katılabilmektedir. Bu durum, kadınların toplumsal görünürlüğünü artırmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesine katkı sunmaktadır. Ayrıca TAB üretimi, kadınların bilgi ve beceri düzeylerini geliştirmelerine imkan tanımakta, elde ettikleri deneyim ve kazanımlar ise özgüvenlerini artırmaktadır. Kadınların üretim

süreçlerinde aktif roller üstlenmesi, onların yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal yaşamda da güçlenmelerine katkıda bulunmaktadır. Böylece TAB üretimi, kırsal kadınların ekonomik bağımsızlıklarının yanı sıra sosyal sermayelerinin güçlendirilmesi açısından da stratejik bir rol üstlenmektedir.

3. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

TAB, dünya genelinde ilaç, kozmetik ve kimya sektörleri için stratejik bir hammadde kaynağı olmasının yanı sıra, kırsal kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından da dikkat çekici fırsatlar sunmaktadır. Özellikle kırsal kadınlar açısından TAB yetiştiriciliği, ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirme, gelir çeşitliliği sağlama ve sosyal hayata daha aktif katılım imkanı yaratma potansiyeline sahiptir. Bununla birlikte, kadınların, TAB üretiminde karşılaştıkları bazı yapısal sorunlar, bu potansiyeli tam anlamıyla hayata geçirilmesini engellemektedir.

Öncelikle, örgütlenme eksikliği ve kooperatifleşme düzeyinin yetersizliği, kadınların pazarlama gücünü sınırlamakta, ürünlerini istedikleri fiyattan satamamalarına neden olmaktadır. Kadın üreticilerin bireysel çabalarıyla piyasada rekabet etmesi çoğu zaman mümkün olamamakta, bu durum da gelir kayıplarına yol açmaktadır. Bu sorunun çözümünde yerel yönetimlerin, merkezi idarenin ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği önemlidir. Örneğin, Diyarbakır’da belediyeler tarafından kurulan “TAB Bahçeleri” uygulaması, kadınların üretim, kurutma, paketleme ve pazarlama gibi değer zincirinin farklı aşamalarına dahil edilmelerini sağlamış, böylece hem ekonomik hem de sosyal güçlenme açısından olumlu sonuçlar doğurmuştur (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2024). Benzer uygulamaların yaygınlaştırılması, kırsal kadınların üretim sürecindeki görünürlüğünü ve etkinliğini artırabilir.

İkinci temel sorun, finansmana erişimdeki kısıtlılıklardır. Sermaye yetersizliği, kadın üreticilerin üretim kapasitelerini geliştirmelerini, teknolojik yenilikleri benimsemelerini ve pazara sürdürülebilir bir şekilde katılmalarını engellemektedir (UNDP, 2020). Mikro kredi uygulamaları ve çeşitli finansal destek programları bu sorunun kısmen çözülmesine katkı sağlasa da, çoğu zaman karmaşık prosedürleri ve bürokratik engeller, kadınların bu imkanlardan yararlanmasını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla finansman mekanizmalarının yaygınlaştırılması büyük önem arz etmektedir.

Bir diğer önemli sorun, kırsal kadınların bilgiye ve eğitime erişimde dezavantajlı bir konumda bulunmalarıdır. Eğitim olanaklarının sınırlılığı, kadınların modern üretim tekniklerini öğrenmelerini, kalite standartlarına uyum sağlamaları ve sertifikasyon süreçlerine katılmalarını zorlaştırmakta, bu da rekabet güçlerini olumsuz etkilemektedir (FAO, 2018). Bu nedenle, yayım hizmetleri, teknik danışmanlık ve sürekli eğitim programları aracılığıyla kırsal kadınların bilgi ve beceri düzeylerinin artırılması kritik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’de bu alanda son yıllarda çeşitli girişimler yapılmıştır. Örneğin, 2017 yılında Afyonkarahisar’da ilk kez düzenlenen TAB yetiştiriciliği kursuna 43 kadın katılmış (Anadolu Ajansı, 2017), 2022 yılında Kars’ta “Şifalı Bitkiler Sıhhatli Eller ile Hayat Buluyor Projesi” kapsamında kadınlara yönelik eğitimler verilmiştir (Anadolu Ajansı, 2022). 2025 yılında Niğde’de kadın kooperatifleri üyelerinden oluşan 103 kadına Susuz Tarım ve Tıbbi Aromatik Bitki Yetiştiriciliği eğitimi düzenlenmiştir. Ancak bu tür örnekler her ne kadar önemli olsa da, eğitimlerin sürekliliği ve yaygınlığı halen sınırlıdır. Ayrıca, kadınların ulaşım zorlukları, zaman

kısıtları veya bilgi eksiklikleri nedeniyle bu kurslara katılımı sınırlı kalabilmektedir. Bu nedenle, kırsal kadınların eğitim programlarına erişimlerinin kolaylaştırılması, dijital platformlar üzerinden eğitimlerin desteklenmesi ve yerinde yayım faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, TAB sektörü kadınlar için yalnızca ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve kültürel açıdan da güçlenme fırsatları sunmaktadır. Ancak, örgütlenme eksiklikleri, finansmana erişim kısıtları ve eğitimde yaşanan yetersizlikler bu fırsatların tam anlamıyla değerlendirilebilmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Bu engellerin aşılması, kadınların üretim sürecindeki rolünün güçlendirilmesi ve kırsal kalkınmaya etkin katkılarının sağlanabilmesi için bütüncül politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Abdullah, A. M., Ibrahim, M. F., Attia, H. E. Rural women's knowledge of the health importance and benefits of using some medicinal and aromatic plants. Journal of Sustainable Agricultural Sciences, 2023.

Acıbuca, V., Bostan Budak, D., Dünya’da ve Türkiye’de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Yeri ve Önemi. Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi. 33, 1, 2008.

Acıbuca, V., Bahsi, N., Bostan Budak, D., The purposes and attitudes of individuals to use medicinal plants in Turkey. Ciencia Rural, 55,03, 2025.

Anadolu Ajansı., Afyonkarahisar’a bağlı Değirmenayvalı beldesinde kadınlara yönelik tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği, <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/tibbi-ve-aromatik-bitkileri-egitimli-kadinlar-yetistirecek-/985042>, 2017.

Anadolu Ajansı, Kars’ın köylerindeki kadınla tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği öğreniyor, https://www.karsguncel.com/haber/sifali-bitkiler-kars-ta-hayat-buldu_31673, 2022

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 2024, <https://www.diyarbakir.bel.tr/haberler/12606-dbb-tibbi-ve-aromatik-bitki-bahcesi-olusturuyor.html>

FAO. The role of women in agriculture. Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2018.

Ibishi, L., Musliu, A. Impact of medicinal and aromatic plants on improving the socio-economic situation of rural families in Kosovo. Journal of Agriculture and Environment for International Development, 115, 2, 2021.

Khan, M.A., Introduction and importance of medicinal plants and herbs. Unani, Zahid, India. 2016.

Niğde Günaydın Gazetesi, Kadınlara susuz tarım ve tıbbi aromatik bitki yetiştiriciliği eğitimi, nigdegunaydin.com/haber/kadinlara_susuz_tarim_ve_tibbi_aromatik_bitki_yetistirciligi_egitimi_verildi-19399.html, 2025

Suryavanshi, P., Sharma, M., Maurya, P. 2020. Livelihood security of rural women through medicinal and aromatic plants. In book: Gender issues and atma nirbhar bharat in agriculture. Central Agricultural University, Imphal.

UNDP. Gender equality and women's empowerment in rural development. United Nations Development Programme, 2020.

WHO. WHO global report on traditional and complementary medicine. World Health Organization, 2019.

NİĞDE ULUKIŞLA İLÇESİNDE TARIMSAL FAALİYETLERLE UĞRAŞAN KADINLARIN KOOPERATİFLEŞME HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Fatma KESKİN

Çukurova Üniversitesi, keskin9857@gmail.com, ORCID ID: 0009-0003-9828-7811

Prof.Dr.Dilek BOSTAN BUDAK

Çukurova Üniversitesi, dbostanbudak@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6318-698X

ÖZET

Gelişmekte olan ülkelerde, erkeklerin ekonomik faaliyetlere katılım oranının kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak, toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmek ve kadınların ekonomik yaşamdaki yerini artırmak amacıyla geliştirilen politikalar ve projeler sayesinde, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan kadınların üretim süreçlerine aktif katılımı teşvik edilmektedir. Bu amaca ulaşmak için kooperatifler kullanılmaya çalışılmaktadır. Kooperatifler, kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve bireysel gelişimlerine önemli katkılar sunmaktadır. Kadın kooperatifleri, kadınların kendi ekonomik potansiyellerini ortaya koymalarına olanak sağlarken, bulundukları bölgenin ekonomik canlılığına da katkıda bulunmaktadır. Bu çalışma, Niğde Ulukışla İlçesindeki dağ köylerinde yaz aylarında tarımsal faaliyetlerle uğraşan kadınların kooperatifleşme hakkındaki düşüncelerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda, çalışmaya katılan 75 kadının büyük bir çoğunluğunun herhangi bir kooperatife üyelikleri bulunmadığı belirlenmiştir. Ancak, kadınlar kooperatiflerin tarımsal üretime katkı sağlayacağını ve sosyal ve ekonomik olarak güçlenmelerine yardımcı olacağını düşünmektedirler. Bununla birlikte, kadınlar kooperatifleşme sürecine dair bilgi eksikliği, maddi yetersizlikler, zaman kısıtı ve toplumsal rollerden kaynaklanan çekincelere sahiptir. Eğitim düzeyinin düşüklüğü, kooperatifçilikle ilgili yasal düzenlemelerin anlaşılmasını zorlaştırmakta, bu durum da kadınların aktif katılımını sınırlandırmaktadır. Kadınların daha aktif rol oynayabilmeleri için, eğitim ve yayım faaliyetleri artırılmalı, başarılı kadın kooperatifleri model olarak sunulacak motivasyonları artırılabilir. Yerel yönetimlerin de bu süreçte aktif rol oynamaları kadınlar üzerinde pozitif etkiye neden olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, kooperatif, Niğde

1. GİRİŞ

Kooperatifler, bireylerin ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını gönüllü katılım esasına dayalı olarak, demokratik bir yapı içerisinde karşılımlarını sağlayan örgütlenme biçimleridir (Mülayim, 1999). Her ne kadar tarihsel kökeni oldukça eskiye dayansa da, modern anlamda kooperatif hareketi Sanayi Devrimi'nin ardından ortaya çıkan işçi sınıfının ekonomik ve sosyal sorunlarına çözüm arayışlarının bir ürünü olmuştur. Nitekim, ilk tüketim kooperatifi

İngiltere’de kurulmuş, 1859 yılında Uluslararası Kooperatifler Birliğinin (ICA) oluşumuyla birlikte kooperatifçilik küresel ölçekte daha örgütlü ve kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. ICA tarafından ortaya konulan ilkeler günümüzde de kooperatif hareketinin temel felsefesini oluşturmaya devam etmektedir (Geray, 1981; Duguid, ve ark., 2015).

Türkiye’de kooperatifçilik, tarihsel olarak Ahilik geleneğine kadar geri götürülebilecek güçlü bir zemine sahiptir. Cumhuriyet döneminde ise bu mirasın üzerine inşa edilen çeşitli girişimlerle kooperatifçilik hareketi hızla gelişmiştir. Bu bağlamda, Memleket Sandıkları’nın kuruluşu, Aydın İncir Müstahsilleri Kooperatifi’nin faaliyete geçmesi, ardından 498 sayılı İtibari Zirai Birlikler Yasası ile 1163 sayılı Kooperatifler Yasası’nın yürürlüğe girmesi, Türkiye’de kooperatifçiliğin kurumsallaşma sürecinde önemli dönüm noktaları olarak değerlendirilmektedir (Yıldırım, 2003; Avaner ve Hasanoğlu, 2020). Bununla birlikte, Türkiye’nin kooperatifleşme düzeyi bakımından Avrupa ülkelerinin gerisinde kaldığı da literatürde sıkça vurgulanmaktadır.

Kooperatiflerin kırsal kalkınmadaki işlevi, üreticiye girdi temininden pazarlama, depolama ve nakliye hizmetlerine kadar uzanan geniş bir yelpazede katkı sunmalarıdır. Bu katkılar, kırsal hane gelirlerinde doğrudan artışa yol açmakta ve ekonomik sürdürülebilirliği desteklemektedir (Çetin, 2013). Özellikle kırsal kadınlar açısından kooperatifler, yalnızca ekonomik bir örgütlenme biçimi değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel açıdan güçlenmenin de önemli bir aracıdır. Son yıllarda kadın kooperatiflerinin sayısında gözle görülür bir artış yaşanmış; bu durum kadınların üretimden yönetime kadar daha etkin roller üstlenmesine imkân sağlamıştır (Emiroğlu, 2019). Ancak, kadınların kooperatifleşme sürecinde bilgi eksikliği, maddi yetersizlik ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan engellerle karşılaştıkları da bilinmektedir (Gülçubuk ve ark., 2011).

Türkiye’de devlet politikaları da kadınların kooperatifleşme sürecini destekler niteliktedir. Bu kapsamda, Tarım ve Orman Bakanlığı’nın 2024 yılında hazırladığı, Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı ve 2024-2028 Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, kadın girişimciliğini teşvik etmeyi ve kooperatifleşme yoluyla kadınların ekonomik ve sosyal hayata daha etkin katılımını sağlamayı teşvik etmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024).

Bu araştırma, Niğde ili Ulukışla ilçesinin kırsal bölgelerinde yaşayan kadınların kooperatifleşmeye ilişkin düşüncelerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. YÖNTEM

Araştırmanın ana materyalini, Niğde Ulukışla ilçesine bağlı köylerde yaşayan 75 kadınla yapılan anketlerden elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Anket formu literatür taraması ve test uygulamaları sonucunda geliştirilmiş, Haziran–Eylül 2024 döneminde yüz yüze görüşmeler yoluyla uygulanmıştır. Sorular demografik özellikler, tarımsal faaliyetler, kooperatiften beklentiler ve kooperatifleşmeye yönelik tutumları içermektedir.

Bu çalışma yalnızca Niğde ili Ulukışla ilçesine bağlı köylerde yürütülmüştür. Dolayısıyla elde edilen bulgular başka bölgelerdeki kadınların kooperatifleşme eğilimlerini tam olarak yansıtmayabilir. Araştırma, tarımsal faaliyetlerle uğraşan kadınlarla sınırlı olup, farklı sosyo-ekonomik gruplara genellenemez. Veri toplama yöntemi olarak anket kullanıldığından, katılımcıların yanıtları kendi algı ve beyanlarıyla sınırlıdır. Araştırmada katılımcıların sorulara

samimi ve doğru yanıt verdikleri varsayılmıştır. Elde edilen verilerin araştırma amacını karşılamakta yeterli olduğu kabul edilmiştir. Kullanılan anket formunun literatüre dayalı olarak hazırlanmış olması da ölçümlerin güvenilirliği açısından varsayım olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Katılımcıların %46,7'si Hüsniye, %18,07'si Eminlik, %16,0'ı Ovacık, %13,3'ü Güney, %2,7'si Handerisi, %1,3'ü Kürkçü ve %1,3'ü Postallı köylerinde ikamet etmektedirler. Çalışmaya katılan kadınların en küçüğü 28 ve en büyüğü 70 yaşındadır ve %98,7'si evlidir. Katılımcıların %56,0'ı 3–5 çocuklu kalabalık ailelerde yaşamaktadır. Kadınların %66,7'si ilkokul mezunudur ve yarıya yakın kısmı (%48,0) evin geçimini sadece eşlerinin sağladığını belirtmiştir. Yüzde 40,0'ı ise aile bütçesine katkıda bulunduklarını beyan etmiştir. Bu durum, kadınların ekonomik sorumluluğu eşleriyle paylaşmaya niyetli olduklarını göstermektedir.

Kadınlar, uzun yıllardır tarımsal üretimde yer aldıklarını, özellikle sebze yetiştiriciliği (%97,3) ve tarla tarımı (%86,7) yaptıklarını belirtmişlerdir. Kooperatif kavramını duyan kadın oranı %88,0'dır, ancak %81,0'ı herhangi bir kooperatife üye değildir. Kooperatiflerin tarım faaliyetlerine fayda sağlayacağına inananların oranı oldukça yüksektir (%96,0) ve %98,7'si köyde bir kadın kooperatifi kurulmasının olumlu karşılanacağını ifade etmiştir.

Kadınların, %50,7'si kooperatiflerden hem gelir artışı hem de sosyal fayda beklemektedir. Katılımcıların %86,7'si üretim sürecinde maddi kaygı yaşadığını belirterek, kooperatif kurulabilmesi için maddi destek gerektiğini vurgulayan oranı ise %55,0'dır. Ayrıca, %30,0'ı eğitim desteği, %20,0'ı psikolojik destek ve %5,0'ı pazarlama desteğine ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir. Kadınların %84,0'ı kooperatife üye olmak istediğini ve %89,3'ü kooperatiflere yönelik eğitimlere katılmayı planladığını belirtmiştir. Ancak yönetimde aktif rol alma isteyen kadın oranı %28,0'dır. Bu bulgu, kadınların kooperatifleşmeye istekli olduğunu, fakat girişimcilik konusunda çekingen davrandığını göstermektedir.

Kadınların kooperatife üye olmaları hâlinde kendilerine fayda sağlayabileceğini düşündüğü bazı konular verilen ifadelerle ölçülmeye çalışılmıştır. Öncelikle %98.7 ile “Aile ekonomisine katkı sağlayabilirim.” ifadesi katılımcılar tarafından kabul görmüş bu sonuç tarımsal kooperatiflerin kadınların güçlenmesinde önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. “Kendime ait bir gelirim olabilir.” (%93.3), “Toplumda daha iyi bir yere sahip olabilirim.” (%92.0) ve “Ekonomik özgürlüğüm olması kendim için daha fazla şey yapmamı sağlayabilir.” (%90.7) gibi ifadelerde katılımcıların yüksek katılım göstermesi bireylerin kooperatiflere katılarak ekonomik bağımsızlıklarını kazanma ve sosyal statülerini güçlendirme beklentisini yansıtmaktadır. Bireysel gelişim ile ilgili ifadelerde de benzer katılımcı eğilimleri görülmektedir. “Kendime olan güvenim artabilir” ve “Daha kararlı hareket edebilirim” ifadelerinde %89.3 oranında katılım bulunması, kooperatiflere katılımın bireylerin özgüven ve karar verme süreçlerine olumlu katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Katılımların olumsuz algılarının da olduğu bazı ifadeler belirlenmiştir. Örneğin “Ailem kooperatifte çalışmama ve/veya kooperatife ortak olmama karşı çıkabilir.” İfadesine (%74.7) katılmıyorum oranı ile olumsuz bir tutum olduğunu ifade ediyor gibi görünse de burada negatif algının hâlâ var olduğunu gösteren %10,7'lik bir “katılıyorum” oranı da mevcuttur. Benzer şekilde “eşim karşı çıkabilir” ifadesi de %9.3'lük bir katılım bulunmaktadır. Bu sonuçlar aile ve toplum yapısının kadınların kooperatiflerine katılımları konusunda baskı unsuru olabileceğini göstermektedir.

Son olarak “kooperatifte çalışırsam iş yüküm ve sorumluluklarım artabilir” (%56 katılıyorum) ifadesi, kadınların aile içi ve ev işleyişleriyle olan sorumluluklarının kooperatif faaliyetlerine tam katılımda engel olabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte kadınların süreç içerisinde zaman yönetimi ve sorumluluk dağılımı gibi hususlarda desteklenmesi gerektiği görülmektedir.

Özetle katılımcılar kooperatiflerin bireysel ekonomik güçlenme, özgüven artışı ve toplumsal statü iyileştirmede etkili olduğunu düşünmektedir. Ancak sosyal katılım ve aile içi destek konularında bazı engeller vardır. Bu nedenle, kooperatiflerin sürdürülebilirliği ve başarısı için eğitim, sosyal destek ve toplumsal farkındalık çalışmalarının artırılması gerekmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulguları, kırsal bölgelerde yaşayan kadınların kooperatif kavramını bildikleri ancak bu yapılar içerisinde aktif bir şekilde yer almadıklarını ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun herhangi bir kooperatife üyeliği bulunmamaktadır. Bununla birlikte, tarımsal üretim süreçlerinin geliştirilmesi, gelir düzeyinin artırılması ve sosyal yaşamın iyileştirilmesi açısından kooperatiflerin önemli yararlar sağlayacağı yönünde kanaat baskındır. Ayrıca, katılımcıların tamamı, kadınlara özel bir kooperatifin kurulması gerektiğini dile getirmiştir.

Elde edilen veriler, kırsalda yaşayan kadınların kooperatifleşmeye yönelik istek ve eğilimlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak bu potansiyelin hayata geçirilmesinin önünde bazı yapısal ve toplumsal engeller bulunmaktadır. Katılımcıların kooperatifleşme sürecinde karşılaşılabilecekleri zorluklar; bilgi eksikliği, maddi kaynakların yetersizliği, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan sınırlılıklar ve düşük eğitim düzeyi öne çıkmaktadır. Özellikle kooperatiflerin yönetim süreçlerine katılım konusunda kadınların çekingen davranması, toplumsal rollerin ve cinsiyet temelli kalıpların etkisini göstermektedir.

Kırsal bölgelerde yaşayan kadınların kooperatifleşme sürecine daha etkin biçimde katılabilmesi için çok boyutlu destek mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikli olarak, kadınlara yönelik kooperatifçilik ve girişimcilik temelli eğitim programları hayata geçirilebilir. Bu eğitimlerde sadece kooperatiflerin kuruluş ve işleyiş süreçleri değil; aynı zamanda finansal okuryazarlık, pazarlama stratejileri, dijitalleşme, e-ticaret ve ürün markalaştırma gibi konular da ele alınmalıdır. Böylelikle kadınların üretim süreçlerinden ticarileşmeye kadar tüm aşamalarda daha donanımlı hale gelmeleri sağlanabilir.

Bunun yanı sıra, devlet ve yerel yönetimler tarafından maddi ve teknik destek mekanizmaları oluşturulabilir. Bu destekler yalnızca hibe veya kredi imkanlarıyla sınırlı kalmamalı; aynı zamanda üretim altyapısının güçlendirilmesi, ürünlerin depolanması ve lojistik imkânların geliştirilmesi gibi teknik unsurları da kapsamalıdır. Özellikle kırsal alanlarda kooperatiflerin sürdürülebilirliğini artıracak altyapı yatırımları, kadınların uzun vadede örgütlü yapılar içinde kalıcılığını destekleyecektir.

Kooperatifleşme sürecinin başarılı bir şekilde yürütülmesi için yerel kurum ve kuruluşların aktif paydaş olarak dahil edilmesi de önemlidir. Tarım İl/İlçe müdürlükleri, üniversiteler, kalkınma ajansları ve sivil toplum kuruluşları arasında kurulacak iş birlikleri, bilgi ve deneyim paylaşımını artırarak kadınların kooperatifleşme girişimlerine kurumsal destek sağlayabilir. Ayrıca, bu iş birlikleri aracılığıyla kadın kooperatiflerinin ulusal ve uluslararası projelere erişimi kolaylaştırılabilir.

Kadınların yalnızca üretim süreçlerinde değil, aynı zamanda karar alma mekanizmalarında da etkin bir rol üstlenebilmeleri için liderlik programları uygulanabilir. Bu programlar, kadınların yönetim becerilerini geliştirmeyi, öz güvenlerini artırmayı ve kooperatiflerin yönetim kademelerinde aktif görev almalarını teşvik etmeyi hedefleyebilir. Ayrıca, deneyimli kadın girişimcilerin rol model olarak sürece dahil edilmesi, yeni girişimlerde bulunmak isteyen kadınlar için önemli bir motivasyon kaynağı olabilecektir.

Kadınların kooperatifleşme yolundaki en önemli engellerinden biri olan toplumsal cinsiyet rolleriyle mücadele etmek amacıyla farkındalık kampanyaları ve sosyal projeler hayata geçirilebilir. Bu kapsamda, yerel düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliği konulu eğitimler, kamu spotları, atölye çalışmaları ve medya kampanyaları yürütülerek hem kadınların hem de toplumun diğer kesimlerinin bilgi düzeyi artırılabilir. Bu tür çalışmalar, kooperatifleşme sürecinde kadınların karşılaştığı sosyal engellerin aşılmasına katkı sağlayabilecektir.

Son olarak, halihazırda faaliyet gösteren ve başarı elde etmiş kadın kooperatifleri örnek model olarak tanıtılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Bu amaçla iyi uygulama örneklerinin belgelenmesi, geziler düzenlenmesi ve kadınların bu kooperatifleri ziyaret ederek doğrudan deneyim edinmelerine fırsat verilmesi büyük önem taşımaktadır. Başarılı modellerin görünür hale getirilmesi, yeni girişimlerin cesaretlendirilmesi açısından stratejik bir etkiye sahiptir.

Tüm bu öneriler, kadınların kooperatifleşme sürecinde yalnızca üretici değil, aynı zamanda karar alıcı, yenilikçi ve sürdürülebilir kalkınmanın aktörleri olarak güçlenmelerini sağlayacak bütüncül bir yaklaşımı ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

Avaner, T., Hasanoğlu, M., Türkiye’de İkibinlerin Başında Kooperatifçilik ve Konut Kooperatifçiliği Politikası Sorunu, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 3, 2, 2020.

Çetin, H., Kamu Ekonomisi Yönünden Türkiye’de Kırsal Kalkınma Sürecinde Kooperatifçiliğin Rolü: Tariş Zeytin ve Zeytinyağı Birliği Örneği”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, İzmir, 2013.

Duguid, F. Durutaş, G. Ve Wodxicki, M., Türkiye’de Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumu, Dünya Bankası Raporu, 2015.

Emiroğlu, M. Kooperatifçilik ve Kadın Kooperatifleri, <https://ticaret.gov.tr/data/5d41e48b13b87639ac9e02df/7458fc6b5805cfbbaf4a3f0d76ad0bf5.pdf> .2019.

Geray, C., Kırsal Türkiye’de Toplum Kalkınması ve Kooperatifçilik, Tuna Yayınları, Ankara, 1981.

Gülçubuk, B., Savcı, İ., Özer, D. ve Demiryürek, K., Türkiye’de Kırsal Alanda Kadının Girişimciliğini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Kadınların Bu Konuda Güçlendirilmesine Yönelik Politika Önerilerinin Geliştirilmesi. Tübitak Proje No: 108K523, Ankara, 2011.

Mülayim, Z.G., Kooperatifçilik, Yetkin Yayınları, Ankara, 1999.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı, 2024.

Yıldırım, Kocabaş, Ö., Türkiye’de Kooperatifçilik düşüncesinin tarihsel gelişimi. Tarım Ekonomisi Dergisi, 08, 1ve 2, 15-24, 2003.

TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN FOTOĞRAFLA BELGELENİŞİ: LEWIS HINE VE ÇOCUK İŞÇİLER

Öğr. Gör. OLGUN KÜÇÜK

Karabük Üniversitesi,

olgunkucuk@karabuk.edu.tr- 0000-0002-9471-3540

Doç. Dr. MEVLÜT CAN KOÇAK

Necmettin Erbakan Üniversitesi,

mevlutcan.kocak@erbakan.edu.tr - 0000-0002-9496-0541

ÖZET

Fotoğraf 20. yüzyılda basında kullanılmaya başlanmasıyla önemli bir etkinlik oluşturmuştur. Bu yeni araç birçok işleve hizmet etti ve fotoğraf sanatçıları onu farklı amaçlar için kullandılar. Bilgi ve belge niteliği yanında fotoğraf ideolojik amaçlara yönelik olarak da kullanılabilmiştir. Kişilerin bakış açılarına yön vermek veya bir soruna dikkat çekmek için bu sanattan yararlanılmıştır. Toplumsal yaşam içinde bireyler yaşanan bir olumsuzluğa değinen fotoğrafta yer alan özne ile empati yaparak sorunu içselleştirebilmektedir. Fotoğraflarında toplumsal sorunlara değinen sanatçılardan biri de Lewis Hine'dır. Kendisini sosyal fotoğrafçı olarak tanımlayan Hine, özellikle çocuk işçilerin sorunlarını yansıtan fotoğraflarıyla tanınmaktadır. İşte bu çalışmada Lewis Hine'in çocuk işçiler üzerine çekmiş olduğu fotoğraflar betimsel analiz yönetimi ile analiz edilmiştir. Hine, fotoğraflarında sanayileşmeyle birlikte artan çocuk işçilere ve onların yaşadığı problemlere yer vermiştir. Çok küçük yaşlarda ve zor şartlarda çalışan işçi çocukların fotoğraflarını yayımlayarak kamuoyu oluşturmaya çalışmış bir dereceye kadar da başarı sağlamıştır. Onun çalışmaları hem iş sürelerinin kısaltılmasında hem de çalışma şartlarında görece iyileştirme yapılmasında etkili olmuştur. Lewis Hine, fotoğraflarıyla toplum içindeki dezavantajlı bireylere ve göçmen işçilere de dikkat çekerek onlara destek vermiştir. Göçmenler dahil olmak üzere Amerika'da yaşayan herkesin ülkenin oluşumunda eşit söz sahibi olduğu görüşünü dile getirerek bunu sanatına da yansıtmıştır. Lewis Hine'in eserlerinde estetik kaygılardan çok toplumsal sorunlar öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Medya, Fotoğrafçılık, Lewis Hine

DOCUMENTING SOCIAL REALITY THROUGH PHOTOGRAPHY: LEWIS HINE AND CHILD LABORERS

ABSTRACT

Photography became a significant phenomenon with its use in the press in the 20th century. This new medium served many functions, and photographers employed it for various purposes. Besides its informative and documentary value, photography could also be used for ideological purposes. This art was utilized to shape people's perspectives or draw attention to a problem. Individuals within society can internalize a negative experience by empathizing with the subject in the photograph. One artist who addressed social issues in his photographs was Lewis Hine. Hine, who described himself as a social photographer, is particularly known for his photographs depicting the problems of child labor. This study analyzes Lewis Hine's photographs of child laborers using descriptive analysis. Hine's photographs depicted the increasing number of child laborers and the problems they faced with industrialization. By publishing photographs of child laborers working at a very young age and under difficult conditions, he attempted to raise public awareness, achieving some success. His work was effective in both reducing working hours and improving working conditions. Through his photographs, Lewis Hine also highlighted and supported disadvantaged individuals and immigrant workers within society. He expressed his belief that everyone living in America, including immigrants, had an equal say in the development of the country, a view he reflected in his art. social issues, rather than aesthetic concerns, dominate Lewis Hine's work.

Keywords: Media, Photography, Lewis Hine

1. GİRİŞ

Yirminci yüzyıl başlarında basılı yayınlarda fotoğraf nadir kullanılırdı. O dönem görsel anlatımda çizim oldukça yaygındı. Çizimler hikâyeleri daha geniş kitlelere ulaştırabilmiştir. Bakıldığında, yüz yıl öncesinde dahi fotoğraf özellikle ABD’de kullanılmaya başlanmıştı fakat maliyetler çok yüksekti. Gazete ve dergilerde ilk fotoğraflar kullanılmaya başlandığında okurlar üzerinde çarpıcı bir etki oluşturmuştur. İşte bu fotoğraflar sayesinde ki insanlar başkalarının yaşamlarını seyretme olanağına kavuştular. Her fotoğraf adeta yepyeni bir pencere demekti (Smith-Shank, 2003, s. 35).

Bu pencere geçmişten günümüze pek çok insanın hayatına dokundu ve onları etkiledi. İnsanlar anlarını ölümsüzleştirmek için fotoğraf makinesine başvurdu. Fakat fotoğrafın kullanım amacı zaman içerisinde değişiklik gösterdi. İlk başlarda ailevi ve kültürel alanda kullanılan fotoğraf

zamanla ideolojik bir araca dönüştü. Bunda fotoğrafın etkisinin kitlesel ve geniş çaplı olmasının da büyük etkisi vardır (Bulut, 2020, s. 89-90). Özellikle siyasal algı oluşturmada fotoğraf araç durumundadır (Toprak ve Koçak, 2021, s. 44). Kamuoyunu yönlendirmede ve retorik güçlendirmede de önemli bir aygıt haline gelmiştir (Koçak ve Küçük, 2021, s. 63). Diğer bir deyişle, fotoğraf kendi gerçekliği üzerinden kamuoyunu etkiyebilir. Butler, fotoğrafın yazılı açıklamaya gerek duymadan söylenmek isteneni aktarabileceğini vurgular (akt. Ergün, 2016, s. 368).

Fotoğraf üzerinden çeşitli fikirlerin topluma iletilebileceğini savunan pek çok isim olduğu gibi bunun aksini savunanlar da vardır. Onlara göre, “bir fotoğraf çekildikten sonra fotoğrafçının niyetinin artık pek bir önemi yoktur” (Willmann, 2008, s. 223). Sonuçta fotoğraf ister fotoğrafçının niyetini ortaya koysun ister koymasın iyi veya kötü bir amaca hizmet edebilir. Bunlar içinde topluma bilgi vermek de vardır.

Fotoğrafçının gözlemci ve tanık olma gibi rolleri bulunmaktadır. Bu roller onu araştırmacı konuma soktuğu gibi yaşadığı coğrafyanın sosyal, ekonomik ve siyasal durumu hakkında toplumların bilgi edinmesini de sağlamaktadır (Jean-Amar, 2008, s. 41). Bilgi edinme kimi zaman ise küçük bir çocuğun bedeni üzerinden gerçekleşebilir. Ölü bir bedenin fotoğrafı tek başına sarsıcı olabilir. 2015 yılında Suriye uyruklu 16 kişi lastik botla Muğla’nın Bodrum ilçesinden Yunanistan’ın Kos Adası’na geçmeye çalışırken botun batması sonucu 7 göçmen hayatını kaybetmişti. Hayatını kaybeden göçmeler arasına 3 yaşındaki Aylan Kurdi adlı bebek de vardı. Bebeğin cansız bedeni sahile vurdu (URL-1). Bebeğin sahile vurmuş cansız bedeni DHA muhabiri Nilüfer Demir tarafından fotoğraflandı, fotoğraf pek çok ulusal ve uluslararası medya kuruluşunda yer aldı.

Resim 1. Aylan Bebek (URL-2).

Aylan Kurdi’nin sahile vurmuş bedeni iki saat içinde Twitter üzerinden yarım milyon insana ulaşmış ve dünya üzerinde geniş çaplı bir etki oluşturmuştur (akt. Yağmur ve Arslan, 2021, 254). “Aylan bebek” vakasının etkisiyle Avrupa ülkelerinin göçmenlere bakışında kısa

süreliğine de olsa olumlu gelişmeler olmuştur. Düzensiz göçmenlere özellikle Akdeniz ve Yunanistan’da daha hoşgörülü davranılmıştır (akt. Rezaee, 2024, s. 17).

Yukarıdaki yaklaşım değişimi fotoğrafın gücü ile alakalıdır çünkü izleyici kendisini fotoğraftaki özenin yerine koyar. “Fotoğraflara bu şekilde bakma, fotoğrafçılığın duygular üzerindeki etkisinin neden bu kadar güçlü olduğunu açıklar. İnsanlar bu fotoğraflardaki kişilerin yerine sevdiklerini koyarak duygusal bir bağ kurabilir.” (Naggar, 2025, s. 4). Geçmişte de buna benzer etki oluşturan fotoğraf veya fotoğrafları görmek mümkündür.

Pek çok fotoğrafçı insan dramlarını geniş kitlelere duyurmuştur. Bu fotoğrafçılardan birisi de Lewis Hine’dir. O, çocuk işçilerinin sorunlarını anlatan fotoğraflar çekmiştir. Hine, 1908-1921 yılları arasında çocuk işçiler hakkında çekmiş olduğu fotoğraflarla dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu dönemde çocuklar işçi olarak madenlerde, fabrikalarda, değirmenlerde, çiftliklerde çalıştırılmıştır. Bazı çocuklar ise sokaklarda istihdam edilmiştir. Hine, zor şartlar altında çalışan bu işçi çocukları belgelemiş ve bu ona sosyal reformcu adının verilmesine neden olmuştur (Pace, 2002). Hine’in işçi çocuklarla ilgili fotoğrafları aynı zamanda belgesel bir karakter taşımaktadır. Bu fotoğrafların etkisiyle 1902-1903 yılları içinde ABD’nin beş eyaletinde çocuk hakları için yasal iyileştirmeler olmuştur. 1904’ yılında gece çalışmak için 16 yaş sınırının New Jersey’de kabul edilmesinde fotoğraflar etkili olmuştur (akt. Trinkley, 1993, s. 84).

Bu çalışmada, Lewis Hine’in çocuk işçiler üzerine çekmiş olduğu fotoğraflar betimsel analiz yönetimi ile analiz edilecektir. Araştırmada ayrıca literatür taramasından da yararlanılarak fotoğrafların nasıl etki oluşturduğu hakkında bilgi verilecektir.

2. LEWIS HINE’İN FOTOĞRAFÇILIK ANLAYIŞI

Lewis Hine, 26 Eylül 1874’te Wisconsin, Oshkosh’ta dünyaya geldi. Oshkosh’taki State Normal School’a gitti (Doty, 1957). Eğitimini sosyoloji üzerine yapan Lewis Hine (1874-1940) iki yıl öğretmenlik yapmıştır (Matet, 2018, s. 211). Hine, 1908 yılında öğretmenlikten ayrıldıktan sonra “sosyal fotoğrafçı” olarak çalışmaya başlamış ve aynı yıl içerisinde Ulusal Çocuk İşçiliği Komitesi (National Child Labor Committee) ile yolu kesişmiştir. Hine, bu komitenin fotoğrafçısı olarak dünyanın çeşitli yerlerinde fotoğraflar çekmiştir (Szlezák, 2009, 73).

Kendini “sosyal” fotoğrafçı olarak tanımlayan Lewis Hine, belge niteliğindeki çalışmalarıyla ön plana çıkmış bir isimdir. Hine’in konu seçimi ve tarzı etkileyicidir. Onu diğer pek çok fotoğrafçıdan ayıran ise; çoğu fotoğrafçının çekmeye cesaret edemediği veya önemli görmediği insanları fotoğraflamış olmasıdır (Rawlinson, 2012, s. 369).

Lewis Hine, 20. yüzyılın başlarında “hikâye anlatma yöntemleri” kullanma arayışına girmiştir. Böyle bir arayışa girmesinin sebebi ise daha duygusal ve güçlü fotoğraflar elde ederek “sosyal

fotoğrafçılık” yaratma düşüncesinden kaynaklanır. Fotoğrafçılığın geçmişine bakıldığında anlatı ve belgesel birbirine zıt iki kavram olmasına rağmen Hine bu kavramları bir arada kullanmış özellikle kendi belgesel fotoğraflarında anlatıyı bastırma arayışına girmemiştir. Belgesel fotoğrafçılığın alışlagelmiş karakteri gerçeğin olduğu gibi aktarılmasına dayalıdır. Gerçekliğin aktarılması ise kanıtlara ihtiyaç duyar. Fakat fotoğraf anlatısından söz edilecek olursa devreye kurgu girebilmektedir. Bu, fotoğrafın belge özelliği için olumsuz bir durum gibi görünmektedir. Hine, gerçeklik ile kurgu arasındaki bu çelişkiden kurtulabilmek adına kendi eserleri için “photo story” (foto hikâye) terimini kullanmayı tercih etmiştir (Quick, 2010, s. 4). Hine, fotoğrafçılığının ilk döneminde göçmenleri konu etmiştir. İlerleyen zamanlarda ise emekçiler üzerinde yoğunlaşmıştır. Fotoğraflarında işçilerin yoksulluğunu ve çalışma şartlarının ağırlığını vurgulamaya çalışmıştır. Zorlu şartlarda üretim yapılan tesislerde çalışanları eserlerinde kullanmıştır (Matet, 2018, s. 211).

Lewis Hine’in zamanına göre ilerici düşünceleri vardır. Bu bakımdan pragmatist Amerikalı düşünürler olan William James ve John Dewey’den etkilenmiştir. Amerika’da etkisini gösteren göçmen karşıtı hareketlere ülkenin zaten göçmenler yoluyla kurulduğu tezinden hareketle karşı çıkmıştır. Göçmenlere yönelen nefret söylemi ve ötekileştirici ifadelerle tavrı almıştır. Onların geleceğin Amerika’sını inşa eden umut dolu bireyler olduğunu savunmuştur. Ona göre, sonradan gelen göçmenlerin de ilk göçmenler kadar ülkenin inşasında rolü ve katkısı bulunmaktadır. Bu bakımdan göçmen ayrımcılığına şiddetle karşı çıkmıştır (akt. Tekin, 2022, s. 82).

3. FOTOĞRAFLARIN ANALİZİ

Amerika’da yaşanan sanayileşme işçilerin sömürülmesine neden olmuştur. Sanayide çalışılacak insana duyulan ihtiyacın fazla olması yaşlılar ve çocuklar dahil olmak üzere her yaştan insanın sisteme dahil olmasına neden olmuştur. Hine ise çocuk işçilerin çalıştığı fabrikalarda çekmiş olduğu fotoğraflarla bu trajik durumu göstermiştir (Gajendra, 2019, s. 7). Hine, Ulusal Çocuk İşçiliği Komitesi için yaptığı araştırmada Amerikalıların büyük bir kısmının daha önce görmediği gerçeği fotoğraflarıyla ortaya koymuştur (Freedman, 1994a, s. 5, akt. Zarnowski, 1997, s. 40).

Aşağıdaki fotoğrafta pamuk dokuma tezgâhları arasında duran ve yaklaşık 12-13 yaşlarında olan bir kız çocuğu işçi kıyafetleri ile bel hizasından çekilmiştir. Kuzey Karolina, Hine’in fotoğraf çekimleri açısından önemli yerlerden biriydi. Hine, buradaki pamuk fabrikasına yapmış olduğu ziyaretler ile fotoğraf dizisi oluşturmuştur (McClurken, 2015).

Görsel 1. Pamuk Fabrikası İşçisi, Kuzey Karolina

Fotoğrafçı yazı yazmadan da derdini anlatabilir. Büyük makineler arasında kalan genç ve üstü kirlenmiş bir kız çocuğu üzerinden derdini anlatmıştır. Lewis Hine'nin "Eğer bu hikâyeyi kelimelerle anlatabilseydim, fotoğraf makinesini yanımda taşımama gerek kalmazdı." ifadesi bunu doğrular niteliktedir (Sampsell-Willmann, 2014, s. 387).

Çocuk işçiler daha çok kalın iplikler üretmekteydi. İnce ipliklerin üretimi için yüksek becerili yetişkin kişilere ihtiyaç duyuluyordu. O tarihte örneğin Nev England'da ince iplik üretimi yaygınken Kuzey Karolania bölgesinde daha çok kalın iplikler üretirmiştir. ABD'de 1908 yılında yayımlanmış olan *Kadın ve Çocuk Ücretli İşçilerin Durumu Raporu*, Güneyde yer alan fabrikaların daha çok kalın iplik üretimi yaptıklarını belgelemektedir (Eure, 2024, s. 19).

Aşağıda Hine'in yine bir öncekine benzeyen fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafın arka planında sıralar halinde uzanan iplik makineleri yer alırken çocuk işçi kirli kıyafetlerle merkeze yerleştirilmiştir. Makinelerin boyutu çocuğun küçük bedeni üzerinde hakimiyet kurmuştur. Çocuğunun kıyafetinin kirli olması çalışma şartlarının ağırlığı konusunda ipucu vermektedir. Fotoğrafçı kıyafetin kirliliğini ön plana çıkarmıştır. Böylece bir sorunu merkeze taşımaktadır.

Görsel 2. İplikçi, Pamuk Fabrikası

Çocuk işçilerin sorunlarını gösteren fotoğraflar ile Hine, toplumsal bir farkındalık oluşturmak istemiştir. Bir bakıma, sorunun ortadan kalkmasını sağlamaya çalışmaktadır. Fakat onun fotoğraflarının etkinliği hakkında görüş birliği yoktur. Bir yönüyle bu fotoğraflar gerçeklik taşıdığından hukuksal mücadele için kanıt olarak kullanılabilir. Diğer yandan her ne kadar belgesel niteliğe sahip olsa da fotoğraflar subjektif değer yargılarına sahip olabilecektir. Tümüyle kurgusal bir nitelik taşımasa bile fotoğraflarda gerçekliğin çarpıtılmış hali söz konusu olabilir. Hine, fotoğrafların vicdanlara mesaj vererek çocuk işçilerin sorunlarını kamuoyuna duyurmayı amaçlamıştır. Fakat bu düşünce kendi içinde bir paradoksu da barındırmaktadır. Hine’in mücadelesinin başarıya ulaşması durumunda çocuk işçilerle ilgili bu sorun geçmişte kalacaktır. Sorunun geçmişte kalması ise onun fotoğraflarının etkisini azaltabilecektir. Ortada işçilerle ilgili dramatik bir problem yokken fotoğrafları eski etkinliğini sürdürmede zorlanacaktır (Dımock, 1993, s. 39).

Aşağıda bulunan başka bir fotoğraf Lewis Hine tarafından 1900’lü yılların başlarında çekilmiştir. Fotoğrafta yer alan çocuk işçi Tony Casale Connecticut eyaletinin Hartford şehrinde yaşamaktadır ve o sırada 11 yaşındadır. Fotoğraf, gazeteciliğin çevrimiçi platformlara taşındığı bu çağ için insanların anlamakta dahi zorlanacakları bir karedir. Küçük çocuk omzunda taşıdığı gazeteleri “Ekstra, ekstra, hepsini okuyun!” sloganlarıyla satmaya çalışmaktadır. Tony’nin kıyafetleri yıpranmış, üstü başı toz içindedir. Bu fotoğrafla ilgili Hine’e dayandırılan hikâye şöyledir: Tony, 7 yaşından beri sokakta gazete satarken bazı günler akşam 10’a kadar devam etmek zorunda kalmaktadır. Günlük satış hedefinin tutturamadığında şiddet görür, yeterince satış yapamadığında babası kolunu ısırarak iz bırakmaktadır (Johnson, 2012, s. 75).

Görsel 3. Gazete Satıcısı Çocuk İşçi Tony Casale

Hine, fotoğraf çekmek için kuzey New Jersey’de çeşitli şehirleri ziyaret etmiştir. Şehirler arasında Newark ve Paterson’da bulunmaktadır. Hine, farklı iş kollarında çalışan çocukları fotoğraflamıştır. Gazete satan çocuklar yanında seyyar satıcılık, ayakkabı boyacılığı ve diğer sokak işlerinde çalışan çocukların da fotoğraflarını çekmiştir. Fakat New Jersey’deki en detaylı çalışması Pinelands olarak adlandırılan ormanlık bölgede kızılçık tarlalarında gerçekleşmiştir. Hine, özellikle 1910’dan 1915 yılına kadar kızılçık bataklıklarına fotoğraf çekmek için ziyaretlerde bulunmuştur. Bu ziyaretlerin bir amacı da İtalyan göçmen çocuklarının Philadelphia’daki çalışma koşullarını belgelemektir (Ciotola, 2013, s.181).

Görsel 4. Rose Bido, 10 yaşında, Kızılçık Taşıyor

Lewis Hine, yukarıda sözü edilen konu seçimleriyle adeta çocuk işçileri belgeleme arayışı içine girmiştir. Hine, her ne kadar fotoğraflarında estetiği bütünüyle yok saymasa da amacı sanatsal bir anlam üretme değil gerçeği belgelemektir. Diğer bir deyişle Hine, “kendisini sanat kurallarını yıkan bir birey olarak değil, kültürel ve politik bir görev üstlenen bir görüntü işçisi, yani bir emekçi-fotoğrafçı olarak görüyordu” (Fabris, 2010, s.165). Hine’in estetik anlayışı daha çok “belgesel sanat” olarak değerlendirilebilir. O, başlangıçta inandığı davaları savunma yoluna gitmiş, daha sonra bu inandıklarını konu olarak sergilemiş ve böylece gerçekliliği estetik görünür haline getirmiştir (akt. Matet, 2018, s. 211).

Hine, estetiği görünür hale getirerek eserlerini sanat alanı ile sınırlandırmamıştır. Onun amacı toplumun aksayan yönlerini iyileştirmek ve reform yapmaktır. Bu nedenle eserlerini belli sanatsal üretim kurallarının içerisine hapsetmemiştir (Guarrina, 2019, s. 10).

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Lewis Hine kendisini sosyal fotoğrafçı olarak tanımlarken toplumsal sorunlarla ilgilendiğini ifade etmek istemiştir. Amerika’da sanayileşmeyle birlikte doğan insan gücü ihtiyacında bireylerin ve özel olarak çocukların sömürülmesine ve zor şartlarda çalıştırılmasına dikkat

çekmeye çalışmıştır. Fabrikalarda erken yaşlarda ve ağır koşullarda çalışan çocukların durumunu ortaya koymak için deklanşörün gücünden faydalanmıştır.

Tekstil sektörü 20. yüzyılın başlarında ivme kazanırken iplik fabrikalarında çalışan çocukları fotoğraflayan Hine, daha iyi şartların oluşması için kamuoyu baskısı oluşturmayı başarmıştır. Böylece sorunlara dikkat çekmek bakımından görselliğin güçlü yanı da ortaya konmaktadır. Fotoğraflarında küçük yaşlardaki çocuklara ve onların kirli kıyafetlerine yer vermiş mekân olarak devasa fabrika tezgahlarını kullanmıştır.

Hine'in fotoğrafları aynı zamanda belge niteliği taşıdığından yasal süreçlerin yürütülmesinde kanıt ve destekleyici olarak kullanılmıştır. Bu sayede hem çocuk işçilerin gece çalıştırılmaması hem de çalışma şartları ile ilgili yasal düzenlemelerde yarar sağlanmıştır.

Lewis Hine fotoğraflarıyla aynı zamanda dezavantajlı bireylere ve göçmenlere dikkat çekerek onlara destek vermiştir. Göçmenler dahil olmak üzere Amerika'da yaşayan herkesin ülkenin oluşumunda eşit söz sahibi olduğu görüşünü dile getirerek bunu sanatına da yansıtmıştır. Onun eserlerinde estetik kaygılardan çok toplumsal sorunlar öne çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bulut, S. (2020). Bir kültür üretim aracı olarak fotoğraf ve gündelik yaşamı aktarmada fotoğraf kültürü. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2020(50), 74–96.
- Ciotola, NP (2013). Philadelphia'dan Pinelands'a: Lewis W. Hine'in New Jersey Fotoğrafları. *Pennsylvania Tarih ve Biyografi Dergisi*, 137 (2), 179-190.
- Dimock, G. (1993). Children of the mills: Re-reading Lewis Hine's child-labour photographs. *Oxford Art Journal*, 16(2), 37-54.
- Doty, R. (1957). The interpretative photography of Lewis W. Hine. *Image*, 6(5).
- Ergün, E. (2016). The reality of demonstrable violence. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(2), 364–373.
- Eure, C. R. (2024). *Lint and North Carolina cotton mills, 1887–1939* (Unpublished doctoral dissertation). University of Delaware.
- Fabris, M. (2010). A modernidade de Lewis Hine. *Crop: Revista de Estudos Linguísticos e Literários em Inglês*, (14).
- Gajendra, K. (2019). *Role of documentary photography in social change* (Master's thesis, Høgskulen i Volda).
- Guarrina Jesica Alejandra. (2019). La cuestión social en la obra de Lewis Hine. XIII Jornadas De Sociología Facultad De Ciencias Sociales Universidad De Buenos Aires
- Jean Amar, P. (2008). *Basın Fotoğrafçılığı*. (çev. İ.Çınarlı). İstanbul: Kırmızı Yayınevi.

- Johnson, S. (2012). Social Science Fiction. *Journal of Feminist Family Therapy*, 24(1), 75-78.
- Koçak, M. C., & Küçük, O. (2021). Medyanın kültüre etkisi üzerine bir araştırma. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11(1), 53–65.
- Matet, L. (2018). Lewis Hine, un regard sur l'injustice. *La Cause du désir*, (2), 211-212.
- Matet, L. (2018). Lewis Hine, un regard sur l'injustice. *La Cause du désir*, (2), 211–212.
- McClurken, J. (Ed.). (2015). *Child labor in America, 1908–1912: Photographs of Lewis W. Hine*.
- Naggar, E. (2025). Child Labor Advocacy Through the Years. *Comm-entary*, 21(1), 3.
- Pace, P. (2002). Staging childhood: Lewis Hine's photographs of child labor. *The Lion and the Unicorn*, 26(3), 324–352.
- Quick, K. A. (2010). The Narrative Document: Lewis Hine and “Social Photography” (Doctoral dissertation, Brown University).
- Rawlinson, M. (2012). Lewis Hine as Social Critic. *History of Photography*, 36(3), 369-371.
- Rezaee, A. M. (2024). 2011 sonrası AB'nin göç politikası: Almanya örneği. *İslam Medeniyeti Dergisi*, 9(51), 1–30.
- Sampsell-Willmann, K. (2014). Student-Centered Reading of Lewis Hine's Photographs. *The History Teacher*, 47(3), 387-419.
- Smith-Shank, DL (2003). Lewis Hine ve fotoğraf öyküleri: Görsel kültür ve toplumsal reform. *Sanat Eğitimi*, 56 (2), 33-37.
- Szlezák, K. S. (2009). The Ellis Island Experience: Through the Eyes of Lewis Hine. *Aspeers*.
- Tekin, N. (2022). Ellis Island as a memory place according to Lewis Hine, Georges Perec and JR. *European Journal of Literature, Language and Linguistics Studies*, 5(4).
- Toprak, Ö., & Koçak, M. C. (2021). Haber üretim sürecinde seçim haberlerinin inşası. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2021(53), 37–51.
- Trinkley, C. G. (1993). Child Labor in America: An Historical Analysis. In *Pub. Interest*, 13, 59.
- Willmann, K. S. (2008). Lewis Hine, Ellis Island, and pragmatism: Photographs as lived experience. *The Journal of the Gilded Age and Progressive Era*, 7(2), 221–252
- Yağmur, Ö., & Arslan, İ. (2021). Aylan Kurdi'den sonra: Sanatta göçün kaydı. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 27(46), 249–257. <https://doi.org/10.32547/ataunigsed.841876>
- Zarnowski, M. (1997). Telling Lewis Hine's story: Russell Freedman's Kids at Work.

İnternet Kaynakları:

URL:1.<https://www.haberturk.com/13-yillik-trajedi-aylan-bebek-multeci-draminin-sembolu-olmustu-3744839?page=3> (Erişim: 26.07.2025).

URL:2.<https://www.cnnturk.com/guncel/kiyiya-vuran-cocuk-fotografini-ceken-muhabir-cnn-turke-konustu-492506> (Erişim: 25.07.2025).

MEDYA, ENGELLİ BİREYLER VE İNTİHAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

Öğr. Gör. OLGUN KÜÇÜK

Karabük Üniversitesi,

olgunkucuk@karabuk.edu.tr- 0000-0002-9471-3540

Doç. Dr. MEVLÜT CAN KOÇAK

Necmettin Erbakan Üniversitesi,

mevlutcan.kocak@erbakan.edu.tr - 0000-0002-9496-0541

ÖZET

Bir hastalık olarak düşünülmesine de engellilik bireylerin yaşam kalitesini her bakımdan etkileyebilir. Olumsuz bir davranış olarak tanımlanan intihara yönelim konusunda ise engelli bireylerin yatkınlığı araştırma sonuçlarına yansımıştır. Engelli bireylerin intihar davranışına yönelmesine engel olması bakımından aile ve yakın çevrenin ilgisi başarı sağlayabilmektedir. Diğer yandan engelli bireylerin medyada nasıl temsil edildiği de intihar gibi olumsuz davranışların ortaya çıkışına yol açabilir. İntihar haberlerinde medya sorumlu yayıncılık anlayışından ödün vermemeli ve engelli bireyleri olumsuz etkileyecek haber tarzından sakınmalıdır. Özellikle içeriklerde engelliliğin intihar sebebi olarak yoğun biçimde verilmemesi gerekmektedir. Eleştirel söylem analizinin kullanıldığı bu çalışmada 2024-2025 yılları içinde internet medyasına yansıyan engellilerle ilgili haberlerden örnekler incelenmiştir. Engelli bireylerin intiharları medyada haberleştirilirken engelliliğin özellikle bir sebep olarak öne çıkarılıp çıkarılmadığına odaklanılmıştır. Çalışma bağlamındaki intihar haberlerine bakıldığında intihar nedeni olarak engelliliğin fazla vurgulanıp öne çıkarıldığı gözlenmektedir. Birçok farklı neden intihar sebebi olabilecekken bu denli indirgemeci bir yaklaşım sorun oluşturmaktadır. Haberde tek bir nedenin öne çıkarılması olayı bağlamından da koparmaktadır. Aynı zamanda hikayeci ve dramatik anlatım tarzının tercih edilmesi de konuyu saptırmaktadır. Haberde kullanılan görsellerde engelliliğin vurgulanması aynı sorunların devamı olarak kendini göstermektedir. Basmakalıp görseller tercih edilerek olay sıradanlaştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Medya, İntihar, Engelli Bireyler

A STUDY ON THE MEDIA, DISABLED INDIVIDUALS AND SUICIDE

ABSTRACT

While not considered an illness, disability can affect individuals' quality of life in every way. Research has shown that individuals with disabilities are predisposed to suicide, negative behavior. The support of family and close circle members can be effective in preventing individuals with disabilities from engaging in suicidal behavior. Conversely, how individuals with disabilities are portrayed in the media can also lead to negative behaviors such as suicide. When reporting on suicide, the media must maintain a commitment to responsible reporting and avoid reporting that negatively impacts individuals with disabilities. Disability, in particular, should not be frequently cited as a cause for suicide in content. This study, which employed critical discourse analysis, examined examples of news stories about people with disabilities published in online media between 2024 and 2025. The focus was on whether disability was specifically highlighted as a reason for suicide in the media when suicides of individuals with disabilities were reported. An examination of the suicide news within the context of this study reveals an overemphasis and overrepresentation of disability as a reason for suicide. While many different factors can be responsible for suicide, such a reductionist approach is problematic. Highlighting a single reason in the news also detaches the incident from its context. Furthermore, the general narrative and dramatic narrative style distorts the narrative. The emphasis on disability in the visuals used in the news appears to be a continuation of these same problems. The choice of stereotypical images trivializes the incident.

Keywords: Media, Suicide, Disabled Individuals

1. GİRİŞ

Engellilik herhangi bir hastalık kategorisinde değerlendirilmez, yaşam aktivitelerinin kısıtlanması ile ilgilidir. İnsan yaşamını fiziksel bir durum kısıtlayacağı gibi zihinsel, duyuşal ve bilişsel durumlar da kısıtlayabilir. Bu durumlar bir nevi engelliliği ortaya çıkarmaktadır (Giannini ve ark., 2010, 74). Engelliliğin uzun vadede birtakım sonuçları olabilmektedir. Engelli bireyler kimi zaman depresif ruhsal bozukluklar yaşayabilmektedir (Meltzer ve ark., 2012, 1). Engelli bireylerin yaşam içinde karşılaştıkları kısıtlamalar onların ruhsal durumlarını da olumsuz etkileyebilmektedir.

İngiltere’de yapılan bir araştırma engelli bireylerin engelli olmayanlara göre dört kat fazla intihar ettiği tespit edilmiştir. Araştırmada ortaya çıkan bir başka sonuç ise fiziksel aktivitelerin

birey üzerinde oluşturturmuş olduğu olumsuz etkidir. Bu olumsuzluğu gidermek için aktiviteler konusunda engelli bireylere yardımcı olunması gerekir. Bireylere yardımcı olunmasının intiharı önlemede önemli rol oynayabileceği tespit edilmiştir (Meltzer ve ark., 2012, 1).

Engelli bireyler arasında intihar düşüncesindeki yükseklik Avrupa ile sınırlı değildir. Örneğin, Parkı (2024)'ın Güney Kore'de yapmış olduğu araştırmada engelli bireyler arasında intihar düşüncesinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada ortaya çıkan bir başka sonuç ise kadınların erkeklere göre daha fazla intihara eğilimli olduğudur. Bireyin depresyonda olması da intihar düşüncesini artırmaktadır. Diğer taraftan, engelliliğin kabullenilmesi intihar düşüncesini azaltmaktadır.

Forber-Pratt ve arkadaşlarının (2021, 290) yapmış olduğu çalışmada yukarıdakine benzer sonuçlara ulaşılmıştır. 14 ile 18 yaş arası gençler üzerinde gerçekleştirilen araştırmada ırk, cinsiyet, akran zorbalığı ve engelliliğin intihar riskini artırmakta olduğu tespit edilmiştir.

Engelli bireyler yalnız bırakılarak onların gerçekleştirmiş oldukları intihar eylemleri üzerinden bir kurtuluş söylemi üretilmesi, durumu daha da problemli hale getirebilir (Lund ve ark, 2016, s. 25). Diğer bir deyişle, engelli intiharlarının toplum tarafından kabul görmesi örtük bir iznin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu durumun intihar üzerinde potansiyel etkileri olabileceği göz ardı edilmemelidir. Öte yandan, engelli bireylerin intiharlarını engellemede aile desteğinin büyük önemi vardır. Aile desteği alamayan bireyler arasında depresyon oranı alanlara oranla daha fazla olabilmektedir. Buna bir de fiziksel aktivite eksikliği eklendiğinde durum çok daha ciddi hale gelebilmektedir (Asdaq ve ark., 2024, s. 1019-1020).

Engelli bireylerin medyada olumsuz temsili onların ruh halini kötü etkileyebilir. Onları alaya alma, aşağılama, hatta acıma birtakım toplumsal problemlerin yaşamasına neden olabilmektedir. Sürekli olarak engelli bireylerin güçsüz ve zayıf gösterilmesi düşük özgüven sorunlarını ortaya çıkarabileceği gibi onları istenmeyen davranışlara da teşvik edebilir. Bu istenmeyen davranışlardan birisi de intihardır. Medya, intihar olaylarını haberleştirirken hassas davranmalıdır. Özellikle engelli bireylerin intiharlarını kaçınılmaz bir son olarak haberleştirmemelidir. Engel durumunu bir intihar gerekçesi olarak sunmamalıdır.

Yukarıdaki literatür taraması eşliğinde bu çalışmada engelli bireylerin intihar eylemlerinin internet medyasında nasıl aktarıldığı eleştiril söylem analizi ile tespit edilmeye çalışacaktır. Çalışma bağlamında, 2024-2025 yılları arasında internette haberleştirilmiş engelli intiharları incelenmiştir.

2. ENGELLİLİK VE MEDYA

Engellilerin durumunu sosyolojik olarak irdeleyen çalışmaların sonuçlarına bakıldığında, bu bireylerde yaşanan psikolojik sorunların çoğunun dış etkenlere bağlı olarak ortaya çıktığı

gözlenmektedir. Engelli bireyler toplum tarafından yargılandıkları için kendilerinde bir eksiklik olduğu düşüncesini pekiştirmektedirler. Engelli bireylerin en yakınlarından yaşam içinde bir biçimde ilişki kurdukları tüm bireylere varıncaya kadar acıma duygusu başta olmak üzere ötekileştirici davranışlara maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Çevreden kaynaklanan bu olumsuz tutum engelli bireyleri sosyal yaşamdan koparabilmektedir (Özkar, 2020, s. 156). Engelli bireylerin medyada sürekli olumsuz temsil edilmesi bu kopuşu daha da problemli hale sokmaktadır. Çünkü medya toplumsal algının şekillendirme rol oynamaktadır.

Bir televizyon dizisinde, filmde veya kitapta bir engellinin yaşamı anlatılabilir. O kişi çeşitli şekillerde temsil de edilebilir. Fakat bu temsili sadece o karakter üzerinden değerlendirmek doğru değildir. Bu anlatılar kurgusal içeriklerle sınırlandırmamalıdır. Haberler dahi temsil açısından önem arz etmektedir.

Yazılı basında engellilerle ilgili az da olsa haberler yapılmaktadır. Bu haberlerde engellilere yönelik bilinçli veya bilinçsiz olumsuz söylemler üretilebilmektedir. Yavalar (2020, s. 321)'ın gazetelerde engellilerin nasıl temsil edildiğini ortaya koymak için yapmış olduğu araştırmada, engelli kişiler bir habere konu olurken bunun “engellilikle ilgili kalıp yargıları besleyecek biçimde” olması onların içinde bulunduğu durumu olumsuz etkileyebilmektedir. Özellikle kalıp yargılar ve düşünceler haber üzerinden kitlelere ekilebilmektedir. Onların güçsüz, mağdur gösterilmesi engelli olmayan insanların normal, engelli olan insanın ise sıra dışı gözükmesine neden olmaktadır.

Sıra dışı gösterme, normal görülen insanın karşısına yerleştirme kimi zaman engellinin canına kıyması ile sonuçlanabilir. Fakat engelli bireylerin intihar eylemini bir nedene bağlamak intiharı sıradanlaştıracığı gibi yaygınlaşmasına da neden olabilir (Dilek ve ark., 2025, s. 552). Kamusal alanda gerçekleşen intiharların medyada kendine yer bulması toplumsal algıyı değiştirerek intihar davranışını normalleştirebilir.

Kişinin çevresindeki intihar vakalarının yaygınlık durumu ve bu vakaların medyada gösterim sıklığının yeni intiharlara yol açıp açmayacağı önemli bir sorundur. İntihar vakalarının medyada verilmiş biçiminin özentie yol açıp açmayacağı konusuna daha çok odaklanılmaktadır. Zor durum içindeki birey medyada yer alan ve özentili oluşturabilecek biçimde sunulan haberlerin de etkisiyle ruh halini daha olumsuz bir duruma sokabilecektir (Küçük ve ark., 2022, s. 86). Bu nedenle medya diline dikkat etmek zorundadır. Engelli bireylerin intiharlarında engeli bir intihar nedeni olarak göstermek ve bunun üzerinden söylemler üretmek taklit intiharların artmasına neden olabilir.

İntihar eylemlerinde taklit çok yaygın görülen bir durumdur. Literatürde bununla ilgili çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, “İstanbul, Fatih semtinde 05.11.2019 tarihinde 2’si

kadın olma üzere 4 kardeş aynı evde intihar etmişlerdir. Yapılan inceleme sonucunda bu kişilerin kanlarında siyanür olduğu tespit edilmiş ve olay medyanın yoğun ilgisiyle karşılanmıştır. BBC News Türkçe olmak üzere internet haber kanallarının çoğu intiharın ekonomik sebeplere dayalı olarak gerçekleştiğini iddia etmişlerdir. Bu olaydan kısa bir süre sonra 9 Kasım 2019’da Antalya’da 4 kişinin cansız bedenlerine ulaşılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda bu kişilerin ölüm nedeninin de siyanür olduğu tespit edilmiştir” (Küçük ve ark., 2022, s. 89).

Bu çalışmada engelli bireylerin intiharları aktarılırken engelin bir neden olarak sunulup sunulmadığı eleştirel söylem analizi yöntemi ile ele alınmaktadır. Araştırmanın verileri için internet sitelerine yansımış engelli bireylerin intiharları taranmıştır.

3. ARAŞTIRMA

3.1. Yöntem

Eleştirel söylem çözümlemesi, söylem analizinin bir koludur. Bu analizde toplum içindeki hâkim yapıların-grupların güce dayalı eylemlerinin söylemsel koşulları ve sonuçları ele alınır. Yine, bu analiz ile bağlam, konuşma, metin ve tür bakımından kontrol kalıpları, bu unsurların söylemsel özellikleri ve stratejileri gözlemlenir. Söylemin toplumda nasıl inşa edildiğine, toplumsal eşitsizliklerin özellikle de medya metinleri yoluyla nasıl sağduyulu görüşler biçimde sunulduğuna bakılır (van Dijk, 1995, s. 24).

Dijk, egemen sınıfların düşüncelerini ve söylemlerini bütün topluma kitle iletişim araçlarından yararlanarak yayıp benimsetmeye çalıştıklarını iddia etmektedir. Elitlerin düşüncelerini topluma yayma ve benimsetme işlevine sahip medya bir haber verici olmaktan uzaklaşarak manipülasyon ve ikna aracına dönüşmektedir (akt. Bouvier & Machin, 2020, s. 4).

3.2. Haber Analizleri

11.07.2024 tarihinde cumhuriyet.com.tr internet sitesi “Engelli yurttaş AVM’de intihar etti!” başlıklı habere yer vermiştir (URL-1). Haberin başlığında “engel” ve “intihar” kelimeleri bir arada kullanılarak intiharın altında yatan nedenin “engel” olabileceği vurgulanmaktadır. Yine, haber başlığının sonuna ünlem konularak dikkat çekilmeye çalışılmıştır. İnternet sitesi intihar eden kişinin ismi ve yaşı hakkında bilgi verirken intiharın yöntemi hakkında detaylı bilgiler aktarmıştır.

Aynı haber, haberler.com internet sitesinde “Engelli Vatandaş Kentpark Alışveriş Merkezi’nde İntihar Etti” başlığıyla verilmiştir (URL-2). Diğer internet sitesinde olduğu gibi bu internet haber sitesinde de intihar eden bireyin engelli olduğu haberin başlığında vurgulanmıştır.

Haberde AVM'nin yemek katından atlayarak intihar eden kişinin kanlı fotoğrafı buzlanarak verilmiştir.

Zihinsel engele sahip bireyler içinde intihar yöntemlerinde bir çeşitlilik olduğu gözlenmektedir. Ayrıca bu kişilerin bilişsel sınırlıkları ve araçlara erişimde yaşayabilecekleri zorluklar da intihar yöntemlerini kendine has bir hale getirebilmektedir. Bakıldığında, bu bireyler arasında zehirli madde kullanmak, bedenini kesmek, yüksek bir yerden atlamak, asarak ve kendini bir taşıtın önüne atarak intihar girişiminde bulunmanın yaygın olduğu görülmektedir (akt. Chan & Bhandarkar, 2025, s. 136-137).

Haberlerde intihar yönteminin detaylı aktarılması, intiharı daha problemlili hale getirebilmektedir. Çünkü intihar davranışları taklit edilebilmektedir. Dramatik dil, intiharı normalleştirmektedir (Küçük ve Koçak, 2024, s. 56).

Bu noktada medyaya bazı görevler düşmektedir. İntihar vakalarında hikâyeci bir dil kullanmamak ve ayrıntıdan kaçınmak bunlardandır. Diğer yandan, dünyada intihara özendirici olduğu ilgili çevrelerce bilinen Werther etkisi, Papageno etkisiyle dengelenerek engellileri yaşamda tutacak daha dengeli içerikler hazırlanabilir (Jones, 2018, s. 298).

Jones (2018, s. 310), bu tür haberler için şu tespitlerde bulunmaktadır: “intihar aşırı tekrarlanmamalı, yöntem hakkında ayrıntı vermemeli veya ilgili kuruluşların reklamını yapmamalı, bunu kahramanca bir karar veya olumsuz koşullara normal bir tepki olarak sunmamalı, kişinin kendi eliyle ölmesini gerekli veya kaçınılmaz olarak sunmamalıdır. Habercilik, intihara alternatifler sunmalı, bu tür haberleri engelliliğin olumlu bir temsiliyle dengelemeli ve yardım istenebilecek yerlere işaret etmelidir”.

2 Mayıs 2025 tarihinde medyabar.com adlı internet sitesinde “Oğlu, eski müteahhiti engelli sandalyesinde bıçakla intihar etmiş olarak buldu!” başlıklı bir habere yer verilmiştir (URL-3). Haberin başlığında ünlem işareti kullanılarak okuyucunun dikkati çekilmeye çalışılmıştır. Yine başlıkta intiharın “engelli sandalyesinde” gerçekleştiği vurgulanarak dramatize bir dil kullanılmıştır. Haberin görselinde tekerlekli sandalye ve bıçak olan bir el kullanılmıştır. Bu görsel üzerinden intiharın engel nedeniyle gerçekleşebileceği vurgulanmaya çalışılmıştır.

Görsel 1. medyabar.com (URL-4).

2 Temmuz 2025 tarihinde ntv.com.tr adlı internet sitesinde “Akülü sandalye ile geldiği iskelede intihar etti” başlıklı bir haber yayınlanmıştır (URL-5). Haberin başlığının açılımında “Muğla'da akülü sandalye ile iskeleye gelen bedensel engelli şahıs, kendini denize bırakarak intihar etti” ifadelerine yer verilmiştir. Her iki metinde de intihar eden kişinin “engelli “olduğu ön plana çıkarılmıştır.

Haberin devamında, Muğla'nın Ula ilçesinde tur teknelerinin bulunduğu yere gelen 62 yaşındaki B. Y.'nin akülü sandalyesi ile kendini denize bıraktığı aktarılmıştır. İnternet sitesi haberin başlığında ve başlığın açılımında intihar eden kişinin bedensel engelli olduğuna vurgu yapmış olmasına rağmen haberin içeriğinde yine intihar eden kişinin bedensel engelliliğini ön plana çıkartarak “intihar” ve “engellilik” arasında bir ilişki kurmaya çalışmıştır.

Aynı haber muglapostasi.com internet sitesinde “Engelli Vatandaş Canına Kıydı” başlığıyla verilmiştir (URL-6). Haber başlığının açılımında ise “Engelli vatandaşın tekerlekli sandalye ile intihar görüntüleri şok yarattı” ifadesi kullanılmıştır. Haberdeki “şok” sözcüğü intihar olayının etkisi artırmaktadır. Haberin genel olarak kurgusuna bakıldığında intihar sözcüğünün 5 kez kullanıldığı görülmektedir. İnternet sitesi dolaylı olarak intiharı engellilikle ilişkilendirmiştir.

Medya, intiharı gerçekleştirin engelliyse onun engeline fazlasıyla vurgu yapmaktadır. Medyanın yapmış olduğu haberlerin başlığında, başlığının açılımında hem de metin içerisinde “engelli” kelimesi geçmektedir. Medya, intihar eden engelli bireylerin yanında engelli bireylerin alilerinin intihar etmesini de haber yapmaktadır. Bu durumda da intihar eden kişilerin çoğunun engelli olduğunu vurgulamaktadır.

Medyanın intihar vakalarında öne çıkardığı başka bir durum ise engelli çocuğunu öldürdükten sonra intihar eden vakalardır. Bu haberlerde de aynı şekilde intihar eden kişinin çocuğunu öldürme gerekçesi olarak engelliliğe vurgu yapılmaktadır.

Çocukları engelli olan bazı ailelerin bu tür düşüncelere kapılmasında popüler kültürün de etkisi olduğu söylenebilir. Coleman (2010, s. 42) bu durumu şu ifadelerle aktarmaktadır: “...ne yazık ki popüler kültür, ağır engelli insanların aslında nasıl özerk ve onurlu bir hayat yaşadıkları konusunda halkı eğitmek için neredeyse hiçbir şey yapmadı. Hayatlarımız trajedi olarak tasvir ediliyor.”

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İntihar eylemleri medya tarafından çoğu zaman bir nedene dayandırılmaktadır. Neden kimi zaman ekonomi ile ilişkilendirilirken kimi zaman yalnızlık, kimi zaman sınav kaygısı, kimi zaman da ayrılma olabilir. Haberlerde intiharlar ruhsal ve bedensel problemlere dayandırılarak da aktarılmaktadır. Medyanın yapmış olduğu intihar haberleri bu çalışma bağlamında ele

alındığında benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. Kişilerin intiharları engelli olmalarına bağlamaktadırlar. Oysa, intiharın tek bir nedene indirgenmesi doğru değildir.

Haberlerde tek bir nedene dayandırarak aktarılması intiharın bilimsel gerçekliğinden uzaklaşılmasına neden olur. Bir nedene bağlanarak dramatize edilmiş bir intihar benzer durumların ortaya çıkmasına yol açabilir. Yine, haberlerde kullanılan fotoğraflar önem arz etmektedir. İntihar eden bireyler engelli ise engellini gösteren bir fotoğraf kullanılmaktadır. Örneğin, kişinin yürüme engelli varsa haberin fotoğrafında tekerlekli sandalye verilmektedir. Genel olarak engelli bireylerin intihar haberlerinde intiharın yöntemi hakkında detaylar verilmektedir. Kişinin intiharı nerede ve nasıl gerçekleştirdiği aktarılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Asdaq, S. M. B., Alshehri, S., Alajlan, S. A., Hasino, F. H., Alhammad, S. K., Al Anazi, T. S., ... & Al Otaibi, M. F. (2024). Deciphering the correlation of depression, quality of life, and COVID-19 challenges in people with disability: A Saudi Arabian perspective. *Journal of Infection and Public Health*, 17(6), 1013-1022.
- Bouvier, Gwen, and David Machin. "Critical discourse analysis and the challenges and opportunities of social media." *Critical discourse studies and/in communication* (2020): 39-53
- Chan, W. M. R., & Bhandarkar, R. (2025). Suicidality and Intellectual Disability: A Systematic Review. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 18(1), 136-158.
- Coleman, D. (2010). Assisted suicide laws create discriminatory double standard for who gets suicide prevention and who gets suicide assistance: Not Dead Yet Responds to Autonomy, Inc. *Disability and Health Journal*, 3(1), 39-50.
- Dilek, E., İnce, M., Koçak, M. C., Laçinkaya, T. D., & Öztürk, B. (2025). Ayrılık Çeşmesi Metro İstasyonu'ndaki İntihar Vakaları Hakkında Yayınlanan Haberler Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Academic Research Review*, 10(2), 550-563.
- Forber-Pratt, A. J., Merrin, G. J., & Espelage, D. L. (2021). Exploring the intersections of disability, race, and gender on student outcomes in high school. *Remedial and Special Education*, 42(5), 290-303.
- Giannini, M. J., Bergmark, B., Kreshover, S., Elias, E., Plummer, C., & O'Keefe, E. (2010). Understanding suicide and disability through three major disabling conditions: Intellectual disability, spinal cord injury, and multiple sclerosis. *Disability and health journal*, 3(2), 74-78.

- Jones, A.D. (2018). Assisted dying and suicide prevention. *Journal of disability & religion*, 22(3), 298-316.
- Küçük, O. & Koçak, M. C. (2024). Ünlü İntiharları Ve Medya. 4. International Selçuk Scientific Research Congress 24- 25 August 2024 Konya/Turkey.
- Küçük, O., Toprak, Ö. & Koçak, M.C. (2022). Medya ve intihar üzerine bir araştırma. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(79), 85-94.
- Lund, E. M., Nadorff, M. R., Winer, E. S., & Seader, K. (2016). Is suicide an option?: The impact of disability on suicide acceptability in the context of depression, suicidality, and demographic factors. *Journal of affective disorders*, 189, 25-35.
- Meltzer, H., Brugha, T., Dennis, M. S., Hassiotis, A., Jenkins, R., McManus, S., ... & Bebbington, P. (2012). The influence of disability on suicidal behaviour. *Alter*, 6(1), 1-12.
- Özkar, M. (2020). Türk sinemasında engelli bireyin temsili:“Tamam mıyız?” ve “Benim Dünyam” filmleri örneğinde bir değerlendirme. *Kurgu*, 28(1), 159-168.
- Park, E. Y. (2024). Factors Influencing Suicidal Ideation in Persons with Physical Disabilities. *Behavioral Sciences*, 14(10), 966.
- Van Dijk, T. A. (1995). Aims of critical discourse analysis. *Japanese discourse*, 1(1), 17-28.
- Yavalar, D. E. (2020). Yazılı Basında Engellilerin Temsili: Hürriyet, Milliyet, Sabah Gazetesi Örneği. *Kurgu*, 28(1), 308-326.

İnternet Kaynakları:

- URL:1. <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/engelli-yurttas-avmde-intihar-etti-2226291> (erişim: 19.07.2025)
- URL: 2. <https://www.haberler.com/3-sayfa/engelli-vatandas-kentpark-alisveris-merkezi-nde-intihar-etti-17510702-haberi/> (Erişim: 19.07.2025)
- URL: 3. <https://medyabar.com/haber/24865386/oglu-eski-muteahhiti-engelli-sandalyesinde-bicakla-intihar-etmis-olarak-buldu> (Erişim: 20.07.2025)
- URL: 4. <https://medyabar.com/haber/24865386/oglu-eski-muteahhiti-engelli-sandalyesinde-bicakla-intihar-etmis-olarak-buldu> (Erişim: 20.07.2025)
- URL: 5. https://www.ntv.com.tr/turkiye/akulu-sandalye-ile-geldigi-iskelede-intihar-etti,BDtnOZrgV0WLS-5SE_gHPA (erişim: 19.07.2025)
- URL: 6. <https://www.muglapostasi.com.tr/engelli-vatandas-canina-kiydi> (erişim 20.07.2025).

HATAY İLİNDE DEPREM SONRASI ETKİLİ LOJİSTİK YÖNETİMİ: AFET MALZEMELERİNİN DAĞITIM SÜRECİ

Özlem ASLAN

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, aslanozlem55b@gmail.com

Hasan SANSAR

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, hasansansar1122@gmail.com

Naim COŞKUN

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, naimcoşkun8@gmail.com

Bedirhan CANPOLAT

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, bedirhancanpolat7@gmail.com

Öğr. Gör. Berivan ÇELİKER

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, berivan.kizilirmak@mku.edu.tr - 0000-0003-1153-2873

ÖZET

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında Hatay ilinde yaşanan afet lojistiği yönetimine odaklanmaktadır. Araştırma, deprem sonrası malzeme dağıtım süreçlerinde karşılaşılan operasyonel, stratejik ve koordinasyonel zorlukları tespit etmeyi ve bu zorluklara yönelik çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında, afet lojistiği sürecinde görev alan STK temsilcileri ile yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen nitel veriler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bulgular, afet lojistiği sürecindeki en kritik sorunların; ekipman ve teknoloji altyapısındaki yetersizlikler, kurumlar arası koordinasyon eksikliği, iletişim altyapısının çökmesi, stok yönetimindeki belirsizlikler ve gönüllü yönetimi ile eğitimdeki zayıflıklar olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle Hatay'ın coğrafi koşulları ve altyapı sorunları, bu sistemik aksaklıkları daha da derinleştirmiştir. Çalışma, afet lojistiği kapasitesini artırmak için bütünsel bir model önermektedir. Bu model kapsamında; ileri teknoloji entegrasyonu (yapay zeka, blokzincir, CBS), kurumlar arası standart protokoller, uzmanlaşmış insan kaynağı ve eğitim programları, dinamik stok yönetimi sistemleri ve bölgeye özgü mikro-lojistik üslerin kurulması gibi stratejik öneriler sunulmaktadır. Ayrıca, iletişim altyapısının güçlendirilmesi, psiko-sosyal destek mekanizmalarının entegrasyonu ve iş sürekliliği planlaması da vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma, afet lojistiği yönetiminin etkinliğini artırmak için teknoloji odaklı, koordinasyonu güçlü ve yerel dinamiklere duyarlı bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Önerilen model, yalnızca Hatay için değil, benzer risk profiline sahip diğer bölgeler için de uygulanabilir bir çerçeve sunmaktadır.¹

Anahtar Kelimeler : Afet Lojistiği, Hatay, Deprem, Dağıtım

¹ Bu çalışma, TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı çalışmasından türetilmiştir.

ALT İŞVERENLİKTE MUVAZAA NIN SOSYAL GÜVENLİK BOYUTU

Dr. Eray Karagöz

Kuruma bağlı değildir, eraykaragozz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0315-2021

ÖZET

Muvazaa, Arapça kökenli bir terim olup temel anlamı itibarıyla “danışıklı işlem” i ifade eder. Hukuki bağlamda ise muvazaa; tarafların gerçekte farklı bir hukuki işlem gerçekleştirmelerine rağmen, üçüncü kişileri yanıltmak amacıyla bu işlemi gizleyerek görünüşte başka bir sözleşme yapmış gibi davranmaları durumudur (Oğuzman & Öz, 2016, s. 128). Bu tür bir irade açıklaması ile dış dünyaya sunulan sözleşme arasında bilinçli bir uyumsuzluk söz konusudur. Uygulamada, özellikle asıl işveren-alt işveren ilişkilerinde muvazaa olgusuna sıkça rastlanmaktadır.

4857 sayılı İş Kanunu’nda muvazaa kavramı açıkça tanımlanmamış olmakla birlikte, alt işverenlik ilişkisinin hangi koşullarda geçerli sayılacağına dair hükümler net bir biçimde ortaya konmuştur. Belirlenen şartları taşımayan ve muvazaalı olarak kurulan iş ilişkilerinde, “alt işverenin işçileri, işe başlangıçtan itibaren asıl işverenin işçisi sayılır” hükmü uyarınca, alt işverenin çalışanlarının baştan itibaren asıl işverene aitmiş gibi değerlendirilmesi esası benimsenmiştir.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nda ise muvazaalı alt işverenlik ilişkilerinin sonuçları açıkça hükme bağlanmamıştır. Ancak sosyal güvenlik sisteminin temel ilkeleri ve sigortalılığın tespiti esas alındığında, böyle bir durumda işçilerin sigortalı bildirimlerinin asıl işverenin dosyası üzerinden yapılması gerektiği kabul edilmektedir. Bu kapsamda işe giriş bildirimleri, aylık prim ve hizmet belgeleri gibi yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesinde sorumluluğun asıl işverene ait olacağı açıktır.

Bu bağlamda, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yayımlanan 2020 tarihli bir Genelgede yer alan; “Çalışmaların fiili olması, prime esas kazanç ve gün bilgilerinde değişiklik bulunmaması ve irat kaydı doğmaması halinde, bir işyeri dosyasındaki sigortalıların başka bir dosyaya aktarılması durumunda, işe giriş ve işten ayrılış bildirimleri ile aylık prim ve hizmet belgeleri yönünden idari para cezası uygulanmayacaktır.” şeklindeki düzenleme, konunun uygulamaya yansımaları açısından önem taşımaktadır.

Çalışmada ayrıca, söz konusu muvazaalı ilişkilerin sigortalılar bakımından doğurabileceği sonuçlar; özellikle iş göremezlik ödeneği, yaşlılık aylığı gibi kısa ve uzun vadeli sigorta kolları açısından ele alınmakta ve uygulamada karşılaşılabilecek hukuki ve idari sorunlar tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muvazaa, sosyal güvenlik, sigortalılık

ANONİM ŞİRKETLERDE GENEL KURUL TOPLANTISINA ÇAĞRI USULSÜZLÜĞÜ VE ALINAN KARARLARIN HUKUKİ GEÇERLİLİĞİ

Öğr. Gör. Dr. GÜLŞAH İSLAMOĞLU

Avrasya Üniversitesi, islamoglugulsah@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3785-4603

ÖZET

Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 410–416 hükümleri, anonim şirketlerde genel kurul toplantısına çağrı usulünü düzenlemektedir. TTK uyarınca, genel kurulu toplantıya çağırma yetkisi ve görevi (TTK m. 410) kural olarak yönetim kuruluna aittir. Bazı hâllerde genel kurul kendisine kanunen yetki verilen organ ve kişiler tarafından da toplantıya davet edilebilir. Bu çerçevede tek pay sahibinin (TTK m. 410/ f. 2) mahkemenin izniyle genel kurulu toplantıya çağırısı ve azlığın (TTK m. 412) mahkemeye başvurusu üzerine genel kurulun toplantıya çağırısı, tasfiye memuru (TTK m. 410/ f. 1) ve iflas idaresinin (tasfiye aşamasında tasfiye sürecinden sorumlu olması sebebiyle) çağırısı TTK’da yer almaktadır. Çağrının şekli TTK m. 414’te düzenlenmiştir. Çağrı, şirket esas sözleşmesinde belirlenen yöntemlere ve kanundaki süre şartlarına uygun olarak yapılmalı, çağrı ilanı Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi’nde yayımlanmalı ve şirket internet sitesinde duyurulmalıdır. Ayrıca pay defterinde kayıtlı pay sahiplerine iadeli taahhütlü mektupla bildirim yapılması gerekmektedir. Usulsüz çağrı, pay sahiplerinin toplantıya katılım hakkını ihlal edebilir ve alınan kararların geçerliliğini etkileyebilir. Çağrı usulsüzlüklerinin önlenmesi, hem pay sahiplerinin toplantıya katılım hakkını güvence altına almak hem de şirket kararlarının hukuki güvenliğini sağlamak açısından önemlidir. Çünkü alınan genel kurul kararlarının varlığını koruyabilmesi bakımından usulüne uygun genel kurul toplantısına ihtiyaç bulunmakta olup toplantıya katılma hakkı olanlara usulüne uygun eksiksiz bir çağrı yapılması gerekir. Aksi takdirde TTK m. 445–447 kapsamında çağrı usulüne aykırılık, iptal davası veya butlan sebebi olarak ileri sürülebilir. Bu çalışmada, çağrının yetkili organlarca yapılmaması, çağrı şeklinin kanun ve esas sözleşmeye aykırı olarak yapılması (çağrının hiç yapılmaması, bazı pay sahiplerine yapılmaması, çağrı içeriğinin gerçekte uyumlu olmaması, gündemin gereği gibi belirtilmemesi, zamanında yapılmaması hâlleri), pay sahipleri dışında toplantıda bulunması gereken kişilere çağrı yapılmaması ve bu çağrı kurallarına aykırılığın genel kurul kararlarına etkisi incelenmiştir. Çağrı esaslarında yapılan eksiklik ya da hatalar, alınan kararların iptaline yönelik güncel Yargıtay kararları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Butlan, genel kurul, iptal, toplantıya çağrı.

IRREGULARITIES IN THE CALL FOR GENERAL MEETINGS OF JOINT STOCK COMPANIES AND THE LEGAL VALIDITY OF THE DECISIONS TAKEN

ABSTRACT

Articles 410–416 of the Turkish Commercial Code (TCC) regulate the procedure for convening general meetings in joint stock companies. Pursuant to the TCC, the authority and duty to convene a general meeting (TCC Art. 410) generally belongs to the board of directors. In certain cases, the general meeting may also be convened by organs and persons authorized by law. In this context, the sole shareholder (TTK Art. 410/ 2) may convene the general meeting with the court's approval, and the minority (TTK Art. 412) application to the court, the liquidator (Turkish Commercial Code, Article 410/1) and the bankruptcy administration (due to its responsibility for the liquidation process during the liquidation phase) may also convene the general assembly, as provided for in the Turkish Commercial Code. The form of the call is regulated in TTK Art. 414. The call must be made in accordance with the methods specified in the company's articles of association and the time limits set forth in the law, the call notice must be published in the Turkish Trade Registry Gazette, and it must be announced on the company's website. In addition, it is mandatory to notify the shareholders registered in the share register by registered mail with return receipt. An irregular call may violate the shareholders' right to attend the meeting and affect the validity of the decisions taken. Preventing irregularities in calls is important both to guarantee the shareholders' right to attend the meeting and to ensure the legal security of company decisions. This is because a properly conducted general meeting is necessary to preserve the validity of the decisions made at the general meeting, and a proper and complete call must be made to those who have the right to attend the meeting. Otherwise, under Articles 445–447 of the Turkish Commercial Code, irregularities in the call may be raised as grounds for annulment or invalidity. In this study, the failure to issue the call by the competent bodies, the issuance of the call in a manner contrary to the law and the articles of association (failure to issue the call, failure to issue the call to certain shareholders, the content of the call not being consistent with reality, the agenda not being specified as required, failure to issue the call in a timely manner), failure to issue a call to persons other than shareholders who are required to attend the meeting, and the effect of such violations of call rules on general assembly decisions. Deficiencies or errors in the call procedures were evaluated in light of recent Supreme Court decisions regarding the annulment of decisions.

Key Words: Nullity, general meeting, cancellation, call for meeting.

BORCA BATIK ŞİRKETLER BAKIMINDAN “AUFFANGGESELLSCHAFT” KURUMU ÖNERİSİ

Öğr. Gör. Dr. GÜLŞAH İSLAMOĞLU

Avrasya Üniversitesi, islamoglugulsah@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3785-4603

ÖZET

Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 376/ f. 3 hükmünde şirketin aktiflerinin alacaklıların alacaklarını karşılamaya yetmediğinin, şirketin borca batık hâlde olduğunun anlaşılması hâlinde yönetim kurulu, bu durumu mahkemeye bildirip şirketin iflasını isteyecektir. Ancak TTK m. 377 hükmüne göre yönetim kurulu veya herhangi bir alacaklı, borca batıklık sebebiyle yapacağı iflas talebiyle birlikte veya bu aşamada konkordato da talep edebilecektir. Bu durumda şirketin iflasının önüne geçebilmek için öngörülen yollardan konkordatonun ödeme güçlüğüne düşmüş borçluyu, alacaklılarına zarar vermeden korumayı amaçlayan hukuki bir kurum olduğu söylenebilecektir. Ülkemizde uygulanan konkordato türlerine baktığımızda yapıldığı zamana göre iflas dışı konkordato ve iflas içi konkordato olarak ikiye ayrılmaktadır. Konkordatonun konusuna göre ayrımlar ise tenzilat (yüzde) konkordatosu, vade konkordatosu ve malvarlığının terki suretiyle konkordatodur. Ancak ülkemizde kanuni düzenlemesi bulunmayan Alman hukukunda uygulanan “auffanggesellschaft” kurumu vardır ki bu kurum ile işletmenin devamlılığına dayalı bir kurtarma stratejisi izlenmektedir. Auffanggesellschaft kurumu, iflas eden şirketin aktiflerinin (ve kimi zaman sözleşmelerinin) yeni kurulan bir şirkete devri yoluyla işletmenin faaliyetinin sürdürülmesini sağlar. Alman içtihadı bu devrin şeffaf, piyasa değeri gözetilerek ve alacaklı haklarını zedelemeyecek biçimde yapılmasını şart koşmaktadır. İş ilişkilerinin devrinde çalışanların otomatik olarak yeni işverene geçmesi güvence altına alır. Burada tasfiyeden ziyade ekonomik varlığın korunması ve istihdamın devamı amaçlanmaktadır. Ülkemizdeki konkordato türleri her ne kadar şirketin kurtarılmasını amaçlasa da bu her zaman böyle olmamaktadır. Çünkü borca batık hâlde gelen şirketlerin konkordato ile zaman kazanması imkânı oluşsa bile şirketin borçlarını karşılayacak bir finansal güce erişmesi, bulunduğu finansal krizden çıkması her zaman mümkün olamamaktadır. Türk hukukunda işletmenin bütün olarak iş sözleşmeleri ve ruhsatlarıyla birlikte yeni bir şirkete devrini içeren “iflas içi kurtarma” modeli düzenlenmemiştir. TTK m. 136 da bunu karşılamamaktadır. Öğretide bu kurumun malvarlığının terki suretiyle konkordatoya kıyasen uygulanabileceği ileri sürülse de hukuk sistemimizde kullanılabilmesi için kanuni düzenlemeye ihtiyaç vardır. Bu çalışmada borç batık şirketlerin sona ermeden yeni kurulan bir şirkete devredildiği, yeni bir işletmede faaliyetlerini sürdürebilmesinin hedeflendiği “auffanggesellschaft” kurumu Alman içtihatlarıyla incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler : Auffanggesellschaft, borca batıklık, konkordato.

PROPOSAL FOR THE ESTABLISHMENT OF AN “AUFFANGGESELLSCHAFT” INSTITUTION FOR COMPANIES IN DEBT

ABSTRACT

Article 376/3 of the Turkish Commercial Code (TCC), if it is determined that the company's assets are insufficient to cover its creditors' claims and that the company is insolvent, the board of directors shall notify the court of this situation and request the company's bankruptcy. However, pursuant to Article 377 of the TCC, the board of directors or any creditor may, together with the bankruptcy petition filed due to insolvency, also request a concordat at this stage. In such a case, it may be stated that the concordat is a legal institution aimed at protecting the debtor who has fallen into financial difficulties without causing harm to the creditors, as one of the methods envisaged to prevent the company's bankruptcy. When examining the types of concordat applied in our country, they are divided into two categories based on the time of implementation: concordat outside of bankruptcy and concordat within bankruptcy. Distinctions based on the subject matter of the concordat include discount (percentage) concordat, term concordat, and concordat through the surrender of assets. However, there is an institution called “auffanggesellschaft” in German law, which is not regulated by law in our country, and this institution is used to pursue a rescue strategy based on the continuity of the business. The Auffanggesellschaft institution ensures the continuation of the business by transferring the assets (and sometimes contracts) of the bankrupt company to a newly established company. German case law requires that this transfer be carried out in a transparent manner, taking into account market value and without prejudicing the rights of creditors. The transfer of employment relationships ensures that employees are automatically transferred to the new employer. The aim here is to preserve economic assets and continue employment rather than liquidation. Although the types of concordat in our country aim to rescue the company, this is not always the case. Because even if companies that have become insolvent have the opportunity to gain time through concordat, it is not always possible for them to obtain the financial strength to cover their debts or to emerge from the financial crisis they are in. Turkish law does not regulate the “insolvency rescue” model, which involves the transfer of a business as a whole, together with its employment contracts and licenses, to a new company. Article 136 of the Turkish Commercial Code does not cover this either. Although it has been argued in legal doctrine that this institution could be applied analogously to a concordat through the abandonment of assets, legal regulation is necessary for its use in our legal system. This study examines the “auffanggesellschaft” institution, where insolvent companies are transferred to a newly established company without ceasing operations, with the aim of continuing their activities in a new business, based on German case law.

Key Words: Auffanggesellschaft, insolvency, composition agreement.

İŞ HUKUKUNDA FAZLA ÇALIŞMA

Dr. Serkan DEMİRTAŞ

Sosyal Güvenlik Kurumu, serkan.demirtas@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1774-065X

ÖZET

Türkiye’de haftalık çalışma süresi en çok kırk beş saattir. Fazla çalışma ise üretimin arttırılması, işyerinde meydana gelen aksaklıkların giderilmesi, ortaya çıkan acil ihtiyaçların karşılanması gibi nedenlerle haftalık kırk beş saati aşan çalışmadır. Haftalık çalışma süresinin kırk beş saatin altında belirlendiği durumlarda ise belirlenen haftalık çalışma süresini aşan ve kırk beş saate kadar yapılan çalışmalar ise fazla sürelerle çalışmadır. Fazla çalışma; genel sebeplerle, zorunlu sebeplerle ve olağanüstü sebeplerle yapılabilmektedir. Genel sebeplerle yapılan fazla çalışma için işçinin yazılı onayı gerekirken zorunlu ve olağanüstü sebeplerle yapılan fazla çalışma için işçinin onayı gerekmemektedir. Ayrıca genel sebeplerle yapılacak fazla çalışma süresinin toplamı bir yılda iki yüz yetmiş saatten fazla olamamaktadır. Fazla çalışma bazı işlerde yapılamamaktadır. Bu işler, sağlık kuralları bakımından günde en çok yedi buçuk saat çalışılabilecek veya yedi buçuk saatten az çalışmayı gerektiren işler, gece çalışmasına rastlayan dönemdeki işler ve yer veya su altında yapılanlar işlerdir. Ayrıca on sekiz yaşını doldurmamış işçilerin, gebe ve yeni doğum yapmış ve emziren işçilerin, kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalıştırılan işçilerin ve sağlıklarının fazla çalışma yapmaya elverişli olmadığını doktor raporu ile belgelenen işçilerin fazla çalışması öngörülmemiştir. Fazla çalışmanın karşılığı normal çalışma ücretinin saat başına düşen miktarının yüzde elli yükseltilmesi suretiyle ödenmektedir. Fazla sürelerle çalışmaların karşılığı ise normal çalışma ücretinin saat başına düşen miktarının yüzde yirmi beş artırılmasıyla ödenmektedir. Fazla çalışma yapan işçi isterse fazla çalıştığı her saat için bir saat otuz dakikayı, fazla sürelerle çalıştığı her saat için bir saat on beş dakikayı serbest zaman olarak kullanabilir. İşçi hak ettiği serbest zamanı altı ay içinde işverene önceden yazılı olarak bildirmesi koşuluyla çalışma süreleri içinde aralıksız olarak ve ücretinde herhangi bir kesinti olmadan kullanır. Serbest zaman tatil ve izin günlerinde kullanılamaz. Çalışmada Türkiye’de fazla çalışma, mevzuat hükümleri ve yargı kararları doğrultusunda açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: İş Hukuku, Fazla Çalışma, Fazla Sürelerle Çalışma.

MUSTAFA KUTLU’NUN GÜNÜMÜZ TÜRK HİKÂyecİLİĞİNE KATKILARI

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fetih YANARDAĞ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

fyanardag@hotmail.com, orcid:0000-0001-9903-542X

Yağmur BERBEROĞLU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Yagmurberberoglu212@gmail.com, orcid: 0009-0006-3564-3163.

Özet

Hikâye, pek çok alt türü içinde barındıran geniş bir literatüre sahiptir. Bu türler arasında esatir, efsane, kıssa, mesel, masal, menkıbe, fıkra, sembolik öykü, gerçeküstü öykü ve fantastik öykü gibi çeşitlilik gösteren formlar da bulunmaktadır. Batı edebiyatında ise epik, tale, romans, balat, fabl, grotesk, nuvelle gibi türler aynı kavramların karşılıkları olarak yer almaktadır. Bu alt gruplar, her biri kendi anlatım biçimi ve tematik yapılarıyla hikâye türünün farklı izlerini sürmektedir. İlk roman yazarlarının da Batı hikâye anlayışını taklit ettikleri söylenebilir. Hikâye türü, kısa ve yoğun anlatımıyla olay, durum veya karakter odaklı bir kurmaca olarak edebiyat içinde çok önemli bir yere sahiptir. Genellikle belirli bir tema etrafında şekillenen hikâyeler, anlatıcı aracılığıyla olay örgüsünü okuyucuya sunar. Hikâye türü, klasik anlatı geleneğinden modern ve postmodern yaklaşımlara kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. Geleneksel hikâyelerde belirgin bir başlangıç, gelişme ve sonuç bölümleri bulunurken, modern hikâyecilikte bu yapı kırılarak daha serbest anlatım teknikleri benimsenmiştir. Türk edebiyatında Ahmet Mithat Efendi’den günümüze dek uzanan süreçte hikâye türü, bireysel ve toplumsal değişimlere paralel olarak gelişim göstermiştir. Mustafa Kutlu ise küçük hikâye türündeki eserlerinde aile, sosyal kurumlar, tasavvuf, aşk gibi konular merkezinden hareketle insan ilişkileriyle ilgilenen ve bu temalar etrafında toplumda kendine yer bulmuş birçok beşerî boyutu eserlerinde çokça işlemiştir. Bu çalışmada modern Türk hikâyeciliğinin önde gelen isimlerinden olan Mustafa Kutlu'nun edebî kimliği, eserleri ve onun Türk edebiyatına olan katkıları, bazı eserlerinden örnekler ile ele alınacaktır. Özellikle onun hikâyecilik anlayışı, üslûbu ve temaları üzerinde durulacaktır. Ayrıca eserlerinden kesitler sunulurken, onun hikâyelerinde geleneksel anlayış ile modern anlayış arasındaki bağın nasıl kurulduğu da incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Hikâyeciliği, Mustafa Kutlu, Modern Anlatım, Geleneksel Hikâye, Edebî Miras.

MUSTAFA KUTLU'S CONTRIBUTIONS TO TODAY'S TURKISH STORYTELLING

Abstract

The short story has a vast literature encompassing many subgenres. These genres include proverbs, legends, anecdotes, fables, legends, anecdotes, symbolic stories, surreal stories, and fantasy stories. In Western literature, genres such as epics, tales, romances, ballads, fables, grotesques, and nouvelles represent the same concepts. Each of these subgenres, with their own narrative styles and thematic structures, reflects the story genre's distinct influences. It can be argued that early novelists also imitated the Western narrative approach. The short story genre, with its short, concise narratives and focused on events, situations, or characters, holds a crucial place in literature. Generally shaped around a specific theme, stories present the plot to the reader through the narrator. The short story genre encompasses a wide range of approaches, from the classical narrative tradition to modern and postmodern approaches. While traditional short stories have distinct beginnings, developments, and conclusions, modern storytelling has broken down this structure, embracing freer narrative techniques. In Turkish literature, from Ahmet Mithat Efendi to the present day, the short story genre has evolved parallel to individual and social changes. Mustafa Kutlu, in his short story works, focuses on topics such as family, social institutions, Sufism, and love, and explores numerous human dimensions that have found a place in society around these themes. This study will examine the literary identity of Mustafa Kutlu, a leading figure in modern Turkish short story writing, his works, and his contributions to Turkish literature through examples from some of his works. Particular attention will be paid to his storytelling style, style, and themes. Furthermore, excerpts from his works will be presented, examining how his stories connect traditional and modern understandings.

Keywords: Turkish Storytelling, Mustafa Kutlu, Modern Narration, Traditional Story, Literary Heritage

Giriş

Türk hikâyeciliği, köklü bir edebî geleneğe sahip olup, Tanzimat öncesinden ve Tanzimat'tan bu yana şekillenmeye başlamış ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar çeşitli evrelerden geçmiştir. Bu süreç, her dönemin kendine özgü toplumsal, kültürel ve siyasal dinamikleriyle şekillenen önemli bir edebî gelişimi beraberinde göstermiştir. Hikâye geleneği, Cumhuriyet sonrası modernleşme süreciyle birlikte farklı biçimler ve temalar kazanarak günümüze kadar uzanmıştır. Türk hikâyesi, Tanzimat dönemi öncesinde, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, çeşitli edebî geleneklerin etkisiyle temelleri atılan bir türdür. O dönemde anlatı geleneğini şekillendiren unsurlar da ortaya çıkmıştır. Tanzimat dönemi ve sonrasındaki gelişmeler, Türk hikâyesinin modern bir biçim kazanmasında önemli bir rol oynamıştır. Daha eski dönemlerde temel taşları bulunan bu tür, o dönemde daha çok divan edebiyatı çerçevesinde şekillenmiş olsa da, halk hikâyeleri ve masallar gibi sözlü anlatılar edebiyatın önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Ayrıca, bazı yazılı eserlerde de erken dönem hikâye izlerine rastlanmaktadır. *Muhayyelat* ve *Müsameretname* gibi eserler, hikâye anlatımının temel yapılarını ortaya koymuştur.

Türk hikâyeciliği, tarihsel süreç içerisinde sürekli olarak evrilmiş ve her dönemde toplumsal,

kültürel, ekonomik değişimlerin yansıması olmuştur. Cumhuriyet dönemiyle birlikte toplumsal ve bireysel meseleleri ele alarak modernleşen bir hikâye geleneği oluşturulmuştur. 1950’lerden sonra başlayan modernist ve postmodernist akımlar, Türk hikâyesini daha özgür ve deneysel bir anlatım diline kavuşturmuştur denebilir. Günümüzde ise Türk hikâyeciliği, her geçen yıl daha da çeşitlenen temalar ve farklı anlatım teknikleriyle gelişimini sürdürmektedir. Mustafa Kutlu, gelenek ile modernite arasında köprü kuran anlatımıyla, özgün hikâye teknikleri ve derin tematik yapılarıyla, uzun hikâye türüne getirdiği yeniliklerle ve modern edebiyata kattığı değerler ile Türk edebiyatı adına önemli bir öykücüdür. Eserleri, bireyin ruhsal dünyasını merkeze alırken, toplumsal değişimleri de yansıtan bir perspektif sunar. Bu çalışmada da Türk hikâyeciliğine önemle adını yazdıran ve Türk hikâyeciliğine düşen yıldız niteliğindeki bu yazar, her yönüyle ele alınmaya çalışılacaktır.

Mustafa Kutlu’nun Kısaca Biyografisi

Mustafa Kutlu, 1947 yılında Erzincan’da doğmuştur. Eğitim hayatına Erzincan’da başlamış, sonrasında Erzurum Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından bir süre öğretmenlik yapmış, sonrasında edebiyat dünyasına yönelmiştir. Kutlu, özellikle Dergâh Yayınları ve *Dergâh* dergisi etrafında şekillenen edebî çevrenin içinde bulunmuş, burada yayınladığı yazılarla dikkat çekmiştir. Yazın hayatına deneme ve eleştiri yazılarıyla başlayan Kutlu, 1970’li yıllardan itibaren özellikle hikâye türünde yoğunlaşmıştır. Onun edebî kimliği, geleneksel Türk anlatı unsurlarını modern bir bakış açısıyla yeniden yorumlayan bir anlayış üzerine inşa edilmiştir. Yazarın hikâyelerinde, bireyin iç dünyasına yönelik derinlikli bir bakış, toplumsal değişimin etkileri ve modernleşmenin birey üzerindeki yansımaları sıkça işlenmektedir. (Kaplan, 2006: 78). Öğrenciyken Orhan Okay, M. Kaya Bilgegil, Niyazi Akı gibi hocalarla ve Meddah Behçet Efendi, İsmail Usta gibi halk kültürünün önemli isimleriyle karşılaşmak, edebiyat hayatına yön vermiştir. Orhan Okay’ın odasında *Hareket* dergisi sahibi Ezel Erverdi’yle tanışmasının ardından ilk desen ve hikâyelerini *Fikir* ve *Sanatta Hareket* dergisinde yayımlanmaya başlamıştır.

(<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kutlu-mustafa>)

Geleneksel hikâye anlatımını modern edebiyat teknikleriyle birleştiren yazar, özellikle uzun hikâye türüne yaptığı katkılarla edebiyat dünyasında özgün bir yer edinmiştir. Eserlerinde bireysel ve topluma dair meseleleri yerine göre ele alması, onun anlatısını hem kökleşik hem de yenici bir perspektiften değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

Mustafa Kutlu’nun Günümüz Türk Hikâyeciliğine Katkıları

Mustafa Kutlu, Türk hikâyesi çerçevesinde özgün bir anlatım tarzı ve içerik anlayışı geliştirmiştir. Özellikle bireyin iç dünyasını merkeze alan ve toplumsal değişimi ele alan hikâyeleri, onun edebî kimliğinin temel taşlarını oluşturur. Geleneksel hikâye anlatımına bağlı kalırken, modern dünyanın sorunlarını ele alması, Kutlu’yu diğer yazarlar arasında farklı bir noktaya taşımıştır. Kutlu’nun hikâyelerinde sıkça işlenen temalar arasında köy - kent çatışması, bireyin modernleşme sürecinde yaşadığı bunalımlar, aile bağları, geleneksel değerlerin değişimi ve manevi arayışlar yer alır. Eserlerinde sıklıkla bireyin ruhsal dönüşümünü merkeze alırken, karakterlerini gerçekçi ve derinlikli bir şekilde ele alır.

Örneğin, *Uzun Hikâye* adlı eserinde, ana karakterin Anadolu'dan İstanbul'a uzanan yolculuğu üzerinden modernleşme ve bireyin içsel çatışmaları ele alınmıştır. *Yoksulluk İçimizde* adlı hikâyesinde ise toplumdaki ekonomik ve sosyal eşitsizlikler, bireyin iç dünyasında yarattığı etkilerle birlikte işlenir. Kutlu'nun en büyük katkılarından biri, uzun hikâye türünü modern edebiyat içinde önemli bir konuma taşımasıdır. Bu türde kaleme aldığı eserlerinde, sade ama etkili bir anlatımla bireyin ruhsal dünyasını ve toplumsal dönüşümü ele almıştır. Ayrıca Kutlu'nun eserleri, geleneksel anlatım biçimlerini modern hikâye anlayışıyla harmanlayarak, edebiyatımızda yeni bir sentez oluşturmuştur. Onun dili, samimi ve doğal bir anlatım barındırırken, hikâyelerindeki karakterler ve olay örgüsü, okuyucuya hem nostaljik hem de güncel bir atmosfer sunar.

Mustafa Kutlu, yazın hayatı boyunca bir meselesi, derdi ve amacı olan bir yazar olarak dikkat çekmektedir. Onun hikâyeleri, yalnızca bir anlatı sunmaktan öte, okura aktarılması gereken derin bir mesaj taşır. Kutlu'nun öykülerindeki bu mesaj, onun yazın dünyasında neye dikkat ettiğini ve hangi doğrulara inandığının idraki için mihver bir belirti aktarır. Kutlu'nun meselesi, içsel ve toplumsal meseleleri derinlemesine sorgulamak, insanı ve toplumun dönüşümünü ele alırken geleneksel değerler ile modern dünyanın çatışmalarını irdelemektir. Kutlu'nun yazınsal dilinde, Şark- İslam kültürünün önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu kültür, onun bakış açısını, dünyayı ve insanı yorumlama tarzını biçimlendiren taban olgu olmuştur. Şark-İslam kültürü, özellikle tasavvufi öğretiler, geleneksel hikâye anlatım biçimleri ve halk edebiyatı izlerini taşır. Kutlu, bu kültürün derinliğinden beslenmiş ve toplumsal yapıları, insan psikolojisini ve bireysel içsel yolculuğu işlerken bu kültürel mirası modern anlatı dünyasında yeniden yorumlamıştır. Şark-İslam kültürünün etkisiyle, Kutlu'nun öykülerinde bireyin içsel yolculuğu, manevi arayış ve geleneksel değerlerin korunmasına dair temalar sıkça karşımıza çıkar. Kutlu'nun beslendiği kaynaklardan ve Türkiye'nin önemli sanat-düşünce çevrelerinden biri olan *Hareket* dergisi de oldukça önemlidir.

Mustafa Kutlu, öykülerinde toplumu, günlük yaşamı ve insanın en derin duygusal hallerini oldukça güçlü bir şekilde ele alır. Onun anlatıları, çevremizde sürekli tanıklık ettiğimiz, dergi köşelerinde okuduğumuz yazılardan, televizyonlarda gördüğümüz olaylardan, yani toplumsal hayattan, doğal yaşanmışlıklardan çokça beslenir. Kutlu, toplumun içine derinlemesine nüfuz ederek, her kesitten, her yaştan, her sosyal sınıftan insanın hayatına dair detaylar sunar. Bu anlatılar, gündelik hayattan, toplumsal olgulardan çıkarak okurun aşına olduğu mekan ve figürleri kullanır. Toplumsal değişim ve dönüşüm de oldukça ön plandadır.

Kapıları Açmak'ta toplumsal değişim şöyle aktarılır: “Artık ne büyük ne küçük ne akraba ne hısım ne komşu ne hürmet ne hizmet ne merhamet ne şefkat ne haysiyet ne mürüvvet ne feragat ne sevgi ne saygı kaldı. Para hepsinin yerini aldı” (s.31)

Huzursuz Bacak başka bir değişim, dönüşüm öyküsüdür. Yurtdışında eğitimini tamamladıktan sonra ülkesine dönen Ömer ülkesini bambaşka bir ortamda bulur. Öykü, ülkedeki değişimi, dönüşümü aktarır ülke baştan sona değişmiştir. Sınıfa bir mabede girer gibi giren hocalar ortadan çekilmiş, dava adamlığı bitmiş, herkes kısa yoldan zengin olmanın peşine düşmüştür. “Bunlar benim yıllar önce bırakıp gittiğim ağaçlar, yollar ve şoförler değildi. Herkes bir yerlere gelmiş, enflasyon düşmüş, ihracat gelirleri artmış, sinemada star sistemi yıkılmış.” (s.7) (Tosun, 2021: 55).

Yazarın yayımlanmış çok sayıda hikâye kitabı bulunmaktadır. Bunlar: *Ortadaki Adam*, *Gönül İş*, *Yokuşa Akan Sular*, *Yoksulluk İçimizde*, *Ya Tahammül Ya Sefer*, *Bu Böyledir*, *Sır*, *Arkakapak Yazıları*, *Hüzün ve Tesadüf*, *Uzun Hikâye*, *Beyhude Ömrüm*, *Mavi Kuş*, *Tufandan Önce*, *Rüzgarlı Pazar*, *Chef*, *Menekşeli Mektup*, *Kapıları Açmak*, *Huzursuz Bacak*, *Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı*, *Zafer yahut Hiç*, *Hayat Güzeldir*, *Anadolu Yakası*, *Sıradışı Bir Ödül*

Töreni, Nur, Tirende Bir Keman, Hesap Günü, İyiler Ölmez, Tarla Kuşunun Sesi, Sevincini Bulmak şeklinde sıralanabilir.

Mustafa Kutlu, ülkemizin modernleşme sürecinin başlamasına tanık olmuş ve Türkiye'nin modernleşme sürecinin getirdiklerini eserlerine taşımış bir yazardır.¹

Modern Türk hikâyesi içinde yer alan Mustafa Kutlu hikâyesi, muhteva açısından geleneğe bağlanmış, biçimsel olarak ise çağının anlatım özelliklerinden yararlanmıştır. Nurettin Topçu'nun talebesi olan Kutlu, onun "Hareket" fikriyatının merkezinde yer edinen "tasavvuf" ve "Anadolu romantizmi" kavramlarını hikâyesinde temel iki birim olarak almıştır. Bu iki kavram Mustafa Kutlu hikâyesinde muhtevanın temel direkleri olmuş, onun hikâyesini geleneğe bağlayan, geleneğin kıssadan hisse çıkarmayı önceleyen metinlerinin "hikmet" düşüncesine karşılık gelmiştir.²

Mustafa Kutlu'nun öykülerinde bir başka öge tabiattır. Yalnızca bir arka tema ya da olaylara eşlik eden bir yan öge olmaktan çok, esaslı bir yapı olarak yer alır. Tabiat, Kutlu'nun hikâyelerinin tematik yapısında merkezî bir rol oynar ve adeta bir karakter gibi öykülerin öznesi hâline gelir. Öykülerinde kullandığı benzetmeler, tasvirler ve örnekler doğanın kendisinden beslenir. Kutlu'ya göre güzellik, masumiyet ve sadelik, yalnızca tabiatta bulunur.

Onun öykülerinde insan, doğanın bir parçası olarak varlık kazanır; gök kubbe altında yaşadığının, toprağa bastığının, nefes aldığı ve etrafında bizden başka varlıkların da yaşam bulduğunun farkına varır. Kutlu'nun eserlerinde, dilsiz sandığımız bitkiler, hissetmeyen olarak düşündüğümüz hayvanlar ve cansız nesneler, tıpkı insanlar gibi duygulara sahip olurlar. Bu varlıkların da bir ruhları olduğunu, sevindiklerini, üzüldüklerini ve yaşamın içinde etkileşimde bulunduklarını görmek, Kutlu'nun öykülerinin bizlere sunduğu derin anlamlardan biridir. Bu yaklaşım, doğanın sadece bir dış mekân değil, duygusal ve varoluşsal bir boyut taşıdığını vurgular, böylece insanın doğa ile olan ilişkisini yeniden tanımlar.

Mustafa Kutlu hikâyelerinde yer alan köy ve kasaba, Nurettin Topçu'nun Anadolu romantizmi düşüncesinin etkisiyle tevarüs etmiştir. Topçu'da, tasavvufi hikmetin hayatı içerisinde insan ve mekân bütün bir varlıktır. İnsanın topraksız yaşayamayacağını, şehrin modernizm ile birlikte insanı topraktan ve tabiattan uzaklaştırdığını Nurettin Topçu her daim dile getirmiştir. Kentin tabiatı ve fitratı inkar eden yaşantısına karşı köyde toprakla iç içe, saf bir hayatîyet vardır. Ona göre burası bozulmamalı, bilakis korunmalıdır.³

Bir yerde durmak, bir istinada dayanmak, bazı unsurlardan güç almak ve neticede bir "aidiyet" duygusuna ulaşmak ihtiyacındayız (Kutlu, 1995, s. 11). Mustafa Kutlu'nun sonraki yıllarında daha çok başvurduğu uzun hikâye yazma meyli, zaman zaman roman yoluna girmesi sebebiyle, birkaç anlatıcının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bazen karakterlerin ağzından bazen ilahî bakış açısıyla anlatılan hikâye, kimi zaman çoğulcu anlatıcı hüviyeti kazanmaktadır. *Sevincini Bulmak* ve *Beyhude Ömrüm* gibi eserlerinde bu anlatıcı tipinin

¹ Çizmecioğlu, M., *Millî Kimliğin İnşasında Geleneğin Rolü: Mustafa Kutlu Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.

² Yılmaz, H., *Modern Türk Hikâyesine Mustafa Kutlu'nun Getirdikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

³ Yılmaz, H., *Modern Türk Hikâyesine Mustafa Kutlu'nun Getirdikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

örneklerini görmek mümkündür. (Ural, 2019: 11).

Mustafa Kutlu, 1970 sonrası Türk hikâyeciliği içerisinde değerlendirilen ancak, onun edebiyat anlayışı ve üslubu, sadece belirli bir kuşak içerisinde sınırlı kalmamakta; geleneksel hikâyeye anlatımı ile modern anlatım tekniklerini birleştiren kendine özgü bir çizgi oluşturmaktadır. 1970 sonrası Türk hikâyeciliği, bireydeki içsel serüveni merkeze almış ruhsal çözümlemelere, toplumdaki dönüşümlere ve modernleşmenin birey üzerindeki etkilerine odaklanan eserlerle dikkat çeker. Bu dönemin yazarları, sosyal gerçekliğin izlerini taşımakla birlikte bireyin varoluşsal sorunlarını da ön plana çıkarır. Mustafa Kutlu, bu bağlamda özellikle toplumun dönüşüm süreçlerini, gelenek ve modernite arasındaki çatışmayı ve bireyin bu değişimler karşısındaki tutumunu hikâyelerine yansıtan bir hikâyeci olarak okuyucu karşısına çıkar. Kutlu'nun hikâyelerinde, 1950 Kuşağı'nın birey merkezli anlatım anlayışından izler bulunmakla birlikte, 1970 Kuşağı'nın toplumsal gerçekçi yönelimleri de görülmektedir. Ancak, onun edebî kimliği, belirli bir kuşağa sıkı sıkıya bağlı kalmadan, geleneği modern anlatım teknikleriyle harmanlayan özgün bir çizgiye sahiptir. Bu nedenle, onu sadece bir dönem yazarı olarak değil, Türk hikâyeciliğinde sürekliliği temsil eden önemli bir anlatıcı olarak değerlendirmek de gerekir.

Sonuç

Mustafa Kutlu, çağdaş Türk hikâyeciliğinin önemli isimlerinden biri olarak bu çalışmada yerini almıştır. Uzun hikâyeye türüne yaptığı katkılarla edebiyat dünyasında kırk yılı geride bırakarak Türk hikâyeciliğinde yerli bir tabiata sahip olmuş ve özgün bir yer edinmiştir. Özellikle 1980 dönemi Türk hikâyesinde yol açıcı olmuştur. Zamanla değişen toplum yapısının insanda, tabiatta, siyasette ve inançta yarattığı yıkıntıları ele alan Mustafa Kutlu'nun hikâyeciliği, Türk edebiyatında gelenek ile modernite arasındaki ilişkiyi anlamak açısından bu çalışmada her yönüyle ele alınmaya çalışılmıştır. Onun hikâyeleri hem tematik hem de biçimsel açıdan Türk edebiyatına yön veren metinler olarak Türk edebiyatında yerini almıştır. Sonuç olarak Mustafa Kutlu, İslam'ın ruhunu, sanatın imkânları ile tahkiye etmeye çalışarak Türk edebiyatında yerini almıştır. Mustafa Kutlu'nun eserleri ve çok yönlü anlayışı, gelecekte de akademik çalışmaların konusu olmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Çizmecioğlu, M., *Millî Kimliğin İnşasında Geleneğin Rolü: Mustafa Kutlu Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.
- İnan, İ. H., Mustafa Kutlu Anlatılarında Gelenek ve Moderniteyi Kuran Alegoriler ve Nesneler, *Yedi Aralık Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 81-100, 2023.
- Kaplan, M., Modern Türk Hikâyeciliğinde Mustafa Kutlu'nun Yeri, *Türk Dili Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 75-90, 2006.
- Lekesiz, Ö., *Öyküce Konuşmalar*, Ankara: Meneviş Yayınları, 2003.
- Tonga, N., (2021). <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kutlu-mustafa>) (Erişim Tarihi: 1.08.2025)
- Tosun, N., *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2021.
- Ural, A. A., Sabahattin Ali, Sait Faik ve Mustafa Kutlu Hikâyelerinde Anlatıcı-Okur Tiplerinin Benzerlikleri ve Farklılıkları, *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri*

Dergisi (14), 101-122, 2019.

Yılmaz, H., *Modern Türk Hikâyesine Mustafa Kutlu'nun Getirdikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

TANZİMAT DÖNEMİNDE BATI KÜLTÜR VE MEDENİYETİNİN *İNTİBAH* ROMANINDA YANSIMALARI

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fetih YANARDAĞ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

fyanardag@hotmail.com, orcid:0000-0001-9903-542X

Yağmur BERBEROĞLU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Yagmurberberoglu212@gmail.com, orcid: 0009-0006-3564-3163.

Özet

Türk edebiyatında roman adı verilen edebî tür, çeviriler ve taklitler ekseninde yola başlamıştır. Namık Kemal, Şemsettin Sami, Ahmet Mithat Efendi gibi isimler bu yolun başlatıcısı konumundadır. Batılılaşma hareketi ise 18. yüzyılda ilk olarak askerî alanda kendini göstermiş, 19. yüzyıl başlarında da varlığını devam ettirmişse de aslen Batılılaşma, 1839'daki Gülhane Hatt-ı Hümayunu diye bilinen Tanzimat Fermanı ile yerine tam anlamıyla oturmuştur. Ayrıca Tanzimat hareketi çoğu zaman farklı anlaşılmalara kapı aralayan çok yönlü bir hareket olmuştur. Bu iyileştirme ve değiştirme politikası, hem bir harekete hem de bir döneme ismini vermiştir. O dönem içerisinde temelleri atılan Batı temaslarının başlamasından itibaren bu temasların çeşitli disiplinlere de yansıdığı görülmektedir. Köklü bir medeniyet taklidi ve özentisi üzerinden yoluna devam eden bu dinamizm, edebiyat, giyim, müzik vb. birçok alan etrafında değişim ve dönüşüme uğramıştır. Dönemin roman yazarları da yoğun olarak Batı'dan okuduklarının etkisi altındadırlar. Batı anlayışı eksenindeki birçok özellik, o dönemdeki çoğu edebî eserde de kendini göstermiş hatta sık sık ana tema olmuştur. Cariyelik, alafrangalık, kıskançlık, gençlerin eğitimi, modernleşme gibi birçok içerik, batılılaşma devri eserleri adına söylenebilecek konulardandır. Siyasî ve toplumsal çizgide ilerleyen ve kendini bu alanda daha çok gösteren Namık Kemal'e göre de toplumun gelişebilmesi için bazı gereklilikler vardır. Bu gerekliliklerin yolu ise daha çok maariften ve uygarlıktan geçmektedir. Batıcı düşünce biçimi ve Namık Kemal'in Batı anlayışı ekseninden hareketle bu çalışmada, *İntibah* romanı çevresindeki Batıcılık izleri incelenmiştir. Tanzimat dönemi edebî eserlerinden olan bu romanın, dil açısından, edebiyata verilen görev açısından, yeni türler açısından ve karakterler açısından ne gibi özelliklere sahip olduğu da irdelenmiştir. Bu romanda bahsi geçen anlayışın yansımaları, şahıs kadrosu, mekân, zaman, vaka ve tema etrafında nasıl yer edindiği de tetkik edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Batılılaşma, Batı Kültür ve Medeniyeti, Tanzimat, Modernleşme, İntibah.

Reflections of Western Culture and Civilisation in the Novel İntibah During the Tanzimat Period

Abstract

The literary genre known as the novel in Turkish literature began its journey through translations and imitations. Names such as Namık Kemal, Şemsettin Sami, and Ahmet Mithat Efendi are considered pioneers of this path. While the Westernization movement first manifested itself in the military sphere in the 18th century and continued its presence in the early 19th century, it was truly established with the Tanzimat Edict of 1839, also known as the Gülhane Hatt-ı Hümayunu. Furthermore, the Tanzimat movement was a multifaceted movement that often opened the door to diverse understandings. This policy of improvement and transformation gave its name to both a movement and a period. From the beginning of Western contacts, which began during that period, these contacts are seen to have repercussions in various disciplines. This dynamism, driven by a deep-rooted imitation and emulation of civilization, underwent changes and transformations in numerous fields, including literature, clothing, music, and more. Novelists of the period were also heavily influenced by what they read in the West. Many characteristics aligned with Western understanding manifested themselves in many literary works of the period, often even becoming central themes. Many themes, such as concubinage, westernization, jealousy, the education of young people, and modernization, are among the themes that can be attributed to works from the Westernization era. According to Namık Kemal, who advanced along political and social lines and manifested himself more in these areas, there are certain requirements for social development. The path to these requirements lies primarily in education and civilization. Drawing on Western thought and Namık Kemal's understanding of the West, this study examines the traces of Westernism surrounding the novel İntibah. The characteristics of this novel, a literary work of the Tanzimat period, in terms of language, the role assigned to literature, new genres, and characters are also examined. The reflections of this understanding in this novel, and how it finds its place in terms of characters, setting, time, event, and theme, are also examined.

Keywords: Westernization, Western Culture and Civilization, Tanzimat, Modernization, İntibah.

Giriş

19. yüzyıl bölünmeler, dağılımlar ve yeni oluşumlar devridir. Osmanlı Devleti'nin Batı'ya yönelişi ve modernleşmesi elbette devrin yansıtıcıları olan romancıların kalemlerini de etkilemiştir. Daha çok Batı'nın refah derecesine ulaşabilmesi adına meydana getirilen siyasî, sosyal, toplumsal, sanatsal çerçevedeki modernleşme gibi türlü değişimlere, Batılılaşma adı verilmektedir. Birçok alanda kendini gösteren bu Batı anlayışı, birey üzerinde ve toplum üzerinde çeşitli şekillerde etkisini göstermektedir. Toplumsal değişimler ve birçok alandaki değişimler insan hayatının kaçınılmaz bir parçasıdır. XVIII. yüzyılın başlarında kendini gösteren bu hızlı değişim, edebiyat tarihi çerçevesinde ise Tanzimat adı altında isimlendirilmektedir. Türk Dil Kurumunun güncel sözlüğüne bakıldığında, idari işlerin düzeltilmesi için alınan önlemlerin ve uygulamaların tamamına da bu isim verilmektedir. Ayrıca temel anlamı ile çoğu özelliği beraberinde getirmektedir. Batılılaşma süreci devam ederken Türk edebiyatı, roman türüne odağını çevirmiş ve bu türden eserler vermeye devam edilmiştir. Bu dönemdeki genel mantalite Batıya dönüktür. Batılı gibi davranma, konuşma, giyinme tam manasıyla yaşama gibi bir taklitle yönelinmiştir. Batı'nın günlük kültürü dahi toplum içine girmeyi başarmıştır. Sarayda Batı etkilerinin yoğunlaşmasıyla birlikte, sadece siyasal açıdan değil, kültürel açıdan da Osmanlı toplumunda da ikili bir kültür yapısı belirmiştir:

Merkezde, Batı etkilerinin yoğun olduğu seçkin kültürü, çevrede ise İslam ile yoğrulmuş halk kültürü, Batılı değerler, hayat tarzı, adab-ı muaşeret kaideleri seçkin kültürünün yeni dinamizmini oluşturdu. Halk ile seçkinler arasında tesis edilen bu yeni bölünme, mahiyeti itibarıyla eskisinden farklıydı. Geçmişte halk ve seçkin kültürü arasında din, geniş bir çakışma alanını içine alan ortak paydayken, Batılılaşma ile beraber ortaya çıkan yeni seçkin kültürü, halkın nüfuz edemeyeceği kadar uzağa düştü; uçurum derinleşti. (Taş, 2002: 90). Okullar, tercümeleler, gazeteler bu hareketi destekler niteliktedir. Batı anlayışı etrafında kaleme alınan birçok Tanzimat romanı da bu düşüncelerin somut birer yansıması niteliğindedir. Bu sebeple Tanzimat sonrası, muhtevada ve dilde bir değişiklik görmek çok olasıdır. Şinasî, Nâmık Kemal, Ziya Paşa, Ahmet Mithat Efendi yenileşmenin başlangıcında yer alan ve bu hareketin öncüleri sayılan isimlerdir. Çalışmanın konusu olan Batı Kültür ve Medeniyetinin izleri, o dönemde oynadığı rol ile gözle görülür bir örnek olarak anlamlıdır. Bu çalışmada da Namık Kemal'in *İntibah* romanında görülen Batı anlayışı ve buna dair izler incelenmiştir. Romanın isminin '*İntibah*' oluşu bile bir yenileşmeyi, bir uyanışı simgelemektedir. Batı anlayışı çoğu zaman yanlış Batılılaşma seviyesine gelmiştir. Bu konudaki eserler ise bu yanlışın en kalıcı izlerinin örnekleridir. Bu çalışma, alt başlıklar etrafında bu izleri, belirli formlar ile sunmayı planlamaktadır.

Romanın Kimliği

İntibah romanı, Namık Kemal'in Magosa'da sürgünde bulunduğu Kıbrıs'taki Magosa Kalesi'nde kaleme alınmıştır. Yazar, Türk edebiyatının büyük eksikliği olarak gördüğü roman türüne, kabul ettiği ölçüler çerçevesinde bir örnek vermek istemiştir. Yazar, romantik ekole bağlı kalarak yazmış olduğunu ve sade bir konu belirlediğini söylemiştir. Batı roman tekniği ile yazılması, realist tasvirlerle ve mekânlara yer verilmesi bakımından konusunu sosyal hayattan almıştır. Aile ve ahlâk meseleleri üzerinde de durmuştur. Hayata yeni atılan bireylerin bu hayat karşısında ne denli toy durumda oldukları da gözler önüne serilmiştir. Bu roman, toplumsal açı haricinde yer yer dış dünyaya karşı yaptığı tasvir ile de dikkat çekmektedir. Buna, romanda yapılan Çamlıca tasviri örnek verilebilir. Ayrıca yazar, şahıslar özelinde psikolojik tahlillere de yer vermektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar *İntibah* romanı için "ahlâki bir tez ve tenkit" romanı olduğunu fikrini belirtmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilânından sonra ise ilk kez 1944 yılında Latin harfleri ile baskısı yapılmıştır.

Namık Kemal'in Roman ve Batıcılık Anlayışı

Namık Kemal'in edebî hayatı ve bu anlayışı için otuz sekiz ay süren Magosa sürgünü sonrası velut bir çağın başladığı söylenebilir. Magosa sürgünü, onun edebiyat tarihi içerisinde yer almasında önemli bir rol edinmiştir. Onun, "**Batı Kültür ve Medeniyeti**" anlayışı Londra ve Paris gibi şehirler ile gelişmiştir denebilir. Türk tarihinde sanatı ilk defa toplumun hizmetine sunan Namık Kemal, roman türünün de Batı çizgisinde ilerlemesi gerektiğini düşünmektedir. Avrupa'da kaldığı yıllarda, Avrupa devletlerinin idarî şekli, hukukî ve siyasî kurumları, iktisadî durumları gibi konular dikkatini çekmiştir. Namık Kemal'e göre Osmanlı'nın dağılma sürecine tanıklık eden halkı bilinçlendirmenin en iyi yolu ise sanattır. Kalemimi, bu vasıta için de kullanır. Sanatı, halkın anlayabileceği bir dil seviyesinde ilerletme gayesi içinde olan ve bu yolda yenilikçi görevindeki Namık Kemal, roman ile ilgili görüşlerini Celal Mukaddimesi'nde dile getirmiştir. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar edebî, fikrî ve siyasî inkılaplar üzerinde önemli rolleri bulunan bir fikir adamı olma rolünü de üstlenmiştir denebilir. *İntibah* ön sözünde ise Batı'yı taklit etmek gerektiğini, Avrupa edebiyatındaki gibi bir anlayışı benimsemek

gerektiğini de dile getirmektedir. Çünkü onların bu konuda Türk edebiyatına nazaran önde olduklarını düşünmektedir.

Son Pişmanlık Mukaddimesi

Son Pişmanlık aslen *İntibah*'a verilen isimdir fakat sansür sebebi ile *İntibah-Sergüzeşt-i Ali Bey* ismini almıştır. *Son Pişmanlık Mukaddimesi* ise Namık Kemal tarafından Faik Reşad'a gönderilen bir mektuptur. Yeni Türk edebiyatının programını yapan bu mukaddime içerisinde, yeni türlerin tanıtımı, dil ve ahlak bahsi, aşk meselesi ve çalışma, araştırma konusu olan Batı kavramının da tartışıldığı görülmektedir. Doğu ve Batı'nın karşılaştırılmasına da getirilen söz bahsinde Doğu'nun hayal gücünün Batı'ya kıyasla daha kuvvetli olduğu söylenmektedir. Avrupa için ise Doğu'yu taklide yönelmiştir düşüncesi aktarılmaktadır. Avrupa'nın bu taklit çerçevesinde, işine yarayanı almakla kalmadığı hatta akıl ve mantık ekseninde bir yol aldığı da söylenmektedir.

“Kuvve-i hayal Şark'ta bittabi Garp'a galip olduğundan ve Avrupalılar -her fende olduğu gibi- edebiyatta dahi Hint'in, Yunan'ın Arap'ın, Acem'in mukallidi bulunduğundan bu tarz-ı hasın mevcudu olmak şerefi dahi bizim ecdadımıza kalır. Şu kadar var ki Avrupalılar taklit ederken bir şeyin hakikaten taklide şayan olan yerlerini ediyorlar.” (Kemal, 2022: 27).

Bulunduğu dönem içerisinde yapılan bu Şark – Garp tartışması veya karşılaştırılması kısmen de olsa yankı bulmuştur.

İntibah Niçin Yazıldı?

Tanzimat dönemi ilk romanlarından biri olan bu eserin dil açısından, edebiyata verilen görev açısından ve yeni türlere katkı sağlamak amacı açısından irdelenmesi gerekmektedir. Namık Kemal'in Magosa sürgünü yıllarında kaleme aldığı bu eser, Osmanlı Türkçesi ile bir roman kaleme alınabilir mi? sorusuna bir yanıt aramak sebebiyle yazılmıştır denebilir. Namık Kemal, roman türüne verdiği değer üzerinden bu eserinde, kendi benimsediği kuralları uygulamak istemiştir. Okuyucuya vermek istediklerini, birçok olay çerçevesinden ve bu olayların arka planından hissettirmiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde bu dil bahsinden söz etmiştir. İkinci bahis ise edebiyata verilen görev açısından nasıl olduğudur. İslah-ı nefis için yazılmıştır denebilir. Bir ders vermek gibi bir amacı bulunmaktadır. Bu ders, romana ilk ismini vermekte ve aynı zamanda romanın sonunda yer almaktadır. Son pişmanlığın fayda etmediği vurgulanmaktadır. Üçüncü bahse gelindiğinde ise yeni türler açısından bu eserin rolünün irdelenmesi gerekmektedir. Başlı başına roman türünün başarılı ilk örnekleri arasında yer almaktadır.

Batı Kültür ve Medeniyetinin İzleri

İntibah, birçok bakımdan halk hikâyesinden Avrupaî tarz romana geçişin ilk örneği olarak kabul edilir.¹ Romanın temel unsurlarından olan mekân, her roman adına incelenmesi gereken önemli noktalardan biridir. Araştırma konusu olan Batı anlayışı, mekân üzerinden irdelenmektedir. Romanın başlangıcında, *“Seyir yerleri zevkim değildir. Tatil günleri her türlü sevinçli haberden uzak, bir kuru hovardalık için renkli cellat kemendi denilmeye layık bir sıkı boyunbağı takarak,*

¹<https://islamansiklopedisi.org.tr/batililasma>, 30 Temmuz 2025. Hanioglu, Şükrü, M. (1992) TDV İslâm Ansiklopedisi, 5. cilt, ss. 182-186.

süslü tomruk niteliğine uyan bir çift dar **potin** giyerek, sabahtan akşama kadar araba arkasında dolaşarak günah toplamak, akşamdan sabaha kadar boğaz ağrısı eziyeti ve nasır cefasıyla yatakta inlemek gibi şeylerde bir gönül şenliği görmem. Hele cuma ve pazar günleri Unkapanı'ndan bir **kayık tutup** da yolda seksen kayığa çatarak, doksan tehlikeli girdaptan geçerek, o nazlı Kağıthane deresine girerek tozdan dumandan yapma bir **insan resmi** ya da benzetmenin daha doğrusu istenilirse "Hazer hazer ki ecel na-reside medfünem" dizesine uygun olmayı gerekli görmüşçesine mezarını omzuna almış bir cadı biçimine girmek, sonra da bunun adını eğlence koymak hiç aklımın erdiği şeylerden değildir." denerek Batı tarzı yaşamdan bahsedildiğini görmek mümkündür. Çamlıca'daki ve Kağıthane'deki insanlar **boyunbağı** takan ve **dar ayakkabı giyen** insanlar olarak okuyucuya sunulmuştur.

Romanın baş kahramanlarından olan Ali Bey, iyi bir eğitime sahip daha çok Batı tarzı yetiştirilmiş bir kişidir. Birden fazla dil bilen kabiliyetli bir isimdir. Bu gibi özellikleri ile Ali Bey Batı'nın temsili niteliğindedir.

Kilit bir karakter olan Mehpeyker'in ise pembe bir **yalısının** olduğu romanda geçmektedir. Mehpeyker'in bir yalıya sahip olması, onun hakkında bilgi elde edilmesine bir araç niteliğindedir. Ayrıca şu şekilde bir ibare de geçmektedir:

***Köşkün** zarîf fakat sade döşenişini düşündükçe "Mehpeyker'in hüsn-i tabiatını bedayi-i fitrattan madûd olacak derecelerde âlî görür; cemâlini ise hüsn-i tabiatına faik bulur."* (Kemal, 2022: 76).

Mehpeyker'in yalisından hariç zabitin, Atıf Bey'in yalıları gibi örnekler de yer almaktadır. Batılılaşma adına ismi anılan bu mekân türünün Osmanlı ev hayatına da uygun düzenlemeleri ile kendini gösterdiği söylenebilir. Romanda bir diğer mekân olarak **köşkler** örnek gösterilebilir. Dilaşub'un öldürüldüğü *bağ köşkü* örneği verilebilir. Çoğu zaman yalı ile aynı anlama geliyor gibi kullanılan bu mekân türü, bu romanda iki ayrı şekilde yer almaktadır. Bu sebeple her iki kavramın da kullanıldığını görmek mümkündür. Roman boyunca **gazinolardan** da bahsedilir. Yine bu mekân da Batı unsuru olarak ele alınabilir.

"Ali Bey gazinoda bulunduğu zaman içinde gönlünü kavuşma umuduyla eğlendirir, gözüne rastlayan güzel görüntülerin zevkiyle duygularını yatıştırır." (Kemal, 2022: 56).

Mekân unsurundan başka olarak, Mehpeyker'in yalisında iken Ali Bey'e giydirdiği **potinler** örnek gösterilebilir. Bunu şu şekilde örneklendirmek mümkündür:

*"Mehpeyker hemen dolaba koştu. İçinden bir canfes bohça çıkardı. Yanındaki iskemlenin üzerinde açtı. Bey'i bir diğer iskemleye ikâd ile soydu. Sincâbi hâreden bir gecelikle üzerine yine o kumaşa kaplanmış bir Feyum kürk giydirdi. **Potinlerini** de kendi çekerek ayaklarının altına "Elimin emeğidir. Lâyık değilse de müsaade buyurunuz! Hâk-i pâyinize yüz sürsün" yollu nükteperdazlıklarla her birinin üzerine yün ipeğinden gayet resimli bir kabartma tûti kuşu işlenmiş bir çift terlik vaz eyledi"* (Kemal, 2001: 97).

"Bottine" denilen bu ayakkabı çeşidinin kelime kökeni Farsçadır. Osmanlı'nın Batı hayali, Batı taklidi bu roman için, giyim ekseninde, bu şekilde örneklendirilir.

Yine bu anlayışa bir örnek olarak, Âli Bey'in annesinin Dilaşub için kurduğu cümlede onun **piyano** çaldığını dile getirmektedir:

"İki gözüm Aliciğim! Yeni aldığım cariyeyi beğendin mi?"

-Güzel.

*-Yalnız güzel değil oğlum. Terbiyesi simasına faik: Oldukça okumak yazmak biliyor. Güzel sesi var, güzel **piyano** çalıyor. İğne işlerinin hepsinde **Avrupa kızları kadar marifetli**. Hele tabiatı melek gibi.” (Kemal, 2001: 112).*

Romanda çokça adı geçen *rakı* ve *işret* çeşitlerinin tümü de Batı özentisine örnek verilebilir. Yine aynı çerçevede *işret*, *kadeh* gibi kelimelerin de var olduğu görülmektedir. O dönem içerisinde bu anlayış adı altında artan özgürlükçü tavırlar, roman kahramanlarında da bu gibi özentilere yol açmıştır. Batı özentisi etrafında şekillenen hayatlar, ilk dönem romanlarında kendini daha çok göstermektedir.

*“Derhal Edirnekapısı ’nda bir hâli evle aşüfte takımının daha Ali Bey derecesine tenezzül eden süfaha meclisine düşmemiş olan nazlıcalarından birkaç kız tedarik ettiler. **İşret** gibi, çalgı gibi tetimmatı dahi hazırladılar.” (Kemal, 2001: 166). şeklinde örneklendirilebilir.*

Mehpeyker’in dostu Suriyeli Abdullah Efendi’nin uğraştığı frengi hastalığı Batı unsuru olarak sayılabilir. Romanda ise şöyle geçmektedir:

*“Yüzü pek fazla çiçekbozuğu olduğu gibi, rengi melez sayılabilecek kadar esmer, gözleri Mısırlılara özgü göz ağrısından dolayı hem perdeli hem çipil; burnu hiçbir zaman kurtulamadığı **frengi**² belasıyla çürümüş Frenk inciri gibi hem iri hem çentik; birkaç çürük dişle çirkinliği bayağı iğrençlik derecesine varan ağzı oldukça geniş; bıyığı, sakalı ise uyuz hayvan tüyü kadar seyrek.” (Kemal, 2022: 74).*

Sonuç

Tanzimat romanlarında yer alan Batılılaşmanın yanlış anlaşılması, kadınla erkek arasındaki eşitsizlik, kadının toplumdaki yeri, kölelik, mirasyedilik, eğitim vb. konuların hemen hemen hepsi Batılılaşmanın yansıyış çizgisinde incelenebilmektedir. Tanzimat’tan günümüze kadar kesintisiz olarak varlığını hissettiren bu meseleyi derinden incelemek için dikkati, sorunun ortaya çıktığı döneme yoğunlaştırmak gerekmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Tanzimat edebiyatı döneminde öncü olan Namık Kemal ve bu konunun temsili niteliğindeki *İntibah*’ın incelenmesi yapılmıştır. Verilen örnekler dile getirilmek istenen unsurları somutlaştırmaktadır. Farklı disiplinlerde veya alt dallarda gerçekleşen bu anlayış, o dönemin ilk romanlarında karakterler ve olaylar içerisinde kendine yer bulmuştur. Toplumsal açıdan önemli bir yere sahip olan bu devinimsel hareket, edebî eserlerde de kendini göstermiştir. Batıcı dünya görüşü etrafında oluşan düşünce yapısı, o dönemin insanını nasıl etkisi altına aldığı *İntibah* romanından örnekler ve alt başlıklar ile detaylandırılmış, bu çerçevedeki dönüşüm okuyucuya aktarılmıştır. Bu çalışma kapsamında incelenen Tanzimat dönemi Batı hayatının izlerinin ele alınış biçiminin okuyucu tarafından keşfedilmesi ve o dönem toplumunu yansıtmaları bakımından Batı’ya doğru yönelen değişimin ve dönüşümün anlamlandırılmasında önemli olduğu da gösterilmektedir. Elde edilen bilgiler ise yeni Türk edebiyatı alanında yapılacak çalışmalara fikir verecektir.

² Sifiliz olarak da bilinen frengi, genellikle cinsel yolla bulaşan bakteriyel bir enfeksiyon hastalığıdır.

Kaynakça

- Aktaş, Ş., *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili*, Ankara: Kurgan Edebiyat, 2017.
- Akün, Ö.F. (2006). Namık Kemal. <https://islamansiklopedisi.org.tr/namik-kemal>. (Erişim Tarihi: 16.07.2025)
- Kemal, N., *İntibah*, İstanbul: Can Yayınları, 2022.
- Tanpınar, Ahmet H., *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 2001.
- Taş, K., Tanzimat ve Batılılaşma Hareketlerine Sosyolojik Bir Yaklaşım, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 87-93, 2002.
- Yüksel, S., Hakayıku'l-Vekayi Gazetesi ve Son Pişmanlık Mukaddimesi'ne Zemin Hazırlayan Tartışma, *Edebî Eleştiri Dergisi*, 1-19, 2021.

ERİCH FROMM VE EKONOMİK İNDİRGEMECİLİĞİN VAROLUŞÇU PERSPEKTİFTEN ELEŞTİRİSİ

***Doç. Dr. SEVRA FIRINCIOĞULLARI**

Herhangi Bir Kuruma Bağlı Değil

ORCID: 000-0003-1052-6092

sevrafirinci@gmail.com

Özet

Bu çalışma insanın varoluş sorununu sosyal bilimler içine çeken Erich Fromm'un görüşlerini tanıtmaya amacı taşımaktadır. Modern insanın eylemlerinde varoluşsal tedirginliğin çok arttığı ve eylemlerini ciddi bir biçimde etkilediği açıktır. Erich Fromm, ölüm gerçeğini bilerek yaşamını sürdüren insanın en temel ihtiyaçlarından birinin kendini gerçekleştirmek olduğunu belirtmektedir. Ekonomik indirgemeci görüşlerin eksik ve dar kalan yaklaşımını varoluşçu bir perspektiften eleştiren Fromm, bu bağlamda Marx'ın sosyal bilimlerde eksik ve yanlış değerlendirildiğini iddia ettiği görüşlerini yeniden tanıtmaktadır. Bu çerçevede çalışma Marx'ı hümanist görüşleri ile yeniden okumak ve ekonomik indirgemeciliğin eksiklerini varoluş gerçeğine bakarak anlama olanağı tanımaktadır. Aynı zamanda ekonomik indirgemeci perspektifin sosyal problemleri bütüncül göremeyen yaklaşımının varoluşçu gözle eleştirisi, insana bütüncül bakarak sosyal problemlere derinden bakma olanağı tanımaktadır. Çalışma içinde tanıtılan Erich Fromm'un görüşleri de tam bu noktada biçimlenmekte ve hâkim sosyal bilim tartışmalarından ayrılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Varoluş, Modernizm, Marx, Yabancılaşma, Sosyoloji

Erich Fromm and The Economic Reductionism Of Existential Perspective Criticism

Abstract

The existence of problems in the compilation of this work attracts quality people into the social sciences that aims to promote the views of Erich Fromm. The very existential anxiety increases and actions is clear that the actions of modern man seriously affected. Economic and narrow reductionist view of the remaining missing from a critical perspective existential approach Fromm, Marx's missing in this context re-introduced in the social sciences and the opinions claiming that incorrect assessment. In this context, work to re-read Marx with humanistic vision

and gives the opportunity to understand the shortcomings of economic reductionism referring to existence. Also observed existential critique of economic reductionist perspective of social problems can not see the holistic approach, looking at the social problems provides opportunity for people to look deeply integrated.

Promoted Erich Fromm's views in the study are also formed at this point and is separated from the dominant social science debate.

Key Words: Being, Modernism, Marx, Alienation, Sociology

AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA NADİRƏ JANRI
(XIX əsr şairi Seyid Əzim Şirvaninin yaradıcılığı əsasında)

A NADİRE GENRE IN AZERBAIJAN LITERATURE
(Based on the work of 19th century poet Seyid Azim Shirvani)

Nazile Abdullazade

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
assoc. professor doctor
Azerbaijan State Pedagogical University
<https://ORCID.org/0000-0002-1829-7178>
nazile.s.m.d@mail.ru

ÖZET

Ədəbiyyatşünaslıqda “nadirə” janrı o qədər də geniş təsnif edilməyib. Xalq yaradıcılığında qısa hekayə, məsəl və ya nadir hadisələri əks etdirən nəsr nümunəsi kimi başa düşülmüşdür.

Nadirə – klassik Şərq ədəbiyyatında geniş işlənən və əsasən qısa, lakin məzmun baxımından zəngin, diqqətçəkən həyat epizodları və ya hekayətlərini ifadə edən bir janrdır. “Məzmun və üslub xüsusiyyətlərinə görə lətifələri xatırladır” (Z.Əsgərli). Bu janr həm ədəbi, həm də sosial-tənqidi funksiyaları yerinə yetirir və çox vaxt həyatın fərqli aspektlərini – insani duyğuları, sosial ziddiyyətləri, bəzən yumoru, bəzən də kədəri – ustalıqla əks etdirir. XX əsr ədəbiyyat nəzəriyyəsi dərslərlərində epik növün janrları içərisində “nadirə” janrının xatırlanmamasını da bu janrın Azərbaycan ədəbiyyatında geniş yayılmaması ilə əlaqələndirə bilərik.

Ərəb ədəbiyyatında “maqama” və ya “lətifə” kimi tanınan janrlarla qohumluq təşkil edən nadirə Azərbaycan ədəbiyyatında özünəməxsus inkişaf yolunu keçmişdir. Qısa həcmli olsalar da, məzmunca dolğun nadirələrdə xalq həyatından götürülmüş real və ya simvolik hadisələrin təsviri yer alır. Seyid Əzim Şirvani yaradıcılığında nadirələr əsasən qısa epizodik hekayələr formasında işlənmiş, bəzən lətifə və hekayət janrlarının hüdudlarını birləşdirən sərhəd formaları kimi çıxış etmişdir. Ə.Mirəhmədov şairin əsasən ərəb folklorundan və orta əsr Şərq ədəbi abidələrindən istifadə yolu ilə yaratdığı nadirələrin bir qisminin sonralar Molla Nəsrəddin lətifələri sırasına keçdiyini yazır. Şair özünün əxlaqi, ictimai və fəlsəfi mesajlarını cəmiyyətə ötürmək üçün bu janrın imkanlarından istifadə etmiş, daha çox həyatın paradokslarını, insan xarakterinin ziddiyyətlərini, sosial münasibətlərin çatışmazlığını vurğulamışdır.

Seyid Əzimin nadirələrinin qəhrəmanı Cüha adlı bir şəxsdir. Cüha təmiz- qəlbli, sadəlövh, xeyirxah, bir qədər də gülməli bir obrazdır. Cühanın başına gələnlər də avamlığından irəli gəlir. Molla Nəsrəddin kimi Cühanın da bir eşşəyi var. Bir gün itmiş eşşəyini tapana iki eşşək vəd edən Cühadan insanlar “bir itmiş eşşəkdən ötrü necə iki eşşək müjdəganlıq vermək olar?” deyə soruşduqda Cüha “bilmirsiniz ki, itmiş eşşəyi tapmaqda nə ləzzət var” deyə cavab verir. Cüha o qədər avamdır ki, evlənəndən üç ay sonra dünyaya gələn uşağına “Qasidi-tezqədən” adını qoyur ki, doqquz aylıq yolu uşaq üç ayda gəlibdir. Cühanın timsalında şair avamlığın, sadəlövlüyün insanı çox vaxt fəlakətə sürüklədiyini, gülüş hədəfi olduğunu yumoristik dillə qələmə alır.

Seyid Əzimin nadirə janrına müraciət etməsi, bu janr vasitəsilə həm klassik ənənələrə sadıqlığı, həm də yenilikçi yanaşması şairin ədəbi portretini daha da dolğunlaşdırır və onun nəsrdə janr sərhədlərini aşdığını aydın göstərir.

Açar sözlər: ədəbiyyat, epik növ, nadirə, Seyid Əzim, xəlqilik, yumor.

Key words: literature, epic genre, nadire, Seyid Azim, folkloric, humor.

İSLÂM'DA İNSAN ONURU: DİNÎ DEĞERLER VE ÇAĞDAŞ UYGULAMALAR ARASINDA MAHKUMLARA MUAMELE STANDARTLARI

HUMAN DIGNITY IN ISLAM: STANDARDS OF TREATMENT OF PRISONERS AMONG RELIGIOUS VALUES AND CONTEMPORARY PRACTICES

Prof. Dr. Faruk ÖZDEMİR

Sinop Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı,
Sinop, Türkiye. fozdemir@sinop.edu.tr ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-1890-9194>

ÖZET

Bu bildiri, insan onuruna saygı gösterilmesinin gerekliliğine vurgu yapan İslâmî ilkeleri, hassaten çatışmalar sırasında ya da mahkûmiyet sonrası mahkumlara yapılan muameleleri ele almaktadır. Bildiri, mahkumlarla ilgili İslâmî ilkeler ile uluslararası medya haberlerine göre sahada gözlemlenen muameleler arasındaki tutarsızlıkları da incelemektedir. Bildirinin yazılma nedeni: Bu araştırma fikri, cezaevlerindeki mahkumlara muameleyle ilgili İslâmî ilkeler ile Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu ülkeler de dâhil olmak üzere bazı ülkelerde şu anda mahkumlara yönelik uygulamalar arasındaki uçurumu gözlemlemekten ortaya çıkmıştır. Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) ve İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) gibi uluslararası örgütlerin raporları, mahkûmlara yönelik işkence ve kötü muamelenin yaygınlaştığını ortaya koymaktadır. Bu husus, savaş ve suç durumlarında bile insan onuruna vurgu yapan İslâmî değerlerle çelişmektedir. Araştırmanın amacı: (1) Cezaevlerindeki mahkûmlara karşı insan onuruna yaraşır şekilde muamele etmeyi teşvik eden dinî değerleri vurgulamak. (2) Bu değerlerin modern ceza sistemlerinin reformu için nasıl temel oluşturabileceğini belirtmek. (3) Uluslararası toplumu bu standartları benimsemeye çağırmak. Bildirinin problemi: İslâm dini, mahkûmları yedirmeyi, içirmeyi ve giydirmeyi emretse ve işkence ve kötü muameleyi yasaklasa da uluslararası medya ve insan hakları raporları cezaevlerinde yaygın bir şekilde işkence ve insan onuruna yakışmayacak muamelelere dikkat çekmektedir. Bu çelişki, dinî değerlerin niçin tatbik edilmediğini ve bu değerlerin cezaevi sistemlerinde nasıl yeniden canlandırılabilceği hususunda soruları akla getirmektedir. Bu noktada şu temel soru akla gelmektedir: İslâm dini, cezaevlerindeki hükümlülerin onurunu nasıl korumakta ve uluslararası sözleşmelerin mevcudiyetine rağmen işkence ve kötü muamele neden yaygın bir şekilde devam etmektedir? Bu çalışmada takip edilen metodoloji: Bu araştırma şu metodolojiye dayanmaktadır: (1) Analitik Yaklaşım: İslâmî metinleri incelemek (örneğin “*Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.*” âyeti (el-İnsân sûresi 76/8)). (2) Karşılaştırmalı Yaklaşım: İslâmî ilkeler ile uluslararası sözleşmeleri mukayese etmek (örneğin İşkenceye Karşı Sözleşme (İKS)). (3) Betimleyici Yaklaşım: Cezaevi ihlallerine ilişkin insan hakları raporlarını analiz etmek (mesela Irak’taki Ebû Gureyb Cezaevi ve Küba’daki Guantanamo Körfezi Gözaltı Kampı). Bu araştırma sonucunda şunları söyleyebiliriz: (1) İslâm dini ister savaş esiri olsun isterse hükümlü olsun, mahkumların onurunu koruyan, onlara işkence ve kötü muamele edilmesini yasaklayan net standartlar belirlemektedir. (2) Bazı Müslüman ülkelerde bile mahkumlarla ilgili İslâmî ilkeler ve modern uygulamalar arasında belirgin bir uçurum vardır. (3) Bu uçurum, siyasî sebeplerden, zayıf denetim mekanizmasından ve ceza mevzuatında dinî ve insanî referansların tatbik edilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu bildiri birkaç öneride bulunmaktadır: (1) Mahkumların

temel haklarına saygı duyulmalıdır. Bu bağlamda şunlar yapılmalıdır: (a) Sağlık hizmeti: Mahkumlara her türlü tıbbî tedavi hizmeti verilmelidir. (b) Yeterli beslenme: Hükümlülere asgarî sağlık standartlarını temin eden dengeli öğünler vermek gerekir. (c) İşkenceden korunma: Mahkumlara yönelik İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme’de (UNCAT) (1984) ifade edildiği gibi her çeşit şiddet ve kötü muameleyi önlemek gerekir. (2) Gözaltı koşullarının iyileştirilmesi gerekir. Bu bağlamda şunlar yapılmalıdır: (a) Aşırı kalabalığın azaltılması: Her mahkûm için yeterli kişisel alan ayrılması gerekir. (b) Hijyen ve havalandırma: Sağlıklı bir ortam sağlamak için temiz tesisler ve doğal aydınlatma sağlamak gerekir. (c) Grupların ayrıştırılması icap eder: Mahkumların risk durumuna göre izole edilmesi, savunmasız grupların (örneğin gençler veya kadınlar) korunması gerekir. (3) Mahkumların tahliyeleri sonrası yeniden entegrasyonlarını kolaylaştırmaya yönelik eğitim programları hazırlanmalıdır. (4) Tekrar suç işlemelerini azaltmak amacıyla tahliye sonrası psiko-sosyal destek verilmelidir. (5) Özellikle gençler veya uzun süreli ceza alanların koşullarını düzenli şekilde değerlendirmek gerekir. (6) Sivil toplum kuruluşlarının cezaevlerini izlemelerine imkân sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: İslâm, İnsan Onuru, İnsan Hakları, Ceza Reformu, Mahkumlar.

ABSTRACT

This paper addresses Islamic principles that emphasize the necessity of respecting human dignity, particularly the treatment of prisoners during conflicts or after conviction. The paper also examines discrepancies between Islamic principles regarding prisoners and the treatment observed on the ground according to international media reports. Reason for writing the paper: The idea for this research arose from observing the gap between Islamic principles regarding the treatment of prisoners in prisons and current practices towards prisoners in some countries, including countries with a Muslim majority population. Reports by international organizations such as Amnesty International (AI) and Human Rights Watch (HRW) reveal that torture and ill-treatment of prisoners are widespread. This contradicts Islamic values that emphasize human dignity even in situations of war and crime. Purpose of the research: (1) To emphasize religious values that encourage the treatment of prisoners in prisons with human dignity. (2) To indicate how these values can form the basis for reform of modern penal systems. (3) Call on the international community to adopt these standards. The problem of the paper: Although Islam commands prisoners to be fed, clothed and provided with food and clothing, and prohibits torture and ill-treatment, international media and human rights reports highlight widespread torture and inhumane treatment in prisons. This contradiction raises questions about why religious values are not practiced and how these values can be revitalized in prison systems. At this point, the following fundamental question comes to mind: How does Islam protect the dignity of prisoners in prisons, and why do torture and ill-treatment continue to be widespread despite the existence of international agreements? The methodology followed in this research: This research is based on the following methodology: (1) Analytical Approach: Examining Islamic texts (e.g. the verse “*And they give food in spite of love for it to the needy, the orphan, and the captive*” (al-İnsân 76/8)). (2) Comparative Approach: Comparing Islamic principles with international agreements (e.g. Convention Against Torture (CAT)). (3) Descriptive

Approach: Analysing human rights reports on prison abuses (e.g. Abu Ghraib Prison in Iraq and Guantanamo Bay Detention Camp in Cuba). As a result of this research, we can say the following: (1) Islam sets clear standards that protect the dignity of prisoners, whether they are prisoners of war or convicts, and prohibit torture and ill-treatment of them. (2) Even in some Muslim countries there is a significant gap between Islamic principles and modern practices regarding prisoners. (3) This gap stems from political reasons, weak control mechanisms and the failure to implement religious and humanitarian references in criminal legislation. This paper makes several recommendations: (1) The fundamental rights of prisoners should be respected. In this context, the following should be done: (a) Health care: Prisoners should be provided with all kinds of medical treatment services. (b) Adequate nutrition: Prisoners should be provided with balanced meals that meet minimum health standards. (c) Protection from torture: It is necessary to prevent all forms of violence and ill-treatment of prisoners, as defined in the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (UNCAT) (1984). (2) Detention conditions must be improved. In this context, the following measures should be taken: (a) Reduction of overcrowding: Sufficient personal space should be allocated for each prisoner. (b) Hygiene and ventilation: Clean facilities and natural lighting are necessary to ensure a healthy environment. (c) Segregation of groups is necessary: Prisoners must be isolated according to their risk status, and vulnerable groups (e.g. young people or women) should be protected. (3) Educational programmes should be developed to facilitate the reintegration of prisoners after their release. (4) Psycho-social support should be provided after release in order to reduce recidivism. (5) It is necessary to regularly assess the conditions of young people or those serving long sentences in particular. (6) Civil society organisations should be allowed to monitor prisons.

Keywords: Islam, Human Dignity, Human Rights, Penal Reform, Prisoners.

İSLÂM'DA HAYVAN HAKLARI: DİNÎ METİNLER VE ÇAĞDAŞ UYGULAMALAR ARASINDA BİR KARŞILAŞTIRMA

ANIMAL RIGHTS IN ISLAM: A COMPARISON BETWEEN RELIGIOUS TEXTS AND
CONTEMPORARY PRACTICES

Prof. Dr. Faruk ÖZDEMİR

Sinop Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı,
Sinop, Türkiye. fozdemir@sinop.edu.tr ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-1890-9194>

ÖZET

Bu bildiride, İslâm'daki hayvan hakları ile hayvanlara işkence edilmesi veya topluca öldürülmeleri gibi günümüz uygulamaları arasındaki uçurum karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Bildirinin amacı: (1) İslâm'ın hayvan hakları ile ilgili tutumunu Kur'ân âyetleri ve hadisler ışığında açıklığa kavuşturmak. (2) Hayvan hakları konusunda İslâmî prensipler ile mevcut uygulamalar arasındaki tutarsızlığı ortaya koymak. (3) Hayvanlara şefkat göstermenin insanî ve dinî değerlerin bir parçası olarak önemine dair farkındalık oluşturmak. Bildirinin problemi: Dinî metinlerde hayvanlara karşı şefkatli ve merhametli olunması çağrısı yapılmasına rağmen günümüzde özellikle de sokak hayvanlarıyla ilgili olarak, işkence veya toptan öldürme gibi şiddet içeren ve insanlık dışı uygulamaların yaygınlaşmasına tanıklık etmekteyiz. Bu realite, hayvanlara ilişkin dinî öğretiler ile pratik uygulamalar arasında bir uçurum olduğunu göstermektedir. Bu araştırmada takip edilen metodoloji: Bu araştırma şu metodolojiye dayanmaktadır: (1) Bu araştırma, dinî metinleri ve tarihî olayları analiz ederek ve onları güncel uygulamalarla mukayese ederek betimleyici ve analitik bir yaklaşım benimsemektedir. (2) Araştırma, dinî metinlerden hayvan haklarıyla ilgili olarak değer ve ilkeler çıkarmak ve onları gerekli pratik davranışlarla ilişkilendirmek için tümdengelimci bir yaklaşıma dayanmaktadır. Bu araştırma sonucunda şunları söyleyebiliriz: (1) Dinî metinler sadece insanlara değil hayvanlara da şefkat ve merhamet gösterilmesini emreder. (2) İslâm, hayvanlara iyi muamele etmeyi ibadet kabul eden bir dindir. (3) Hayvanlara iyi davranılmasını emreden ilkelerin günümüzde tatbik edilmesinde, mesela hayvanların topluca öldürülmesi gibi ciddi eksiklikler vardır. (4) Dinî farkındalık ve denetim mekanizmalarının eksikliği, yaygın şekilde hayvan hakları ihlallerine neden olmaktadır. (5) Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi onurlu bir yaşam hakkına sahiptir ve sadece meşru bir amaç için ve şefkatli bir şekilde öldürülebilirler. (6) Bir hayvana sahip olmak, onun duyguları ve ihtiyaçları olan canlı bir varlık olma statüsünü ortadan kaldırmaz. (7) Sokak hayvanlarıyla ilgili İslâmî prensipler ile çağdaş uygulamalar arasında açık bir uçurum vardır ve sık sık toplu itlaf veya işkence olayları yaşanmaktadır. (8) Hayvan haklarını ihlal etmek sadece hayvanlara zarar vermekle kalmaz aynı zamanda dinî-ahlakî değerleri de ihlal eder ve İslâm dinindeki merhamet imajına zarar verir. Hayvanlara yönelik zulüm olgusunu ortadan kaldırmak için çağdaş çözüm önerileri: (A) Dinî ve ahlakî bilinci etkinleştirmek: 1. Hayvanlara şefkati emreden dinî metinleri Camii minberleri ve medya aracılığı ile yaymak. 2. Cuma hutbelerini ve ilmî dersleri İslâm'da hayvan haklarına ayırmak ve hayvanlara kötü muamele edenlerin uhrevî cezalarına temas etmek. 3. Hayvan haklarıyla ilgili kavramları okul müfredatlarına dâhil etmek. (B) Hayvan haklarıyla ilgili mevzuatı geliştirmek: 1. Hayvanlara işkence etmeyi ya da öldürmeyi suç sayan ve caydırıcı para cezaları veya ağır yaptırımlar getiren yasalar çıkarmak. 2. Dinî kurumlar ya da hükümetler ile bağlantılı

denetim organları kurmak. 3. Uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapmak. Bu bağlamda sahipsiz hayvanlarla ilgili olarak yapılacak şeyler konusunda gelişmiş ülkelerin tecrübelerinden istifade etmek (kesim yerine kısırlaştırma ve bakım programları gibi). (C) Pratik ve sürdürülebilir çözümler: 1. Hayır kurumları ve hükümetler arasında ortaklaşa sahipsiz hayvanlar için barınaklar kurmak ve hayvanların ihtiyaçlarını karşılamak için bağışları teşvik etmek. 2. Sokaklardaki evcil hayvanların sayısını azaltmak için evcil hayvanları sahiplenecek gönüllü kişiler bulmak. 3. Hayvanlar tehlike oluştuyorsa (mesela başıboş köpekler) kısırlaştırma veya doğa koruma alanlarına nakletme gibi öldürücü olmayan yöntemlerin uygulanması tercih edilmelidir. 4. Kış mevsiminde hayvanları beslemek veya kamu alanlarında içme suyu temini gibi girişimleri kolektif hayır işleri olarak desteklemek.

Anahtar Kelimeler: İslam, Hayvan Hakları, Hayvanlara İşkence, Hayvanlara Şefkat ve Merhamet.

ABSTRACT

This paper comparatively examines the gap between animal rights in Islam and contemporary practices such as animal torture and mass killing. Purpose of the paper: (1) To clarify Islam's stance on animal rights in the light of the Quranic verses and hadiths. (2) To reveal the inconsistency between Islamic principles and current practices regarding animal rights. (3) To raise awareness about the importance of showing compassion to animals as a part of human and religious values. The problem of the paper: Although religious texts call for compassion and mercy towards animals, we are witnessing the proliferation of violent and inhumane practices such as torture and mass killing, especially regarding stray animals. This reality shows that there is a gap between religious teachings and practical applications regarding animals. The methodology followed in this research: This research is based on the following methodology: (1) This research adopts a descriptive and analytical approach by analyzing religious texts and historical events and comparing them with current practices. (2) The research is based on a deductive approach to extract values and principles related to animal rights from religious texts and relate them to necessary practical behaviours. As a result of this research, we can say the following: (1) Religious texts command compassion and mercy not only towards humans but also towards animals. (2) Islam is a religion that accepts good treatment of animals as an act of worship. (3) There are serious shortcomings in the current application of the principles that dictate the good treatment of animals, such as the mass killing of animals. (4) Lack of religious awareness and control mechanisms leads to widespread animal rights violations. (5) Animals, like humans, have the right to a dignified life and may only be killed for a legitimate purpose and in a compassionate manner. (6) Owning an animal does not eliminate its status as a living being with feelings and needs. (7) There is a clear gap between Islamic principles and contemporary practices regarding stray animals, and mass killings or tortures occur frequently. (8) Violating animal rights not only harms animals but also violates religious-moral values and damages the image of mercy in Islam. Contemporary solutions to eliminate cruelty towards animals: (A) Activating religious and moral consciousness: 1. Disseminating religious texts that command compassion towards animals through mosque pulpits and the media. 2. Devoting Friday sermons and scientific lectures to animal rights in Islam and touching upon the afterlife

punishments of those who mistreat animals. 3. Incorporating concepts related to animal rights into school curricula. (B) To develop legislation on animal rights: 1. To enact laws that criminalize the torture or killing of animals and impose deterrent fines or severe penalties. 2. To establish oversight bodies affiliated with religious institutions or governments. 3. To cooperate with international organizations. In this context, benefiting from the experiences of developed countries in terms of what to do about stray animals (such as sterilization and care programs instead of slaughter). (C) Practical and sustainable solutions: 1. Partnerships between charities and governments to establish shelters for stray animals and encourage donations to meet the needs of animals. 2. To find volunteers to adopt pets in order to reduce the number of pets on the streets. 3. If animals pose a danger (e.g. stray dogs), non-lethal methods such as sterilization or transfer to nature conservation areas should be preferred. 4. Supporting initiatives such as feeding animals during the winter season or providing drinking water in public areas as collective charitable works.

Keywords: Islam, Animal Rights, Animal Torture, Compassion and Mercy towards Animals.

CASABLANCA KONFERANSI (14-24 OCAK 1943): II. DÜNYA SAVAŞI'NDA STRATEJİK BİR DÖNÜM NOKTASI

THE CASABLANCA CONFERENCE (JANUARY 14-24, 1943): A STRATEGIC TURNING POINT IN WORLD WAR II

Dr. Öğr. Üyesi NESRİN AKKOR

Kırklareli Üniversitesi, nesrinakkor@gmail.com - 0000-0002-5630-5685

ÖZET

1942 yılı sonuna gelindiğinde, Mihver Devletleri, savaşın birçok cephesinde stratejik üstünlüğünü kaybetmişti. Japonya, Uzak Doğu'da savunma konumuna çekilirken; Alman ve İtalyan kuvvetleri ise Doğu Cephesi ile Kuzey Afrika'dan geri çekilmek zorunda kalmıştı. Stalingrad Muharebesi'nde alınan ağır yenilgi, Almanya'nın Kafkasya'yı ele geçirerek Sovyetler Birliği'ni kaynaklarından mahrum bırakma ve Ortadoğu petrol yataklarına hâkim olma planlarını büyük ölçüde sekteye uğratmıştır. Tüm bu gelişmeler, savaşın seyrini Müttefikler lehine çevirmiş ve Mihver'e karşı kapsamlı bir stratejik planlama ihtiyacını beraberinde getirmiştir.

Bu çerçevede, ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in önderliğinde, 14-24 Ocak 1943 tarihleri arasında Casablanca Konferansı düzenlenmiştir. Dışişleri bakanlarının katılmadığı görüşmeler; General George Marshall, Amiral Ernest J. King, General Dwight D. Eisenhower, Sör Dudley Pound ve General Sör Alan Brooke gibi her iki ülkenin üst düzey askerî komuta kademesinin katılımıyla yürütülmüştür. Sekiz gün süren müzakerelerde, Mihver Devletleri'nin kayıtsız şartsız teslimiyeti, Avrupa'ya yönelik askerî harekât stratejileri ve savaş sonrası düzenin temel prensipleri ele alınmıştır.

Sonuç itibarıyla, Casablanca Konferansı Müttefiklerin artık nasıl kazanacaklarını planlamaya başladıkları kritik bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Zirve, “koşulsuz teslimiye” ilkesinin resmen ilan edilmesiyle savaşın nihai siyasi hedefini belirlemiş; aynı zamanda Müttefiklerin stratejik inisiyatifi tamamen ele aldığı ve savaş sonrası uluslararası düzene ilişkin ilk kapsamlı vizyonun şekillendiği bir platform olarak II. Dünya Savaşı tarihinde önemli bir yer edinmiştir.

Anahtar Kelimeler: Casablanca Konferansı, II. Dünya Savaşı, Müttefik Devletler, Mihver Devletleri, Savaş Stratejisi, Stalingrad Muharebesi.

SUMMARY

By the end of 1942, the Axis Powers had lost their strategic initiative on multiple fronts. While Japan was forced into a defensive posture in the Far East, German and Italian forces were compelled to retreat from both the Eastern Front and North Africa. The decisive defeat at the

Battle of Stalingrad significantly thwarted Germany's plans to seize the Caucasus, deprive the Soviet Union of its resources, and gain control over the Middle Eastern oil fields. These cumulative developments shifted the tide of the war in favor of the Allies and necessitated comprehensive strategic planning against the Axis.

Within this framework, the Casablanca Conference was convened from January 14 to 24, 1943, under the leadership of U.S. President Franklin D. Roosevelt and British Prime Winston Churchill. Conducted without the participation of foreign ministers, the negotiations were carried out with the involvement of high-ranking military command from both nations, including General George Marshall, Admiral Ernest J. King, General Dwight D. Eisenhower, Sir Dudley Pound, and General Sir Alan Brooke. Over eight days of deliberations, the conference addressed the unconditional surrender of the Axis Powers, military operation strategies for Europe, and the fundamental principles of the post-war order.

In conclusion, the Casablanca Conference can be regarded as a critical turning point where the Allies began planning how they would achieve victory. The summit determined the ultimate political objective of the war through the formal proclamation of the “unconditional surrender” principle. Simultaneously, it secured a significant place in World War II history as a platform where the Allies seized full strategic initiative and where the first comprehensive vision for the post-war international order began to take shape.

Keywords: Casablanca Conference, World War II, Allied Powers, Axis Powers, War Strategy, Battle of Stalingrad.

INTRODUCTION

With the beginning of the 1930s, disruptions began to emerge in the international system established after World War I under the leadership of Britain and France. The root of this disintegration lay in Germany's renunciation of the restrictions imposed upon it by the Treaty of Versailles, its subsequent engagement in an intense arms race, and its initiation of annexing European territories with ethnic German populations. During the same period, the expansionist ambitions of Italy, which dreamed of re-establishing the Great Roman Empire, also emerged as another element threatening the existing peace order.¹ Furthermore, the actions of Japan, which attacked China in the Far East and subsequently withdrew from the League of Nations, were among the developments that further deepened the disruption in the global order.²

Germany's invasion of Czechoslovakia (March 15, 1939) and Italy's invasion of Albania (April 7, 1939) caused deep unease in Turkey. Particularly in the face of Italy's aggressive attitude, Turkey adopted a policy of rapprochement with Britain to allay its security concerns. As a result of this strategy, a Mutual Aid Declaration was signed between the two countries on May 12, 1939.³ Germany's invasion of Czechoslovakia (March 15, 1939) and Italy's invasion

¹ Liddle Hart, II. Dünya Savaşı Tarihi, çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2003, s. 20.

² Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul 1997, s. 235, Rıfat Uçarol, Siyasi Tarih 1789-1999, Filiz Kitapevi, İstanbul 2000, s. 536.

³ Figen Atabey, “İkinci Dünya Harbi Öncesi Türk-İngiliz-Fransız Ortak Deklarasyonları”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 7, S. 31 (2014), s.297-298; Mehmet Gönübol, Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1983), Alkım Kitapevi, Ankara 1989, s.139.

of Albania (April 7, 1939) caused deep unease in Turkey. Particularly in the face of Italy's aggressive attitude, Turkey adopted a policy of rapprochement with Britain to allay its security concerns. As a result of this strategy, a Mutual Aid Declaration was signed between the two countries on May 12, 1939.⁴

As tensions escalated in Europe, France would seek to turn its attention to its own country. Therefore, France, which had previously pursued a rigid policy on the issue of Hatay, felt the need to soften its relations with Turkey. The resolution of the Hatay issue paved the way for the signing of a cooperation agreement between Turkey and France on June 23, 1939, containing provisions parallel to the Anglo-Turkish Declaration.⁵ The foundation of both agreements was the commitment of the parties to provide full support to each other in the event of a possible conflict in the Mediterranean.⁶

While all these developments were unfolding, the Soviet Union (USSR) was conducting simultaneous negotiations with both Germany and the British-French duo to create diplomatic room for maneuver. Against a potential German attack, Britain and France proposed a triple alliance to the USSR that would include Poland.⁷ Upon Poland's reluctance to join the alliance, Britain gave a unilateral independence guarantee to Poland on March 31. Then, on April 15, a second alliance proposal was made to the USSR, suggesting that it provide a unilateral guarantee to its eastern neighbors and that Britain would provide aid if this led to war.⁸ However, the USSR harbored the fear that Britain and France might push it into conflict with Germany and then sacrifice it, much like had happened with Czechoslovakia. When its proposal to organize a conference was rejected due to this distrust, it chose to move closer to Germany to protect its interests.⁹ For the Danzig crisis between Germany and Poland was intensifying, and Germany wanted to ensure the USSR's neutrality in a potential military operation against Poland. As a result of this strategic assessment, the USSR presented an agreement proposal to Germany on August 12.¹⁰

Germany quickly evaluated this unexpected proposal from the USSR. On August 15, instructions were given to the Ambassador in Moscow, Count von der Schulenburg, to be conveyed to People's Commissar for Foreign Affairs Molotov. These instructions emphasized that ideological differences should not hinder friendly relations, that the interests of the two countries did not conflict, that Germany had no aggressive intentions towards the USSR, that the future of the Baltic States could be negotiated, and that the USSR could be provoked by the Allies into war. Eager to clarify relations immediately, Germany planned to send Foreign Minister Ribbentrop to Moscow to meet directly with Stalin.¹¹ An agreement with the USSR

⁴ Cemil Koçak, *Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 154-155.

⁵ Atabey, "İkinci Dünya Harbi Öncesi Türk-İngiliz-Fransız Ortak Deklarasyonları", s.303.

⁶ Hart, *II. Dünya Savaşı Tarihi*, s. 21.

⁷ Kamuran Gürün, *Türk-Sovyet İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s. 176-177.

⁸ Yeni Sabah, "Alman-İtalyan Askeri Paktı Berlin'de İmzalanacak", 9 Mayıs 1943, s.1.

⁹ Şerafettin Pektaş, *Milli Şef Döneminde (1938-1950)* Cumhuriyet Gazetesi, Fırat Yayınları, İstanbul 2003, s. 97.

¹⁰ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 301.

¹¹ Nuri Gücüyener, *İkinci Cihan Savaşı'nın Avrupa Cepheleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1950, s. 23.

would provide Germany with critical strategic freedom to invade Poland and then turn west, particularly towards France.¹²

Tarafların mutabakatıyla 23 Ağustos'ta Moskova'da bir araya gelen Ribbentrop ve Molotov, Saldırmazlık Paktı'nı imzaladılar. Stalin, anlaşmaya, SSCB'nin Besarabya üzerindeki hak iddiasının ve Litvanya'nın kuzey sınırının iki ülkenin nüfuz alanlarını ayıran hat olarak tanımlanmasının eklenmesini şart koştu. With the consent of the parties, Ribbentrop and Molotov met in Moscow on August 23 and signed the Non-Aggression Pact. Stalin insisted that the agreement include the USSR's claim to Bessarabia and the definition of Lithuania's northern border as the line dividing the two countries' spheres of influence.¹³ This unexpected reconciliation between Germany and the USSR prompted Britain to act, and it signed a formal alliance treaty with Poland on August 25. This treaty provided for mutual military assistance in the event of any aggression by “a European power”(clearly Germany), any action targeting Danzig, or any threat to the independence of Belgium, Holland, and Lithuania.¹⁴

Even after the Anglo-Polish alliance, Germany and the USSR continued their secret negotiations and signed a Secret Additional Protocol to the Non-Aggression Pact on August 31. This protocol divided Eastern Europe into clear German and Soviet spheres of influence and also granted the USSR hegemony over the Baltic states and the right of military passage through Polish territory.¹⁵ This final agreement gave Germany the last strategic approval it needed to launch the invasion of Poland and face the reaction of Britain and France.¹⁶

THE OUTBREAK OF WAR AND THE PATH TO THE CASABLANCA CONFERENCE

After the agreement between Germany and the USSR, Hitler's attitude hardened. During this process, various diplomatic initiatives were undertaken to preserve peace. US President Roosevelt issued a peace appeal to Germany, Poland, and the Oslo Group states on August 23-24. Similar messages were sent to Canada and the Pope. On August 28, the King of Belgium and the Queen of the Netherlands offered mediation. Hitler responded positively to Britain's call for Germany-Poland negotiations, on the condition that a fully authorized Polish representative arrive in Berlin by the evening of August 30. However, the representative only arrived on August 31. Hitler refused to meet, and German armies invaded Poland on September 1, 1939, without a declaration of war. Invoking the guarantees they had given, Britain and France issued an ultimatum to Germany, demanding the withdrawal of its troops. Upon receiving no response, they declared war on Germany on September 3, 1939. These mutual declarations of war marked the official beginning of the Second World War.¹⁷

¹² Ali İhsan Sabis, İkinci Dünya Harbi, Tan Basımevi, İstanbul 1943, s. 9-10.

¹³ Gücüyener, İkinci Cihan Savaşı'nın Avrupa Cepheleleri, s. 24; Hans Adolf Jacobsen, 1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı, çev. İbrahim Ulus, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989, s. 167-168.

¹⁴ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 157.

¹⁵ Jacobsen, 1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı, s. 168-169. Almanya, belirtilen bölgelere siyasi olarak ilgisi bulunmadığını açıklamıştır. Öncü, “İkinci Dünya Savaşı Öncesi Beklenmeyen Gelişme: 23 Ağustos 1939 Tarihli Alman Rus Paktı”, s. 251.

¹⁶ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s. 302-303.

¹⁷ Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.158.

While the advantage lay with the Axis Powers in the early years of the war (1939-1942), the offensive launched by the German army arriving at the outskirts of Stalingrad in the summer of 1942 on September 13 continued with fierce fighting until February 2, 1943.¹⁸ Following a long siege, the Soviet army's counteroffensive resulted in the surrender of German units on February 3. The fall of Stalingrad was followed by the liberation of important cities such as Briansk, Novorossiysk, Mariupol, Poltava, and Smolensk from German occupation on February 5.¹⁹ While these developments were taking place, Germany, wanting to compensate for Italy's failures in Africa, sent reinforcement troops to the region. However, the retreat that began on March 28 in the face of the British advance resulted in the complete defeat of the Axis forces on May 13, 1943, and control of North Africa passed to Britain.²⁰

The victory at Stalingrad and the loss of North Africa were critical turning points that changed the course of the war. The momentum of the war, now turning in favor of the Allies, brought new military plans to the agenda. In these plans, Turkey came to the fore due to its strategic location.²¹ A new front needed to be opened to deliver the final blow to Germany and to relieve Soviet pressure by advancing into the Balkans. Prime Minister Churchill appealed to Roosevelt and Stalin to implement this strategy and bring Turkey into the war.²² Churchill broached the subject in a telegram he sent to Stalin on November 7, 1942. In his reply, Stalin stated that he supported every effort to bring Turkey into the war and that this was of vital importance in accelerating the German defeat.²³

During this process, while Japan was forced into a defensive posture in the Far East, the retreat of German-Italian forces on the Eastern Front and in North Africa turned the strategic balance of the war against the Axis Powers.²⁴ At the same time, having also lost its influence in the Middle East, Germany could not realize its plans to dominate the region's oil resources and link up with its units in Soviet territory via the Caucasus. The heavy defeat at Stalingrad was the breaking point of German military power. Seeking to hasten Germany's final surrender, the Allies raised the idea of opening a second front in the Balkans. This strategic move was also supported by the US.²⁵

¹⁸ Türkkaya Ataöv, *İkinci Dünya Savaşı, Birey ve Toplum Yayınları*, Ankara 1985, s. 113.

¹⁹ Genelkurmay Başkanlığı, *İkinci Cihan Harbinde Sulh Teşebbüsleri*, çev. Necati A. Mustanoğlu, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1952, s. 211.

²⁰ Ali Fikret Atun, *İkinci Dünya Harbi'nde Kuzey Afrika Harekâtı ve Alınan Dersler*, ATASE Yayınları, Ankara 1998, s.187-194.

²¹ İzzet Öztoprak, "İkinci Dünya Savaşı Döneminde Adana Görüşmelerinin Siyasi Yönü", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 16, S. 46 (2000), s.153.

²² *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C.I 1919-1980, ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 450-451.

²³ *SSCB Dışişleri Bakanlığı, İkinci Dünya Savaşı'nda Stalin, Roosevelt ve Churchill'in Türkiye Üzerine Yazışmaları*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 2000, s. 93.

²⁴ Gücüyener, *İkinci Cihan Savaşı'nın Avrupa Cepheleeri*, s.137.

²⁵ Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Subaylarının İkinci Dünya Harbi Hatıraları*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1999, s.77.

THE CASABLANCA CONFERENCE

The leaders of the US and Britain met in Casablanca from January 14-24, 1943, to discuss the new process brought about by the changing circumstances.²⁶ The US President and the British Prime Minister were accompanied by the top military executives of both countries. Among these figures were General George Marshall, Admiral E. J. King, General Dwight D. Eisenhower, Sir Dudley Pound, and General Sir Alan Brooke. President Roosevelt and Prime Minister Churchill, wishing to emphasize that the conference would focus solely on military strategy topics, did not invite their Foreign Ministers.²⁷ During the talks, the Combined Chiefs of Staff Committee was formed by the coming together of the British and American high-level executives.²⁸

In the meeting, the parties first negotiated Britain's efforts to bring Turkey into the war, diplomatic initiatives, and the provision of military equipment support to Turkey.²⁹ The critical decisions taken at the meeting were summarily as follows:

Priority Front: The main attack front would be the Mediterranean instead of the English Channel. The target after the capture of Tunisia was set as the island of Sicily as the landing point in the Mediterranean.

Logistics and Transfer: The shipment of troops would be carried out via North Africa instead of the Atlantic.

Preparation for the Normandy Landing (Overlord): 938,000 American soldiers would be stationed in England throughout 1943 for the major attack (Overlord) to be launched across the English Channel in 1944.

Air Operations: From mid-1943 onwards, the intensity of air attacks beyond the English Channel would be increased to weaken enemy strength.

“Germany First” Strategy: Although Japan's defeat was also important, the main priority was Germany. The Allies agreed to continue the war until Germany surrendered.

Unconditional Surrender Term: There would be no armistice, peace negotiations, or bargaining; only the **unconditional surrender** of the Axis Powers' armies would be accepted.³⁰

Stalin's participation in these talks was desired, but the struggle Russia was waging against the Germans did not allow for it.³¹ The topics of taking new measures and aiding China were also brought up.³² A division of labor was made between Britain and the US for the

²⁶ The New York Times, “Pictorial ‘Who’s Who’ of Participants in Historic Allied Conferences at Casablanca” 27 January 1943 Wednesday.

²⁷ *Uluslararası İlişkiler Tarihi (Diplomasi Tarihi)*, c. 5, çev. Ali Rıza Dırık, Evrensel Basın Yayın, İstanbul 2013, s. 498.

²⁸ TNA, CAB 80/67/1.

²⁹ Zehra Önder, *İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Dış Politikası*. Bilgi Yayınevi, İstanbul 2010, s. 223.

³⁰ Martin Gilbert, *Churchill*, Çev. Süha Sertabiboğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2013, s. 870-871.

³¹ The Washington Post (1923-1954), “500.000 Troops Poised To Fight On Africa Front, Commons Told”, 12 February 1943, p. 1.

³² The Manchester Guardian (1901-1959), “A Serene Mr. Churchill: Allied Mastery U-Boat’s Priority In Our Problems” 12 February 1943, p.5.

implementation of the decisions taken at the conference. According to the reached agreement, the follow-up and management of matters concerning Turkey were left to the British government, while the responsibility for matters related to China was left to the US. Within this framework, the United States decided to continue conducting its economic and political relations with Turkey directly, while it would carry out its contacts on military matters, such as the coordination of military cooperation and negotiations, through the channel of Britain.³³ This division of labor was a logical continuation of the aid policies that had been implemented since 1941. For the military and economic aid that began in 1941 continued throughout 1942 within the framework of this policy jointly sustained by Britain and the US; the materials initially sent through Britain were later supported by the US's direct contributions. Britain's intermediary role here was further reinforced by the official authority it received from the US at the Casablanca Conference in 1943, and thus, by preventing the US's direct military contact initiatives, coordination was ensured to be managed from a single source.³⁴

At the Casablanca Conference, Prime Minister Churchill was greatly encouraged by the US acceptance of the decisions related to the invasion of Sicily. Likewise, the fact that matters related Turkey would be conducted through Britain was important for him to put his strategy regarding the Mediterranean into practice. He could now put his plans into action to bring Turkey, the key point of the war, into the conflict. Prime Minister Churchill's thoughts had become clear.³⁵

CONCLUSION

The process from the beginning of the Second World War to the Casablanca Conference is a striking example of how quickly power balances can change in international relations and the central role of pragmatism in diplomacy. The collapse of the post-Versailles status quo was accelerated by the aggressive policies of the expansionist Axis powers, and the world was dragged into a global conflict once again.

The Axis Powers, who held military superiority in the early years of the war, lost this advantage with critical defeats at Stalingrad and North Africa. The 1942-1943 turning point gave the Allies the opportunity to take the strategic initiative. At this point, Turkey's geopolitical position placed it at the center of the Allied war strategy. A second front to be opened in the Balkans could weaken Germany and alleviate pressure on the Soviets.

The Casablanca Conference shaped this new strategic vision of the Allies. The “Germany First” principle and the goal of “unconditional surrender” became a commitment that would last until the end of the war. Perhaps one of the most important outcomes of the conference was the assignment of operational responsibility for Turkey to Britain. This decision was not only a practical division of labor but also meant the approval of Churchill's personal strategy towards the Mediterranean and his plans to bring Turkey into the war.

³³ Nuri Karakaş, *Türk-Amerika Siyasi İlişkileri (1939-1952)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, s. 63-64.

³⁴ Nuri Karakaş, “Amerikan Ödünç Verme ve Kiralama Yardımlarında Türkiye”. *Tarih İncelemeleri Dergisi* 24, sy. 1 (2009), s.33-39.

³⁵ TNA, PREM 3/446/10 , Arrangements for Adana Conference.

In conclusion, the Casablanca Conference was a critical turning point on the path to the Allies' ultimate victory in World War II, not only for military tactics but also for complex diplomatic maneuvers and power sharing. Turkey, as both an object and a potential actor of this grand strategy, gained unexpected importance in the course of the war.

BIBLIOGRAPHY

Archival Documents

1. The National Archives, Kew (TNA). CAB 80/67/1.
2. The National Archives, Kew (TNA). PREM 3/446/10, Arrangements for Adana Conference.

Periodicals (Newspapers)

3. *The Manchester Guardian*, “A Serene Mr. Churchill: Allied Mastery U-Boat’s Priority In Our Problems”. 12 February 1943.
4. *The New York Times*, “Pictorial ‘Who’s Who’ of Participants in Historic Allied Conferences at Casablanca”. 27 January 1943.
5. *The Washington Post*, “500.000 Troops Poised To Fight On Africa Front, Commons Told”. 12 February 1943.
6. *Yeni Sabah*, “Alman-İtalyan Askeri Paktı Berlin’de İmzalanacak”. 9 Mayıs 1943.

Periodicals (Academic Journals)

7. Atabey, Figen, “İkinci Dünya Harbi Öncesi Türk-İngiliz-Fransız Ortak Deklarasyonları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7, no. 31 (2014): 296-304.
8. Karakaş, Nuri, “Amerikan Ödünç Verme ve Kiralama Yardımlarında Türkiye”. *Tarih İncelemeleri Dergisi* 24, no. 1 (2009): 21-52.
9. Öncü, Ali Servet ve Oğuzhan Ekin, “İkinci Dünya Savaşı Öncesi Beklenmeyen Gelişme: 23 Ağustos 1939 Tarihli Alman Rus Paktı”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi (TSA)*, no. 2 (2014): 241-263.
10. Öztoprak, İzzet, “İkinci Dünya Savaşı Döneminde Adana Görüşmelerinin Siyasi Yönü”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 16, no. 46 (2000): 153-170.

Books

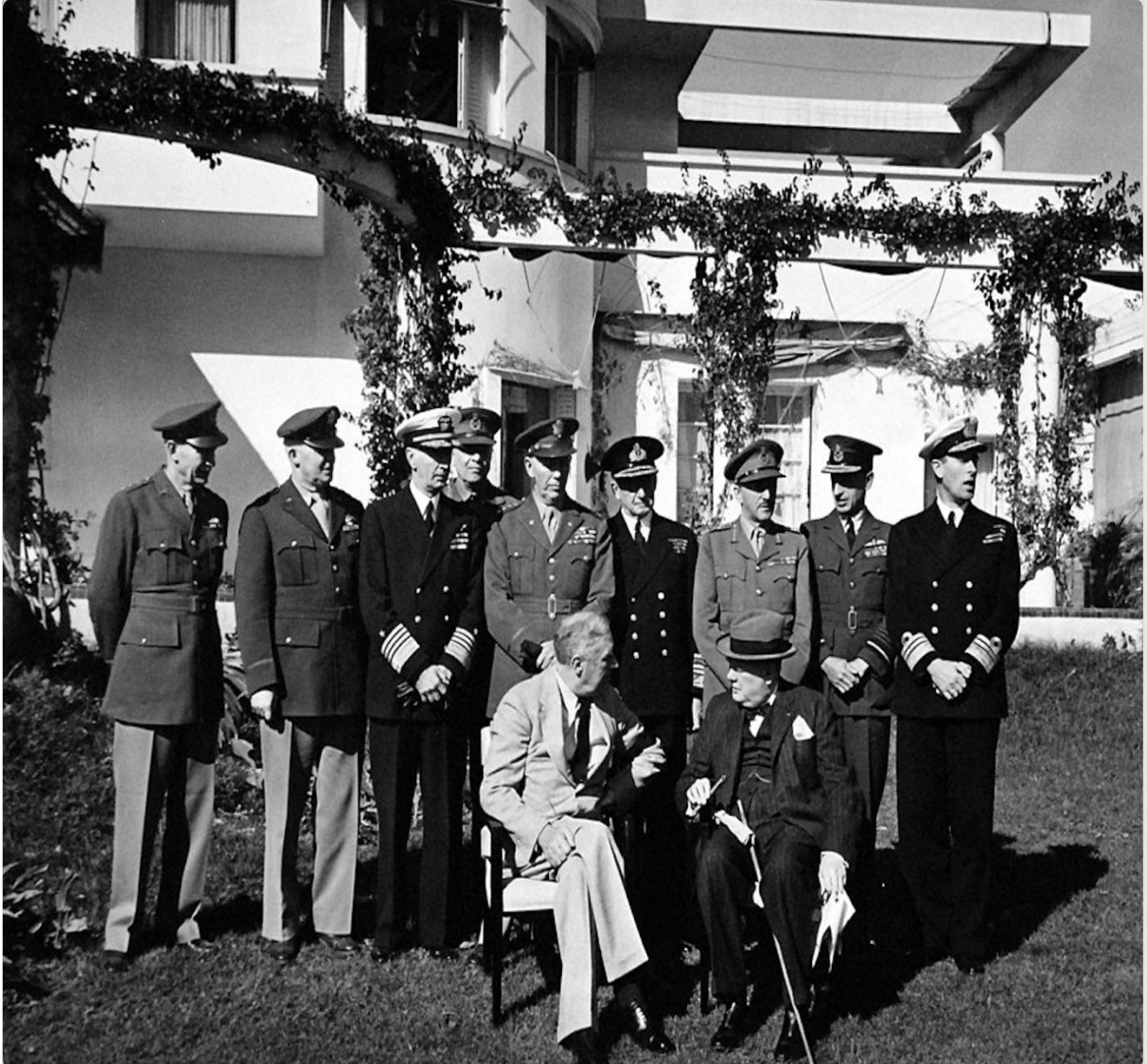
11. Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Alkım Yayınevi, İstanbul 1997.
12. Ataöv, Türkkaya, *İkinci Dünya Savaşı*. Birey ve Toplum Yayınları, Ankara 1985.
13. Atun, Ali Fikret, *İkinci Dünya Harbi’nde Kuzey Afrika Harekâtı ve Alınan Dersler*, ATASE Yayınları, Ankara 1998.
14. Genelkurmay Başkanlığı, *İkinci Cihan Harbinde Sulh Teşebbüsleri*, çev. Necati A. Mustanoğlu. Genelkurmay Basımevi, Ankara 1952.
15. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Subaylarının İkinci Dünya Harbi Hatıraları*. Genelkurmay Basımevi, Ankara 1999.
16. Gilbert, Martin, *Churchill*, Çev. Süha Sertabiboğlu. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.
17. Gönübol, Mehmet, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1983)*, Alkım Kitapevi, Ankara 1989.

18. Gücüyener, Nuri, *İkinci Cihan Savaşı'nın Avrupa Cepheleri*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1950.
19. Gürün, Kamuran, *Türk-Sovyet İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010.
20. Hart, Liddle, II. *Dünya Savaşı Tarihi*, Çev. Kerim Bağrıaçık. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003.
21. Jacobsen, Hans Adolf, *1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı*, Çev. İbrahim Ulus. Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989.
22. Karakaş, Nuri, *Türk-Amerika Siyasi İlişkileri (1939-1952)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.
23. Koçak, Cemil, *Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.
24. Önder, Zehra, *İkinci Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2010.
25. Pektaş, Şerafettin, *Milli Şef Döneminde (1938-1950) Cumhuriyet Gazetesi*, Fırat Yayınları, İstanbul 2003.
26. Sabis, Ali İhsan, *İkinci Dünya Harbi*. Tan Basımevi, İstanbul 1943.
27. SSCB Dışişleri Bakanlığı, *İkinci Dünya Savaşı'nda Stalin, Roosevelt ve Churchill'in Türkiye Üzerine Yazışmaları*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 2000.
28. Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih 1789-1999*, İstanbul: Filiz Kitapevi, 2000.
29. *Uluslararası İlişkiler Tarihi (Diplomasi Tarihi)*, C. 5. Çev. Ali Rıza Dırık, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2013.
30. Oran, Baskın (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1: 1919-1980. İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

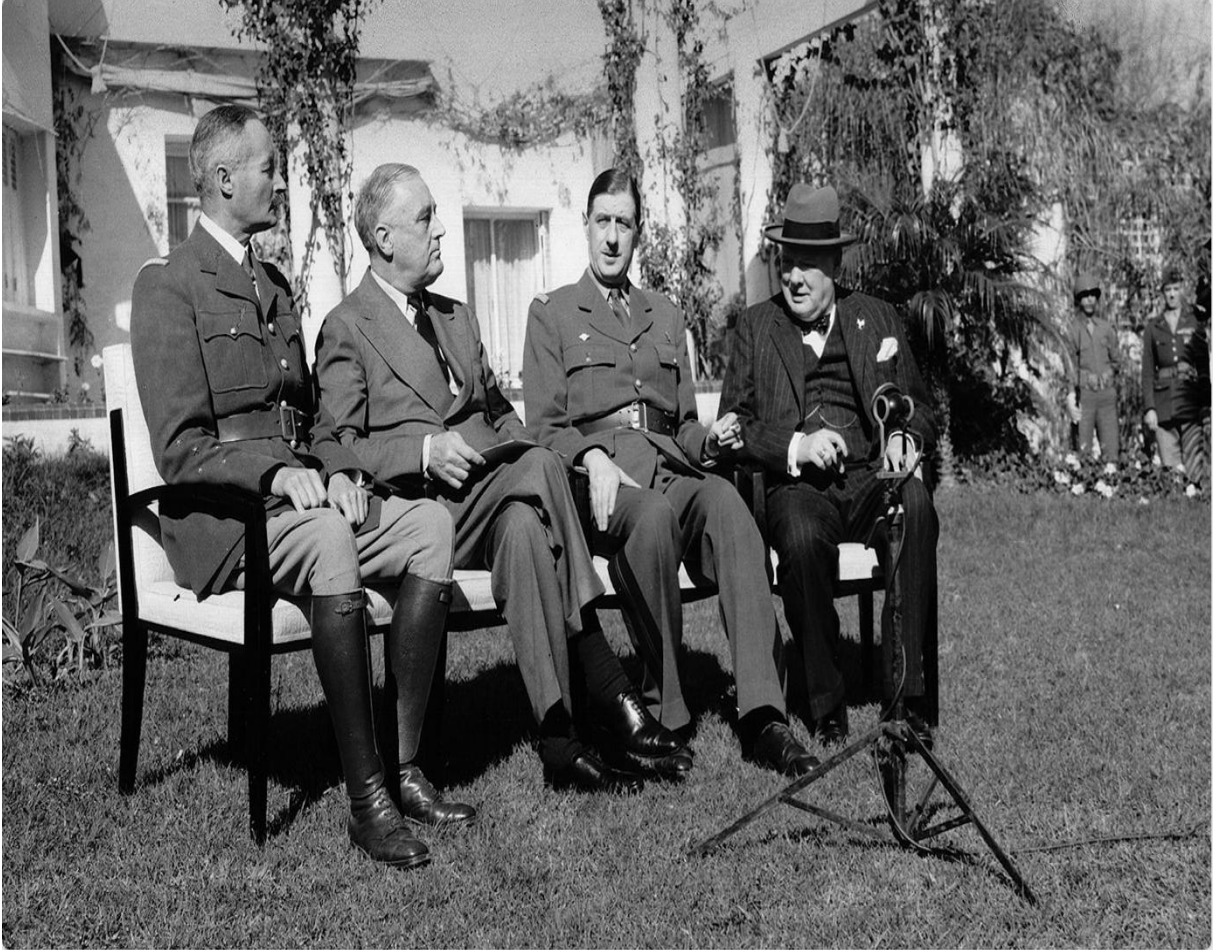
LIST OF FIGURES

A map indicating the location of Casablanca

The Leaders Who Attended the Casablanca Conference (14-24 January 1943)

U.S. President Roosevelt and British Prime Minister Churchill, with the Chiefs of Staff.

President Roosevelt and Mr. Churchill

POINT FOR BIG DRIVE WAS PARLEY TOPIC

Conference Plans Expected to
Guide Strategy for 6 Months
or Until End of War

MULTIPLE ATTACKS SEEN

Indications Discerned of Early
Opening of Final Struggle With
Germans in North Africa

By BREWSTER HAMILTON
Special to The New York Times.
ALLIED HEADQUARTERS IN
MORTHE AFROCA, Jan. 26.—The
headlines, number and relative
strength of Allied assaults on the
North African front were the
prime topics of discussion
during the "unofficial news-
es" meeting between President
Roosevelt, Prime Minister Winston
Churchill and military, naval and
air staff chiefs.

It is believed that every im-
portant strategic move made by the
Western Allies in the next six
months, perhaps until the end of
the war, will be dictated by plans
made at this conference.

When this conference met, it was
clear that the success of the Afri-
can winter offensive, General Sir
Bernard Montgomery's victory
and the growing Allied power in
Tunisia had radically altered the
general strategic situation. There
was wide speculation whether this
situation might have forced the
Western Allies to consider de-
claring the main blow against the
Germans in the Mediterranean area.
This would mean the transfer from
the Northern Europe area, gen-
erally considered the theater of at-
tack, because of a necessary easy
supply position from Great Brit-
ain, before the campaign in the
south extended the world. It is
certain, however, that there will
be more than one attack, prob-
ably several. The main question
discussed at the conference prob-
ably was the location of the main
effort.

General Viewed as Factor
If the Mediterranean theater
should be selected for such an at-
tack, much will depend on a tri-
umvirate who was not at the confer-
ence—General Field Marshal Ber-
tram Russell, Air Chief Marshal
Sir Charles Portal, and the British
Prime Minister. As long as he holds
the position that his army is re-
solutely taking on in Tunisia, not a
single Allied soldier or sailor can
start across the Mediterranean for
Europe.

Winter decision was reached
at Casablanca, everything points
to an early opening of the final
struggle with the Germans in
North Africa, with the British
First and Eighth Armies and
United States and French forces
opposing Marshal Rommel. In this
connection it is interesting to note
that General Ulysses S. Grant's
letter from which the phrase "un-
conditional surrender" came, was
published in response to news of
the Russian victory over the
Germans.

General George C. Marshall
Chief of Staff, U. S. Army

Admiral Ernest J. King
Commander in Chief, U. S. Fleet

Lieut. Gen. H. H. Arnold
Commander U. S. Army Air Forces

allies—Will victory centre the

Pictorial 'Who's Who' of Participants in Historic Allied Conferences at Casablanca

President Franklin D. Roosevelt

Prime Minister Winston Churchill

General Sir Alan Brooke
Chief of Imperial General Staff

Admiral Sir Dudley Pound
First Sea Lord

Air Marshal Sir Charles Portal
Chief of the Imperial Air Staff

CONFUSION ATTENDS BIG NEWS RELEASE

Churchill-Roosevelt Story Held
Up by London Censor
After Reaching U. S.

By RAYMOND DANIEL
Special to The New York Times.
LONDON, Jan. 26.—The mag-
nitude and complexity of the task of
getting two great nations to act
as one in war and politics were in-
dicated today by the delays, mis-
takes and paradoxes that developed
over so relatively simple a matter
as telling the world about the
Churchill-Roosevelt meeting at
Casablanca, Morocco.

One trouble, of course, was that
the war, which never ends on the
British Empire, does not shine on
America at the same time. It
shines on New York. In addition,
there seems to have been consid-
erable misunderstanding about the
agreed plan for distribution of the
big news.

Meanwhile, of course, the Axis
radio was busy making rumors
about the big secret so carefully
guarded by the official correspondents
here. The latter confessed that
they would have to regard their own
radio as slightly traitorous. They
were sure they would do it.

Consequently, rumors of the
meeting were spread in New York and to

General Charles de Gaulle
Leader of the Fighting French

Gen. Henri Honoré Girard
High Commissioner, French Africa

NEWS BULLETINS
by the New York Times
over Station WHCA—
570 on the dial.
Every hour on the hour
8 A.M. through 11 P.M.

AXIS KEPT GUESSING:
WRONG, AS USUAL
Enemy Reports Put Parley in
American Capital
By the United Press.
The Roosevelt-Churchill under-
standing in North Africa kept the Axis
guessing and, as usual, the guesses
were mostly inaccurate.
The Axis radio stations made

HISTORIC MEETING INFORMAL IN TONE

Reporters Sit on Garden Cress
at Leaders' Feet to Hear of
Momentous Talks

CASABLANCA, French Mo-
rocco, Jan. 25 (U.S. TIMES)—Cas-
ablanca, probably the most im-
portant gathering of leaders of two
great nations in history, was dis-
cussed in the most informal parley
conference ever held.

The scene was the garden of a
villa on the outskirts of Casablanca
and the entire area for blocks
around was full of troops, anti-air-
craft equipment and barbed wire.
The correspondents were told
they would have a conference at
noon. They assembled in the rear
garden of the villa, which is a
luxurious guesthouse with a lawn
and many windows overlooking
the Atlantic.

In the garden were two white
velvet chairs. A microphone was
in front of them for instant
transmission. Red flowers were in
vases. There, reporters could
see Henry A. Hopkins and his son,
who is now a corporal, making
second making arrangements.
Then Lieut. Col. Elliott Thom-
pkins appeared at the rear door
carrying two more chairs. The
President appeared. He wore a
grey business suit and a black tie,
and as usual was smoking a cigar
in a long holder. A minute
later Prime Minister Churchill

RUSSIA-TRIP PLANE CARRIED CHURCHILL

Crew That Manned Liberator
on Moscow Flight Also Served
on Journey to Casablanca

AIR VOYAGE UNEVENTFUL

Prime Minister Lunched Alone
With King George Prior to
His Departure Jan. 12

By ROBERT F. ROSE
Special to The New York Times.

LONDON, Jan. 26.—Prime Min-
ister Winston Churchill left Eng-
land to meet President Roosevelt
the evening of Jan. 12 in the same
Liberator with the same crew,
commanded by Captain William
Vanderpool of Florida, of the
Perry Command, that took him to
Cairo and thence to Algiers.
Mr. Churchill had lunched alone
with King George VI, who gave
him formal permission to leave the
country, shortly afterward when
the Prime Minister departed. The
King gave the Prime Minister a
personal message to Mr. Roosevelt.
The Liberator that served to
transport Mr. Churchill and his
modified slightly from the usual
version designed for greater
comfort, and Mr. Churchill spent
three hours of the trip in his
bath. According to the Ministry of In-
formation, which published a few
details about the trip, he was most
interested in the progress of the
fight and paid frequent visits to
the cockpit.

In the Prime Minister's plane
were J. M. Martin and J. T.
Rowan, private secretaries; Com-
mander C. E. Thompson, personal
assistant, and the Charles Wilson,
Mr. Churchill's personal physician,
who has not yet chosen the name
of the heavy load was confined
on him in the New York's hospital.
Mr. Arnold, however, United
States Ambassador, and Air
Chief Marshal Sir Charles
Portal, Chief of the British
Air Staff, also traveled in the
Prime Minister's plane.

Mr. Churchill arrived at the air-
port by car, and the big plane took
off soon thereafter. It was a diary,
said England that the plane left
before 12. It flew away into the
gathering night. In the evening
the sun shone through a thin layer
of cloud. Soon after sunrise the
African coast appeared and almost
immediately Casablanca appeared
below.

The plane made a perfect land-
ing, the Ministry of Information
said, after an uneventful flight.
A small group of American offi-
cials met Mr. Churchill as he
stepped from the plane.
While greetings were being ex-
changed a second British plane
carrying the rest of the British
mission to the conference arrived
and Mr. Churchill walked over to
meet his Chief of Staff, The Earl
of Stair, Chief of Staff. He had
arrived a half-hour before.

The Prime Minister drove to a
hotel at a small resort near Cas-
ablanca that had been requisitioned
for him. It was staffed by naval
officers and stewards and barbers
guaranteed it.
The hotel where the conference
was held is on a small hill near

The New York Times newspaper's report on the Casablanca Conference

ORTAOKUL 7.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SORGULAMA TEMELLİ ÖĞRETİMLE ORAN-ORANTI KONUSUNA İLİŞKİN ÖĞRENME SÜREÇLERİNİN İNCELENMESİ

Uzman Fatma ÖLMEZ

Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

E-posta Adresi fatma.olmez@ogr.deu.edu.tr

ORCID ID: 0009-0003-6546-9416

Prof.Dr.Süha YILMAZ

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi,

E-posta Adresi suha.yilmaz@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000 -0002-8330-9403

ÖZET

Bu çalışmada sorgulama temelli öğretim ortamında oran-orantı konusuna ilişkin ortaokul 7.sınıf öğrencilerinin öğrenme süreçlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır..Çalışmanın kavramsal temeli sorgulama temelli öğrenme süreci üzerine tasarlanmış ve uygulanmıştır. Çalışmada öğretim süreci içinde katılımcılardan elde edilen argümanların tespiti, birbirleri ile olan ilişkisinin araştırılması ve çıktıların derinlemesine detaylı bir şekilde incelenip değerlendirilebilmesi için nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile desenlenmiştir. Bu çalışmanın örneklemini 2024-2025 yılları arasında Manisa ilinin Turgutlu ilçesinde bulunan Mehmet Akif Ersoy Ortaokulunun 7.Y sınıfında öğrenim gören 20 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın katılımcılarını belirlemek için amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır.Öğretim süreci tamamlandıktan sonra uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formu için, 20 kişinin bulunduğu araştırma katılımcıları arasından 6 kişi seçilmiştir.Katılımcılar arasından 6 kişi belirlerken amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Araştırmada gerçekleştirilen öğretim içinde öğrencilerin sorgulama, düşünme ve matematiksel akıl yürütme eylemlerinin nasıl değiştiğine ve sorgulama temelli öğretimin niteliğine odaklanılmıştır. Sorgulama temelli öğretim öncesi uygulanan hazırbulunuşluk testinden elde edilen bulgulara öğrencilerin oran kavramına ait ön koşul kazanımlarına dair bilgilerinde eksiklikler olduğu görülmüştür. Ön koşul bilgi eksikliğinin yanı sıra sorgulamadan uzak cevapların verildiği ve matematiksel akıl yürütme eylemlerinden daha çok analiz etme eylemini gerçekleştirebildikleri tespit edilmiştir. Genelleme ve doğrulama eylemlerini birçok öğrencinin açığa çıkaramadığı görülmüştür. Sorgulama temelli oran orantı öğretiminden önce hazırbulunuşluk testinden elde edilen veriler üzerinden, öğrencilerle bir sorgulama ve tartışma süreci başlatılarak öğretim öncesi eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.Sorgulama temelli oran orantı öğretimi sürecinden elde edilen bulgular, yedinci sınıf öğrencilerinin sorgulama

becerileri ve matematiksel akıl yürütme eylemlerini gerçekleştirme bağlamında geliştirdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: : Sorgulama, Sorgulama Temelli Öğretim, Oran-Orantı, Matematiksel Akıl yürütme, Sorgulama Temelli Öğrenme, Orantısal Düşünme.

1. GİRİŞ

Araştırmacılar bireylerin düşünme ve süreç becerilerini geliştirmek amacıyla öğretim yaklaşımları ve stratejileri hakkında incelemeler yapmaktadır (Lederman ve Allison, 2013).Yapılan araştırmalar, etkili matematik öğretiminde kullanılabilecek yaklaşımlardan biri olarak sorgulama temelli öğrenmenin önemini vurgulamaktadır (Hakkinen vd., 2017). Öğretmenlerin eğitim ve öğretimdeki rolü yadsınamaz, sorgulama temelli öğretiminde etkinliğin de kilit rol öğretmenlere düşmektedir. Anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirmek için öğrencileri düşünmeye teşvik eden daha sorgulayıcı, öğrenmeyi daha anlamlı ve kalıcılığı yüksek sorularla desteklemesi gerekmektedir. “Konu hakkında neler düşünüyorsunuz?” , “Böyle düşünmenizden nedeni nedir?” , “Bu sonuca ne şekilde ve nasıl ulaştınız?” , “Ulaştığın cevabın doğru olup, olmadığını nasıl açıklarsınız?” tarzında sorularla öğrenme-öğretme sürecinde sıkça yer vermelidir (Alkove ve McCarty, 1992)

Sorgulama, gerçek hayatta ya da okulda karşılaşılan her türlü problemi fark etme, problemi anlamak ve çözmek için sorular sorma, çözüm için mümkün olduğu kadar çok olasılık düşünmek, düşüncelerini desteklemek için bilgi toplama, elde edilen bilgilerin doğruluğu hakkında karar verme, karşılaştırmalar yaparak çözümü test etme gibi aktif bir anlama, anlamlandırma ve öğrenme sürecini temsil eden bir yaklaşımdır.Bu yaklaşım beceriye ve felsefeye dayalı iki temele dayanmaktadır.Beceriye dayalı temelinde problem çözme sürecinde gerekli olan tüm becerileri içermektedir.Felsefi temelinde ise gerçek yaşamı nesnel bir bakış açısından uzak tamamen yapılandırmanın ön planda olduğu dünyayı anlamak için sarf edilen her türlü eylem olarak ifade edilmektedir(Lim,2001).

Sorgulama yaklaşımı benimsenen bir öğrenme ortamında akıl yürütme ön plandadır. Yeni ve eski bilgiler arasında akla ve mantığa yatkın bağ kurup, karşılaşılan problemi kapsamlıca düşünüp , “Neden?” , “Niçin?” ve ”Nasıl?” soruları nezdinde anlamlandırarak üst düzey akıl yürütmelerle yapılandırmayı sağlar(Erdem, 2011).

2. BULGULAR

2.1.Araştırmanın Modeli / Deseni

Yapılan bu araştırmada Ortaokul 7.sınıf öğrencilerinin sorgulamaya dayalı öğrenme ortamında oran orantı konusuna ilişkin öğrenme süreçlerinin nasıl gerçekleştiği incelenip değerlendirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarına öğretim gerçekleştirmeden önce hazır bulunuşluluk testi uygulanmıştır.Hazır bulunuşluluk testinde, uygulama sürecindeki sorgulama ortamında ve kullanılan etkinliklerde katılımcıların açıklamaları, düşünceleri, çözüm yolları ve matematiksel akıl yürütme eylemleri detaylı olarak incelenmiştir.Öğretim süreci içinde katılımcılardan elde edilen argümanların tespiti, birbirleri ile olan ilişkisinin araştırılması ve çıktılarının derinlemesine detaylı bir şekilde incelenip değerlendirilebilmesi için nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile desenlenmiştir.Nitel araştırma yönteminde sürecin planlama aşamasındaki hazırlıklardan başlamak üzere süreç içinde kullanılan etkinlikler ve

öğrencilerin süreçte yaptığı tüm davranış ve açıklamalar doğal öğrenme ortamında incelenir(Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).Öğrenme sürecinin tümünde hem öğrencilerin hem de öğretimi gerçekleştirilen kavramların değişimleri ve gelişimleri izlenir(Steffe, Thompson ve Glasersfeld, 2000). Nitel araştırmalarda, nicel araştırmalar gibi gelecek hakkında tahminde bulunup genellemeler yapılmaz.Nitel araştırmaların amacı olayın “nedeni” “niçini” ve “nasılı” ile ilgilenerek daha çok oluşan durumun anlaşılmasına odaklanır (Ergan 2020).Nitel araştırmanın temelinde, öğrencinin süreç içindeki argümanlarını bütüncül olarak ele almaya ve etkinliklerde izlediği yolları tümevarımsal bir yöntemle ortaya çıkarmaya çalışır(Özdemir, 2010).

Durum çalışmaları öğrenme ortamında nelerin yaşandığına bakma ve anlama, bir bütün olacak düzende verileri toplama, düzenleme, veriler ve veriler arası ilişkileri analiz etme ve sonuçları ortaya çıkarma yoludur. Süreçte ortaya çıkan ürünler öğretim ve öğrenme sürecine dair çıktılarının nedenini ve gelecek araştırmalar için öğretim ve öğrenme sürecinin tasarımı yaparken süreç içinde yaşanacak beklenmeyen durumlarda nelere odaklanmanın gerektiği keskin bir biçimde ortaya koyar(Davey, 1991).

Hitchcock ve Hughes (1995: 317), durum çalışmasının temel özelliklerini şu şekilde açıklamıştır:

- Süreç içindeki durumların derin, detaylı ve canlı bir şekilde tanımlanması,
- Süreç içindeki durumların kronolojik bir sırada ifade edilmesi,
- Yaşanan durum, olgu ve olayların tanımlanması ile başlayıp verilerin analizine kadar geçen süreç içinde argümanlar arası ilişkinin ve içsel bir tartışmanın kurulması,
- Süreç katılımcılarının bireysel ya da grup aktörlerinin tutumlarına, davranışlarına, düşüncelerine ve onların algılarının üzerine odaklanılması,
- Durum içerisinde yer alan belirgin olayların odağa alınması,
- Süreç içerisinde araştırmacının planlanan ve yaşanan durumun bir parçası olarak katılımı,
- Araştırılan konunun farklı ve çeşitli bir şekilde ortaya konulmasını sağlayacak süreç içi özel durumları sunma yolu.

Yin (1984) ise benzer şekilde durum çalışmasının bir araştırma yöntemi olarak kullanılacak olduğunda aşağıda belirtilen durumların olması gerektiğini ifade etmiştir;

- Araştırma sürecinde “nasıl” ve “ niçin” sorularının odağa alan bir çalışma olması,
- Araştırmacının süreç içinde ki olaylar ve oluşan durumlar üzerinde çok az ya da hiç etkisinin olmadığı daha çok gözlemci ve rehber konumunda olması,
- Olayı, olguyu ya da durumu kendi doğal yaşam çevresinde ele alıp muhakeme yapmaya çalıştığınızda,
- Araştırma sürecinde olay, olgular ve durumun ve günlük yaşam ile ilişkisinin yeterince açık olmadığı bir araştırma yöntemi olarak tercih edilebileceğini belirtmişlerdir.

Bu çalışmada Ortaokul 7.sınıf öğrencilerinin sorgulamaya dayalı öğrenme ortamında oran orantı konusuna ilişkin öğrencilerin öğrenme süreçlerinin nasıl gerçekleştiğine derinlemesine bakılmış olup süreçte açığa çıkan tüm argümanların nedeni, niçini ve nasılı sorgulama temelli bir öğrenme ortamında odağa alınarak detaylı bir şekilde incelenmiştir.Uygulama sürecinde öğrencilerin düşüncelerini rahatça ifade edebilmeleri için öğrenme etkinlikleri kendi doğal yaşamlarına hitap eden bağlamda verilmiştir.Süreç çıktılarının hazırbulunuşluluk testinden süreç sonu etkinliklerine kadar oluşumu ve değişimlerini ayrıntılı

bir şekilde keşfedebilmek, bireysel ya da grup çalışmalarının sürece yansımalarını derinlemesine görebilmek için araştırmada durum çalışması tercih edilmiştir.

2.2. Evren / Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunu 2024-2025 Eğitim Öğretim yılında Manisa ili Turgutlu İlçesinde bulunan bir Devlet ortaokulunda aynı sınıfta öğrenim gören ve gönüllülük esasına dayalı olarak seçilen yirmi 7. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

Araştırmada kullanılan nitel araştırma için örneklem seçilirken nicel araştırmalarda olduğu gibi seçilen örneklem evreni temsil edebilirliğinden çok özellikle araştırmanın konusuna ve amacına uygun olup olmadığına dikkat edilmektedir. Nitel örneklemeye araştırmaya sadece katılımcı seçme ile değil farklı verilere imkan tanıyacak kaynakları örneklemeyi de gerekli görür(Gentles ve Vilches,2007).Zengin ve derinlemesine araştırmanın yapılmasına fırsat tanıyan nitel araştırma yöntemleri daha çok yapılandırmacılığı temele alan araştırmalarda kullanılmaktadır. Bu araştırmada bu sebeplerle amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır.Araştırmacı çalışmanın örneklemine amaçlı örneklem yöntemi ile belirlerken çalışmayı kimlerle yapacağını, çalışmanın amacına uygun olacak şekilde kendisinin belirleyeceği belirtilmiştir (Balcı 2005). Amaçlı örneklem seçimiyle araştırmacı seçtiği durumlar bağlamında gerçek hayat içinde yer alan olgu ve olayları derinlemesine anlamaya ve olgu ve olaylar arasında bağ kurup aralarındaki ilişkiyi keşfetmeye çalışır(Büyüköztürk vd., 2013).Araştırma kapsamında amaçlı örneklem seçimi yaparken belirli özelliklere ve kriterlere sahip olduğu düşünülen (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel 2015) çalışma grubu araştırmaya dahil edilmiştir. Seçilen gruptaki öğrenciler aynı zamanda araştırmacının dersine girdiği bir sınıftan gönüllülük esasına dayalı olarak belirlenmiştir.Seçilen yöntem amaçlı örneklemde kolay ulaşılabilir değil, araştırmacı kararı ve görüşüne dayandığı için uygun örneklem tekniğinden ayrılır.Araştırma için bu sınıfın seçilmesinde en büyük etmenlerden sınıftaki öğrencilerin istekliliği ve aynı zamanda araştırmacının daha verimli çalışma yapacağını düşünmesi etkili olmuştur.Araştırmaya katılan grubunun belirlenmesinde temel kriterler; İl ve İlçe bazında düşünüldüğünde sınıf mevcudunun mevcut ortalamalara en yakın oluşu hem akademik başarı ortalamalarının okul genelinde diğer sınıflardan yüksek olması ve aynı zamanda kız erkek sayılarının birbirine yakın olduğu bir sınıf olması dikkate alınmıştır. Bu sebeple araştırmanın çalışma grubu 2024-2025 Eğitim Öğretim yılında Manisa İli Turgutlu İlçesinin bir devlet ortaokulunun 7-Y şubesi seçilmiştir.Çalışma grubunun belirlenmesinde ifade edilen kriterlere en yakın sınıf olduğu düşünüldükten yedi şube içerisinden seçilmiştir. Seçilen çalışma grubu 11 kız, 9 erkek olmak üzere toplam 20 öğrenciden oluşmaktadır.Öğrencilerin isimleri açık şekilde yazılmamıştır.Öğrenci isimleri kodlanmıştır. Örneğin, Öğrenci 1'in kısaltması Ö1 şeklinde belirtilmiştir. Diğer öğrenciler ise Ö1, Ö2, Ö3... Ö20 şeklinde kodlanmıştır.Araştırma okul dışı saatlerde grup ve bireysel çalışmaların daha iyi yapılabilmesi için matematik sınıfında gerçekleştirilmiştir.Öğretim süreci tamamlandıktan sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu, 20 kişinin bulunduğu araştırma katılımcıları arasından 6 kişi seçilmiştir.Katılımcılar arasından 6 kişi belirlerken amaçlı örneklem yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesi kullanılmıştır.Maksimum çeşitlilik örneklemesi daha küçük bir örneklem oluşturup, problem durumuna ve amacına taraf olabilecek katılımcıların belirlenmesiyle çeşitliliği maksimum derecede yansıtarak çok çeşitli argümanların elde edilmesini sağlar(Christensen, Johnson ve Turner, 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2011).Farklılıkları çoğaltmak için dikkate alınacak durumlar çalışmanın amacına göre

değişkenlik gösterir. Bu etmenler katılımcıların ırk, cinsiyet, başarı durumları gibi katılımcıları birbirinden ayırabilecek değişkenler dikkate alınabilir. Böylece çeşitlilik gösteren katılımcıların görüşlerinde farklılıkları açığa çıkarıp yansıtacak ve karmaşık durumun açıklanmasında amaca hizmet ettiği için iyi bir nitel çalışma sağlayacağı düşünülmektedir (Creswell ve Clark, 2014). Yarı yapılandırılmış görüşme formunda sorgulama temelli oran orantı konusunun öğretiminde kullanılan farklılaştırılmış matematik etkinliklerine ilişkin görüşlerin çeşitliliğini sağlamak için katılımcıların akademik başarıları yönünden (karne notları, deneme sonuçları, öğretmen görüşleri) her düzeyde 2 öğrenci olacak biçimde düşük, orta ve yüksek başarılarına sahip 6 öğrenci belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Sorgulama temelli matematik öğretimi için hazırlanan ders planlarında yer alan soruların, etkinliklerin ve çalışma kağıtlarının tasarımıdaki amaçları ve uygulanma süreçleri ile ilgili bilgilere değinilmiştir. Ders planlarına uygun sıralama takip edilirken gerekli etkinliklerin çıktısı alınıp çalışma yaprakları halinde katılımcılara dağıtılmıştır. Araştırmanın katılımcılarına süreç içinde sorulan sorulara ve etkinliklerde düşünceler geliştirip, fikir üretebilmeleri için yeterli süre verilmiştir. Süreçte katılımcılar açıklamalarla destekledikleri argümanlar oluşturmuşlardır. Katılımcıların bireysel ve grup olarak ürettikleri argümanları diğer katılımcıların ve grupların argümanları ile ilişkilendirip kendi düşünce ve akıl yürütmeleri üzerinde düşünme fırsatları yaratılmıştır. Açığa çıkan fikirler sorgulama ve tartışma yöntemi ile anlamlı bir öğrenme gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Araştırmanın tüm sürecinde sorgulamanın temele alındığı, öğrenciyi merkeze alan, katılımcıların kendi öğrenmelerinden sorumlu oldukları bir sınıf ortamında öğretim gerçekleştirilmiştir. Uygulama boyunca öğrencilerin bireysel farklılıkları gözetilerek, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda etkinlikler hazırlanmış ve uygulanmıştır. Tasarlanan etkinlik ve çalışma kağıtlarında yer alan sorular bireysel ya da grup çalışması ile cevaplanması istenerek, öğrencilerin düşüncelerini ve çözüm yollarını detaylı yazmaları beklenmiştir. Öğrencilere etkinlikleri cevaplandırmaları için yeterli süre verilmiştir. Etkinliklerin yapılması ve çalışma kağıtlarının cevaplanması bitiminde tüm etkinlikler sırayla yapılmıştır. Öğrencilerin sorular hakkındaki düşünceleri sözlü olarakta sorgulanmış, çözüm yollarında ürettikleri argümanların açıklaması yaptırılmaya çalışılarak bu süreçte ses kaydı alınmıştır.

“Oranda çokluklardan birinin 1 olması durumunda diğerinin alacağı durumu belirler.” kazanımına yönelik hazırlanan ders planında yer alan sorular ve etkinliklerin ilk amacı gerçek hayat içinde yer alan matematiği keşfetmek, karşılaşılan sorunlarda sorgulamalar yapıp katılımcıyı düşünmeye sevk etmektir. Ayrıca gerçek yaşam bağlamında hazırlanan sorular ve etkinliklerde katılımcıların bundan sonraki yaşamlarında matematiğin önemini anlamaları ve hayat süreçlerinin içinde yaşama matematik penceresinden bakmalarını sağlayarak, farklı bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmıştır.

Pilav yapımına ilişkin video içeriğinin amacı; çoklukları karşılaştırırken oran kullanmaları ve ön bilgilerinde yer alan oran kavramına ilişkin iki çokluğun birbirlerine göre nasıl değiştiğinin gözlemlenmesi, pirinç ve su arasındaki ilişkinin pilav yapımındaki püf nokta olduğu vurgusu belirtilerek iki çokluk arasında karşılaştırmalar yapmaları için tasarlanmıştır.

Hazırlanan bir sonraki soruda alınan yolun, hız ve zamana bağlı değişimi gözetilerek; sabit hızla hareket eden bir aracın aldığı farklı yol uzunlukları için yolculuk sürelerini hesaplayacakları bir soru oluşturulmuştur. Bu soru aracın saatte sabit 40 km/s hızla gittiğinin altındaki kavramsal anlamı çok iyi anlayarak, alınan yol ve geçen süre arasında sonsuza dek giden ayrıca çoklukların çok büyük ve çok küçük değerlere sahip oldunda bile çokluklar arası ilişkinin hep korunduğunu, birim orandan yola çıkarak farklı durumların karşılıklı değişimi ile istenen sürelerle ulaşmaları istenmiştir.

Cevizli kek etkinliği; sekiz kişilik hazırlan bir kek tarifinde yer alan malzemelerin 4, 12 ve 18 kişilik hazırlanacak kek için kullanılacak malzemelerin değişimlerini bulmak için kullandıkları stratejileri gözlemlemek amaçlanmıştır. Etkinlikte yer alan sorularda ise kullanılan çokluklar arasında bulunan çarpımsal ilişkiyi keşfetmelerini sağlayacak sorular tasarlanmıştır. Kek yapımında malzeme miktarlarının değiştiği fakat elde edilen ürünün yapısal benzerliğinin farkında olmaları istenmiştir.

Nasrettin Hoca'nın limon satıcılığı etkinliğinde, öncelikli olarak öğrencilerden nitel bir muamele yapıp tahminsel çıkarımlarda bulunmaları beklenmektedir. Çoklukların birbirine göre nasıl değiştiği, aralarında nasıl bir ilişki olduğunun farkına varılması hedeflenmektedir. Etkinliğin içeriğinde yer alan başka sorularda da nicel muhakeme gücünü test eden, çoklukların sayısal değerlerine karşılık oluşturulan oranlarda bir karşılaştırma yaparak kıyaslanması için tasarlanmıştır.

Oluşturma basamağında; alışverişte çok sık karşılaştığımız çoklu ürün alımının, daha ekonomik tercih olup olmadığının araştırılması istenmiştir. Marketlerde çoklu paketler halinde satılan ürünlerin araştırılması etkinliğinin tasarlanmasındaki amaç; öğrencilerin keşfederek, araştırarak ve gerçek yaşamda ki matematiği sorgulayarak yaşam içinde yer alan problemi fark etmelerini sağlamaktır. Böylece yaşamın içinde, matematiği daha aktif bir şekilde gözlemleyip karşılaşılan sorunun üstesinden gelmede matematiksel düşünme ve karar verme süreçlerini açığa çıkarmaları hedeflenmiştir. Paylaşma basamağında ise öğrencilerin ulaştığı sonuçlar üzerine tartışma başlatılarak ve bu araştırmadan elde edilen argümanların daha sonraki yaşamlarına ne gibi katkılar sağlayacağı üzerine konuşmaları sağlanmıştır.

Değerlendirme bölümünde yer alan sorular, gerçek yaşamda öğrencinin ilgisini çekebilecek bir bağlamda hazırlanmıştır. Süreçte üzerinde durulan kazanımın, süreç sonunda edinilen bilgi ve deneyimlerle değerlendirilmesi için üç soru tasarlanmıştır. Çokluklardan birinin 1 olması durumunda diğer çokluğun alacağı değeri bulmaları istenmiştir. Soruların devamında yer alan diğer sorularda ise birim oran yardımıyla, bir bütünün farklı parçalarına karşık gelen değer dağılımını yapmaları beklenmektedir.

“Birbirine oranı verilen iki çokluktan biri verildiğinde diğerini bulur.” Kazanımına yönelik bir ders planı hazırlanmıştır. Hazırlanan birinci etkinlik katılımcıların çokça karşılaştığı haritalar ve ölçekleri ile ilgili oluşturulmuştur. Her gruba haritalar dağıtılmış ve öğrencilere Türkiye’de en çok gitmek istedikleri şehri belirlemeleri istenmiştir. Haritalar üzerinde Turgutlu ile gitmek istedikleri şehirlerin merkezleri arasındaki mesafeyi Türkiye haritası üzerinde, cetvelle ölçüp elde edilen değer ölçek yardımıyla gerçek uzunluğuna ulaşmaları beklenmiştir. Haritanın ölçeğinde yer alan değerlerden birinin değişmesi durumunda, diğerinin değerini belirlemek için öğrencilerin izlediği farklı yöntemlerin açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Ölçeği oluşturan pay ve paydadaki çoklukların birbirine göre nasıl değiştiğini analiz ederek, genelleme yapmaları için tasarlanmıştır.

Ay'a Yolculuk etkinliğinde ağırlık ve kütlenin tanımları üzerine bir konuşma başlatılarak, iki kavramında bilimsel olarak farklı tanımlara sahip olduğu ifade edilmiştir. Bilimsel olarak Dünya'daki cismin ağırlığı, aydaki ağırlığının altı katı kadardır bilgisinden yola çıkarak, Dünya'daki ve Ay'daki ağırlıkları oran yardımıyla karşılaştırmaları için tasarlanmıştır. Sorunun içeriğinde cisimlerin yer çekimine bağlı olarak Dünya'da veya Ay'daki ağırlıkları verilmiştir. Tabloda yer alan boşlukları doldururken çokluklar arasındaki çarpımsal ilişkiyi görmeleri ve boşlukları doldurmaları beklenmiştir. Çözüm yollarını detaylı bir şekilde yazmaları istenmiştir. Tabloyu doğru doldurduklarından emin olup olmadıkları sorularak öz denetim yöntemiyle, kendi çözümlerine eleştirel bir gözle bakmaları amaçlanmıştır. Her öğrencinin Ay'a yolculuk yapacağı bir durumda gerçek ölçümler ile aydaki ağırlıklarını hesaplayacakları soru eklenerek öğrencilerin süreç içinde ilgi ve istekleri arttırılmak istenmiştir.

Kazanımı pekiştirmek ve sorgulamayı devam ettirmek için dört tane ek soru hazırlanmıştır. Bu sorular birden fazla çözüm yolu olacak şekilde farklı strateji ve düşünme becerisi gerektiren sorularla bireysel tahminde bulunabilecekleri ve çoklu karşılaştırma yapabilecekleri yapıda tasarlanmıştır.

Oluşturma basamağında ise grup çalışması yapacak şekilde tasarlanan şehrimi oluşturuyorum etkinliğinin tasarım amacı; grup çalışmasıyla atıl kalan bireysel bilgilerin ya da gözden kaçırılan noktaların keşfi ve var olan bilgidan yola çıkarak yeni bilginin yeniden yaratılarak yapılandırılması için oluşturulmuştur. Yaratıcı düşünme ve akıl yürütmenin ön planda olduğu çalışmada öğrencilerin kendi şehirlerini yaratarak, bu şehirlere ait bilgiler ışığında, kazanıma yönelik en az beş soru yazıp çözmeleri istenmiştir. Oluşturulacak şehir ve soruları, gruptaki her bir öğrencinin düşünce gelişiminden yararlanarak tasarlamaları istenmiştir. Her grup, hazırladıkları soruların çözümlerini diğer gruplara sunarken, gruptan rastgele seçilen bir öğrencinin problemin amacını ve sonucunu değerlendirip paylaşması sağlanmıştır. Her grup oluşturduğu şehri ve bilgileri tanıtır şehirlerine ait soruları paylaşmış daha sonra çözüm yollarını anlatmışlardır. Diğer gruplar ise tasarlanan şehri, soruları ve çözümleri değerlendirmiştir. Varsa eksik ya da yanlış hazırlanan sorular ve çözümler tespit edilip tartışma ortamı tasarlanmıştır.

Değerlendirme basamağında ise Minyatür isimli çalışma yaprağı öğrencilere dağıtılmıştır. Edindikleri bilgiyi işlem becerisi ve çoklukların eş zamanlı değişimleri göz önünde bulundurularak çözebilecekleri sorulardan oluşmaktadır.

“Gerçek hayat durumlarını inceleyerek iki çokluğun orantılı olup olmadığına karar verir.” kazanımı dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Keops Piramidi etkinliğine başlamadan önce mısır bulunan keops piramidi ile ilgili bir video izletilmiştir. Daha sonra Meb, 2021 7.sınıf matematik ders kitabında yer alan Keops piramidi ile ilgili bir metnin görseli yansıtılmıştır. Metinde ki soru ile öğrencilerin boy ve gölge arasındaki ilişkiden yola çıkarak o günkü şartlarda keops piramidinin boyunu hesaplamak için stratejiler geliştirerek, düşünceleri ve düşüncelerinin sebeplerini belirterek açıklamaları istenmektedir. Ayrıca öğrencilerden farklı çoklukları karşılaştıracak şekilde oranlar yazmaları, çoklukların uzunluklarını karşılaştırırken tahmine dayalı çıkarımlarda bulunmaları beklenmektedir.

Gölgeler adlı etkinlikte altı kişinin, boy ve gölge uzunluklarını oran yardımıyla karşılaştırarak, elde edilen oranlardan eş olanlarını bularak farklı şehirde yaşayan kişiyi tespit

etmeleri gereken bir yapı tasarlanmıştır. Öğrencilerin oranların eşitliğine ulaşabilmeleri için denk kesir, çoklukların birimleri arasında dönüşümler gibi ön bilgilerini kullanarak eş oranlar elde ederek farklı olan oranı bulmaları beklenmektedir. Ayrıca farklı şehirde yaşayan kişinin keşfinden sonra o kişinin boy ve gölge uzunluğuna ait orandan faydalanarak eş oranlar üretmeleri istenmiştir. Eş oran üretirken kullanacakları strateji ve açıklamalar açığa çıkarılmak istenmiştir.

Büyük eşleşme etkinliğinde ise yedi farklı kartta, farklı zeminlerde bulunan kırmızı boyalı dikdörtgen sayısının, zeminde bulunan tüm dikdörtgenlerin sayısına oranı belirtilmiştir. Bu kartlarda yazan her orana denk olacak şekilde oranlar bulup, bulunan oranları yedi farklı modelden en fazla kaç tanesi ile eşleyebilecekleri sorulmuştur. Etkinliğin çözümlerinin ve modelleri eşlerken kullandıkları yöntemleri detaylı açıklamaları istenmiştir. “Modellere uygun en fazla eşleşme hangi kartta yazan oranla sağlanır?” sorusu ile öğrencilerin en fazla eşleşmenin sebepleri üzerine düşünüp, fikir geliştirmeleri için tasarlanmıştır.

Ek-3 çalışma yaprağıyla öğrencinin orandan orantıya geçişini sağlayacak beş soru ve beş soruya ait alt sorular tasarlanmıştır. Verilen problem durumlarında; orantının özelliklerini keşfetmelerini sağlayacak, deneme yanılma yöntemi ile çıkarımlarda bulunacakları sorulardan yararlanılmıştır. Tasarlanan sorular kuralı verip içler dışlar çarpımı gibi ezbere dayalı bir yaklaşım yerine, eşitliğin özelliklerinden yararlanarak içler dışlar çarpımı sonucuna ulaştıracak argümanların elde edilmesi hedeflenmiştir. Orantıda pay ve paydanın yer değiştirilebilirliği, orantıda içler yada dışları oluşturan çoklukların kendi aralarında yer değiştirmesi ile orantının bozulmadığı, eşitliğin daima korunduğu genellemelerine ulaştırmak için orantının farklı yazım şekilleri üzerinde durularak bu düşüncelerin geliştirilmesi istenmiştir.

Oluşturma basamağında Takı Tasarımcısı etkinliği ile aynı şirkette çalışan beş farklı tasarımcının, bileklik ya da kolye tasarımında kullandığı boncuk sayılarının renklerine göre oranları verilmiştir. Öğrencilerden grup çalışması ile her bir tasarımcının kullandığı aynı oranda ve renkte kolye ve bileklikler tasarlamaları istenmiştir. Tasarım yaparken ihtiyaç duyacakları boncuklardan sınırlı sayıda verilmiş olup o sayıları dikkate alarak en fazla kaç farklı tasarım yapabilecekleri sorusu ile öğrencilerin çoklu çözüm stratejileri ve düşünme biçimlerini detaylıca incelemek için tasarlanmıştır. Bu çalışma ile yaratıcılıklarını ve düşünme becerilerini sorgulayarak özgün bir çalışma ortaya çıkarmaları beklenmektedir.

Paylaşım aşamasında ise her gruba 2 adet kareli kağıt verilmiştir. Her gruptan bir kareli kağıt üzerine grupça desen (motif) tasarlamaları istenmektedir. Grupların ikiye bölünerek eşleşmeleri sağlanmıştır. Gruplar elde ettikleri desen için kullandıkları renklerin kare sayılarını ikiye bölünerek karşılaştırıp oranla ifade edecekler ve sonra her grup tasarımlarını ve tasarımda kullanılan renklerin karşılaştırıldığı oranları, eşleştiği diğer gruba verecektir. Her grup verilen yeni oranlara sadık kalarak farklı kare sayılarına sahip yeni bir tasarım yapmaları istenmiştir. Eşleştiği gruptan alınan tasarım ve ordaki renklerle aynı oranda oluşturdukları tasarımların; oranlarını karşılaştırarak oranlar ve çokluklar arası ilişki kurmaları, hem nicel hem nitel muhakemelerle öğrencilerin düşünmelerine fırsat yaratan bir paylaşım sağlayarak öğrendiklerini paylaşarak test etmeleri için tasarlanmıştır.

Değerlendirme bölümünde ise sorgulama gerektiren, öğrencilerin detaylı çözümler yapmaları ve çözüm sebeplerini açıklamalarını isteyen dört soru tasarlanmıştır. Tasarlanan son soruda ise sorunun birden fazla cevabı olacak şekilde geliştirilerek, öğrencilerden farklı

cevaplara ulaşmaları istenmiştir. Ve çözüm için geliştirilen farklı yol ve yöntemlerin detaylıca açıklanması beklenmiştir.

“Doğru orantılı iki çokluk arasındaki ilişkiyi ifade eder.” kazanımı dikkate alınarak tasarlanmıştır.

“Bunu biliyor muydunuz?” etkinliğinde öğrencilerin kağıt üretimi ile bu süreçte kullanılan su miktarı ve kağıtların geri dönüştürülmesiyle su tasarruf miktarı arasında nitel ilişki üzerine düşünceleri çoklukların değişimlerini ve birbirleri ile olan ilişkileri üzerine konuşma başlatılmıştır. Burada hem kazanımda yer alan doğru orantılı çokluklar için fikirler üretmek hemde geri dönüşümün ve doğal kaynaklarımıza sahip çıkmanın önemine dikkat çekmek istenmiştir.

Dönüştür Doğanı Korum (Ek-1) etkinliği ile öğrencilerin tahmini olarak kendi verilerini oluşturup sınıflarında bir yılda tüketilen kağıt (A4) miktarını hesaplamaları istenmiştir. Katılımcıların matematiksel akıl yürütme becerilerini açığa çıkarmak amaçlanmıştır. Matematiksel tahminler oluşturup, bu tahminleri etkileyen değişkenleri göz önünde bulundurarak gerekli hesaplamalar ve değerlendirmeler yapmaları ayrıca elde edilen bilgileri tablo ile görselleştirebilecekleri bir yapı tasarlanmıştır.

Ek-2 ve Ek-3 etkinliklerinde ise öğrencilerin günlük hayatta çok sık karşılaştıkları bağlamlar kullanılarak sorular hazırlanmıştır. Ek-2’de yer alan portakal miktarları (kg) ve satış fiyatları (TL) arasında doğru orantı içeren bir tablo verilmiştir. Öğrencilerden bu tabloda boş bırakılan fiyat bilgilerini bulmaları için bazı alanlar boş bırakılmıştır. Tabloyu nasıl doldurduklarını detaylı bir şekilde açıklamaları istenmiştir. Çokluklar arası ilişki sorgulanmıştır. Ayrıca bu çokluklar arasında bulunan benzer ilişkiye sahip, günlük hayatta karşılaştıkları durumlardan üç örnek belirtmeleri ve istedikleri herhangi bir örneğe ait çokluklara değerler vererek tablolastırmaları ayrıca elde ettikleri verilerle bir genellemeye ulaşmaları sağlanacak şekilde tasarlanmıştır. Ek-2 ise iki sorudan oluşmuş olup doğru orantılı çokluklar arası ilişkinin farkına varmalarını sağlamak amaçlanmıştır. Çoklukların birlikte değişimlerini gözlemlmeleri ve gözlem sonuçlarını paylaşacakları sorulara yer verilmiştir.

Oluşturma basamağında yer alan Çerezci Rüstem Amca etkinliğinde, öğrencilerden verilen sınırlara dikkat ederek satışa sunulacak çerez karışımları oluşturmaları istenmiştir. Asıl amaç çerezlerin 1kg’den daha az yada daha fazla miktarlarda, karışıma eklenen ürünlerin fiyatları ve ürünlerden hangi ağırlıklarda alarak karışım hazırladıklarını görmek için tasarlanmıştır. Seçilen ürünler ve miktarlarını tercih ederken daha çok ne tür seçimler yapıldığı, farklı karışımların açığa çıkıp çıkmadığı ve alınan ürünlerin miktarlarını ve fiyatlarını belirlerken kullandıkları stratejiler gözlemlenmek istenmiştir.

Paylaşma aşamasında her öğrencinin verilen bir fotoğrafın kenar uzunlukları ile aynı orana sahip bir çerçeve belirleyerek, farklı oranların elde edilmesi, karşılaştırılması ve çok yönlü düşünme ile açığa çıkan nitel ve nicel muhakemelerinin sonuçlarını paylaşmaları istenmiştir.

Değerlendirme aşaması dört farklı sorudan oluşmaktadır. Sorular öğrencilerin farklı çıkarımlar elde etmelerini sağlayacak şekilde oluşturulmuştur. Sorularda yer alan çokluklar arası tam kat ilişkisi bulunmayan değerlerin verilmesi tercih edilerek öğrencilerin çözüm için izleyeceği yöntemler görmek amaçlanmıştır. Burada öğrencinin çokluklar arası doğrusal ilişkiyi fark ederek, çokluklar arasında çarpımsal ilişki mi yoksa işlemsel zorluk yaşayıp toplamsal ilişki mi kuracakları tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerden bu aşamadaki soruların çözüm

yollarını, düşünme süreçlerini detaylandırmalarını ve elde ettikleri çözümlerin gerekçelerini açıklamaları istenmiştir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Sorgulama temelli oran orantı öğretim sürecinde uygulanan 6 ders planının uygulanması sırasında, öğrencilerin etkinlik ve çalışma yapraklarındaki soru çözümlerinden ayrıca ders süreci ve etkinliklerin sınıfça çözümü sırasında alınan ses kayıtlarının analizinden elde edilen bulgular incelendiğinde:

Süreç aşamasında edinilen bulgularda; öğrencilerin önceki bilgileri, öğrenmeye yönelik tutumları, sorgulama ve derse katılım istekleri gözlemlenmiştir. Hazırbulunuşluluk testi sonuçlarına göre, öğrencilerin büyük bir kısmının oran kavramı hakkında eksiklikleri olsa da kavramsal ön bilgiye sahip olduğu ancak bu bilgilerin genellikle yüzeysel ve işlemsel düzeyde kaldığı görülmüştür. Özellikle oran-kesir ayrımı, çarpımsal ilişki ve oranların yorumlanması gibi temel kavramların anlamı ile ilgili yanlış ya da eksik öğrenmelerin olması orandan orantıya geçişte öğrencilerin zorlandığı tespit edilmiştir. Ancak bu aşamada kullanılan ilgi çekici senaryolar, bağlam temelli etkinlik açıklamaları ve öğrencilerin yaşamlarıyla ilişkilendirilen problemler sayesinde derse karşı yüksek bir güdülenme sağlanmıştır. Öğrencilerin, günlük yaşamdaki oran ilişkilerini sorgulama istekleri artmış ve öğrenmeye daha açık hâle gelmişlerdir. Bu da sorgulama temelli öğretim yaklaşımının daha ilk aşamada öğrencilerde olumlu bir duyuşsal etki yarattığını göstermektedir.

Oluşturma aşamasından edinilen bulgular incelendiğinde; öğrencilerin oran ve orantı kavramlarını yapılandırdıkları, sorgulama temelli etkinliklerle kavramsal düşünce geliştirdikleri süreç olmuştur. Öğrenciler, yaratıcı düşünce ile gerçek yaşam problemleri üzerinden kavramları inşa ederken aktif katılım göstermiş, akran etkileşimi ve öğretmen rehberliğiyle düşüncelerini derinleştirmiştir. Bu süreçteki etkinliklerde gözlenen en temel gelişmelerden biri, öğrencilerin işlemsel yaklaşımdan kavramsal yaklaşıma doğru geçiş yaşadığı söylenebilir. Süreçte özellikle genelleme yapma, denk oranları tanımlama, grafik yorumlama, problem üretme gibi yüksek düzeyde bilişsel becerilerin geliştiği görülmüştür. Öğrencilerin çözüm yollarını tartışması, karşılaştırması ve gerekçelendirmesi, sorgulama sürecinin niteliğini arttırmıştır. Bu aşamada, öğrenciler sadece oranı hesaplamakla kalmamış, oran ve orantı kavramlarını farklı temsillerle ifade etmiş, çarpımsal ilişkiyi somut örneklerle açıklamış ve problem bağlamlarını sorgulamışlardır. Bu durumlar, sorgulama temelli öğretimin öğrencilerin matematiksel anlam oluşturmalarını desteklediğinin açık bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Paylaşma aşamasında ise öğrenciler kendi çözüm yollarını sınıf arkadaşlarına sunmuş, grup sunumları ve bireysel açıklamalar yoluyla düşüncelerini paylaşmışlardır. Öğrencilerin açıklamalarında, kavramsal doğruluk kadar, düşünceyi ifade etme, savunma ve gerekçelendirme becerilerinde de gelişim gözlenmiştir. Bazı öğrenciler başlangıçta fikirlerini paylaşmakta çekingen davranırsa da, sınıf ortamındaki güven duygusu ve öğretmenin yönlendirici tutumu sayesinde sürece aktif şekilde katılım gösterip sürecin başına göre katılımlarını arttırmışlardır. Akran etkileşimleri, öğrencilerin farklı çözüm stratejilerini tanımasına, kendi düşüncelerini yeniden kontrol edip, değerlendirmesine ve daha esnek düşünmesine olanak sağladığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu aşama, öğrencilerin iletişim

becerilerinin geliştiği, eleştirel düşünme gibi sosyal becerilerin öğrenme sürecine entegre edildiği bir süreç olmuştur.

Değerlendirme aşamasında ise öğrencilerin kazanıma ait diğer sorgulama temelli öğretim süreç basamaklarından edindikleri bilgi ve beceriler hakkında düşünceleri, kendi öğrenmelerine yönelik farkındalık kazanmaları ve süreç sonunda geri bildirimlerle gelişimlerini değerlendirmeleri hedeflenmiştir. Öğrenciler etkinliklerin sonunda çözüm yollarını yazarak veya sözlü ifade ederek değerlendirme yapmış, bu değerlendirme öğretmen rehberliğinde sınıf içi tartışma ile yeniden yapılandırılmıştır. Özellikle öğrencilerin kendi çözüm süreçlerine yönelik yansıtıcı düşünceleri teşvik edilmiştir. “Neden bu yolu seçtin?”, “Başka nasıl bir yol kullanarak çözülebilirdin?” gibi sorularla bireysel anlamda farkındalıklarının arttığı gözlenmiştir. Ayrıca süreç değerlendirme etkinlikleriyle öğrenciler hem kendi öğrenme gelişimlerini izlemiş hem de akranlarının performansında ki eksik ya da yanlış öğrenmeler için yapıcı geri bildirimlerde bulunmuştur.

Sorgulama temelli öğretimin öğrencilerin matematiksel akıl yürütme süreçleri üzerinde önemli ve olumlu etkiler yarattığı anlaşılmaktadır. Özellikle öğrencilerin günlük yaşam bağlamındaki etkinliklere daha yüksek düzeyde katılım göstermesi ve konuyu daha anlamlı bir şekilde kavramsallaştırması, bu öğretim yaklaşımının etkisini göstermektedir. Öğrenciler, oran-orantı kavramlarını günlük hayatta karşılaştıkları problemlerle ilişkilendirme, bu kavramlara ilişkin çıkarımlar yapma ve çözüm yolları üretme konusunda belirgin gelişmeler göstermiştir. Bulgular, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyinde oran ve kesir kavramları arasında kavramsal karışıklıklar yaşadığını; ancak süreç içerisinde bu kavramları sorgulamalar ve tartışmalar yoluyla doğru biçimde ayrıştırabildiklerini göstermektedir.

KAYNAKÇA

[1] Allman, C. (2009). Making tests accessible for students with visual impairments: A guide for test publishers, test developers, and state assessment personnel. American Printing House for the Blind.

[2] Aslan, C. (2016). Görme engelli öğrenciler için sınav uyarlamaları ve kapsayıcı değerlendirme yaklaşımları. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 4(1), 55–72.
tool to enhance trustworthiness or merely a nod to validation? Qualitative Health Research, 26(13), 1802–1811.

[3] Bolt, S. E., & Thurlow, M. L. (2004). Five of the most frequently allowed testing accommodations in state policy: Synthesis of research. National Center on Educational Outcomes (NCEO).

[4] Çakmak, S. (2018). Engelli bireyler için merkezi sınav uygulamaları ve teknolojik uyarlamalar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

[5] Douglas, G., McLinden, M., Robertson, C., Travers, J., & Smith, G. (2016). Including pupils with visual impairment in the school curriculum: Perspectives of specialist teachers. British Journal of Visual Impairment, 34(2), 130–138.

- [6] Fox, L. (2012). Accommodations for students with visual impairments in high-stakes testing. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 106(9), 543–555.
- [7] Hansen, E. G., Lee, J., & Forer, D. C. (2002). Computer-based testing for students with visual impairments: Considerations and recommendations. ETS Research Report Series.
- [8] Horvath, L. S., Kampfner-Bohach, S., & Farmer Kearns, J. (2005). Test accommodations for students with visual impairments: A guide to decision making. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 99(3), 177–192.
- [9] Kim, M. (2012). Accommodations in assessments for students with visual impairments: A comparative study. *Journal of Special Education*, 46(1), 15–25.
- [10] Landau, S., Russell, M., Gourgey, H., Erin, J., & Cowan, J. (2003). Use of assistive technology for students with visual impairments in standardized assessments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 97(6), 339–351.
- [11] Lazarus, S. S., Thurlow, M. L., Lail, K. E., & Christensen, L. L. (2009). A summary of research on the effects of test accommodations: 2002 through 2008. National Center on Educational Outcomes.
- [12] Stone, C. A., Cook, L., Laitusis, C., & Cline, F. (2010). Computer-based testing for students with visual impairments: Recommendations for practice. ETS Research Report Series.
- [13] Watkins, A. (2007). Assessment for inclusive education: Key issues for policy and practice. *International Journal of Inclusive Education*, 11(3), 283–293.
- [14] Zebehazy, K. T., Hartmann, E., & Durando, J. (2006). Test accessibility for students with visual impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 100(10), 648–658.

ORTAOKUL 7.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN SORGULAMA TEMELLİ ÖĞRETİMLE ORAN-ORANTI KONUSUNA İLİŞKİN AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

Uzman Fatma ÖLMEZ

Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

E-posta Adresi fatma.olmez@ogr.deu.edu.tr

ORCID ID: 0009-0003-6546-9416

Prof.Dr.Süha YILMAZ

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi,

E-posta Adresi suha.yilmaz@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000 -0002-8330-9403

ÖZET

Bu çalışmada sorgulama temelli öğretim ortamında oran-orantı konusuna ilişkin ortaokul 7.sınıf öğrencilerinin akıl yürütme becerilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda aynı sınıfta öğrenim gören ortaokul 7.sınıf öğrencilerinin oran orantı konusuna ait hazırbulunuşluk bilgileri ve öğretimin gerçekleşmesi için hazırlanan ders planlarının uygulama sürecinde öğrencilere uygulanmıştır. Çalışmanın kavramsal temeli sorgulama temelli öğrenme süreci üzerine tasarlanmış ve uygulanmıştır. Çalışmada öğretim süreci içinde katılımcılardan elde edilen argümanların tespiti, birbirleri ile olan ilişkisinin araştırılması ve çıktıların derinlemesine detaylı bir şekilde incelenip değerlendirilebilmesi için nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile desenlenmiştir. Bu çalışmanın örneklemini 2024-2025 yılları arasında Manisa ilinin Turgutlu ilçesinde bulunan Mehmet Akif Ersoy Ortaokulunun 7.Y sınıfında öğrenim gören 20 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın katılımcılarını belirlemek için amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Öğretim süreci tamamlandıktan sonra uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formu için, 20 kişinin bulunduğu araştırma katılımcıları arasından 6 kişi seçilmiştir. Katılımcılar arasından 6 kişi belirlerken amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Öğrencilere ilk olarak sorgulama temelli oran orantı konusunun öğretim süreci öncesi öğrencilerin ön bilgilerini, sorgulama süreçlerini ve matematiksel akıl yürütme eylemlerini belirlemek için 6.sınıf oran konusuna ait kazanımlarını içeren 13 sorudan oluşan hazırbulunuşluk testi veri toplama aracı olarak uygulanmıştır. Daha sonra sorgulama temelli oran-orantı öğretimi için planlanan 6 ders planının uygulanma sürecindeki ses kayıtları, araştırmacıların etkinliklere ve çalışma kağıtlarına verdikleri yanıtları içeren cevap kağıtları da çalışmanın veri toplama araçlarını oluşturmaktadır. Son olarak yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen verilerde kullanılmıştır. Hazırbulunuşluk testinden ve öğretim sürecinde kullanılan etkinlik ve çalışma kağıtlarından elde edilen cevap kağıtları betimsel analiz, ses kayıtları ve yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sorgulama, Sorgulama Temelli Öğretim, Oran-Orantı, Matematiksel Akıl yürütme, Sorgulama Temelli Öğrenme, Orantısal Düşünme.

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırma konusu kapsamında problem durumu, amaç ve önem, problem cümlesi, alt problemler, sınırlılıklar, varsayımlar ve tanımlara yer verilmiştir.

Çocuklar doğduğu andan itibaren merak duygusu ile hareket edip etrafındaki nesne ve olayları anlamaya çalışırlar. Bazen dokunarak, bazen tadarak bazen de sorular sorarak yakın çevrelerini keşfetmeye başlarlar. Yapılan her türlü keşif hareketi merak duygularının tetiklenmesini sağlar. Merak duygusu ön planda olan bir çocuk öğrenmek için sorular sorar, araştırmalar yaparak sorularına yanıt arar, kendi düşünme biçimlerini, anlayış şekillerini geliştirip derin anlamlar oluşturmaktadır. Çocukların doğru ve anlamlı sorular sorabilmesi için başta ebeveyn ve öğretmenlere büyük iş düşmektedir. Soru soran bir çocuğa yanıt verirken, doğal ve fiziksel dünyayı işin içine katarak sağlam gerekçelerle desteklenmeli, açıklamalarda bulunup güçlü iddialar kurulmalıdır. Bu sebeple öğrenmenin gerçekleştiği her ortamda öğrencinin öğrenme merakını kaybettirmeden, konu ya da kavrama ilişkin anlamlı sorular sormasını sağlayabilmesi gerekir. Bunun içinde öğrenme ortamını, durumunu, gerekli materyalleri düzenleyip; ortaya çıkan argümanlarla sorgulama sürecini başlatıp konu ya da kavramı anlamlandırılması beklenmektedir (Tezel ve Bıyık, 2018).

Bilim ve teknolojiye yaşanan gelişimlerle birlikte her bireyin ve toplumun bu gelişime ayak uydurma ihtiyacını doğurmuştur. Birçok öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki değişimlerde birey ve toplumdan beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Toplumda var olan her bireyin bilgiyi üreten, gerçek hayatta karşılaştığı sorunların çözümünde işlevsel olarak kullanabilen, problem durumunu fark edip çözeabilen, eleştirel düşünen, üreten, karar verme sürecini iyi yöneten, etkili iletişim becerilerine sahip, başkalarının fikir ve bilgisine saygı duyan, topluma ve kültürümüze değer veren, katkı sağlayan vb. niteliklerde olmasını hedeflenmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Birçok eğitim anlayışının da temelinde; öğrencinin karşılaştığı her türlü yeni kavramda ve ilkede yeni bilgileri ile eski bilgileri arasında anlamsal bağ kurmasını, elde ettiği çıkarımlarda kendi düşüncesine eleştirel bir gözle bakmasını, sorgulayarak bilgiyi anlamlandırması gerekli görülür (National Council of Teachers of Mathematics [NCTM], 2000). Bu nedenle alternatif öğretim modelleri üzerinde çalışmalar hız kesmeden devam etmektedir. Yeni yaklaşımlarla birlikte öğrencinin matematik konularını ve kavramlarını ezber yapmadan; kendi düşünme biçimlerini, anlayış şekillerini oluşturması, öğrenme süreçlerinde baş kahraman olup elde ettikleri veriler üzerinde akıl yürütür ve sorgulamalar yaparak uzman bir kişi gibi yorum yapabilmesi beklenmektedir. (MEB, 2018) Etkili bir öğrenmenin oluşması için elde edilen bilgileri düşünce süzgecinden geçirmeden ezber yaparak kazanmak yerine, öğrencilerin sorgulama süreçlerini yaşamalarına fırsat verilmelidir. Her birey öğrenme sürecinin öznesi olup kendi bilgi ve becerilerini içselleştirmesine imkan tanınmalıdır (Zacharia, 2003).

Ulusal Matematik Öğretmenleri Konseyi (National Council of Teachers of Mathematics [NCTM]) (2010) tarafından belirlenen standartlar, matematik öğretimi sürecinde kazandırılması gereken bilgi, beceriler ve tutuma ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Elde edilen standartlar uluslararası düzeyde kabul gören veriler içermektedir. Bu standartlar arasında belirtilen süreç standartları, öğrencinin bilgiyi toplama, düzenleme, analiz etme, yorumlama, tartışma, eski bilgileri ile yeni bilgileri arasında bağ kurma sürecine odaklanmıştır (Van de Walle, Karp & Williams, 2010). Karşılaşmış oldukları her türlü problem durumunda çözüm için akıl yürütme, eleştirel düşünme, ispat, matematiksel düşünme, karar verme, etkin katılım ve iletişim matematik öğretiminde belirlenen süreç standartlarıdır. Kabul gören bu standartlar matematik öğretiminde okul

öncesinden ortaöğretime kadar kazandırılması hedeflenen ortak becerilerdir. Diğer bir ifadeyle belirlenen ortak matematiksel kazanım alanları her sınıf düzeyi için sarmal yapıda olup süreç gelişimini zorunlu kılmaktadır. Öğrencilerin zihinsel ve bilişsel becerilerinin gelişimi; psikomotor-algısal ve üretim becerilerinin de katkısıyla öğrencinin sorgulayan, düşünen, yaratıcı bir birey olmasına olanak tanır. Problemi tanıma, anlama ve çözme süreçlerinde öğrencilerden, problemin doğru cevabından çok problem çözme sürecinde öğrencilerin sergiledikleri düşünsel aktiviteler, yaklaşımlar, kullandıkları stratejiler ve oluşturdukları matematiksel modeller üzerinde durulmasının önemi vurgulanmaktadır. Bilimde, matematikte, farklı disiplinlerde ve gerçek hayatta karşılaşılan problemlerin çözümünde oran kavramının bilgisi ve orantısal düşünme becerisine sahip olmak gerekir. Birey için gerekli olan bu bilgi ve beceriler sayesinde gerçek yaşamı ve karşılaşılan problemleri fark edip, gözlem yapmayı; farklı iki çokluk arasındaki yapısal benzerlikleri keşfetmelerini sağlar. Orantısal düşünme farklı çoklukları karşılaştırıp, çoklukların yapısal benzerlikleri bakımından en çok değerlendirilen kısmı olan iki farklı çokluk arasındaki ilişkiyi (Piaget & Inhelder, 1975) anlamayı gerektirir. Farklı iki çokluk arasında ilişkiyi keşfedip, çıkarımlarda bulunan birey hayatın hemen her alanında muhakeme yeteneğine sahip olur. Oran orantı kavramı ve orantısal düşünme bir çok matematik konusunun temel yapı taşıdır. Bu yüzden öğrencilerin matematiksel gelişimlerinde çok önemli bir role sahiptir. Ortaokul matematik programının en temel kavramlarından biri olan oran-orantı, matematiğin gerçek yaşam içinde doğru ve anlamlı bir şekilde yer edinebilmesi için bu kavramların öğrencilere matematik eğitimlerinin ilk yıllarından itibaren benimsetilmesi gerekmektedir. İlkokul ve ortaokul matematiğinin temelinde yatan farklı çokluklar arasında bulunan çarpımsal ilişki bilgisinin bir ürünüdür (Fernandez, Llinares, Modestou, & Gagatsis, 2010). Farklı bir ifadeyle söylemek gerekirse, orantı kavramı çokluklar arasında bulunan ilişkinin, çarpımsal yapılar bilgisinin var oluşunun içinde olan çarpma, bölme ve kesir kavramlarının üzerine inşa edilerek yapılandırılır (Thompson & Saldanha, 2003). Bu nedenle de, Lesh, Post ve Behr (1988)'de orantısal akıl yürütmeyi okul matematiğinde yer alan konu ve kavramların anlamlandırılıp, günlük yaşama aktarılmasında gerekli olan en temel becerilerden biri olarak nitelendirmektedirler. Lesh ve diğerlerinin (1988) anlatımıyla, orantısal akıl yürütme hem matematiğin öğretildiği ilk yıllardan itibaren öğrencilerin zihninin ulaşabileceği bir doruk noktası hem de daha sonraki yıllarda öğrenilecek bilgiler ve karşılaşılabilecek problemlerin çözümü için bir köşe taşıdır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın yöntemi, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve veri analizi kısımları yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli / Deseni

Yapılan bu çalışmada Ortaokul 7.sınıf öğrencilerinin sorgulamaya dayalı öğrenme ortamında oran orantı konusuna ilişkin öğrenme süreçlerinin nasıl gerçekleştiği ve bu süreçte göstermiş oldukları matematiksel akıl yürütme süreçleri incelenip değerlendirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarına öğretim gerçekleştirilmeden önce hazır bulunuşluluk testi uygulanmıştır. Hazır bulunuşluluk testinde, uygulama sürecindeki sorgulama ortamında ve kullanılan etkinliklerde katılımcıların açıklamaları, düşünceleri, çözüm yolları ve matematiksel akıl yürütme eylemleri detaylı olarak incelenmiştir. Öğretim süreci içinde katılımcılardan elde edilen argümanların tespiti, birbirleri ile olan ilişkisinin araştırılması ve çıktıların derinlemesine detaylı bir şekilde incelenip değerlendirilebilmesi için nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile desenlenmiştir. Nitel araştırma yönteminde sürecin planlama aşamasındaki hazırlıklardan

başlamak üzere süreç içinde kullanılan etkinlikler ve öğrencilerin süreçte yaptığı tüm davranış ve açıklamalar doğal öğrenme ortamında incelenir(Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).Öğrenme sürecinin tümünde hem öğrencilerin hem de öğretimi gerçekleştirilen kavramların değişimleri ve gelişimleri izlenir(Steffe, Thompson ve Glasersfeld, 2000). Nitel araştırmalarda, nicel araştırmalar gibi gelecek hakkında tahminde bulunup genellemeler yapılmaz.Nitel araştırmaların amacı olayın “nedeni” “niçini” ve “nasılı” ile ilgilenerek daha çok oluşan durumun anlaşılmasına odaklanır (Ergan 2020).Nitel araştırmanın temelinde, öğrencinin süreç içindeki argümanlarını bütüncül olarak ele almaya ve etkinliklerde izlediği yolları tümevarımsal bir yöntemle ortaya çıkarmaya çalışır(Özdemir, 2010). Yedinci sınıf öğrencilerine, sorgulama temelli oran orantı öğretimi yapılmadan önce öğrencilerin sahip olması gereken ön bilgi ve becerilerini değerlendirmek amacıyla oluşturulmuştur.Araştırmacı tarafından literatür araştırması yapıldıktan sonra ortaokul altıncı sınıf matematik öğretim programında bulunan oran orantı konusu kazanımları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Oluşturulan sorular konuya ait temel kavramlarla ilgilidir.Orana ait kavramsal, işlemsel bilgilerini açığa çıkaracak, çoklu çözüm yollarına sahip ve matematiksel akıl yürütmeler yapabilecekleri sorular içermektedir.Sorular hazırlanırken araştırmacının bilgi ve deneyimlerinin yanı sıra 6. ve 7.sınıf ders kitapları, çeşitli kaynak kitaplar, test kitaplarına dayalı oluşturulmuştur.Testin geçerliliğini sağlamak için ayrıca oluşturulan sorular üç alan uzmanı ve meb’de görev yapan matematik öğretmenleri tarafından kontrol edilip anlaşılmayan sorular tekrar düzenlenmiştir.Testin Güverliği için 2023-2024 eğitim öğretim yılının 2.döneminde araştırmanın yapıldığı sınıftan farklı, üç farklı sınıfta öğrenim gören ve her sınıftan düşük,orta ve yüksek akademik başarıya sahip üçer öğrenci belirlenmiştir.Ders öğretmenlerinin görüşü,sınıf içi performansları ve yıl sonu ortalamaları dikkate alınarak belirlenen dokuz öğrenciye pilot uygulama yapılmıştır.Teste yer alan sorular gözden geçirilerek anlam karmaşası ya da eksikliği yaratan durumlar düzeltilmiştir.Benzer yapıda oluşturulan sorular tekrardan kaçınmak için testten çıkarılmıştır.Sorular açık uçlu hazırlanarak farklı düşüncelere, fikirlere ve çözüm yollarına açık olması için de gerekli düzenlemeler ve düşüncelerle yeniden yapılandırılmıştır.Hazırbulunuşluluk testi toplam on üç açık uçlu sorudan oluşmaktadır

2.2.Etkinlik Kâğıdı ve Çalışma Yaprakları

Sorgulama Temelli Matematik Öğretimi için araştırmacı tarafından hazırlanan ders planlarının içeriğindeki etkinlik ve çalışma kağıtları hazırlanmadan önce araştırmalar yapıp, ders kitapları, kaynak kitaplar, online siteler ve uygulamalar incelererek literatür taranmıştır.Yapılan inceleme sonrası sorgulama temelli oran orantı konusuna ilişkin ders içi etkinlikler ve çalışma yaprakları hazırlanmıştır.Hazırlanan etkinlik ve çalışma kağıtları ilk olarak araştırmanın danışmanına sunulmuştur.Ardından üniversitede bulunan üç farklı uzmanında görüşleri alınmıştır ve öğretim faaliyetleri öncesi pilot uygulamada yapılmıştır.Uzman görüşleri ve pilot uygulama sonrası ders planlarında, içeriğindeki etkinlik ve çalışma kağıtlarında anlaşılmayan yerlerde değişiklikler yapılmıştır.Eksik ya da yanlış ifadeler düzenlenip son şekline getirilmiştir.Toumasis'e göre etkinlik ve çalışma kağıtları, öğrenilecek konu ve kavramın daha derin ve anlamlı öğrenilmesini ve onlardan elde edilecek verilerle öğrencilerin kavram üzerindeki düşüncelerinin açığa çıkmasını sağlayarak, öğretmenin yanlış ya da eksik öğrenme gerçekleştiren öğrencileri fark etmesini olanak tanır(Demir, 2018).Hazırlanan etkinlik ve çalışma kağıtlarının oran orantı konusuna ait

kavramların sorgulanmasına açık, gerçek yaşam bağlamıyla bütünleşen bir yapıda olmasına dikkat edilmiştir. Çalışma kağıtlarındaki sorular, öğrencilerin farklı cevaplar ve çözüm yolları üretebilecekleri, sorgulamalar yaparak soruda yer alan anlamı analiz edebilecekleri şekilde hazırlanmaya çalışılmıştır. Farklı cevapların ve düşüncelerin gelişimi öğrenme ortamında tartışma ortamının oluşmasını sağlar. Böylece tartışma ortamında; öğrencilerin yaratıcı ve esnek düşünmelerini, farklı bakış açıları kazanmalarını, başkalarının fikir ve düşüncelerine önem vermeyi, eleştirel bir bakış açısı ile kendini ve arkadaşlarını kontrol edip değerlendirme yapmaları desteklenmiş olur. Planların uygulaması sırasında yapılan etkinlikler ve çalışma yapraklarına ait dokümanlar araştırmacı tarafından toplanıp değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerle öğrencilerin soru çözümünde kullandıkları sorgulama ve düşünme süreçleri, matematiksel akıl yürütmeler, kullanılan yol ve yöntemler ayrıca soruların çözümünde kullanılan matematiksel açıklama ve gerekçelendirmeler detaylı bir şekilde incelenmiştir.

2.3.Sorgulama Temelli Matematik Öğretimine Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Nitel araştırmalarda veri toplama aracı olarak araştırmanın niteliğinin artırılmasında araştırma ile ilgili katılımcılarla görüşmelerin yapılması en sık kullanılan yöntemdir. Görüşmenin amacı derinlemesine bilgi toplayarak, araştırmanın katılımcılarının anlam dünyalarını açığa çıkarmaktır. Farklı bir deyişle amacı derin bilgilere ulaşmayı sağlayan bir sohbettir (Berg ve Lune, 2015). Görüşme tekniği bir madencinin değerli bir maden arayışındaki gibi süreçte ulaşılmak istenen, derinde kalmış verilerin elde edilmesi için gerekli tüm çabayı içeren bir yapıya sahiptir (Türnüklü, 2000). Yarı yapılandırılmış görüşmede, araştırmacı genel hatlarıyla izleyeceği bir yola sahiptir fakat araştırmanın katılımcılarının vereceği cevaplar neticesinde görüşme sırasında sorularda değişikliğe gidilebilir. Görüşmenin amacına hizmet etmeyen konuşmaların önüne geçmek için araştırmacı tarafından görüşme formundaki soruyu açıklayacak açıklamalar söylenerek görüşme hedefe doğru çekilir. Genel çerçeveden çok uzaklaşmadan soruya verilen cevabın daha çok detaylandırılması, eksik ya da yanlış anlaşılma gibi durumlar için soru üzerinde değişiklik yapılması, ek soru ilave edilerek görüşmenin amaca uygunluğu korunması ve konun farklı boyutlarının açığa çıkarılması için çalışılır (Coşkun, Altunışık ve Yıldırım, 2017). Bu yönü, araştırmanın amacına uygun olacak şekilde katılımcılardan detaylı ve çok yönlü bilgi elde etmeyi sağlar (Sevencan ve Çilingiroğlu, 2007).

Araştırma sürecinin sonunda sorgulama temelli oran orantı konusunun öğretiminde kullanılan farklılaştırılmış matematik etkinliklerine ilişkin görüşlerini almak için “Sorgulama Temelli Matematik Öğretimine Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” hazırlanmıştır. Formun taslak hali için toplam 8 soru hazırlanmıştır. Hazırlanan taslak formda yer alan ve benzer amaca hizmet ettiği düşünülen sorular araştırmanın danışmanı ve üç farklı uzman görüşüde alınarak 6 soruya indirgenmiştir. Sorgulama temelli oran orantı öğretim sürecinin bitiminde araştırmacı ve çalışma grubunu temsil eden 6 öğrenci ile 27.09.2024 tarihinde matematik sınıfında birebir görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 10 dakika süren görüşmeler, katılımcıların izni alınarak ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Ses kayıtları, araştırmacı tarafından transkript edilerek analiz edilmiştir. Öğrencilerin sorgulama temelli oran orantı konusunun öğretiminde kullanılan farklılaştırılmış matematik etkinliklerine ilişkin görüşlerini tespit etmek amacı ile hazırlanan görüşme formu EK-7’ de verilmiştir.

3.BULGULAR

3.1..Birinci Ders Planında Yer Alan Etkinlik ve Çalışma Kağıtlarının Tasarım ve Geliştirme Süreci

“Oranda çokluklardan birinin 1 olması durumunda diğerinin alacağı durumu belirler.” kazanımına yönelik hazırlanan ders planında yer olan sorular ve etkinliklerin ilk amacı gerçek hayat içinde yer alan matematiği keşfetmek, karşılaşılan sorunlarda sorgulamalar yapıp katılımcıyı düşünmeye sevk etmektir. Ayrıca gerçek yaşam bağlamında hazırlanan sorular ve etkinliklerde katılımcıların bundan sonraki yaşamlarında matematiğin önemini anlamaları ve hayat süreçlerinin içinde yaşama matematik penceresinden bakmalarını sağlayarak, farklı bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmıştır.

Pilav yapımına ilişkin video içeriğinin amacı; çoklukları karşılaştırırken oran kullanmaları ve ön bilgilerinde yer alan oran kavramına ilişkin iki çokluğun birbirlerine göre nasıl değiştiğinin gözlemlenmesi, pirinç ve su arasındaki ilişkinin pilav yapımındaki püf nokta olduğu vurgusu belirtilerek iki çokluk arasında karşılaştırmalar yapmaları için tasarlanmıştır.

Hazırlanan bir sonraki soruda alınan yolun, hız ve zamana bağlı değişimi gözetilerek; sabit hızla hareket eden bir aracın aldığı farklı yol uzunlukları için yolculuk sürelerini hesaplayacakları bir soru oluşturulmuştur.Bu soru aracın saatte sabit 40 km/s hızla gittiğinin altındaki kavramsal anlamı çok iyi anlayarak, alınan yol ve geçen süre arasında sonsuza dek giden ayrıca çoklukların çok büyük ve çok küçük değerlere sahip olduğunda bile çokluklar arası ilişkinin hep korunduğunu, birim orandan yola çıkarak farklı durumların karşılıklı değişimi ile istenen sürele ulaşmaları istenmiştir.

Cevizli kek etkinliği; sekiz kişilik hazırlan bir kek tarifinde yer alan malzemelerin 4, 12 ve 18 kişilik hazırlanacak kek için kullanılacak malzemelerin değişimlerini bulmak için kullandıkları stratejileri gözlemlemek amaçlanmıştır.Etkinlikte yer alan sorularda ise kullanılan çokluklar arasında bulunan çarpımsal ilişkiyi keşfetmelerini sağlayacak sorular tasarlanmıştır.Kek yapımında malzeme miktarlarının değiştiği fakat elde edilen ürünün yapısal benzerliğinin farkında olmaları istenmiştir.

Nasrettin Hoca'nın limon satıcılığı etkinliğinde, öncelikli olarak öğrencilerden nitel bir muhakeme yapıp tahminsel çıkarımlarda bulunmaları beklenmektedir.Çoklukların birbirine göre nasıl değiştiği, aralarında nasıl bir ilişki olduğunun farkına varılması hedeflenmektedir.Etkinliğin içeriğinde yer alan başka sorularda da nicel muhakeme gücünü test eden, çoklukların sayısal değerlerine karşılık oluşturulan oranlarda bir karşılaştırma yaparak kıyaslanması için tasarlanmıştır.

Oluşturma basamağında; alışverişte çok sık karşılaştığımız çoklu ürün alımının, daha ekonomik tercih olup olmadığının araştırılması istenmiştir.Marketlerde çoklu paketler halinde satılan ürünlerin araştırılması etkinliğinin tasarlanmasındaki amaç; öğrencilerin keşfederek, araştırarak ve gerçek yaşamda ki matematiği sorgulayarak yaşam içinde yer alan problemi fark etmelerini sağlamaktır.Böylece yaşamın içinde, matematiği daha aktif bir şekilde gözlemleyip karşılaşılan sorunun üstesinden gelmede matematiksel düşünme ve karar verme süreçlerini açığa çıkarmaları hedeflenmiştir.Paylaşma basamağında ise öğrencilerin ulaştığı sonuçlar üzerine tartışma başlatılarak ve bu araştırmadan elde edilen argümanların daha sonraki yaşamlarına ne gibi katkılar sağlayacağı üzerine konuşmaları sağlanmıştır.

Değerlendirme bölümünde yer alan sorular, gerçek yaşamda öğrencinin ilgisini çekebilecek bir bağlamda hazırlanmıştır.Süreçte üzerinde durulan kazanımın, süreç sonunda

edinilen bilgi ve deneyimlerle değerlendirilmesi için üç soru tasarlanmıştır.Çokluklardan birinin 1 olması durumunda diğer çokluğun alacağı değeri bulmaları istenmiştir.Soruların devamında yer alan diğer sorularda ise birim oran yardımıyla, bir bütünün farklı parçalarına karşılık gelen değer dağılımını yapmaları beklenmektedir.

3.2..İkinci Ders Planında Yer Alan Etkinlik ve Çalışma Kağıtlarının Tasarım ve Geliştirme Süreci

“Birbirine oranı verilen iki çokluktan biri verildiğinde diğerini bulur.” Kazanımına yönelik bir ders planı hazırlanmıştır.Hazırlanan birinci etkinlik katılımcıların çokça karşılaştığı haritalar ve ölçekleri ile ilgili oluşturulmuştur.Her gruba haritalar dağıtılmış ve öğrencilere Türkiye’de en çok gitmek istedikleri şehri belirlemeleri istenmiştir.Haritalar üzerinde Turgutlu ile gitmek istedikleri şehirlerin merkezleri arasındaki mesafeyi Türkiye haritası üzerinde, cetvelle ölçüp elde edilen değer ölçek yardımıyla gerçek uzunluğuna ulaşmaları beklenmiştir.Haritanın ölçeğinde yer alan değerlerden birinin değişmesi durumunda, diğerinin değerini belirlemek için öğrencilerin izlediği farklı yöntemlerin açığa çıkarılması amaçlanmıştır.Ölçeği oluşturan pay ve paydadaki çoklukların birbirine göre nasıl değiştiğini analiz ederek, genelleme yapmaları için tasarlanmıştır.

Ay’a Yolculuk etkinliğinde ağırlık ve kütlelerin tanımları üzerine bir konuşma başlatılarak, iki kavramında bilimsel olarak farklı tanımlara sahip olduğu ifade edilmiştir.Bilimsel olarak Dünya’daki cismin ağırlığı, aydaki ağırlığının altı katı kadardır bilgisinden yola çıkarak, Dünya’daki ve Ay’daki ağırlıkları oran yardımıyla karşılaştırmaları için tasarlanmıştır.Sorunun içeriğinde cisimlerin yer çekimine bağlı olarak Dünya’da veya Ay’daki ağırlıkları verilmiştir.Tabloda yer alan boşlukları doldururken çokluklar arasındaki çarpımsal ilişkiyi görmeleri ve boşlukları doldurmaları beklenmiştir.Çözüm yollarını detaylı bir şekilde yazmaları istenmiştir.Tabloyu doğru doldurduklarından emin olup olmadıkları sorularak öz denetim yöntemiyle, kendi çözümlerine eleştirel bir gözle bakmaları amaçlanmıştır.Her öğrencinin Ay’a yolculuk yapacağı bir durumda gerçek ölçümler ile aydaki ağırlıklarını hesaplayacakları soru eklenerek öğrencilerin süreç içinde ilgi ve istekleri arttırılmak istenmiştir.

Kazanımı pekiştirmek ve sorgulamayı devam ettirmek için dört tane ek soru hazırlanmıştır.Bu sorular birden fazla çözüm yolu olacak şekilde farklı strateji ve düşünme becerisi gerektiren sorularla bireysel tahminde bulunabilecekleri ve çoklu karşılaştırma yapabilecekleri yapıda tasarlanmıştır.

Oluşturma basamağında ise grup çalışması yapacak şekilde tasarlanan şehrimi oluşturuyorum etkinliğinin tasarım amacı; grup çalışmasıyla atıl kalan bireysel bilgilerin ya da gözden kaçırılan noktaların keşfi ve var olan bilgiden yola çıkarak yeni bilginin yeniden yaratılarak yapılandırılması için oluşturulmuştur. Yaratıcı düşünme ve akıl yürütmenin ön planda olduğu çalışmada öğrencilerin kendi şehirlerini yaratarak, bu şehirlere ait bilgiler ışığında, kazanıma yönelik en az beş soru yazıp çözmeleri istenmiştir. Oluşturulacak şehir ve soruları, gruptaki her bir öğrencinin düşünce gelişiminden yararlanarak tasarlamaları istenmiştir.Her grup, hazırladıkları soruların çözümlerini diğer gruplara sunarken, gruptan rastgele seçilen bir öğrencinin problemin amacını ve sonucunu değerlendirip paylaşması sağlanmıştır.Her grup oluşturduğu şehri ve bilgileri tanıtp şehirlerine ait soruları paylaşmış daha sonra çözüm yollarını anlatmışlardır.Diğer gruplar ise tasarlanan şehri, soruları ve

çözümleri değerlendirmiştir. Varsa eksik ya da yanlış hazırlanan sorular ve çözümler tespit edilip tartışma ortamı tasarlanmıştır.

Değerlendirme basamağında ise Minyatür isimli çalışma yaprağı öğrencilere dağıtılmıştır. Edindikleri bilgiyi işlem becerisi ve çoklukların eş zamanlı değişimleri göz önünde bulundurularak çözebilecekleri sorulardan oluşmaktadır.

3.3.Üçüncü Ders Planında Yer Alan Etkinlik ve Çalışma Kağıtlarının Tasarım ve Geliştirme Süreci

“Gerçek hayat durumlarını inceleyerek iki çokluğun orantılı olup olmadığına karar verir.” kazanımı dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Keops Piramidi etkinliğine başlamadan önce mısır bulunan Keops Piramidi ile ilgili bir video izletilmiştir. Daha sonra Meb, 2021 7.sınıf matematik ders kitabında yer alan Keops Piramidi ile ilgili bir metnin görseli yansıtılmıştır. Metinde ki soru ile öğrencilerin boy ve gölge arasındaki ilişkiden yola çıkarak o günkü şartlarda Keops Piramidinin boyunu hesaplamak için stratejiler geliştirerek, düşünceleri ve düşüncelerinin sebeplerini belirterek açıklamaları istenmektedir. Ayrıca öğrencilerden farklı çoklukları karşılaştıracak şekilde oranlar yazmaları, çoklukların uzunluklarını karşılaştırırken tahmine dayalı çıkarımlarda bulunmaları beklenmektedir.

Gölgeler adlı etkinlikte altı kişinin, boy ve gölge uzunluklarını oran yardımıyla karşılaştırarak, elde edilen oranlardan eş olanlarını bularak farklı şehirde yaşayan kişiyi tespit etmeleri gereken bir yapı tasarlanmıştır. Öğrencilerin oranların eşitliğine ulaşabilmeleri için denk kesir, çoklukların birimleri arasında dönüşümler gibi ön bilgilerini kullanıp eş oranlar elde ederek farklı olan oranı bulmaları beklenmektedir. Ayrıca farklı şehirde yaşayan kişinin keşfinden sonra o kişinin boy ve gölge uzunluğuna ait orandan faydalanarak eş oranlar üretmeleri istenmiştir. Eş oran üretirken kullanacakları strateji ve açıklamalar açığa çıkarılmak istenmiştir.

Büyük eşleşme etkinliğinde ise yedi farklı kartta, farklı zeminlerde bulunan kırmızı boyalı dikdörtgen sayısının, zeminde bulunan tüm dikdörtgenlerin sayısına oranı belirtilmiştir. Bu kartlarda yazan her orana denk olacak şekilde oranlar bulup, bulunan oranları yedi farklı modelden en fazla kaç tanesi ile eşleyebilecekleri sorulmuştur. Etkinliğin çözümlerinin ve modelleri eşlerken kullandıkları yöntemleri detaylı açıklamaları istenmiştir. “Modellere uygun en fazla eşleşme hangi kartta yazan oranla sağlanır?” sorusu ile öğrencilerin en fazla eşleşmenin sebepleri üzerine düşünüp, fikir geliştirmeleri için tasarlanmıştır.

Ek-3 çalışma yaprağıyla öğrencinin orandan orantıya geçişini sağlayacak beş soru ve beş soruya ait alt sorular tasarlanmıştır. Verilen problem durumlarında; orantının özelliklerini keşfetmelerini sağlayacak, deneme yanılma yöntemi ile çıkarımlarda bulunacakları sorulardan yararlanılmıştır. Tasarlanan sorular kuralı verip içler dışlar çarpımı gibi ezbere dayalı bir yaklaşım yerine, eşitliğin özelliklerinden yararlanarak içler dışlar çarpımı sonucuna ulaştıracak argümanların elde edilmesi hedeflenmiştir. Orantıda pay ve paydanın yer değiştirilebilirliği, orantıda içler yada dışları oluşturan çoklukların kendi aralarında yer değiştirmesi ile orantının bozulmadığı, eşitliğin daima korunduğu genellemelerine ulaştırmak için orantının farklı yazım şekilleri üzerinde durularak bu düşüncelerin geliştirilmesi istenmiştir.

Oluşturma basamağında Takı Tasarımcısı etkinliği ile aynı şirkette çalışan beş farklı tasarımcının, bileklik ya da kolye tasarımında kullandığı boncuk sayılarının renklerine göre oranları verilmiştir. Öğrencilerden grup çalışması ile her bir tasarımcının kullandığı aynı oranda

ve renkte kolye ve bileklikler tasarımları istenmiştir. Tasarım yaparken ihtiyaç duyacakları boncuklardan sınırlı sayıda verilmiş olup o sayıları dikkate alarak en fazla kaç farklı tasarım yapabilecekleri sorusu ile öğrencilerin çoklu çözüm stratejileri ve düşünme biçimlerini detaylıca incelemek için tasarlanmıştır. Bu çalışma ile yaratıcılıklarını ve düşünme becerilerini sorgulayarak özgün bir çalışma ortaya çıkarmaları beklenmektedir.

Paylaşım aşamasında ise her gruba 2 adet kareli kağıt verilmiştir. Her gruptan bir kareli kağıt üzerine grupça desen (motif) tasarımları istenmektedir. Grupların ikiye bölünerek eşleşmeleri sağlanmıştır. Gruplar elde ettikleri desen için kullandıkları renklerin kare sayılarını ikiye bölünerek karşılaştırıp oranla ifade edecekler ve sonra her grup tasarımlarını ve tasarımda kullanılan renklerin karşılaştırıldığı oranları, eşleştiği diğer gruba verecektir. Her grup verilen yeni oranlara sadık kalarak farklı kare sayılarına sahip yeni bir tasarım yapmaları istenmiştir. Eşleştiği gruptan alınan tasarım ve oradaki renklerle aynı oranda oluşturdukları tasarımların; oranlarını karşılaştırarak oranlar ve çokluklar arası ilişki kurmaları, hem nicel hem nitel muhakemelerle öğrencilerin düşünmelerine fırsat yaratan bir paylaşım sağlayarak öğrendiklerini paylaşarak, test etmeleri için tasarlanmıştır.

Değerlendirme bölümünde ise sorgulama gerektiren, öğrencilerin detaylı çözümler yapmaları ve çözüm sebeplerini açıklamalarını isteyen dört soru tasarlanmıştır. Tasarlanan son soruda ise sorunun birden fazla cevabı olacak şekilde geliştirilerek, öğrencilerden farklı cevaplara ulaşmaları istenmiştir. Ve çözüm için geliştirilen farklı yol ve yöntemlerin detaylıca açıklanması beklenmiştir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Araştırmanın sonunda elde edilen bulgular, sorgulama temelli öğretim yaklaşımının 7. sınıf öğrencilerinin oran-orantı konusundaki öğrenmelerine güçlü bir katkı sağladığını göstermektedir. Sorgulama temelli öğretim, öğrencilerin sadece bilgi edinmesini değil, bu bilgileri analiz etmesini, sorgulamasını, ilişkiler kurmasını ve bu ilişkileri yeni durumlara uygulamasını teşvik eden bir öğrenme yaklaşımı olarak öne çıkmaktadır.

Öğrenciler, süreçte kullanılan etkinliklerle oran ve orantı kavramlarını günlük yaşamla ilişkilendirme, matematiksel düşüncelerini açıklama ve karşılaştırma yapma konusunda anlamlı bir gelişim göstermişlerdir. Ayrıca öğrencilerin süreç boyunca yapılan etkinliklerde argüman üretme, kendi düşüncelerini ifade etme, akran geri bildirimlerinden faydalanma ve düşüncelerini yeniden yapılandırma becerileri artmıştır. Bu bağlamda, öğrencilerin matematiksel akıl yürütme becerilerinde özellikle analiz etme (verilenleri çözümleme ve parçalarına ayırma), genelleme (bir örneği temel alarak genellenebilir sonuçlar çıkarma) ve doğrulama (geliştirilen çözüm yollarının mantıksal geçerliliğini test etme) becerilerinin süreç içerisinde gözle görülür bir şekilde geliştiği belirlenmiştir.

Sorgulama temelli öğretim uygulamalarının öğrencilerin matematiksel akıl yürütme, problem çözme, analiz etme, genelleme ve doğrulama becerilerini anlamlı biçimde geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler, gerçek yaşam bağlamında hazırlanan etkinlikler sayesinde oran-orantı konusunu daha iyi kavramış ve daha yüksek düzeyde anlamlandırabilmiştir. Öğrencilerin farklı bakış açıları geliştirmeleri, önceki bilgilerini yeni durumlara aktarmaları ve argüman üretmeleri, öğretimin olumlu durumları arasındadır. Bununla birlikte, işlem becerilerindeki eksiklikler ve grup çalışmalarında ortaya çıkan iletişim ve görev paylaşımı

sorunları süreci kısmen olumsuz etkilemiştir. Bazı öğrencilerin yanlış ön bilgiler nedeniyle hatalı çıkarımlar yaptıkları ve sorgulama sürecini tamamlamakta zorlandıkları tespit edilmiştir.

Her öğrenci süreçten eşit derecede bilgi ve beceri kazanmamasına rağmen özellikle grup çalışmaları, gerçek yaşam problemlerine dayalı uygulamalar ve öğrenci merkezli tartışmalar; her öğrencinin farklı düzeylerde de olsa hem bireysel hem de sosyal öğrenme düzeylerinde ilerleme kaydetmelerine olanak sağlamıştır. Öğrenciler, işbirlikli ortamlarda daha rahat iletişim kurmuş, farklı görüşlere saygı duymayı öğrenmiş ve ortak akıl geliştirme yoluyla daha etkili çözüm yolları üretmişlerdir.

Genel olarak, sorgulama temelli öğretimin, doğru planlandığında ve destekleyici ön koşul öğrenmelerle pekiştirildiğinde öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimlerine katkı sağladığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

[1] Akdur, T. E. ve Kurbanoglu, H. M. (2014, Eylül). *Scientix Projesi: Sorgulamaya dayalı fen ve matematik eğitimi* [Öz]. 11. [Ulusal Fen ve Matematik Eğitimi Kongresinde sunulan bildiri], Çukurova Üniversitesi, Adana. Erişim adresi: <http://aves.cu.edu.tr/YayinGoster.aspx?ID=2610&NO=17>.

[2] Akkuş-Çıkla, O. ve Duatepe, A. (2002). "İlköğretim Matematik Öğretmen Adaylarının Orantısal Akıl Yürütme Becerileri Üzerine Niteliksel Bir Çalışma". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23: 32-40

[3] Arslan, A. (2007). *Fen eğitiminde araştırmaya dayalı öğretim yönteminin kavramsal öğrenmeye etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

[4] Arslan, A., Ogan Bekiroğlu, F., Süzük, E., & Gürel, C. (2014). Fizik laboratuvar derslerinin araştırma-sorgulama açısından incelenmesi ve öğretmen adaylarının görüşlerinin belirlenmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 11(2), 3-37. doi: 10.12973/tused.10107a Erişim adresi: <http://www.tused.org/index.php/tused/article/download/584/501/>

[5] Banchi, H. ve Bell, R. (2008). The many levels of inquiry. *Science & Children*, 46(2), 26–29.

[6] Bart, W., Post, T., Behr, M. and Lesh, R. (1994). A diagnostic analysis of proportional reasoning test item: an introduction to the properties of a semi-dense item. *Focus on Learning Problems in Mathematics*, 16(3), 1-11.

[7] Cai, J. (2002). Assessing and understanding US and Chinese students' mathematical thinking. *Zentralblatt für Didaktik der Mathematik*, 34(6), 278-290.

[8] Camenzuli, J. and Buhagiar, M. A. (2014). Using inquiry-based learning to support the mathematical learning of students with SEBD. *The International Journal of Emotional Education*, 6(2), 69-85.

[9] Casotti, G., Reiser-Danner, L., & Knabb, T. M. (2008). Successful implementation of inquiry-based physiology laboratories in undergraduate major and nonmajor courses. *Advance in Physiology Education*, 32, 286–296.

[10] Davey, L. (2009). The Application of Case Study Evaluations. *Elementary Education Online*, 8(2), 1-3.

[11] Davidson, A., Herbert, S., & Bragg, L. A. (2019). Supporting elementary teachers' planning and assessing of mathematical reasoning. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 17(6), 1151-1171.

[12] Kasmer, L., and Kim, O. K. (2011). Using prediction to promote mathematical understanding and reasoning. *School Science and Mathematics*, 111(1), 20-33.

[13] Wood, T., Williams, G., & McNeal, B. (2006). Children's mathematical thinking in different classroom cultures. *Journal for Research in Mathematics Education*, 222-255.

GÖRME YETERSİZLİĞİ BULUNAN ÖĞRENCİLERE YÖNELİK HAZIRLANAN SAYI CEBİR MODÜLLERİ HAKKINDA ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Dr. Büşra GÜNKAYA ZOR

Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
E-posta Adresi :busra.gunkaya@ogr.deu.edu.tr
ORCID ID: 0000 -0002-4230-514X

Prof.Dr.Süha YILMAZ

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi,
E-posta Adresi suha.yilmaz@deu.edu.tr
ORCID ID: 0000 -0002-8330-9403

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, görme yetersizliği bulunan lise öğrencilerine yönelik geliştirilen sayı-cebir öğretim modülünün hakkında öğrenci görüşleri incelenmiştir. Nitel araştırma desenlerinden fenomenografik model esas alınarak yapılandırılan çalışmada, görme yetersizliği bulunan altı lise öğrencisiyle çevrim içi ortamda bire bir etkileşim kurulmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen ve reel sayılar, üslü/köklü ifadeler, mutlak değer ve eşitsizlikler konularını içeren 13 soruluk Matematiksel Muhakeme Başarı Testi kullanılmıştır. Bu test, araştırmanın başında ön test ve modül uygulaması sonrasında son test olarak iki kez uygulanmıştır.

Araştırma süreci, öğrencilere uygulanan ön testin ardından, her biri belirli matematiksel kavramlara odaklanan beş farklı sayı-cebir öğretim modülünün uygulanmasıyla devam etmiştir. Modüller, reel sayılarla işlemler, üslü ve köklü ifadeler, mutlak değer, eşitsizlikler ve karma muhakeme problemleri başlıklarında hazırlanmış ve öğrencilerin erişilebilirlik ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılandırılmıştır. Veri analiz sürecinde öğrencilerin test sorularına verdikleri yanıtlar içerik ve nitelik yönünden incelenmiş; özellikle öğrencilerin gerekçelendirme, temsil kullanma, strateji geliştirme ve genelleme gibi muhakeme alt becerilerindeki gelişimler izlenmiştir.

Araştırma bulguları, öğrencilerin ön test sürecinde temel işlemsel kavramları anlamada zorlandıklarını, özellikle sembolik ifadelerle ilgili soyutlama yaparken kavramsal eksiklikler yaşadıklarını ortaya koymuştur. Ancak modül uygulamalarının ardından öğrencilerin yalnızca doğru yanıtlarda değil, aynı zamanda problem çözüm süreçlerinde de anlamlı gelişmeler gösterdikleri gözlemlenmiştir.

Elde edilen sonuçlar, görme yetersizliği bulunan öğrencilere yönelik erişilebilir, kavramsal temelli ve yapılandırılmış matematik öğretim modüllerinin, üst düzey düşünme becerilerini geliştirmede etkili olabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda araştırma, özel gereksinimli bireylerin bilişsel kapasitelerine uygun matematik öğretim tasarımlarının önemine ve gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Görme Yetersizliği, Matematiksel Muhakeme, Cebirsel Düşünme.

1. GİRİŞ

Görme engellilere yönelik ilk örgün eğitim uygulamaları, 1889 yılında İstanbul'da Ticaret Mektebi bünyesinde başlamıştır. Bu kapsamda, Grati Efendi tarafından kurulan Sağır Mektebi bünyesinde daha sonra Körler Bölümü açılmıştır (Sağlamtunç, 2010). 1921'de ise özel bir derneğin girişimiyle İzmir'de Sağır-Dilsiz ve Körler Okulu faaliyete geçmiştir. Bu dönemde engelli bireylere yönelik özel eğitim veren kurumların devlet desteği olmadan çalışmalarını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Dünyada 18. yüzyılın sonlarından itibaren engellilere yönelik eğitim ve destek hizmetleri sunulmaya başlanmışken, Türkiye'de bu tür uygulamaların 20. yüzyıl ortalarına kadar sınırlı kaldığı görülmektedir.

Türkiye'de görme engelliler için yapılan birçok çalışma, Doç. Dr. Mitat Enç tarafından yürütülmüştür (Mitat Enç'in biyografisi için bkz. Ek-1). Enç, yayımladığı kitaplar ile görme engellilerin eğitimi, sosyal yaşamı ve okuma süreçlerini gündeme taşıyarak, bu alandaki eğitim ve dayanışma kurumlarının temelini atılmasına önemli katkılar sağlamıştır. 1950'de kurduğu Altı Nokta Körleri Eğitme ve Kalkındırma Derneği, Türkiye'de görme engellilerin okuryazarlık kazanması ve sivil katılımının artması açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur (Sağlamtunç, 2010).

1950 yılında kurulan Ankara Körler Okulu ve Yetiştirme Yurdu, görme engellilere yönelik ilk kurumsal eğitim yapılarından biridir. 1951'de Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilerek devlet himayesine alınmış, 1952'de ise Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde açılan Özel Eğitim Bölümü, bu okullar için öğretmen ve yönetici yetiştirmek amacıyla kurulmuştur; ancak bölüm 1956'da kapatılmıştır. 1961 Anayasası, özel eğitim hizmetlerini devlet tarafından sunulması gereken bir kamu hizmeti olarak tanımlamıştır (Güleroğlu & Sümer, 1982; Enç, 1972). Bu çerçevede, 1970'te İstanbul'da, 1972'de İzmir'de açılan körler okulları, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitim vermeye başlamıştır. 1981'de ise Kahramanmaraş, Tokat ve Konya Ereğlisi'nde görme engellilere yönelik ilkokullar açılmıştır (Güleroğlu & Sümer, 1982).

1982 yılı itibarıyla Türkiye’de yalnızca altı görme engelli okulu bulunurken, günümüzde Ankara ve İstanbul’da ikişer adet, Adana, Çanakkale, Denizli, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kayseri, Konya, Kahramanmaraş, Niğde ve Tokat’ta birer adet olmak üzere toplam 16 eğitim kurumu faaliyet göstermektedir (Türkiye Görme Engelliler Derneği, b.t.).

Türkiye’de görme engelli öğrenciler için ilköğretim iki resmi seçenek üzerinden yürütülmektedir. İlk seçenek, görme engelliler için açılmış özel eğitim okulları, ikinci seçenek ise kaynaştırma eğitimi, yani görme engelli öğrencilerin gören akranlarıyla birlikte aynı okullarda eğitim görmesidir. Öğrenciler, dilerlerse lise eğitimini de kaynaştırma modeliyle tamamlayabilmekte ve mezuniyetlerinin ardından gören akranlarıyla birlikte üniversite öğrenimlerine devam edebilmektedirler.

Görme yetersizliği bulunan bireylerin özel eğitim süreci, görme duyusunun kısmi veya tam kaybından kaynaklanan sınırlılıkların telafi edilmesine ve bireylerin bağımsız yaşam becerilerinin geliştirilmesine odaklanır. Bu bireyler, bilgiye erişim açısından görsel materyalleri doğrudan kullanamadıkları için, eğitim süreçlerinde dokunsal, işitsel ve teknolojik destekler kritik bir rol oynar (Ferrell, 2011). Görme yetersizliği olan öğrenciler için özel eğitim; yalnızca akademik becerilerin kazandırılmasını değil, aynı zamanda günlük yaşam becerileri, oryantasyon ve hareket (mobilité), sosyal etkileşim ve bağımsızlık becerilerinin desteklenmesini de içerir (Koenig & Holbrook, 2000).

2. DENEYSEL ÇALIŞMALAR

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, görme yetersizliği bulunan lise öğrencilerinin matematiksel muhakeme ve cebirsel düşünme becerilerini incelemek ve bu beceriler üzerinde sayı-cebir temelli geliştirilen bir öğretim modülünün etkisini değerlendirmek amacıyla yapılandırılmıştır. Araştırmanın yöntemi olarak durum çalışması yaklaşımı benimsenmiştir.

Durum çalışması, bireylerin bir kavram ya da durum hakkında geliştirdikleri farklı anlamlandırma biçimlerini, anlam kategorileri (categories of description) aracılığıyla sınıflandırmayı hedefler (Marton & Booth, 1997). Araştırmacı, bu anlam kategorilerini yapılandırarak, bir bütün olarak temsili yapıyı (outcome space) oluşturur. Bu araştırma bağlamında, durum çalışması tercih edilme nedeni, öğrencilerin matematiksel muhakeme ve cebirsel düşünme süreçlerine ilişkin geliştirdikleri düşünme yollarını, kavramları nasıl yapılandırdıklarını ve problem çözme sırasında nasıl bir akıl yürütme stratejisi izlediklerini anlamaktır. Çalışmada kullanılan özgün başarı testi, bu becerileri ortaya çıkarabilecek nitelikte yapılandırılmıştır. Katılımcıların bu testte verdikleri yanıtlar, yalnızca doğru veya yanlış olarak

değerlendirilmemiş; aynı zamanda çözüm yolları, gerekçeleri ve temsil biçimleri üzerinden analiz edilmiştir. Bu sayede her bir öğrencinin problem çözme sürecine yüklediği anlam, bireysel örüntüleriyle birlikte ortaya konmuştur.

Araştırma süreci üç aşamalı bir yapıya sahiptir: (1) Uygulama öncesinde matematiksel muhakeme ve cebirsel düşünme becerilerini değerlendirmek üzere 13 sorudan oluşan bir başarı testi öğrencilere yöneltilmiş; (2) Ardından sayı-cebir içerikli öğretim modülü çevrim içi ortamda uygulanmış; (3) Son olarak, aynı test yeniden uygulanarak öğrencilerin düşünme yapılarındaki değişim karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu yapı nicel anlamda bir ön-test/son-test desenini çağırırsa da, veri analizi sayısal farklara değil, niteliksel düşünme farklılıklarına odaklanmaktadır.

2.2. Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcılarını, Türkiye'nin farklı illerinde öğrenim görmekte olan ve görme yetersizliği bulunan toplam altı lise öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların tamamı 15–18 yaş aralığında olup lise düzeyinde eğitim almaktadır. Öğrenciler, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi kapsamında öğrenim görmekte ya da görme engellilere yönelik özel eğitim kurumlarına devam etmektedir. Katılımcıların tümü ileri düzey görme yetersizliğine sahip bireylerdir; bazıları Braille okuryazarı olup ekran okuyucu yazılımlar aracılığıyla dijital içeriklere erişebilmektedir.

Katılımcılar araştırmaya gönüllülük esasına göre dâhil edilmiş; veli onam formları araştırmacı tarafından temin edilmiştir. Araştırmanın her aşamasında etik ilkeler gözetilmiş, katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş ve veriler yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılmıştır. Görme yetersizliği bulunan bireylerle çalışmanın gerektirdiği şekilde, iletişim biçimleri ve test uygulamaları bireysel gereksinimlere göre uyarlanmıştır. Araştırmacı, katılımcılarla çevrim içi platformlar aracılığıyla birebir etkileşim kurmuş; veri toplama sürecinde ve öğretim modülünün uygulanmasında öğrencilerin erişilebilirliğini en üst düzeye çıkarmaya özen göstermiştir.

2.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Araştırmanın verileri, iki aşamalı nitel veri toplama süreci kapsamında elde edilmiştir. Sürecin ilk aşamasında, katılımcılara matematiksel muhakeme ve cebirsel düşünme becerilerini ortaya koymaya yönelik özgün olarak geliştirilen 13 soruluk bir Matematiksel Muhakeme Başarı Testi uygulanmıştır. Bu test, reel sayılar, üslü ifadeler, köklü ifadeler, mutlak değer, eşitsizlikler ve sayı örüntüleri gibi lise düzeyine uygun matematiksel içeriklerden oluşturulmuş; aynı zamanda bireyin düşünme yollarını, işlem stratejilerini, gerekçelendirme biçimlerini ve kavramsal

yapıları nasıl kurduğunu ortaya çıkaracak şekilde yapılandırılmıştır. Testteki sorular, açık uçlu problem çözme senaryoları biçimindedir ve her bir soru, öğrencilerin yalnızca cevabı değil, çözüm yolunu ifade etmesini gerektirmektedir.

Veri toplama sürecinin ikinci aşamasında, öğrencilere sayı-cebir temelli özel olarak hazırlanan çevrim içi öğretim modülü uygulanmıştır. Bu modül, matematiksel kavramların daha anlamlı ve çok duyulu yollarla sunulmasını hedefleyen, dokunsal, işitsel ve etkileşimli öğrenme tasarımlarını içermektedir. Öğretim sürecinin ardından aynı başarı testi, öğrencilerin gelişim düzeylerini gözlemleyebilmek amacıyla tekrar uygulanmıştır. Böylece öncesi ve sonrası veriler karşılaştırmalı biçimde analiz edilecek nitel bir veri seti oluşturulmuştur.

Tüm test uygulamaları ve öğretim süreçleri, birebir olarak çevrim içi platformlar (örneğin Zoom veya Google Meet) aracılığıyla yürütülmüştür. Öğrencilerin görme yetersizliği dikkate alınarak test soruları, sesli biçimde okunmuş; ayrıca katılımcıların cevapları ses kaydı yoluyla alınmış ve not alma yoluyla yazılı olarak toplanmıştır. Öğrencilerin erişim durumlarına göre bireysel farklılıklara duyarlı bir şekilde veri toplama süreci yapılandırılmıştır. Araştırmacı, öğrencilerin düşünce yapılarını daha ayrıntılı biçimde anlayabilmek amacıyla, test sonrasında bazı yanıtlar hakkında öğrencilere yönlendirilmiş açıklayıcı sorularla mini görüşmeler de gerçekleştirmiştir. Böylece test verilerine ek olarak veri derinliği sağlanmış ve çözümlerin arkasındaki düşünsel yapıların daha açık hale gelmesi hedeflenmiştir.

Toplanan veriler, öğrencilerin yazılı veya sesli olarak ifade ettikleri çözüm yolları, işlem sıralamaları, kavram kullanımları ve gerekçelendirme ifadeleri üzerinden çözümleme sürecine alınmıştır. Bu çok yönlü yapı, nitel araştırmanın temel ilkelerine uygun biçimde veri çeşitliliği (triangulation) ilkesine katkı sunmuş; araştırmanın güvenilirlik ve geçerlik temellerini desteklemiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde, görme yetersizliği bulunan lise öğrencilerinin matematiksel muhakeme ve cebirsel düşünme becerilerine ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen 8 soruluk Matematiksel Muhakeme Başarı Testi ile toplanmış ve her bir öğrenciden ön test ve son test olmak üzere iki ayrı veri seti elde edilmiştir. Testler, öğrencilerin yalnızca doğru yanıt üretmelerinden ziyade, matematiksel düşünme yollarını, işlem stratejilerini, kavramsal yaklaşımlarını ve gerekçelendirme biçimlerini ortaya koyacak şekilde yapılandırılmıştır. Bu doğrultuda analiz süreci, yalnızca içerik doğruluğuna değil; aynı zamanda kullanılan temsil biçimlerine, akıl yürütme yollarına ve stratejik yaklaşımlara da odaklanmıştır. Her bir öğrenci için ayrı ayrı ön test ve son test yanıtları analiz edilerek, öğretim

modülünün etkisi bağlamında gelişim izleri ortaya konmuştur. Ayrıca her bir sorunun öğrenciler tarafından nasıl çözüldüğü, hangi matematiksel muhakeme ve cebirsel düşünme alt becerilerinin kullanıldığı ve bu becerilerin uygulama sonrası ne yönde değiştiği detaylı biçimde değerlendirilmiştir. Bulgular, öncelikle öğrenci bazlı analizler ve ardından soru bazlı çözümlemeler şeklinde yapılandırılmıştır. Her analizde, öğrencilerin test öncesi ve sonrası arasında gösterdikleri düşünsel gelişim; kavram kullanımı, temsil biçimi ve gerekçelendirme düzeyleri açısından karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Böylece hem bireysel ilerlemeler hem de öğretim modülünün etkililiği hakkında nitel göstergelere ulaşılmıştır.

Öğrencilerin matematiksel muhakeme süreçlerinde sayısal büyüklükleri karşılaştırmaları, işlemleri simgeleştirerek çözümleme yapmaları beklenmiştir. Cebirsel düşünme açısından ise verilen sayı isimlerini üslü ifadeler biçiminde modelleyerek, doğru işlem kurmaları ve anlamlı genellemeler yapmaları öngörülmüştür. Matematiksel muhakeme düzeyleri, soru 1 özelinde bireylerin sayısal ifadeleri anlama ve işlem yapma kapasitelerine göre sınıflandırıldığında, düşük düzeydeki öğrenciler, sayı büyüklüklerini yalnızca sezgisel olarak değerlendirebilmekte ve işlem yapma becerisi göstermezken; orta düzeydekiler sembolik karşılıkları kavrayabilmelerine rağmen genel olarak işlem sırasını karıştırmışlardır. Yüksek düzeydekiler ise üstlü ifadeleri doğru biçimde modele çevirip işlemleri mantıksal bir sırayla yürütebilmiştir. Cebirsel düşünme düzeylerinde ise düşük düzeydekiler sayıları yalnızca kelime olarak tanımış ve üslü sayı kavramına sahip değildir; orta düzeyde olanlar verilenleri sembolize edebiliyor, ancak işlemlerinde eksiklik ya da hata görülmüştür. Yüksek düzeydeki bireyler ise üstlü sayılarla yapılan cebirsel işlemleri hatasız biçimde gerçekleştirebilmiştir.

GYB Öğrencilerin Soru 1'e Verdikleri Cevap Örnekleri

Düşük Düzey: "Büyük sayılarla işlem zor, sayıların değerini bilmediğim için işlem yapamam."

Orta Düzey: "Tabloya göre Desilyon on üzeri otuzüç'tür, iki tanesi iki üzeri on üzeri otuzüç eder. Bunu yirmi çarpı on üzeri otuza bölerim gibi düşünüyorum ama çarpım ne olur bilemedim."

Yüksek Düzey: "Biraz karışık bir soruymuş... 10 üzeri otuz üçü iki ile çarparsak ilkinin buluruz. Daha sonra ikinciyi bulmak için on üzeri otuzu yirmi ile çarpmamız gerekiyor.. mm bir dakika yazarak yapmam lazım. .şimdi iki çarpı on üzeri otuz üçü yirmi çarpı on üzeri otuz ile bölerim ve sonuç... on üzeri iki."

"Soru 2: Mantıksal Kurguda Sayıların Özelliklerini Kullanma

Bu soru, öğrencilerin sayıların çiftlik-tekliği üzerine kurulu bir mantık oyununu analiz etmelerini gerektirir. Matematiksel muhakeme açısından, öğrencilerin işlem kurgusunu doğru okuma, verilen stratejiye göre olasılıkları analiz etme ve sistematik deneme yapma becerileri

test edilmiştir. Cebirsel düşünme boyutunda ise toplam ve çarpım ifadelerini genelleyebilme, teklik-çiftlik kurallarını simgesel düzeyde açıklayabilme becerileri hedeflenmiştir.

Cebirsel düşünme düzeylerinde ise düşük düzeydekiler çift ve tek sayıların çarpım ve toplamla ilgili özelliklerini bilmez ya da yanlış uygular; orta düzeydekiler bazı sayı kombinasyonları için doğru genellemeler yapsa da tüm olasılıkları kapsayamaz. Yüksek düzeydekiler ise hem toplam hem de çarpım işlemlerinin çift-tek durumlarını cebirsel mantıkla ifade edebilir ve oyunun sonucunu doğru biçimde doğrulayabilir.

GYB Öğrencilerin Soru 2'ye Verdikleri Cevap Örnekleri

- Düşük Düzey: "Elif hep tek gösteriyor ama kimin kazanacağı belli değil çünkü sayıların çift olup olmadığını anlamadım."
- Orta Düzey: "Elif tek gösterdiğinde bir ya da üç olabilir. Sena herhangi birini gösterdiğinde bazen Elif kazanır, bazen Sena... çok karmaşık."
- Yüksek Düzey: "Elif yalnızca bir veya üç gösterebilir. Sena bir ya da iki ya da üç gösterebilir. Bu durumların hepsi için hem toplamda hem de çarpım çift mi diye bakarım. Sadece birinin çift olduğu durumları sayarım. Tüm durumlarda bu durumu sağlamıyorsa, sonucu bilinemez."

Soru 3: Gerçek Hayat Verisinden Mutlak Değer Modeli Kurma

Jeolojik bir kavramdan hareketle verilen bu soru, öğrencilerin sayı aralıklarını mutlak değerle ifade etme yetilerini ölçmektedir. Matematiksel muhakeme düzeyinde öğrencilerden büyüklük karşılaştırmaları yapmaları ve sayısal sınırları belirlemeleri beklenmiştir. Cebirsel düşünme açısından ise öğrencilerin verilen aralığı merkez ve yarıçap kavramlarıyla mutlak değer eşitsizliğine dönüştürmeleri, bu dönüşüm üzerinden cebirsel ifade oluşturmaları öngörülmüştür. Matematiksel muhakeme düzeyleri, bireyin verilen aralıkları okuma, sıralama ve sayısal ilişkileri anlama becerisine göre sınıflanır. Düşük düzeydeki bireyler verilen aralığı doğru okuyamaz ve sayıların küçükten büyüğe sıralanışını kavrayamazken; orta düzeydekiler alt ve üst sınırları doğru belirleyebilir ancak mutlak değere geçişte zorlanır. Yüksek düzeydekiler ise mutlak değer ifadesini oluşturur.

Cebirsel düşünme düzeylerinde ise düşük düzeydekiler mutlak değeri yalnızca sayıların pozitif hali olarak algılar; orta düzeydekiler aralığı tanımlayabilir fakat bunu cebirsel eşitsizlikle ilişkilendiremez. Yüksek düzeydekiler ise $|x - K| < Y$ biçiminde doğru bir cebirsel model oluşturabilir.

GYB Öğrencilerin Soru 3'e Verdikleri Cevap Örnekleri

- Düşük Düzey: "sıfır nokta sıfır sıfır dört ile sıfır nokta sıfır sıfır altmış iki arasında ama hangisi daha büyük, nasıl gösterilir anlayamadım."

- Orta Düzey: "Ortası sıfır virgül sıfır otu üç gibi, ama bunu mutlak değerle nasıl yazarım bilemedim. Böyle soruların çözümünü öğretmenimiz bize ezberletmişti ama unuttum galiba."
- Yüksek Düzey: "onbinde dört ile onbinde altmış iki arasındaki orta nokta onbinde otuz üç'tür. Bundan onbinde dördü çıkarırsamm... O halde D şıkkı olmalı, 111 evet D şıkkı. "

Soru 4: Ölçümlerle İfade Edilen Sayısal Bilgilerin Okunması ve Toplanması

Bu soru, öğrencilerin verilen sayısal ifadeleri doğru kişilere atfetmesi, ölçümleri doğru bağlamda yorumlaması ve toplam hesaplamasını yapması üzerine kuruludur. Matematiksel muhakeme bakımından öğrencilerin okuma-anlama düzeyiyle işlem yürütme süreçleri bir arada değerlendirilmiştir. Cebirsel düşünme bakımından ise verilen ölçümlerin doğru bireylere atanması, eksik bilgiden doğru veriye ulaşılması ve toplamların değişkenlerle modellenmesi değerlendirilmiştir.

Cebirsel düşünme düzeylerinde düşük düzeydekiler sayısal verileri anlamlı bir matematiksel yapıya dönüştüremez; orta düzeydekiler kişi başına düşen verileri simgeler ancak bu simgeleri doğru cebirsel modele oturtmakta zorlanır. Yüksek düzeydekiler ise verileri doğru şekilde simgeleştirerek uygun cebirsel modeli kurar ve işlem sırasına göre doğru sonuçlara ulaşır.

GYB Öğrencilerin Soru 4'e Verdikleri Cevap Örnekleri

- Düşük Düzey: "Ali ile Muratı toplarım, bir seksen üç de var. O zaman hepsini toplarsam beş virgül elli altı olur gibi."
- Orta Düzey: "Koray hem Ali'yi hem Murat'ı ölçmüş, ama bu iki ölçüm toplam mı olacak emin değilim."
- Yüksek Düzey: "Şimdii Ali bir altmışyedi, Murat bir yetmiş altı, ve birde Koray bir seksen üç, ama Koray ayrıca bir altmış yedi ve bir yetmiş altıyı da ölçmüş. Ama kişi sayısı üç, o yüzden bu fazladan verilenler toplamı etkilemez. Üçünü de toplarsam (kendi abaküsü ile işlemleri yapıyor) o zaman beş virgül yirmi altı olur."

Soru 5: Farklı İşlem Stratejilerinin Sonuçları Üzerinden Karşılaştırma

Bu soru, öğrencilerin sayıların farkı, toplamı ve çarpımına dayalı iki farklı işlem stratejisini karşılaştırmalarını gerektirir. Matematiksel muhakeme düzeyinde öğrencilerin işlem sırasını doğru kurgulama ve özdeşlikleri kullanma becerileri değerlendirilmiştir. Cebirsel düşünme düzeyinde ise öğrencilerin cebirsel model oluşturma, eşitlik kurma ve denklem çözümleme becerileri analiz edilmiştir.

Cebirsel düşünme düzeylerinde düşük düzeydekiler sayıların karesi veya farkı gibi kavramları ayrı ayrı bilse de bunları ilişkilendiremez; orta düzeydekiler kare farkı özdeşliğini tanır fakat işlem sırasında hatalar yapabilir. Yüksek düzeydeki bireyler ise ifadeleri cebirsel olarak x ve y ile tanımlar, işlemlerini doğru şekilde ifade eder ve eşitliği çözerek sonuca ulaşır.

GYB Öğrencilerin Soru 5'e Verdikleri Cevap Örnekleri

- Düşük Düzey: "Farkı alıp karesini buldum, sonra büyük olanın karesinden küçük olanın karesini çıkardım. Ama neden farklı sonuçlar oluyor..."
- Orta Düzey: "Esra'nın x eksi y 'nin karesi, Deniz'in x kare eksi y kare olur değil mi? Evet öyle olur... Biri diğerinin dört katıysa eşitlik kurmam lazım ama yapamadım."
- Yüksek Düzey: "Esra'nın işlemi iki sayıyı birbirinden çıkarıyor ve sonra onun karesini alıyor, Deniz de önce sayıların karelerini alıp sonra sonuçları çıkarıyor ve bunun sonucunu ilk sonucun dört katı bulmuş.. Bunu açıp x ve y farkını bulurum, sonra sonuçları toplayarak şıklara bakarım."

Soru 6: Aritmetik Diziyle Sınırlandırılmış Sayıların Belirlenmesi

Bu soru, belirli bir artışla oluşan dizilerde belirli bir aralığa düşen eleman sayısının belirlenmesini içerir. Matematiksel muhakeme açısından öğrencilerin örüntü tanıma, aralık belirleme ve işlem sınırlarını analiz etme becerileri değerlendirilmiştir. Cebirsel düşünme bakımından ise genel terim oluşturma, eşitsizlik çözme ve aralık içinde değer sayma süreçleri incelenmiştir.

Cebirsel düşünme düzeylerinde düşük düzeyde olan bireyler dizi oluşturma mantığını kavrayamaz ve artış miktarını toplamla ilişkilendiremez; orta düzeydekiler biçiminde bir yapı kurabilir fakat sınırları belirlemede eksiklik yaşayabilir. Yüksek düzeydeki bireyler ise eşitsizliklerden yola çıkarak n değerini doğru şekilde eşitsizlik çözümüyle belirler.

GYB Öğrencilerin Soru 6'ya Verdikleri Cevap Örnekleri

- Düşük Düzey: "Üçyüzden dörtyüze kadar hangi sayılar olabilir diye tek tek saymayı düşündüm ama çok uzun sürdü."
- Orta Düzey: "Otuzaltı ekleyerek giden sayıları buldum ama kaç bu aralıkta kalıyoorr, 111 otuzaltı, yetmişiki, yüz sekiz, 111 sonra yetmişikinin iki katı yüz kırkdört, bu şekilde saymam gerekiyor, yazmam gerekiyor."
- Yüksek Düzey: "Çok kolay, üçyüz ile dörtyüz arası, üçyüzden başlasak zaten üçyüz, üçyüz otuz altı, üçyüz yetmiş iki. Bu kadar çünkü sonrası dörtyüzü geçer. Kaç sayı olduğunu buldum üç tane."

Soru 7: Sabit Hızla İlerleyen Nesnelerin Karşılaşma Analizi

Bu soru, sabit hızla hareket eden iki varlığın karşılaşma noktasının oran ve orantı yoluyla bulunmasını gerektirir. Matematiksel muhakeme açısından oran kavramı, sabit hız anlayışı ve toplam mesafenin paylaşılması öne çıkar. Cebirsel düşünme yönüyle ise orantısal ilişki kurma, değişkenlerle denklem oluşturma ve çözümleme becerileri değerlendirilmiştir.

Cebirsel düşünme düzeylerinde düşük düzeydekiler doğrusal hareketi cebirsel denklemlerle ilişkilendiremez; orta düzeydekiler hız oranlarını doğru kavrayamaz da cebirsel model kurarak çözüme ulaşamaz. Yüksek düzeydeki bireyler ise karıncalardan birinin -3'den 2'ye, diğerinin 100'den 9'a geldiği bilgisine dayanarak doğru orantı kurar ve bu orantı üzerinden cebirsel bir çözüm geliştirir.

GYB Öğrencilerin Soru 7'ye Verdikleri Cevap Örnekleri

- Düşük Düzey: “Biri eksi üç'ten geliyor diğeri yüz'den, ortada bir yerde buluşurlar. Eksi üç ile yüzü toplarsam, doksan dokuz, doksan sekiz, doksan yedi. İkiye bölünmez, doksan altı desek... yarısı kırksekiz, o zaman... olmadı şıklarda yok ”
- Orta Düzey: “Biri iki'ye gelmiş, diğeri dokuz'a. Demek ki biri 5, diğeri 91 gitmiş. Ama bu nerede buluşurlar bulamadım.”
- Yüksek Düzey: “Karınca A, eksi üçten ikiye yani beş birim gitmiş. Karınca B, yüzden dokuzaya yani doksan bir gidiyor. O zaman yuvarlasak yani A karıncası bir ilerlerken B karıncası doksan bölü beşten 18 ilerlese... bunları yazarak bulacağım. A karıncası eksi iki, eksi bir, sıfır,... B karıncası seksen desek hatta, sonra altmış, sonra civarında olur.”

Soru 8: Kareköklü İfadelerle İşlem Kurma

Özdeşlik bilgisi üzerinden kurgulanan bu soru, öğrencilerin verilen toplam değer üzerinden çarpımı belirlemelerini gerektirir. Matematiksel muhakeme bakımından sayıların özelliklerini tanıma ve anlamlı genellemeler yapma becerisi öne çıkarken; cebirsel düşünme düzeyinde özdeşlik kullanım bilgisi, kareköklü ifadelerle işlem yapabilme ve denkleme ulaşabilme yeterlilikleri test edilmiştir.

Cebirsel düşünme düzeylerinde düşük düzeydekiler köklü ifadeleri çarpma ve toplama kurallarına göre işlemekte zorlanır; orta düzeydekiler bu ifadeleri çarpmayı dener ancak toplam koşulunu bir denklem hâline getirip çözemez. Yüksek düzeydekiler ise verilen ifadelerin çarpımın ve toplamının neye eşit olduğunu fark ederek, buradan hareketle eşitliğini kurar ve a değerini doğru şekilde hesaplar.

GYB Öğrencilerin Soru 8'e Verdikleri Cevap Örnekleri

- Düşük Düzey: “bir artı kök a ile bir eksi kök a'yı denedim, ama nasıl çarpacağımı bilmiyorum, karesini mi almalıyım?”
- Orta Düzey: “Toplamları iki ediyor çünkü kök a ve eksi kök a zaten gider ve toplamı iki olur, ama çarpımları eksi beşmiş. Kök a bir sayı olmalı...”
- Yüksek Düzey: “Toplamı iki çünkü zaten artı ve eksi götürdü ve iki kaldı. Çarpımı yaparken parantezleri dağıtıyorduk dimi hocam? Bu biraz uzun sürecektir yazarak yapmalıyım...”

biir, kök a kök a daha a...eksi kök a yine artı kök a ile gitti. Kalan bir eksi a bu da eşittir eksi beş. Yoruldum.. eksi a eşitliğin diğer tarafına eksi beşte biri yanına altı oluyor. Cevap altı. ”

Soru 9: Sözde İspat Üzerinden Hata Analizi

Bu soru, öğrencilerin ardışık cebirsel işlemleri değerlendirerek, görünürde doğru gibi görünen yanlış sonuçları sorgulamalarını gerektirir. Matematiksel muhakeme açısından işlem sırasını denetleme ve geçersiz dönüşümleri tespit etme becerileri öne çıkar. Cebirsel düşünme düzeyinde ise özdeşlik bilgisi, köklü ifadelerle işlem yapma ve mutlak değer kavramının doğru kullanımı değerlendirilmiştir.

Cebirsel düşünme düzeylerinde düşük düzeydekiler kare alma, karekök alma ve eşitlik dönüşümleri gibi kavramların mantığını bilmeden işlem yapar; orta düzeydekiler bazı dönüşümlerin geçersiz olduğunu fark eder fakat hangi matematiksel kuralın ihlal edildiğini netleştiremez. Yüksek düzeydeki bireyler ise verilen işlemlerde mutlak değer kullanılmaması nedeniyle yapılan hatalı çıkarımı doğru biçimde ortaya koyar.

GYB Öğrencilerin Soru 9’a Verdikleri Cevap Örnekleri

- Düşük Düzey: “İki artı iki dört’tü, en son beş yaptı ama neden oldu anlamadım.”
- Orta Düzey: “Adımlarda bir yerde hata var gibi ama hangi işlem yanlış bilemedim.”
- Yüksek Düzey: “Beş eksi dokuz bölü ikinin karesi alınmış, sonra kökü alınırken bir hata var orada.”

Soru 10: Sayısal İşlemlerin Etkilerini Kıyaslama

Ondalık bir sayı üzerinden farklı işlemler uygulayan öğrencilerin sonuçlarının büyüklük sıralaması bu soruda temel alınmıştır. Matematiksel muhakeme düzeyinde sayıların büyüklük ilişkisini sezebilme ve işlem sonuçlarını kıyaslayabilme becerileri ölçülürken; cebirsel düşünme yönüyle işlemleri sembolize etme, yaklaşık değerlerle akıl yürütme ve sıralama yapma becerileri test edilmiştir.

Cebirsel düşünme düzeylerinde düşük düzeydekiler kök, kare alma ve tersini alma gibi işlemleri simgesel olarak tanıyamaz; orta düzeydekiler bu işlemlerin anlamlarını kavrar fakat büyüklük karşılaştırmalarında hata yapabilir. Yüksek düzeydeki bireyler ise örneğin 0.1 sayısına uygulanan her işlemi cebirsel olarak doğru biçimde ifade eder, bu işlemlerin sonuçlarını doğru analiz eder ve etkilerini mantıklı bir sırayla değerlendirir.

GYB Öğrencilerin Soru 10’a Verdikleri Cevap Örnekleri

- Düşük Düzey: “Sıfır bir’e ne yapılmış bilmiyorum. Belki çarpılmış ama sıralamak zor.”
- Orta Düzey: “Onda birin karesi sıfır virgül sıfır bir yani yüzde bir, karekökü kök onda bir ne demek ki, bunu nasıl alacağım neyse bu dursun şimdi... Tersini yani bir bölü onun tersi yani on. Ama hangisi daha büyük karıştı.”

- Yüksek Düzey: “A kolay onda birin karesi yüzde bir bunu biliyorum, B ye gelince onda birin tersi. Onda bir ne? Bir bölü onsa o zaman tersi 10 yani B 10.C onda birin karekökü yani yine bir bölü on desek bir bölü kök on olur ama o neye eşit bilmiyorum, ama küçük bir sayıdır bence epey küçüktür. D neydi... iki katı yani onda iki bu galiba en büyüğü oldu. Sonuncu da yarısı yani bir bölü onun yarısı bir bölü yirmi yapar onu da payda genişletirsek beşle... beş bölü yüz yani yüzde beş yaptı bu da küçüldü. Şimdi ne dedik en büyük onda iki, sonra galiba onda bir, sonra yüzde bir ve yüzde beş... ay tam tersi önce yüzde beş sonra yüzde bir. Ama karekökünü bilmiyorum nerede olduğunu.”

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Bu araştırmanın amacı, görme yetersizliği bulunan öğrencilere yönelik geliştirilen sayı-cebir modülünün, öğrencilerin matematiksel muhakeme ve cebirsel düşünme becerilerine olan etkisini incelemektir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, geliştirilen modülün öğrenciler üzerinde akademik ve bilişsel anlamda önemli kazanımlar sağladığını ortaya koymuştur. Öncelikle, uygulama öncesi yapılan değerlendirmelerde, öğrencilerin sayı kavramı, cebirsel sembollerini yorumlama, matematiksel ilişkileri kurma ve problem çözme süreçlerinde çeşitli zorluklar yaşadıkları belirlenmiştir. Bu zorlukların temelinde görme yetersizliğinin getirdiği sınırlılıklar, uygun ve erişilebilir öğretim materyallerinin eksikliği, öğretmenlerin özel eğitim alanında yeterince donanımlı olmaması ve öğrencilerin bireysel farklılıklarının dikkate alınmaması yer almaktadır. Özellikle, öğrencilerin matematiksel ifadeleri anlamlandırırken çoğunlukla ezbere dayalı ilerledikleri, soyut kavramları zihinsel olarak canlandırmakta güçlük yaşadıkları ve bu nedenle problem çözme stratejilerini geliştirmekte zorlandıkları gözlemlenmiştir.

Uygulanan sayı-cebir modülü, öğrencilerin bu eksikliklerini gidermeye yönelik olarak tasarlanmış ve dokunsal, işitsel ve etkileşimli öğrenme materyalleriyle desteklenmiştir. Modülün uygulanması sonucunda, öğrencilerin kavramsal bilgilerini yapılandırmada daha başarılı oldukları, cebirsel ifadeler ve denklemlerle çalışırken ilişkileri daha net kurabildikleri ve problem çözme sürecinde daha sistematik düşünmeye başladıkları belirlenmiştir. Özellikle, öğrencilerin matematiksel muhakeme becerilerinde anlamlı bir gelişim gözlemlenmiş; önceki süreçte sadece işlemsel düzeyde ilerleyen düşünme biçimleri, modül sonrasında kavramsal ve mantıksal ilişkilere dayalı bir yapıya dönüşmüştür. Bu sonuç, görme yetersizliği bulunan öğrencilerin matematik eğitiminde yapılandırmacı, çoklu-duyulu ve etkileşimli öğrenme ortamlarının kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Çalışmanın önemli sonuçlarından biri, öğrencilerin görsel yetersizliklerinden kaynaklanan bilgi eksikliklerinin telafi edilebilir olduğudur. Modül kapsamında kullanılan Braille destekli materyaller, kabartma şekiller, dokunsal sayı ve cebir araçları ile işitsel yönergeler, öğrencilerin hem somut hem de soyut matematiksel ilişkileri anlamlandırmalarını kolaylaştırmıştır. Bu bulgu, görme yetersizliği bulunan bireylerin matematik öğrenmelerinde çoklu duyuşal materyallerin etkililiğini ortaya koyan Aktaş ve Argün (2020) ile Phutane ve arkadaşlarının (2022) araştırmalarıyla örtüşmektedir. Ayrıca, öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif olarak katılmaları ve uygulamalı etkinlikler yoluyla deneyim kazanmaları, motivasyonlarını artırmış ve öğrenme sürecine karşı olumlu bir tutum geliştirmelerini sağlamıştır.

Bu araştırmanın diğer bir sonucu, görme yetersizliği bulunan öğrencilerin matematik eğitiminde bireyselleştirilmiş öğretim tasarımlarının büyük önem taşıdığıdır. Modül uygulaması süresince, her öğrencinin öğrenme hızı, ön bilgileri ve duyuşal algı biçimleri farklılık göstermiştir. Bu durum, tek tip bir öğretim yaklaşımının yeterli olmadığını ve görme yetersizliği bulunan öğrenciler için esnek, farklılaştırılmış ve çok kanallı öğretim yöntemlerine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Araştırma bulguları, Türkiye’de görme yetersizliği bulunan öğrencilere yönelik yapılan matematik eğitimi çalışmalarının sınırlı sayıda olduğunu ve genellikle fen bilimleri ya da sosyal bilimler ağırlıklı olduğunu belirten Sözbilir ve arkadaşlarının (2015) araştırmalarıyla da örtüşmektedir. Bu bağlamda, mevcut araştırmanın bulguları, görme yetersizliği bulunan öğrencilerin matematiksel becerilerinin geliştirilebileceğini, ancak bunun sistematik ve hedef odaklı eğitim materyalleriyle mümkün olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma, geliştirilen sayı-cebir modülünün görme yetersizliği bulunan öğrencilerin matematiksel muhakeme ve cebirsel düşünme becerilerini anlamlı bir şekilde geliştirdiğini, bilgi ve kavram eksikliklerini büyük ölçüde giderdiğini ve öğrenme süreçlerine olumlu katkılar sunduğunu göstermektedir. Bu bulgular, görme yetersizliği bulunan öğrencilerin matematik eğitimine yönelik daha kapsamlı, materyal destekli ve öğrenci merkezli programların geliştirilmesi gerektiğini güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, görme yetersizliği bulunan öğrenciler için hazırlanan Sayı-Cebir Öğretim Modülünün, öğrencilerin matematiksel muhakeme ve cebirsel düşünme becerilerine olan etkisini incelemektir. Çalışmanın bulguları, bu modülün hem yüz yüze hem de çevrim içi uygulamalarının öğrenciler üzerinde olumlu ve anlamlı katkılar sağladığını ortaya koymuştur. Özellikle, modülün uygulanmasından önce öğrencilerde gözlemlenen kavram yanılgıları, bilgi

eksiklikleri, soyut kavramları somutlaştıramama ve düşük akademik özgüven gibi durumlar, uygulama sonrasında önemli ölçüde azalmıştır.

Bu araştırmanın temel amacı, görme yetersizliği bulunan öğrenciler için hazırlanan Sayı-Cebir Öğretim Modülünün, öğrencilerin matematiksel muhakeme ve cebirsel düşünme becerilerine olan etkisini incelemektir. Çalışmanın bulguları, bu modülün hem yüz yüze hem de çevrim içi uygulamalarının öğrenciler üzerinde olumlu ve anlamlı katkılar sağladığını ortaya koymuştur. Özellikle, modülün uygulanmasından önce öğrencilerde gözlemlenen kavram yanılgıları, bilgi eksiklikleri, soyut kavramları somutlaştıramama ve düşük akademik özgüven gibi durumlar, uygulama sonrasında önemli ölçüde azalmıştır.

Ayrıca, öğrencilerin görme kaybindan kaynaklanan yetersizlikleri, öğretmen desteğinin sınırlılığı, ders materyali eksikliği ve çevresel etkileşim kısıtlılığı gibi faktörlerin, matematik başarısı üzerinde doğrudan etkili olduğu görülmüştür. Bulgular, literatürdeki pek çok araştırmayla da paralellik göstermektedir (Sözbilir et al., 2015; Phutane et al., 2022; Hersh & Johnson, 2019). Çevrim içi öğrenme sürecinin de entegre edilmesi, öğrencilerin bağımsız öğrenme fırsatlarını artırmış ve tekrar yapabilme imkânı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- [1] Allman, C. (2009). Making tests accessible for students with visual impairments: A guide for test publishers, test developers, and state assessment personnel. American Printing House for the Blind.
- [2] Aslan, C. (2016). Görme engelli öğrenciler için sınav uyarlamaları ve kapsayıcı değerlendirme yaklaşımları. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 4(1), 55–72.
- tool to enhance trustworthiness or merely a nod to validation? Qualitative Health Research, 26(13), 1802–1811.
- [3] Bolt, S. E., & Thurlow, M. L. (2004). Five of the most frequently allowed testing accommodations in state policy: Synthesis of research. National Center on Educational Outcomes (NCEO).
- [4] Çakmak, S. (2018). Engelli bireyler için merkezi sınav uygulamaları ve teknolojik uyarlamalar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- [5] Douglas, G., McLinden, M., Robertson, C., Travers, J., & Smith, G. (2016). Including pupils with visual impairment in the school curriculum: Perspectives of specialist teachers. British Journal of Visual Impairment, 34(2), 130–138.

- [6] Fox, L. (2012). Accommodations for students with visual impairments in high-stakes testing. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 106(9), 543–555.
- [7] Hansen, E. G., Lee, J., & Forer, D. C. (2002). Computer-based testing for students with visual impairments: Considerations and recommendations. ETS Research Report Series.
- [8] Horvath, L. S., Kampfer-Bohach, S., & Farmer Kearns, J. (2005). Test accommodations for students with visual impairments: A guide to decision making. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 99(3), 177–192.
- [9] Kim, M. (2012). Accommodations in assessments for students with visual impairments: A comparative study. *Journal of Special Education*, 46(1), 15–25.
- [10] Landau, S., Russell, M., Gourgey, H., Erin, J., & Cowan, J. (2003). Use of assistive technology for students with visual impairments in standardized assessments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 97(6), 339–351.
- [11] Lazarus, S. S., Thurlow, M. L., Lail, K. E., & Christensen, L. L. (2009). A summary of research on the effects of test accommodations: 2002 through 2008. National Center on Educational Outcomes.
- [12] Stone, C. A., Cook, L., Laitusis, C., & Cline, F. (2010). Computer-based testing for students with visual impairments: Recommendations for practice. ETS Research Report Series.
- [13] Watkins, A. (2007). Assessment for inclusive education: Key issues for policy and practice. *International Journal of Inclusive Education*, 11(3), 283–293. <https://doi.org/10.1080/13603110701240692>
- [14] Zebehazy, K. T., Hartmann, E., & Durando, J. (2006). Test accessibility for students with visual impairments. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 100(10), 648–658.

FEN BİLGİSİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ KAVRAMSAL ÖĞRENMELERİNDE İÇERİK GÖSTERİMİNİN ETKİLERİ

Doç. Dr., Canan CENGİZ

Trabzon Üniversitesi, canancengiz@trabzon.edu.tr -<https://orcid.org/0000-0003-4547-3293>

ÖZET

Bu çalışmada içerik gösterimi ders planı hazırlamanın fen bilgisi öğretmen adaylarının fen kavramlarını öğrenmeleri üzerindeki etkisini belirlemek amaçlanmıştır. Basit deneysel desene göre tasarlanmış olan çalışma, 2024-2025 bahar yarıyılında *Fen Eğitiminde Aktif Öğrenme Teknikleri ve Uygulanması* dersinde 19 fen bilgisi öğretmen adayıyla gerçekleştirilmiştir. Ders süresince öğretmen adayları her hafta farklı bir veya iki aktif öğretim yöntemi üzerinde çalışmış, gruplar halinde çalıştıkları yöntem(ler)i kullanabilecekleri bir ders planı ve *içerik gösterimi* hazırlamışlardır. Hazırlanan ödevler araştırmacı tarafından haftalık olarak toplanmış, okunmuş, yazılı geribildirimler verilerek öğretmen adaylarına geri verilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak -uygulamanın başında ve sonunda öğretmen adaylarına uygulanan-kavram testi kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının ön-test ve son-test ölçümlerinin istatistiksel anlamlılığını test etmek amacıyla t-testinden yararlanılmıştır. Analiz sonucunda öğretmen adaylarının ön-test ve son-test puanları arasında son-test lehine anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Buradan yola çıkılarak içerik gösterimi ders planı hazırlamayı temel almış olan uygulamanın öğretmen adaylarının alan bilgilerinin gelişiminde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmadan elde edilen bu sonuca dayalı olarak öğretmen adaylarına hizmet öncesinde özellikle pratik uygulama gerektiren derslerde içerik gösterimleri hazırlayacakları bir öğrenme ortamı hazırlamak ve bu süreçte onlara yapıcı geribildirimler vererek gelişimlerini takip etmek önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: İçerik Gösterimi, Kavramsal Bilgi, Fen Bilgisi Öğretmen Adayı

ABSTRACT

This study aimed to determine the effect of preparing content representation lesson plan on pre-service science teachers' learning of science concepts. Planned according to a simple experimental design, the study was carried out with 19 pre-service science teachers in the spring semester of 2024–2025 within the course *Active Learning Techniques and Their Implementation in Science Education*. During the course, the pre-service teachers worked on one or two active teaching methods each week and, in groups, prepared a lesson plan and a content representation in which they could apply these methods. The assignments were collected weekly by the researcher, read, and returned to the pre-service teachers with written feedback. As a data collection tool, a concept test was administered to the pre-service teachers at the beginning and end of the implementation. To test the statistical significance of the pre-service teachers' pre and post-test scores, a t-test was conducted. The analysis revealed a

significant difference in favor of the post-test scores. Based on this finding, it was concluded that the practice, which was based on preparing content representation lesson plans, was effective in improving pre-service teachers' subject-matter knowledge. Depending on this result, it is recommended to provide pre-service teachers with learning environments in which they prepare content representations—especially in courses requiring practical applications—and to monitor their development by providing constructive feedback throughout the process.

Keywords: Content Representation, Conceptual Knowledge, Pre-service Science Teacher

1. GİRİŞ

Eğitim sisteminin başarısını belirleyen en temel unsurlardan biri, hizmet öncesi öğretmen eğitiminin niteliğidir. Öğretmen adaylarının bu eğitim döneminde kazanmaları beklenen yeterliliklerden biri pedagojik alan bilgisidir (PAB). PAB konuların, problemlerin ve karşılaşılan durumların nasıl organize edildiği, nasıl sunulduğu ve öğrencilerin farklı ilgi ve yetenekleri doğrultusunda öğretime nasıl uyarlandığını anlamada içerik ve pedagojinin bir harmanı olarak ifade edilebilir (Shulman, 1968). İçerik gösterimleri (Content Representation-CoRe) fen bilgisi öğretmenlerinin pedagojik alan bilgilerini ortaya koymak ve pedagojik alan bilgisinin beş bileşenini (oryantasyon, öğretim programı bilgisi, öğretim stratejileri bilgisi, öğrenci bilgisi ve değerlendirme bilgisi) geliştirmek amacıyla oluşturulmuş kapsamlı ders planlarıdır (Loughran, Mulhall, & Berry, 2004). Öğretmenler içerik gösterimlerini hazırlarken pedagojik alan bilgisi bileşenlerini temel fikirlere (kavramlara) dayalı olarak ölçen, açık uçlu sorulara cevap verirler. Örneğin “maddenin hal değişimi” konusu için içerik gösterimlerinde ilk olarak temel fikirler (veya kavramlar) belirlenir. Örneğin bu konu için belirlenebilecek temel kavramlardan biri “*erime*” olabilir. Ardından bu kavram için “*öğrencilerin bu kavram hakkında ne öğrenmelerini istiyorsunuz?*”, “*öğrencilerin bu kavramı bilmesi neden önemli?*” gibi sorulara cevap verilir (bkz. Çizelge 1). Başlangıçta konu ile ilişkili olarak belirlenmiş tüm kavramlar (*erime* ve konu ile ilişkili olduğu düşünülerek belirlenmiş olan diğer tüm fikirler veya kavramlar) için sorular cevaplandırılır. Asıl amacı PAB’ı geliştirmek olan içerik gösterimlerinin kullanıldığı çalışmalarda bu sebeple değişken olarak çoğunlukla PAB ele alınmıştır. Fakat içerik gösterimlerindeki sorular incelendiğinde içerik gösterimlerinin kavramsal bilginin gelişiminde de etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu düşünceden yola çıkılarak bu çalışmanın amacı içerik gösterimi ders planı hazırlamanın fen bilgisi öğretmen adaylarının fen kavramlarını öğrenmeleri üzerindeki etkisini belirlemektir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma tek gruplu basit deneysel desene uygun olarak tasarlanmış ve yürütülmüştür. Basit deneysel desenlerden biri olan tek grup ön ve son test içeren desende, deneysel uygulamanın (*içerik gösterimini temel alan öğretim programının*) bağımlı değişken (*kavramsal öğrenme düzeyi*) üzerindeki etkisi tek bir grup (*fen bilgisi öğretmen adayları*) üzerinde yapılan çalışma ile test edilir; deneklerin bağımlı değişkene ilişkin ölçümleri uygulama öncesinde ön test ve sonrasında son test olarak aynı deneklere aynı ölçme araçları (*kavram testi*) uygulanarak elde edilir (Büyüköztürk vd., 2019).

2024-2025 bahar yarıyılında gerçekleştirilen bu uygulamanın katılımcılarını Doğu Karadeniz’de yer alan bir eğitim fakültesi fen bilgisi öğretmenliği ikinci sınıfta öğrenim gören 19 öğretmen adayı oluşturmuştur.

Çizelge 1. İçerik Gösterimi Soruları

1. Bu konuyla ilgili önemli fikirler/kavramlar nelerdir?
2. Öğrencilerin bu fikir hakkında ne öğrenmelerini istiyorsunuz?
3. Öğrencilerin bu fikri bilmesi neden önemli?
4. Bu fikir hakkında başka ne biliyorsunuz? (ve öğrencilerin henüz bilmesi istenmeyen fikirler nelerdir?)
5. Bu fikrin öğretilmesiyle ilgili zorluklar/sınırlılıklar nelerdir?
6. Bu fikrin öğretiminde öğrencilerin hangi düşüncesi bu fikri öğretmenizi engeller?
7. Öğretim metotları nelerdir? (Bu fikri öğretmek için kullanılan metotları seçme nedenleri nedir?)
8. Bu fikir ile ilgili anlayış veya karmaşayı değerlendirmenin (belirlemenin) özel yolları nedir?

Çalışma, *Fen Eğitiminde Aktif Öğrenme Teknikleri ve Uygulanması* dersinde gerçekleştirilmiştir. Ders süresince öğretmen adayları her hafta farklı bir veya iki aktif öğretim yöntemi üzerinde çalışmış, gruplar halinde çalıştıkları yöntem(ler)i kullanabilecekleri -dersi yürüten araştırmacı tarafından kendilerine öncesinde verilen beşinci sınıf fen konularına yönelik kazanımları dikkate alarak- bir ders planı ve *içerik gösterimi* hazırlamışlardır. Öğretmen adaylarının hazırladığı ilk içerik gösterimi (pratik kazanma amacıyla yapılmış olan) incelendikten sonra öğretmen adaylarına sözlü geribildirimler verilmiştir. Öğretmen adayları dönem içerisinde, pratik yapmak amaçlı hazırladıkları içerik gösteriminin haricinde toplam altı kazanıma yönelik altı içerik gösterimi hazırlamışlardır. Hazırlanan içerik gösterimleri araştırmacı tarafından haftalık olarak toplanmış, okunmuş, yazılı geribildirimler verilerek öğretmen adaylarına geri verilmiştir.

Çalışmada veri toplama aracı olarak öğretmen adaylarına ön ve son test olarak uygulanan kavram testi kullanılmıştır. Kavram testi araştırmacı tarafından geliştirilmiş, kapsam ve yapı geçerliliğinin artırılması amacıyla sorular fen bilgisi eğitimi alanında bir uzman tarafından incelenmiş ve altı açık uçlu sorudan oluşacak şekilde teste son hali verilmiştir. Öğretmen adaylarının testteki her bir soruya verdikleri cevaplar Abraham vd., (1992) tarafından geliştirilmiş anlama (4 puan), kısmen anlama (3 puan), alternatif kavram (2 puan), anlamama (1 puan) ve boş (0 puan) olacak şekilde derecelendirilmiş rubriğe göre puanlandırılmıştır. Bu şekilde kavram testinden alınabilecek en düşük puan 0; en yüksek puan ise 24’tür. Her bir soru puanlandıktan sonra her bir öğrenci için hem ön hem de son testten aldığı toplam puan

hesaplanmış ve elde edilen ön-test ve son-test ölçümlerinin istatistiksel anlamlılığını test etmek amacıyla bağımlı t-testi kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Öğretmen adaylarının kavram testindeki ön test-son test sonuçlarının bağımlı t-testi karşılaştırmaları Çizelge 2’de sunulmuştur.

Çizelge 2. Ön Test ve Son Test Puanlarının Ortalama, Standart Sapma, t-Testi ve Etki Büyüklüğünün Sonuçları

Ölçüm	N	Ortalama	Ss	t	sd	p	Cohen’s d
Ön test	19	15,47	2,82				
Son test	19	20,21	1,55				
Fark				-8,69	18	<.001	1,99

Öğrencilerin ön test ($\bar{X} = 15,47$, $Ss = 2,82$) ve son test ($\bar{X} = 20,21$, $Ss = 1,55$) puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur, $t(18) = -8,69$, $p < .001$. Ayrıca hesaplanan etki büyüklüğü (Cohen’s $d = 1,99$) çok yüksek düzeydedir. Bu sonuç, uygulamanın öğrencilerin başarı düzeyleri üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu göstermektedir.

3. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada içerik gösterimi ders planı hazırlamanın fen bilgisi öğretmen adaylarının fen kavramlarını öğrenmeleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler öğretmen adaylarının ön ve son-test puanları arasında son-test lehine anlamlı bir farklılık olduğunu göstermiştir. Buradan yola çıkılarak bu çalışma kapsamında tasarlanıp uygulanan, içerik gösterimi ders planı hazırlamayı temel alan uygulamanın öğretmen adaylarının alan bilgilerinin gelişiminde etkili olduğu sonucuna varılabilir. Öğretmen adaylarının kavramsal gelişiminde dersi yürüten ve aynı zamanda çalışmanın yazarı olan araştırmacının uygulama öncesinde içerik gösterimi hazırlamaya yönelik verdiği eğitimlerin, haftalık olarak öğretmen adaylarının hazırladıkları içerik gösterimlerine verilen yazılı geribildirimlerin ve uygulama sürecinin uzun süreli olmasının katkısı olduğu düşünülmektedir. Buradan yola çıkılarak öğretmen eğitimi programında yer alan, özellikle pratik uygulama gerektiren derslerde öğretmen adaylarına içerik gösterimleri hazırlayacakları bir öğrenme ortamı hazırlamak ve bu süreçte onlara yapıcı geribildirimler vermek ve gelişimlerini takip etmek önerilebilir.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2019). Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri: Nicel araştırmalar (Gözden geçirilmiş 27. baskı). Pegem Akademi.

Loughran, J., Mulhall, P., & Berry, A. (2004). In search of pedagogical content knowledge in science: Developing ways of articulating and documenting professional practice. *Journal of Research in Science Teaching*, 41(4), 370–391. <https://doi.org/10.1002/tea.20007>

Shulman, L. S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, 15(2), 4–14. <https://doi.org/10.3102/0013189X015002004>

PRACTICAL APPLICATIONS OF AI TOOLS IN FOREIGN LANGUAGE EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Assist. Prof. Dr., TUĞBA AYDIN YILDIZ

Zonguldak Bülent Ecevit University, tugbaaydinyildiz5@gmail.com - 0000-0001-5248-2484

Prof. Dr., BUĞRA ZENGİN

Tekirdağ Namik Kemal University, bzenigin@nku.edu.tr - 0000-0002-7443-5256

Assist. Prof. Dr., FERHAT KARANFİL

Özyeğin University, ferhat.karanfil@yahoo.com - 0000-0002-4767-8623

Abstract

The integration of Artificial Intelligence (AI) into education has gained increasing attention in recent years, offering teachers and learners new possibilities to enhance learning processes. This paper explores the practical applications of AI tools in foreign language education with a focus on their pedagogical potential, advantages, and limitations. The discussion categorizes AI tools into four main groups: text-based, visual, audio-video, and translation technologies. Text-based tools such as ChatGPT, QuillBot, and Rytr support writing activities by assisting learners with brainstorming, paraphrasing, and editing, thereby encouraging critical thinking and creativity. Visual tools including Canva, DALL-E, and Midjourney promote creativity and communication by enabling the design of posters, infographics, and illustrations that enrich language learning tasks. Audio and video tools such as Murf.ai, Synthesia, and Adobe Podcast provide authentic speaking and listening opportunities, enhance learner motivation, and help teachers prepare multimodal materials efficiently. Translation tools such as DeepL, Google Lens, and Microsoft Translator facilitate multilingual communication, making foreign language learning more accessible and inclusive. Findings from the literature and classroom practices indicate that these tools contribute significantly to the development of 21st-century skills, particularly creativity, communication, collaboration, and critical thinking. However, several challenges remain, including ethical concerns, issues of data privacy, overreliance on automated outputs, limitations in contextual accuracy, and unequal access to technology across regions. The paper argues that AI should not be regarded as a replacement for teachers but rather as a complementary support that enhances pedagogical practices when integrated thoughtfully. By highlighting both the opportunities and challenges of AI in foreign language education, this

study emphasizes the importance of equipping teachers with digital literacy and ethical awareness to ensure responsible and effective use of these technologies.

Keywords : Artificial Intelligence (AI); Foreign Language Education; AI Tools; 21st Century Skills; Teaching and Learning; Opportunities and Challenges.

BEYOND ACCESS: GENDERED AND STRUCTURAL DIMENSIONS OF DIGITAL INEQUALITY IN TURKEY'S HIGHER EDUCATION

Dr. Bediha Şahin

Hacettepe University, Faculty of Education, sahinbediha102@gmail.com -

<https://orcid.org/0000-0003-0645-6431>

ABSTRACT

This paper investigates the multi-dimensional structure of digital inequality among university students in Türkiye, moving beyond infrastructure-based definitions to reveal the social, spatial, and gendered layers shaping students' digital engagement. Drawing on a combination of theoretical frameworks from Castells, van Dijk, and Hargittai, and empirical insights from recent surveys, the study demonstrates that digital access alone is insufficient to ensure meaningful participation in higher education. Instead, digital inequality is structured by intersecting factors such as household income, parental education, geographical location, and especially gender. The COVID-19 pandemic acted as a magnifier, exposing how young women, in particular, experience a “digital burden” due to unpaid domestic labor, limited personal study spaces, and cultural restrictions on autonomy. While national efforts have focused on distributing devices and expanding internet coverage, this research argues that such initiatives must be complemented by policies that address second- and third-level digital divides—skill gaps and unequal usage outcomes. The paper proposes a policy framework emphasizing localized digital literacy, gender-sensitive access models, and participatory design in higher education. By repositioning digital equity as a social justice imperative, this study offers critical insights for policymakers, educators, and international actors seeking to build inclusive digital futures in Türkiye and beyond.

Anahtar Kelimeler : digital divide, gender and technology, Türkiye higher education, digital literacy, COVID-19, digital equity, intersectionality.

RETHINKING CHILD LABOUR THROUGH STRUCTURAL INEQUALITY: A PANEL STUDY OF DEVELOPING ECONOMIES

Dr. Bediha Şahin

Hacettepe University, Faculty of Education, sahinbediha102@gmail.com -
<https://orcid.org/0000-0003-0645-6431>

ABSTRACT

This study explores the structural roots of child labour across underdeveloped and developing countries using harmonized data from ILOSTAT, World Bank, UNESCO, and the KOF Globalisation Index. Employing fixed-effects panel regression models with robust country-clustered standard errors, the analysis examines how macro-level factors—namely GDP per capita, poverty, education, urbanization, and globalisation—influence child labour incidence. Results reveal that higher GDP levels significantly reduce child labour, while poverty is a strong positive predictor. Globalisation appears to moderately mitigate child labour, whereas primary school enrollment and urbanization exhibit no statistically significant effects. These findings underscore that child labour is not only a symptom of poverty, but also a manifestation of broader institutional and developmental inequalities. The study offers policy-relevant insights for SDG 8.7, arguing that structural reforms targeting poverty and economic disparity are essential for meaningful progress in child welfare.

Anahtar Kelimeler : Child labour, structural inequality, panel data, poverty, globalisation, fixed effects, SDG 8.7.

MUSTAFA AYAZ ESERLERİNDE BİR SANAT NESNESİ OLARAK ÇORABIN TEMSİLİ

Doç. Dr. Leyla Kodaman*

*Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Isparta/Türkiye,
lkodaman@hotmail.com, orcid.org/0000-0003-4904-2618

ÖZET

Sanatçıların amacı, eserlerinde yalnızca estetik bir düzen kurmakla sınırlı değildir. Aynı zamanda yaşama dair öğeler aracılığıyla izleyiciyle daha samimi ve doğrudan bir bağ kurmayı da hedeflerler. Özellikle yerel, sade ya da tanıdık nesneler, bu anlatım biçiminin vazgeçilmez parçaları olarak sanat yapıtlarına dahil edilir. Çağdaş Türk Resim Sanatında figüratif üslubuyla öne çıkan Mustafa Ayaz da, çalışmalarında yaşantının içinden detaylara sıkça yer veren önemli temsilcilerimizdendir. Sanatçının kadın figürlü kompozisyonlarında çorap, kimlik ve bireyselliğin yanı sıra ruhsal ya da toplumsal durumu simgeleyen, biçimsel ve anlamsal açıdan dikkat çeken bir öğeye dönüşür. Bu çalışmada başlıkta “sanat nesnesi” olarak belirtilen çorap, yalnızca fiziksel bir giysi detayı değil, aynı zamanda biçimsel düzeni destekleyen ve anlatı bütünlüğüne katkı sunan görsel bir imge olarak ele alınmaktadır. Beş eser özelinde yapılan inceleme, Ayaz’ın resimlerinde çorabın kadın bedeniyle kurduğu anlatı ilişkisini ve taşıdığı sembolik katmanları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, çorabın kompozisyon içindeki konumu ile renk ve biçim açısından yarattığı görsel etki de değerlendirilmiştir. Çorap, Ayaz’ın betimlemelerinde kimi zaman dikkat çekici bir renk lekesi, kimi zaman ise figürün kimliğini tamamlayan zarif bir detay olarak izleyiciyle buluşur. Sonuç olarak, sıradan bir nesne olan çorap, Mustafa Ayaz’ın resimlerinde estetik bir öğeye dönüşmekte ve sanatçının figür kurgusunda anlam yüklü bir görsel unsur olarak yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Ayaz, Sanat, Sanat Nesnesi.

ABSTRACT

Artists do not merely aim to establish an aesthetic order in their works; they also strive to create a more intimate and direct connection with the viewer through elements drawn from everyday life. Local, simple, or familiar objects often become indispensable components of this expressive approach, finding their place within the artwork. One of the prominent figures of contemporary Turkish painting with his figurative style, Mustafa Ayaz frequently incorporates details from daily life into his compositions. In his works centered on female figures, the sock emerges as a symbolic marker that reflects identity, individuality, or psychological and social states. It transforms into a visually and conceptually striking element within the composition. In this study, the sock defined in the title as an “art object” is examined not merely as a physical detail of clothing but as a visual image that contributes both to the formal structure and the narrative coherence of the work. The analysis of five selected paintings aims to reveal the narrative relationship the sock establishes with the female body in Ayaz’s compositions, as well

as its symbolic layers. In addition, the position of the sock within the composition and its visual impact in terms of color and form are also evaluated. In Ayaz's paintings, the sock at times appears as a striking field of color, and at others as a delicate detail completing the identity of the figure. Ultimately, an ordinary object like a sock is transformed into an aesthetic element in Mustafa Ayaz's pictorial language and takes its place as a meaningful visual component within his figure constructions.

Keywords: Mustafa Ayaz, Art, Art Object.

GIYSİ KİRALAMA MODELİNİN PAYLAŞIM EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE UYGULANABİLİRLİK POTANSİYELİ: SELÇUK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül PARALI

Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

agulparali@selcuk.edu.tr

ORCID: 0000-0003-0807-5245

Yüksek Lisans Öğrencisi Sema Nur GÜLŞEN

Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarım Tezli Yüksek Lisans Programı

gulsensemanur9842@gmail.com

ORCID: 0009-0007-7881-5006

ÖZET

Modanın hızla ilerlemesiyle ortaya çıkan çevresel zararları azaltmak ve tüketicilerin anlık ihtiyaçlarını karşılamak için giysi kiralama modelleri (online gardırop) yeni bir iş alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu model küresel olarak yayılan paylaşım ekonomisinin moda sektöründeki yansımasıdır. Bu çalışmanın genel amacı, Selçuk Üniversitesindeki akademisyenlerin giysi kiralama modeline ilişkin bakış açılarını incelemek ve değerlendirmektir. Çalışma Konya ilinde eğitim vermekte olan Selçuk Üniversitesindeki akademisyenlere uygulanmıştır. Araştırmada, tarama modellerinden biri olan betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Veriler web tabanlı anket yardımıyla toplanmıştır. Verilerin toplanmasında whatsapp ve instagram gibi sosyal medya araçlarından ek olarak e- postadan faydalanılmıştır. Anket, çevrimiçi anketlerden biri olan Google Forms aracılığıyla hazırlanmış olup araştırmaya gönüllü katılımı sağlayan 399 akademisyene uygulanmıştır. Anket çalışması iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm demografik soruları (yaş, cinsiyet, unvan, medeni durum, aylık giysi harcaması, sosyal medya kullanımı, çevresel farkındalık seviyesi) içermektedir. İkinci bölüm ise anket sorularının değerlendirilmesi ve sınıflandırılmasından oluşmaktadır. Bu bölüm dört ana başlık altında incelenmiştir. Bunlar; farkındalık soruları, tercih soruları, görüş ve tutum sorularıdır. Çalışmanın bulgularında Cronbach Alpha katsayısının 0,70'in üzerinde olması ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Cronbach Alpa değerleri incelendiğinde Online Gardırop Ölçeği ve alt boyutlarının güvenilir olduğu

görülmüştür. Online Gardırop Ölçeğinin (farkındalık, tercih, görüş ve tutum soruları) ve alt boyutlarının yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediği ANOVA testiyle analiz edilmiştir. Sonuçlara göre yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Online Gardırop Ölçeği ve alt boyutlarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği Independent Samples t testi ile analiz edilmiştir. Farkındalık, görüş ve tutum alt boyutlarında kadın ve erkek katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak tercih alt boyutunda cinsiyetler arasında anlamlı bir fark görülmüş ve erkek katılımcıların ortalama puanının kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ünvan grupları genel düzeyde ve alt boyutlar bazında anlamlı farklar göstermiş, özellikle araştırma görevlileri genel olarak daha yüksek puanlar almıştır. Medeni durum grupları genel ölçekte ve belirli alt boyutlarda (farkındalık ile görüş ve tutum) farklılık göstermiş, evli bireylerin daha yüksek puanlara sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda bu modelin çevresel, ekonomik ve sosyal faydalar sunduğunu göstermiştir. Tüketim alışkanlıklarının değişmesi, bireylerin sürdürülebilirlik odaklı tercihlere yönelmesi ve kaynakların verimli kullanılma ihtiyacı bu modelin gelecekte daha yaygın bir şekilde benimsenebileceğini ortaya koymuştur. Selçuk Üniversitesi akademisyenleri üzerinde yapılan araştırmada, bireylerin özellikle çevresel kaygılar ve ekonomik tasarruf motivasyonu bu tür bir modele olumlu baktıkları tespit edilmiştir.

Kelimeler: Paylaşım Ekonomisi, Giysi Kiralama, Giysi Paylaşımı, Planlı Davranış Teorisi

ABSTRACT

The rapid progression of the fashion industry has led to significant environmental challenges, prompting the emergence of alternative consumption models such as clothing rental systems (also known as online wardrobes). These models represent the fashion sector's adaptation to the global rise of the sharing economy, offering sustainable solutions that align with the evolving needs and preferences of modern consumers. This study aims to investigate and evaluate the perceptions of academics at Selçuk University regarding the clothing rental model. The research was conducted with faculty members based in Konya, Turkey, using a descriptive survey design. Data were collected via a web-based questionnaire distributed through social media platforms WhatsApp, Instagram and email. A total of 399 voluntary participants completed the questionnaire, which was created using Google Forms. The survey consisted of two sections. The first section gathered demographic data, including age, gender, academic title, marital status, monthly clothing expenditure, social media usage, and level of

environmental awareness. The second section focused on evaluating and categorizing participants' responses under four key dimensions: awareness, preference, opinion, and attitude. Reliability analysis revealed that the Cronbach's Alpha coefficient exceeded 0.70 across all scales, indicating high internal consistency. ANOVA tests showed no significant differences in participants' responses based on age groups. However, gender-based analysis using independent samples t-tests indicated a significant difference in the preference dimension, with male participants scoring higher than females. In contrast, no significant gender differences were found in the awareness, opinion, and attitude subscales. Statistically significant differences were observed among academic title groups, with research assistants generally reporting higher scores. Marital status also had a notable effect, with married participants demonstrating higher awareness and more positive attitudes toward the clothing rental model. The findings suggest that the clothing rental model offers considerable environmental, economic, and social benefits. Shifting consumption habits, growing interest in sustainability, and the need for efficient resource use point to the increasing relevance of such models in the future. Among the Selçuk University academics surveyed, positive attitudes were particularly associated with concerns about environmental impact and motivations for economic savings.

Keywords: Sharing Economy, Clothing Rental, Clothing Sharing, Theory of Planned Behavior

BİLİM TARİHİ: ENTELEKTÜEL MİRASIN ZAMANSAL İZDÜŞÜMÜ

Doç. Dr., Serdar SAYGILI

Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

serdarsaygili@erciyes.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-1986-6448

ÖZET

İnsanlık tarihi boyunca elde edilen bilgi türleri arasında en sistematik ve güvenilir olanı bilimsel bilgidir. Objektif yöntemlerle elde edilen bu bilgi türü, bireylerin ve toplumların çevrelerini anlama, açıklama ve yorumlama kapasitelerini geliştirmiştir. Bilimsel bilginin ulaştığı düzey, insan zihninin kavrama ve anlamlandırma yetilerini derinleştirmiştir. Böylece bilimsel bilgi, düşünsel ve teknolojik ilerlemenin temel dinamiklerinden biri olmuştur. Bu çerçevede bilim tarihinin incelenmesi bilimsel bilginin tarihsel gelişimini, insana ve topluma dair dönüştürücü etkilerini anlamamıza imkân tanır. İnsan zihninin doğayı çözümleme çabasını hem düşünsel hem de zamansal düzlemde izler. Bilimsel bilginin nasıl oluştuğunu, hangi dinamiklerle geliştiğini ve hangi hedeflere yöneldiğini ortaya koyar. Bu durum yalnızca teknik gelişmeleri değil, aynı zamanda insanın düşüncesindeki değişimi de görünür yapar. Antikçağ'dan günümüze uzanan bu değişim, başarıların yanı sıra hataları, duraksamaları ve kırılmaları da içerir. Bu süreci anlamak, günümüz bilim anlayışını eleştirel bir perspektiften tespit imkânı sunar. Ayrıca bilimsel bilginin insanlığın ortak entelektüel mirasına katkılarını kavramamıza yardımcı olur. Sonuç olarak, bilim tarihi yalnızca geçmiş belgelenen bir kaynak değil, insanlığın düşünsel birikimini geleceğe taşıyan önemli bir rehberdir. Bu rehber ışığında, bilimin tarihsel serüvenini temaşa etmek mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilim, Bilim Tarihi, Düşünsel Birikim, Toplumsal Dönüşüm

HISTORY OF SCIENCE: A TEMPORAL PROJECTION OF INTELLECTUAL HERITAGE

ABSTRACT

Among the various forms of knowledge acquired throughout human history, scientific knowledge stands out as the most systematic and universally reliable. Generated through objective methodologies, this type of knowledge has significantly enhanced the capacity of individuals and societies to understand, explain, and interpret their environments. The advancement of scientific knowledge has deepened the human mind's ability to comprehend and make sense of the world. As such, it has become one of the fundamental driving forces of intellectual and technological progress. In this context, studying the history of science enables us to grasp the historical development of scientific knowledge and its transformative impact on humanity and society. The history of science traces the human endeavor to understand nature across both intellectual and temporal dimensions. It reveals how scientific knowledge is formed, what dynamics shape its development, and what objectives it pursues. In doing so, it sheds light not only on technical progress but also on the evolution of human thought. This transformation—from antiquity to the present—encompasses not only achievements but also errors, periods of stagnation, and critical turning points. Understanding this process offers an opportunity to critically evaluate contemporary scientific paradigms. Furthermore, it allows us to appreciate the contributions of scientific knowledge to humanity's shared intellectual heritage. In conclusion, the history of science is not merely a record of the past but also a vital guide that carries the intellectual legacy of humanity into the future. Through the lens of this historical perspective, we gain a deeper understanding of science's journey over time.

Keywords: Science, History of Science, Intellectual Accumulation, Social Progress

*Yedi kapılı Thebes'i kim inşa etti?
Kitaplara bakarsan kral isimleri bulursun.
Krallar mı taşıdı onca kaya yığının?
Çin seddinin bittiği akşam.
Nereye gitti o duvar ustaları?*

Bertolt Brecht

Giriş

Antik Çağ'dan günümüze kadar bireysel ve toplumsal yaşamı giderek daha fazla etkileyen disiplinlerin başında bilim gelmektedir. Özellikle son üç yüzyıldaki hızlı gelişimi, uygarlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak öne çıkar. Bilim, teknolojik uygulamaları aracılığıyla yaşam koşullarını dönüştürürken, düşünce biçimimizi de şekillendirerek dünya görüşümüzü

etkilemiştir. Bu süreç, akılcı düşünceyi ön plana çıkarmış ve bilime duyulan saygıyı belirgin biçimde artırmıştır. Geçmişte dokunulmaz kabul edilen birçok yetki, hipotez ve inanç, bilimin tenkitçi yaklaşımı ve objektif düşünce disiplini önünde ya sarsılmış ya da çökmüştür. Şüphesiz, teknik ve düşünsel dönüşümler, toplumsal yaşamda yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, bilimsel bilgiye dair anlayışımızı ve toplumsal etkilerini derinlemesine kavrayabilmek için bilim tarihine başvurmak elzem olmuştur (Yıldırım, 2012: 7-8). Dolayısıyla bilimin insanlık tarihindeki serüvenini anlamak, bilim tarihini araştırmalarıyla mümkündür.

Bilim tarihi nedir? Bu soru, yalnızca bilimsel gelişmelerin kronolojisini anlamakla sınırlı değildir; aynı zamanda insan düşüncesinin evrimi, bilgi üretim süreçleri ve bu süreçlerin toplumsal, kültürel ve felsefi yansımalarını da kapsar. Bu bakımdan bilim tarihini doğru biçimde tanımlamak, modern bilimin ortaya çıkışını ve toplum üzerindeki etkilerini kavrayabilmenin temel adımıdır. Bilim tarihi, bilimin doğuş ve gelişme öyküsüdür (Yıldırım, 2012: 13); bilimsel bilginin ilerleme aşamalarını kontrol eden bir etkinliktir (Topdemir ve Unat, 2008: 7); uygarlık dünyasını şekillendiren en önemli beşeri etkinliklerden biri olarak kabul edilen bilimin, tarihin başlangıcından günümüze kadar farklı toplumlardaki gelişim ve yolculuğunu inceleyen bir disiplindir (Iliffe, 2016: 7). Bilimin dinamik doğası, bilim tarihi üzerine yapılan tanımlamaları sınırlamaktadır. Zaman içinde bilimsel bilgi, yöntemler ve uygulamalar değiştiğinde, bilim tarihinin kapsamı ve tanımı da farklılaşmaktadır. Örneğin, Antik Çağ'da bilim daha çok felsefi düşünce ve gözleme dayanırken, Orta Çağ'da kurumsal ve dini bağlamlar bilimsel üretimi şekillendirmiştir. Modern dönemde ise deneysel yöntemler, teknolojik ilerlemeler ve disiplinler arası yaklaşımlar, bilimin tanımını ve bilim tarihinin sınırlarını yeniden belirlemiştir (Yıldırım, 2012: 13-14). Dolayısıyla bilim tarihi, yalnızca geçmişteki keşifleri kronolojik olarak sıralamak değildir; ayrıca bilimin toplumsal, kültürel ve epistemik bağlam içindeki evrimini de incelemek demektir.

Bilim tarihi üzerine sorulacak ilk soru, *Bilim tarihinin konusu nedir?*, *Bilim tarihi neyi inceler?* sorusudur. Bilim tarihi, temel olarak doğanın farklı toplumlar tarafından nasıl gözlemlendiğini, işlenip yorumlandığını ve modellendiğini tarihsel bir perspektifle inceler. Bu disiplin, yalnızca bilimsel kavram ve teorilerin kronolojisini ortaya koymakla kalmaz. Farklı kültürlerin doğaya bakış açılarını, bilgi üretim süreçlerini ve bu süreçlerin toplumsal, kültürel ve epistemik etkilerini de gözler önüne serer (Iliffe, 2016: 27-29). Bilim tarihi üzerine sorulacak ikinci soru, *Bilim tarihinin amacı nedir?* sorusudur. Bilim tarihinin amacı, bir yandan nesnel (objektif) bilginin oluşma, dağılma ve kullanılma şartlarını değerlendirmek, diğer yandan belirli bir yöntemin ve bir düşünme biçiminin oluşumunu saptamaktır. Bu amaç doğrultusunda bilim tarihi, çeşitli bilim dallarında elde edilen sonuçları salt bir kronoloji ile sıralamak yerine, bu sonuçları ortaya çıkaran toplumsal, kültürel ve epistemik koşullar çerçevesinde açıklamaya çalışır. Şu hâlde bilim tarihinin amacı, bilginin tarihsel süreçte nasıl üretildiğini ve yayıldığını, farklı bağlamlar içinde anlamaktır. Bilim tarihi üzerine sorulacak üçüncü soru, *Bilim tarihinin görevi nedir?* sorusudur. Bu görev, nesnelerin ve icatların salt bir listesini çıkarmaktan ziyade, bilimsel kavram, kuram ve anlayışların oluş ve gelişim süreçlerini izleyerek ortaya koymaktır (Yıldırım, 2012: 14). Bilim tarihi üzerine sorulacak dördüncü soru ise *Bilim tarihinin önemi nedir?* sorusudur. Bilim tarihi, bilginin hangi aşamalardan geçerek günümüz hâline ulaştığını belirlemekle başlar. Aynı zamanda bilimsel kuramların doğuş ve gelişim süreçlerini olgusal ve

deneyisel çıktıları referans alarak betimler. Bu disiplin, bir toplumun bilime hangi dönemlerde ve hangi koşullar altında katkıda bulunabildiğini örneklerle ortaya koyarken, bilim insanlarının gösterdiği çabaları, kullandıkları yöntemleri ve araç-gereçleri de gözler önüne serer. Bilim tarihinin önemi yalnızca geçmiş anlamakla sınırlı kalmaz. Bilimin değerini ve etkisini soruşturarak bilimsel faaliyeti tüm boyutlarıyla tanımayı ve tanıtmayı da hedefler. Kazanılan bilimsel çıktıların pratiğe nasıl geçirildiğini ve bunların insan hayatında yol açtığı değişiklikleri incelemesi bilim tarihinin toplumsal boyutunu da ortaya koyar. Ayrıca, bir toplumun bilime katkıda bulunacak seviyeye gelebilmesi için nelerin yapılması gerektiğini gösterebilmesi bilim tarihinin günümüz ve geleceğe dair çıkarımlar yapma kapasitesini güçlendirir (Topdemir ve Unat, 2008: 7). Dolayısıyla bilim tarihi, insanlık medeniyetinin yönünü ve gelişim sürecini anlamamıza rehberlik eden vazgeçilmez bir disiplindir.

Sonuç

Bilim tarihi, en ilkel toplumlardan en modern toplumlara kadar tarihsel süreçte biriken maddi ve kültürel mirasın farklı bağlamlardaki yapısını anlamaya çalışan bir disiplindir. Bu açıdan bilim tarihi, her toplumun kendi tarihini, başta bilim olmak üzere farklı açılardan ve rasyonel yöntemlerle ortaya koymasına imkân sağlar. Böylece toplumlar, geçmişteki başarılarını ve bilgi birikimlerini sistemli bir biçimde değerlendirme ve geleceğe yönelik stratejiler geliştirme olanağı bulurlar. Bu imkândan mahrum kalan veya onu göz ardı eden toplumların, insanlık medeniyetine yaptıkları katkıları tespit etmeleri mümkün değildir. Aynı zamanda insanlığın nereden nereye geldiğini ve gelecekte hangi yönleere yöneleceğini anlamanın yol haritası da bilim tarihinin kapsamındadır. Bu nedenle bilim tarihi, yalnızca geçmiş anlamak için değil, toplumların kültürel, entelektüel ve bilimsel gelişimlerini planlamaları açısından da vazgeçilmez bir pusuladır.

KAYNAKÇA

Fara, P. (2012). *Bilim: Dört bin yıllık tarih* (A. Babacan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Iliffe, R. (2016). *Bir disiplinin gelişim hikayesi: Bilim tarihi* (S. Beşkardeşler vd., Çev.). İstanbul: Lotus Yayınevi.

Topdemir, G., & Unat, Y. (2008). *Bilim tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Yıldırım, C. (2012). *Bilim tarihi* (15. basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.

BİLİM FELSEFESİ: BİLİMİN DEMİR KUBBESİNDE ELEŞTİREL BİR ÇATLAK

Doç. Dr., Serdar SAYGILI

Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

serdarsaygili@erciyes.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-1986-6448

ÖZET

Antikçağ'dan günümüze kadar doğayı, insanı ve toplumu açıklama ve anlama çabaları, farklı bilgi türlerinin oluşmasına imkân sağlamıştır. Felsefi bilgi, sanatsal bilgi, teknik bilgi, dini bilgi ve bilimsel bilgi gibi bilgi biçimleri, modern yaşamın inşa edilmesinde temel rol oynamıştır. Bu bilgi türleri, kaynakları ve kavramsal çerçeveleri bakımından birbirinden ayrılmakla birlikte, özellikle bilimsel bilgi modern dünyada öne çıkmaktadır. Günümüzde bilimsel bilginin varlığı ve gücü tartışmasız bir biçimde kabul görmekte; aynı zamanda insanın varlıkla kurduğu ilişkinin özgün bir ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bilimsel bilgi, nesnel bilgiye ulaşmanın en güvenilir yolu olarak görülmektedir. Bilim, tarihsel süreç içerisinde kazandığı imtiyazlı konum aracılığıyla yalnızca teknik gelişmeleri yönlendirmekle kalmamıştır. Ayrıca toplumsal yaşamın, kültürel değerlerin ve düşünsel paradigmaların şekillenmesinde belirleyici bir rol üstlenmiştir. Bu durum, bilimin yalnızca nesnel bilgi üreten bir araç değil, aynı zamanda toplumsal düzeni biçimlendiren, kültürel değerleri dönüştüren ve zihniyetleri değiştiren güçlü bir enstrüman olduğunu göstermektedir. Günümüzde bir mihenk taşına dönüşen bilimin hakikat üretme kapasitesi, onun gücünü ve otoritesini meşrulaştırmıştır. Ancak şu sorular, bilimin eleştirel bir biçimde tartışılmasını zorunlu kılmaktadır: 'Bilim kendi meşruiyetini hangi koşullarda üretmektedir?', 'Bilimsel bilgi hangi sorunları görünür kılar, hangilerini dışlar?', 'Bilim hangi yaşam biçimlerini destekler, hangilerini bastırır?' ve 'Bilim faydalı olduğu kadar yıkıcı etkiler de ortaya çıkarmakta mıdır?' Bu tür soruların tartışılması insanlığın refahı, geleceği ve güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda bilim felsefesi, bilimin gücü, otoritesi ve meşruiyetinin eleştirel bir perspektiften sorgulanmasına imkân tanımaktadır. Böylece insan, geleceğini daha bilinçli bir biçimde inşa etme iradesine sahip olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bilim, Bilim Felsefesi, İnsan, Gelecek

PHILOSOPHY OF SCIENCE: A CRITICAL CRACK IN THE IRON DOME OF SCIENCE

ABSTRACT

Efforts to explain and understand nature, humanity, and society from ancient times to the present day have enabled the formation of different types of knowledge. Forms of knowledge such as philosophical knowledge, artistic knowledge, technical knowledge, religious knowledge, and scientific knowledge have played a fundamental role in the construction of modern life. While these types of information differ in terms of their sources and conceptual frameworks, scientific knowledge in particular stands out in the modern world. Today, the existence and power of scientific knowledge are universally accepted; at the same time, it emerges as a unique expression of humanity's relationship with existence. Scientific knowledge is considered the most reliable means of achieving objective knowledge. Through its privileged position gained over the course of history, science has not only guided technical developments but has also played a decisive role in shaping social life, cultural values, and intellectual paradigms. This situation demonstrates that science is not merely a tool for producing objective knowledge but also a powerful instrument that shapes social order, transforms cultural values, and alters mindsets. Today, science's capacity to produce truth, which has become a cornerstone, has legitimized its power and authority. However, these questions necessitate a critical discussion of science: 'Under what conditions does science produce its own legitimacy?' 'What problems does scientific knowledge make visible, and which ones does it exclude?' 'What lifestyles does science support, and which ones does it suppress?' and 'Is science as destructive as it is beneficial?' Discussing these kinds of questions is of enormous importance for the welfare, future, and security of humanity. In this context, the philosophy of science allows for a critical examination of the power, authority, and legitimacy of science. Thus, humans will have the will to build their future more consciously.

Keywords: Science, Philosophy of Science, Human, Future

*“(...) bilim, yalnızca insanın yapması gerekeni
ya da yapabileceğini bilmesinden ibaret değildir, yapabileceğini
ama belki de yapmaması gerektiğini bilmesini de içerir.”*

Gülün Adı, Umberto Eco

Giriş

İnsanın yeryüzündeki tarihi, aynı zamanda kesintisiz bir mücadelenin tarihidir. İnsan, tarihsel süreç boyunca hem doğanın zorlu koşullarına hem de diğer canlı türlerine karşı varlığını sürdürme çabası içinde olmuştur. Bu mücadele, onu kendi varlığını koruyacak, sürdürecektir ve

geliştirecek bilgi biçimleri ile yöntemler üretmeye zorlamıştır. Rasyonel bir varlık olarak insan, Antikçağ'dan günümüze uzanan süreçte gündelik, teknik, sanatsal, felsefi ve bilimsel bilgi türlerinin gelişimine öncülük etmiştir. Bu bilgi birikimi, bir yandan insanın hayatta kalmasına imkân tanırken, diğer yandan varoluşunu dönüştürme ve ilerletme olanağı sunmuştur. Zamanla bu bilgi türleri, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal varoluşun, güvenliğinin ve geleceğin teminatı hâline gelmiştir. Özellikle çağdaş dünyada bilimsel bilgi ve teknoloji, insanlığın vazgeçilmez bilgi ve güç kaynaklarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, insanın doğa üzerindeki etkinliğini artırdığı gibi, kendi varoluşunu yeniden düşünmesini ve anlamlandırmasını da zorunlu kılmaktadır.

Bilim, felsefenin uzun süredir ilgi alanı olmuştur. Antikçağ'da Aristoteles'ten başlayarak filozoflar bilimi ele almış olsalar da, bilimin felsefenin sistematik bir soruşturma konusu hâline gelmesi ancak XVII. yüzyılda mümkün olmuştur (Cevizci, 2007: 107-108). Bilim, diğer disiplinlerle karşılaştırıldığında oldukça genç bir alan olmasına rağmen, özellikle XVII. yüzyıldan itibaren insanlığın entelektüel gündeminde sürekli bir biçimde varlık göstermiştir. XX. yüzyılda ise sınırları belirginleşmiş, kavramsal çerçevesi ve metodolojisi netleşmiş bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte bilim, kendine özgü kavram, yöntem ve amaçlarıyla insanlığa sunduğu imkânlar sayesinde çağdaş dünyada temel bir yer edinmiştir (Ströker, 2005: 9). Çağdaş dünyanın vazgeçilmez bir disiplini hâline gelen bilim, farklı dönemlerde farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Örneğin, bilim; doğa dünyası ile insan dünyası üzerine yürütülen sistematik bir soruşturma (Güzel, 2010: 14); kendine özgü entelektüel bir girişim ve olgusal dünyayı tanıma ile açıklama arayışı (Yıldırım, 2008: 12); gözlem ve gözleme dayalı akıl yürütme yoluyla önce olguları, ardından bu olgular arasındaki yasaları keşfetme ve böylece gelecekteki olayları öngörme çabası olarak tanımlanmıştır (Russell, 1935: 8). Bu tanımların dönemsel olarak çeşitlilik göstermesi, bilimin durağan değil, dinamik bir disiplin olduğunu ortaya koymaktadır. Farklı dönemlerde ortaya çıkan paradigmlar, bilimin yalnızca tanımını ve kapsamını değil, açıklama biçimlerini, yöntemlerini ve bilgi üretme süreçlerini de dönüştürmüştür. Günümüzde bilimsel ve teknolojik bilgi; kanıtlanabilirlik, denetlenebilirlik, ölçülebilirlik ve metodolojik şeffaflık gibi özellikleriyle çağdaş dünyada en etkili bilgi türlerinden biri hâline gelmiştir. İnsanlığın tarih boyunca karşı karşıya kaldığı ve uzun süre çözülemeyen pek çok sorunun çözümünde sağladığı başarı, bilimi yalnızca teorik bir uğraş olmaktan çıkararak vazgeçilmez bir varlık ve güç kaynağı konumuna yükseltmiştir.

1-Bilim Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım: Bilim Felsefesi

Bilimsel dünya görüşünün çağdaş dünyada her geçen gün daha fazla kabul görmesi, aynı zamanda bilim paradigmasının farklı açılardan tartışılmasını zorunlu kılmıştır. Bu gereklilik, bir yandan bireysel yaşam dünyamızı, diğer yandan toplumsal düzenimizi ve geleceğe dair tahayyüllerimizi dönüştüren bilime bir yön verme çabası olarak okunabilir. Özellikle XX. yüzyılda yaşanan büyük ölçekli olaylar –I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı gibi insanlık tarihini derinden sarsan kırılmalar– bilimsel dünya görüşünün insan yaşamı ve geleceği üzerindeki etkilerini açık biçimde görünür kılmıştır. Bu tarihsel tecrübe, bilimin yalnızca teknik bir etkinlik değil, aynı zamanda felsefi bir mesele olarak ele alınmasını zorunlu hâle getirmiştir. Böylece bilim felsefesi, bilimi yöntemsel, epistemolojik ve etik boyutlarıyla sorgulayan temel

bir disiplin hâline gelmiştir. Bu durum, bilimsel dünya paradigmasının bilime dair derin ve sistematik bir soruşturmayı zorunlu kıldığını göstermektedir.

Bilim felsefesi üzerine sorulacak ilk ve en temel soru, “Bilim felsefesi nedir?” sorusudur. Ancak bu soruya verilecek yanıt sanıldığı kadar basit değildir; zira bilim felsefesini tanımlamak, öncelikle felsefenin kendisini tanımlamayı gerektirir. Felsefenin doğası ve kapsamı konusunda tam bir uzlaşma bulunmadığından, bilim felsefesine ilişkin tanımlar da kaçınılmaz olarak çeşitlilik göstermektedir (Rosenberg, 2015: 13). En genel anlamıyla bilim felsefesi, felsefenin bir alt disiplini olarak bilimin doğasını, kapsamını, sınırlarını, yöntemlerini ve temel kavramlarını inceleyen, bilimsel kuramlar ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi sorgulayan bir araştırma alanıdır. Bu bağlamda bilim felsefesi, bilime ilişkin sorulabilecek her türden temel soruyu dile getirir, bunların yanıtlarını araştırır ve ulaştığı sonuçları eleştirel bir süzgeçten geçirir (Çüçen, 2012: 87). Bu çerçevede bilim felsefesi; “Bilim nedir?”, “Bilimsel bilgi diğer bilgi türlerinden nasıl ayrılır?”, “Bilimsel bir soruşturmada hangi yöntemler kullanılır?”, “Bilimsel bilginin doğruluğu nasıl sınırlanır?”, “Bilimsel kuramlar gerçekliği mi yansıtır, yoksa yalnızca işe yarar modeller mi sunar?”, “Bilimsel bilgi tarafsız mıdır?”, “Bilim toplumdan ve değerlerden bağımsız olabilir mi?” ve “Bilimsel ilerlemenin etik sorumlulukları nelerdir?” gibi sorular etrafında bilimsel düşüncüyü sorgular ve çözümlemeye çalışır (Güzel, 2010: 13-14). Bu bağlamda bilim felsefesinin amacı, araştırma nesnesi olan bilimi bir bilim insanının dar uzmanlık perspektifinden değil, felsefi bir bakış açısından ele alarak onun doğasını, yöntemlerini, sınırlarını ve insanlık için taşıdığı anlamı sorgulamaktır (Çüçen, 2012: 87-88). Dolayısıyla bilim felsefesi yalnızca betimleyici değil, aynı zamanda eleştirel ve normatif bir işlev üstlenir. Bilimin yöntemsel geçerliliğini, toplumsal etkilerini ve etik sorumluluklarını tartışarak hem bilimsel pratiğe hem de toplumsal yönelimlere katkıda bulunur.

Sonuç

Antikçağdan günümüze kadar geçen süreçte, özellikle XX. yüzyıldan itibaren dünya ölçeğinde yaşanan gelişmeler, bilimin yalnızca teknik bir faaliyet değil, aynı zamanda felsefi bir mesele olarak ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Böylece bilim felsefesi, bilimi yöntemsel, epistemolojik ve etik boyutlarıyla sorgulayan temel bir disiplin hâline gelmiştir. Bu gereklilik, bilimin bireysel ve toplumsal yaşam üzerinde doğrudan gözlemlenebilir etkiler üretmesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte bilimsel paradigma, bir yandan insan yaşamına sayısız kolaylık ve imkân sunarken, diğer yandan yeni sorun alanlarının doğmasına yol açmıştır. İnsanlık, bilimsel çalışmalar sayesinde ulaşım, iletişim, sağlık, tarım ve teknoloji gibi pek çok alanda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Ancak bu gelişmeler; iklim değişikliği, çevresel felaketler, doğal kaynakların tükenmesi, toprak ve su kirliliği ile biyolojik çeşitliliğin azalması gibi, kimi zaman geri döndürülemez olumsuz sonuçlara da neden olmuştur. Bu durum, bilimsel bilginin yalnızca pratik faydalarıyla değil, aynı zamanda etik ve ontolojik sonuçlarıyla da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bilim felsefesi bu noktada devreye girerek

bilimin hem imkânlarını hem de sınırlarını sorgular, bilimsel ilerlemenin toplumsal, çevresel ve insani sorumluluklarını eleştirel bir perspektiften inceleme olanağı sunar.

KAYNAKÇA

Cevizci, A. (2007). *Felsefe*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Çuçen, A. (2012). *Bilim felsefesine giriş*. Bursa: Sentez Yayınları.

Güzel, C. (2010). *Bilim felsefesi*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Rosenberg, A. (2015). *Bilim felsefesi: Çağdaş bir giriş* (İ. Yıldız, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.

Russell, B. (1935). *Religion and science*. London: Thornton Butterworth Ltd.

Ströker, E. (2005). *Bilim kuramına giriş* (D. Özlem, Çev.). İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Yıldırım, C. (2008). *Bilimsel düşünme yöntemi: Yazılar, bildiriler, tartışmalar* (2. baskı). İstanbul: İmge Kitapevi.

THE DYNAMICS OF LANGUAGE LEARNING: A GROUNDED THEORY PERSPECTIVE

Anna Lukas

University of Vienna, Austria

Abstract:

This study introduces the Language Learning Drives and Context (LLDC) framework, developed through a grounded theory approach based on interviews with students at Austrian universities. The LLDC framework conceptualizes language learning as a means to engage with four primary motivational drives: the drive for personal growth (growth drive); the drive for achieving personal success (achievement drive); the drive for social interaction (interaction drive); and the drive for intellectual and emotional stimulation (stimulation drive). Unlike traditional theories focusing predominantly on conscious motivation, the LLDC framework emphasizes the influence of the unconscious mind. Additionally, a thematic analysis of the data highlights the impact of contextual factors on drive engagement. Noteworthy, spontaneous and memorable experiences significantly influence learning processes and regulation, alongside institutional and cultural contexts. This suggests that the role of motivation should be reconsidered, not as a constant force but as an emergent factor that intermittently influences behavior and either facilitates change or maintains established routines.

Keywords: Motivation, grounded theory, drives, contextual factors, language learning.

ENHANCING COGNITIVE FUNCTION THROUGH IMPROVISATION IN CARNATIC MUSIC: A COMPREHENSIVE ANALYSIS

Ananya Sharma, Luciana Dias

Institution: University of Milan, Italy

Abstract:

Music permeates human existence from the earliest stages of life. From the prenatal auditory experiences to the sensory engagement of an infant with its surroundings, music instigates a profound curiosity and exploration. Music is not merely a form of entertainment but an educational phenomenon that intricately weaves together learning and enjoyment. The scientific community has long recognized the interplay between music, education, and cognitive enhancement, exploring its potential as a tool for advancing human cognition. In the Carnatic music tradition, seven fundamental notes—Sa, Ri, Ga, Ma, Pa, Da, and Ni—correspond to the Western notes C, D, E, F, G, A, and B. Carnatic music distinguishes itself through the deliberate use of microtones, gamakams (ornamentation), and a repertoire of performance styles that have evolved over centuries. The complex raga system is rooted in extensive experimentation with srutis (musical pitches) and human perceptual capabilities. Additionally, the concept of ‘rasa’—the emotions elicited by specific srutis and ragas—integrates the power of language with musical expression. Carnatic music encompasses Kalpita sangeetam (pre-composed music) and Manodharmam (improvised music). This study focuses on Manodharmam and its components, including raga alapana, swara kalpana, neraval, and ragam-tanam-pallavi (RTP). Detailed exploration of mathematical techniques in improvisational practices, including examples from live performances, highlights their influence on cognitive processes. The analysis also covers techniques for swara kalpana and alapana development, emphasizing their effects on cognitive functions and the enduring melodic impact on audiences.

Keywords: Carnatic Music, Manodharmam, Cognitive Function, Raga Alapana, Improvisation

REVISITING OBJECT RELATIONS IN ARABIC SYNTAX

Kofi Osei

(University of Ghana, Ghana)

Abstract:

While the grammatical relation of the object has not received the same level of scholarly attention as the subject, it is crucial for a comprehensive understanding of syntactic structures. In cases involving a monotransitive verb, such as "kick," identifying the grammatical relation can be straightforward. Nevertheless, the term "object" often encompasses phenomena that do not entirely match the characteristics of the canonical object. Notably, this includes non-canonical objects found in double-object constructions, where both indirect and direct objects are present, as seen in sentences like "He bought his dog a new collar." This paper explores how the criteria for identifying grammatical relations, as discussed in theoretical and typological literature, can be applied to Arabic. It also introduces additional language-specific criteria derived from the canonical object in Arabic. By applying these criteria to non-canonical objects, the study reveals the extent to which these objects conform to or diverge from the canonical model. Contrary to the view that the direct object is more akin to the canonical object than the indirect object, the findings suggest that the indirect object actually exhibits a closer resemblance to the canonical object in monotransitive clauses.

Keywords: Canonical objects, double-object constructions, direct object, indirect object, non-canonical objects.

COMPARATIVE ANALYSIS OF AFFRICATE INITIAL CONSONANTS IN MANDARIN AND SLOVAK LANGUAGES

Elena Novak, Ming Zhao,

National University of Mongolia, Mongolia

Abstract:

This study explores the differences in affricate initial consonants between Mandarin and Slovak languages, aiming to enhance understanding of the distinctive phonetic features in these languages. The research focuses on identifying the challenges faced by Slovak learners in mastering the accurate pronunciation of Mandarin affricates. By examining the phonetic characteristics of affricates in both languages and utilizing voice onset time (VOT) measurements, the study sheds light on the specific pronunciation difficulties encountered. The analysis employs the Praat software to evaluate recordings from a Mandarin native speaker and Slovak learners at various proficiency levels. The findings reveal common pronunciation errors and offer insights into their underlying causes.

Keywords: Mandarin, Slovak, affricate consonants, pronunciation challenges, comparative analysis

PREDICTIVE ANALYSIS OF SOLAR ENERGY TRENDS IN EGYPT BY 2035 USING A DYNAMIC BAYESIAN FRAMEWORK

Victor J. Leclerc, Nia K. Tsegaye
University of Ljubljana, Slovenia

Abstract:

Bayesian networks have emerged as a valuable analytical tool in the energy sector, offering insights into various applications. This study focuses on leveraging a dynamic Bayesian network to project the future of solar energy in Egypt up to 2035. The analysis incorporates multiple factors influencing the solar energy market share, evaluated through historical data and probabilistic models such as the Z-distribution approach and Chebyshev's inequality theorem. By deriving both separate and conditional probabilities for each factor, the study aims to forecast potential market share scenarios. The results suggest that the dynamic Bayesian model is effective for scenario and decision analysis, forecasting that the solar energy market share in Egypt could significantly increase by 2035, provided its usage grows. Specifically, the analysis identifies the best-case scenario where there is an 85% probability of the solar energy market share surpassing 10% of the total energy market, compared to a worst-case scenario with only a 24% probability. Policy analysis was employed to examine the impact of varying controllable decision variables on the model's target nodes. Additionally, optimal environmental and economic scenarios were developed to enhance the model's accuracy, incorporating time-dependent weather variables into the dynamic Bayesian network.

Keywords: Dynamic Bayesian network, probabilistic modeling, solar energy forecasting, policy analysis, Chebyshev's inequality

ANALYZING STOP CONSONANTS IN MANDARIN CHINESE AND SLOVAK: A COMPARATIVE STUDY USING PRAAT

Helena Novak,

University of Ljubljana, Slovenia

Abstract:

The effective acquisition of Mandarin Chinese pronunciation is critical during the early stages of language learning. This study performs a comparative analysis of stop consonants in Mandarin Chinese and Slovak, focusing on the distinctions in articulation places and manners to identify key challenges faced by learners. By utilizing the Praat software to analyze recorded speech samples, we examine variations in pronunciation among students with different proficiency levels in Mandarin. The study highlights discrepancies in the voice onset time (VOT) of stop consonants between the learners' pronunciations and those of native speakers, revealing gaps in accurate pronunciation and providing insights into common pronunciation errors.

Keywords: Mandarin Chinese, comparative analysis, Praat, pronunciation, Slovak.

NEW PERSPECTIVES ON THRESHOLD CONCEPTS IN TESOL: A THEMATIC EXPLORATION OF DISCIPLINARY CORE PRINCIPLES

Laura Schmidt, Michael Rossi

University of Freiburg, Germany

Abstract:

The concept of Threshold Concepts provides a novel framework for understanding how mastering specific concepts can profoundly impact students' comprehension of subject matter and their integration into disciplinary communities. Achieving advanced levels of understanding in a discipline requires navigating through these fundamental knowledge thresholds. This study employs a thematic analysis to explore key disciplinary principles and identifies eight candidate Threshold Concepts integral to effective TESOL practices. The interplay among these proposed TESOL Threshold Concepts, foundational TESOL principles, and instructional methods suggests a model that organizes these concepts into overarching categories of TESOL practitioner focus. This perspective challenges the traditional view of Threshold Concepts as merely a subset of core disciplinary ideas. The paper concludes by examining the implications of this Threshold Concepts framework for enhancing TESOL initial teacher education (ITE) and ongoing professional development (INSET).

Keywords: TESOL, threshold concepts, TESOL principles, TESOL ITE/INSET, professional development.

EXPLORING ARCHITECTURAL TYPOLOGIES THROUGH THE AFFORDANCE THEORY

Thomas Schmidt

University of Vienna, Austria

Abstract:

This study delves into the affordance theory to uncover and establish new architectural typologies. By focusing on the ecological concept of affordance, the paper aims to develop a framework that integrates theoretical insights with practical architectural applications. The research incorporates two primary sources: 1) Gibson's foundational definition of affordance and 2) Recent studies on affordance categorization. From this analysis, the study identifies 16 distinct affordance typologies, exploring their potential for combination. To illustrate these typologies and enhance understanding, the paper presents a variety of architectural examples. An experimental approach is employed to validate the utility of these typologies in assessing and interpreting different environments. This process involves two key phases: 1) Diagnostic Phase: Analyzing environments using the newly developed typologies; and 2) Evaluation Phase: Assessing these environments based on emotional responses (positive affect 'PA' and negative affect 'NA') and architectural criteria (aesthetic quality, cost-efficiency, and functionality). The results demonstrate that the typologies effectively interpret affordances across various settings, revealing diverse interaction patterns. The study also highlights how different typologies lead to varying evaluations of environments, recommending certain typologies over others. Ultimately, the paper provides a guide for architects to diagnose, evaluate, and apply affordance theory in their designs, offering a pathway to enhancing interaction quality in architectural environments.

Keywords: Affordance theory, architectural typologies, environmental evaluation, emotional response, architectural criteria

ENHANCING SUSTAINABLE DECISION MAKING THROUGH THOUGHTFUL INTELLIGENCE

Alisher Rahmatov, Darya Kholmatova
Tajik State University, Tajikistan

Abstract:

Thoughtful intelligence provides a crucial foundation for enhancing decision-making processes by emphasizing the sustainable impact of leaders' choices. This concept involves a deep awareness of how one's thoughts, words, and actions affect the well-being and development of individuals, groups, and nations. Despite its importance, thoughtful intelligence has not been extensively explored in Decision Support Systems (DSS), which traditionally focus on quantifying knowledge and its application. This paper addresses the gap by proposing a model for a Thoughtful Decision Support System (TDSS). The study aims to elucidate the principles of thoughtful intelligence and integrate them into a Decision Support System framework. Thoughtful intelligence is characterized by three core competencies: i) Awareness of the long-term consequences of decisions made within specific contexts, ii) A strong sense of purposeful action, and iii) Deep connectivity with people and the environment. It also encompasses seven supportive competencies: Righteousness, Purposefulness, Understanding, Contemplation, Sincerity, Mindfulness, and Nurturing. Two research methods were employed: Focused Group Discussions to assess existing DSS, which revealed six prevalent systems and a notable lack of thoughtful intelligence in sustainable decision making, and the Delphi method to refine the definition of thoughtful intelligence and its incorporation into TDSS. The results facilitated the conceptualization of thoughtful intelligence and its application in decision-making literature. TDSS is proposed as a valuable addition to existing decision-making frameworks, targeting top leaders.

Keywords: Thoughtful intelligence, Sustainable decision making, Thoughtful decision support system.

THE SIGNIFICANCE OF BIRTHDAYS: AN ANALYTICAL STUDY OF RITUALS AND SOCIAL DYNAMICS IN GLOBAL CULTURES

Arun Rathasak, Nattapong Mahakot

University: Chulalongkorn University, Thailand

Abstract:

In an era marked by increased social distancing and individualistic perspectives, fostering personal connections and social engagement has become increasingly vital. The notion of social belonging and positive interpersonal interactions has emerged as a crucial need. This theoretical paper aims to explore the concept of birthdays, a common and widely recognized phenomenon across various cultures. By providing a comprehensive review of birthday rituals and customs, this study seeks to enhance understanding of this universally significant event.

Historically, birthday celebrations were exclusive to royalty and nobility, but over time, they have transformed into a global tradition embraced by diverse cultures. While many birthday practices and symbols have become widespread, certain cultures have developed distinctive customs reflecting their unique values and traditions. The concept of birthdays holds particular significance in Judaism, where it is regarded as a fortuitous day and a personal celebration for the individual.

This paper examines birthday customs across different cultures, including Judaism, and highlights notable historical birthdays. It also explores the representation of birthdays in music, literature, and art, accompanied by insights from notable scholars. The theoretical analysis suggests that birthdays serve as significant markers in the life cycle and play a role in socialization and human development. Additionally, birthdays symbolize belonging and group unity, reinforcing the celebrant's sense of identity and importance. The recurrence of these elements during birthday celebrations fosters positive self-perceptions.

Based on the theoretical review, the paper proposes that the profound significance of birthdays could underpin intervention programs aimed at enhancing participants' sense of belonging and empowerment. Furthermore, birthday celebrations may offer therapeutic benefits within group settings. Concrete recommendations are provided at the conclusion of the paper.

Keywords: Birthdays, global rituals, social dynamics, cultural customs, group unity

COMPARATIVE ANALYSIS OF DIGITAL AND CONVENTIONAL POLICY POSITIONS: INSIGHTS FROM A THAI POLITICAL LANDSCAPE

Suriya Preechapan, Ananda Chaiyapong, Naree Thongyoo
Chulalongkorn University, Thailand

Abstract:

In the contemporary political arena, digitization frequently features in election discourse, yet political parties often fail to clarify their specific stances on digital issues to voters. To address this gap, the 'Digital Policy Insight' (DPI) initiative was established ahead of Thailand's 2023 elections. This project surveyed 5,200 candidates regarding their digital policy perspectives and values. The DPI serves as a digital policy augmentation to the existing 'VoteSmart' advisory platform, allowing a direct comparison between digital policy attitudes as captured by the DPI and the comprehensive yet conventional topics covered by the 'VoteSmart' survey. This study aims to examine and visualize discrepancies between conventional and digital policy domains in response patterns both across and within political parties. Utilizing dimensionality reduction techniques (including multidimensional scaling and principal component analysis) to illustrate inter-party differences, and standard deviation measures to assess intra-party coherence, the research reveals that digital issues exhibit less inter-party polarization compared to traditional policy areas. Parties demonstrate greater consensus on digital matters than on conventional policy issues. Conversely, the analysis presents a nuanced view on intra-party unity: parties with consistent positions in conventional areas show lower unity on digital issues, while those with varied conventional stances display greater cohesion on digital topics. Overall, the results suggest a more harmonious environment for digital policy discussions relative to conventional politics. Future research could benefit from similar initiatives in other countries to enhance comparative insights.

Keywords: Digital policy comparison, political candidate digital perspectives, Thailand elections

THE CULTURAL AND SOCIAL SIGNIFICANCE OF BIRTHDAY CELEBRATIONS: A COMPARATIVE ANALYSIS ACROSS DIVERSE SOCIETIES

Faisal Al-Harthy, Aisha Al-Maawali

University: Sultan Qaboos University, Oman

Abstract:

In the context of increasing individualism and social distancing, maintaining personal connections and social engagement has become crucial. The concept of social belonging and meaningful interpersonal interactions is now more important than ever. This study investigates the significance of birthdays—a universally observed phenomenon—through an analytical lens. By reviewing birthday rituals and customs across various cultures, this paper aims to deepen understanding of this globally relevant event.

Traditionally, birthday celebrations were limited to royalty and the elite, but they have evolved into a global practice embraced by many cultures. Despite the widespread adoption of birthday traditions, distinct customs reflecting cultural values and practices have emerged in different societies. In Judaism, for example, birthdays are seen as significant personal milestones, imbued with special meaning.

This paper provides a comparative analysis of birthday customs across different cultures, including Judaism, and examines prominent historical birthdays. It also explores the depiction of birthdays in music, literature, and art, drawing on the perspectives of leading scholars. The analysis indicates that birthdays are pivotal life markers, influencing social interactions and personal development. Furthermore, these celebrations reinforce a sense of belonging and group cohesion, enhancing the celebrant's identity and significance. The repetition of these elements during birthday festivities contributes to positive self-perception.

The paper concludes by suggesting that the profound impact of birthdays could support intervention programs aimed at fostering a sense of belonging and empowerment among participants. Additionally, birthday celebrations may provide therapeutic advantages in group settings. Practical recommendations are offered to enhance the efficacy of such programs.

Keywords: Birthdays, cultural rituals, social interactions, cultural practices, group cohesion

LANGUAGE POLICY AND NATION BUILDING: LESSONS FROM SOUTH ASIA AND BEYOND

Sami Al-Farsi

Omar Al-Harbi

Muscat University, Oman

Abstract:

In post-colonial states characterized by ethnic and linguistic diversity, language policy plays a crucial role in shaping national identity and managing minority representation. This paper explores how language policy can both facilitate and impede nation-building efforts. It argues that the adoption of a widely spoken lingua franca as a national language—whether officially or unofficially—can significantly contribute to long-term nation-building in such states. The study examines the cases of Sri Lanka, Indonesia, and India, comparing their post-World War II colonial legacies and the varying impacts of their language policies. The analysis highlights the importance of inclusive language strategies for sustainable nation-building in post-colonial contexts.

Keywords:

Language policy, Nation building, Post-colonial states, South Asia, Inclusivity

ANALYZING PUBLIC SECTOR CORRUPTION IN NIGERIA: INSIGHTS FROM INSIDERS ON ITS NATURE, CHARACTERISTICS, AND CORE CAUSES

Amina Al-Said, Omar Al-Mansoori
Institution: Sultan Qaboos University, Oman

Abstract:

This study investigates the scope, nature, and distinctive features of public sector corruption in Nigeria, with a focus on the evolution and impact of major anti-corruption reforms. It provides a comprehensive examination of the various forms and root causes of corruption in Nigeria. The paper argues that effective anti-corruption strategies must first identify and address the most common forms of corruption and the specific underlying causes unique to Nigeria. By analyzing two prevalent types of public sector corruption and examining the inefficiencies within Nigeria's governance framework, this research underscores the need for collective action and strong domestic political will in a supportive policy environment. The study is based on an analysis of publicly available documents, case law reviews, and semi-structured interviews with experts from anti-corruption agencies, academics, and practitioners in related fields.

Keywords: Corruption, governance, public sector reform, Nigeria

ENHANCING CRIME MODELING WITH A GOAL-ORIENTED FRAMEWORK

Ahmad Al-Momani, Fatima El-Amin

Department of Criminal Justice, University of Jordan, Jordan

Abstract:

Crime modeling, specifically crime scripting, is a valuable technique designed to enhance security analysts' comprehension of criminal activities and security incidents. However, existing scripts often suffer from deficiencies, such as providing inaccurate, incomplete, or overly complex portrayals of crime processes. These shortcomings undermine the scripts' utility, particularly in identifying effective and cost-efficient situational crime prevention (SCP) strategies. This study addresses these challenges by proposing a goal-oriented crime scripting framework that enhances the quality of crime scripts. The framework's effectiveness was confirmed through validation by seasoned crime analysts. By implementing this framework, analysts can develop more accurate crime scripts, thus facilitating improved SCP measures and informed policy-making.

Keywords: Crime modeling, crime scripting, situational crime prevention, security analysis.

ADVANCED INTUITIONISTIC FUZZY VIKOR APPROACH FOR GROUP DECISION-MAKING IN SUPPLIER SELECTION

Dara Vannak, Sopheak Chan, and Kimsan So

Department of Management Science, Royal University of Phnom Penh, Cambodia

Abstract:

Supplier selection is a critical group decision-making (GDM) process wherein experts assess and rank suppliers based on predefined criteria to identify the optimal choice. Given the inherent uncertainties and indeterminate conditions in real-world scenarios, a precise decision-making framework often falls short. Intuitionistic fuzzy sets (IFSs) provide a robust solution for such ambiguous contexts. The VIKOR method, designed for multi-criteria decision-making (MCDM), aids in finding a compromise solution that balances conflicting criteria by introducing a ranking index that measures 'closeness' to the ideal solution. Despite its utility, the application of VIKOR in conjunction with IFS has been underexplored. This study aims to extend the intuitionistic fuzzy (IF) VIKOR method for addressing vendor selection issues within an IF GDM environment. We propose a model for calculating criterion weights using an entropy measure and employ the interval-valued intuitionistic fuzzy weighted geometric (IFWG) operator to construct the total decision matrix. An approach based on positive idle intuitionistic fuzzy numbers (PIIFN) and negative idle intuitionistic fuzzy numbers (NIIFN) is then developed. The proposed method's effectiveness is demonstrated through its application to a vendor selection problem.

Keywords: Group decision making, intuitionistic fuzzy entropy measure, intuitionistic fuzzy set, supplier selection, VIKOR.

THE INFLUENCE OF CULTURAL DIFFERENCES ON TOURIST EVALUATIONS OF HOTEL SERVICE QUALITY

Aisuluu Tulegenova, Kamil Akhmetov
University of Kazakhstan, Kazakhstan

Abstract:

This research aims to explore how cultural differences influence tourists' perceptions and evaluations of hotel service quality and their subsequent behavioral intentions. Utilizing Hofstede's cultural dimensions theory, this study seeks to advance understanding of how cultural background affects hotel service evaluations and to identify potential discrepancies between the perceptions of Kazakhstani and Western tourists. A cross-sectional descriptive approach was employed, with data collected from tourists staying in luxury hotels in Kazakhstan via self-administered surveys. The results indicate that tourists' evaluations of hotel services vary significantly across cultures. Statistical analyses reveal that Kazakhstani tourists exhibited greater tolerance and reported higher satisfaction levels, showed a stronger likelihood to revisit and recommend the hotel, and perceived the cost of the stay as better value compared to their Western counterparts. The sample size was limited and focused exclusively on luxury hotel patrons, which constrains the generalizability of the findings. This research holds significant implications for management within the Kazakhstani hospitality sector, contributing to tourist cultural theory by highlighting the impact of cultural dimensions on service evaluations. The study underscores the absence of comparative research between Kazakhstani and Western tourists regarding their hotel experiences, thus providing valuable insights for international market segmentation and resource management in Kazakhstan's hospitality industry.

Keywords: Culture, tourist, service quality, hotel industry, Hofstede's cultural dimensions.

INTEGRATIVE APPROACHES FOR SUSTAINABLE HERITAGE MANAGEMENT: COMMUNITY ENGAGEMENT AND TRANSPARENT PLANNING

Omar Al-Farisi, Ayesha Al-Khalifa

Department of Urban Planning, Kuwait University, Kuwait

Abstract:

This study explores the integration of local communities in heritage management and advocates for the incorporation of social dimensions into the management process. Sustainable heritage management transcends mere physical preservation, recognizing the importance of social engagement and community inclusion. Often, heritage management overlooks the local population and lacks community-based planning methods, such as citizen involvement, transparency, and informative initiatives. Historical sites are frequently characterized by terms like “our heritage” and “our history,” yet heritage is not static; it links past experiences with present realities. This perspective emphasizes that heritage sites should offer value to current residents and visitors alike. Antigua Guatemala, a UNESCO World Heritage Site, exemplifies this challenge, where tourism, habitation, and recreational use are seen as threats to preservation. However, these uses also present opportunities for sustainable development. The interplay between heritage usage and its contemporary significance suggests that heritage sites should reflect both historical and current values. The study highlights examples of heritage management that focus on local community inclusion, utilizing inclusive planning methods that balance top-down and bottom-up approaches. Catalyst architecture, which integrates public participation into design processes, exemplifies this approach. By involving communities in decision-making, heritage management can achieve social sustainability and facilitate economic benefits through collective engagement. Informative, inclusive, and transparent planning strategies promote long-term heritage management by addressing both immediate preservation needs and future sustainability, ensuring ongoing value for today’s society.

Keywords: Community engagement, inclusive planning, heritage management, sustainable development, transparency.

ENHANCING URBAN DENSIFICATION THROUGH INNOVATIVE ROAD INFRASTRUCTURE PLANNING IN THE LEBANESE CONTEXT

L. Khalil, A. Fadly,

Lebanese University, Lebanon

Abstract:

This study presents a conceptual framework for advancing urban densification and minimizing short-distance travel through a novel approach to road infrastructure planning and implementation in Lebanon. It explores the development of the Compact City model, emphasizing the integration of shorter travel distances and increased land use density by shifting the focus of road infrastructure planning. The proposed methodology employs a traffic simulation model to evaluate the effects of strategic deterrence functions on congestion hotspots within the road network. Findings indicate that strategic road infrastructure planning can effectively curb urban sprawl, enhance residential density, and support mixed-use development, all while optimizing the public transport system and reducing reliance on major freeways, despite a constrained road infrastructure budget. This approach holds significant potential for cities grappling with uncontrolled urban expansion.

Keywords: Compact cities, urban densification, road infrastructure planning, traffic simulation.

UNVEILING COLOR SYMBOLISM: AN EXPLORATORY STUDY OF GOOD AND EVIL THROUGH VISUAL INTERPRETATION

Amir Rafiq, Li Na Zhang,

Chulalongkorn University, Thailand

Abstract:

This study explores the symbolic relationship between colors and the abstract concepts of good and evil, examining how color associations influence human behavior and perception. Rooted in historical traditions from ancient civilizations, including Egypt, this theory has pervaded various forms of communication such as art, fashion, literature, and religious texts. Utilizing a mixed-methods approach, this research integrates quantitative data from surveys with qualitative insights from vignettes. Participants aged 18-25 were asked to style characters with contrasting color schemes representing good and evil. The findings reveal how ingrained these color perceptions are in shaping societal norms and individual behaviors. This investigation highlights the significant impact of media and communication on our subconscious understanding of color symbolism and its relevance in the digital age.

Keywords: Color symbolism, social perception, mixed-methods research, visual representation.

ASSESSING THE INFLUENCE OF DESTINATION CHARACTERISTICS ON COASTAL TOURISTS' EXPERIENCES: A CASE STUDY OF LANGKAWI, MALAYSIA

R. A. Aziz, H. L. Tan, M. N. Rahman

Lebanese University, Lebanon

Abstract:

This quantitative research investigates the effect of destination characteristics on coastal tourists' experiences in Langkawi, Malaysia. Known for its pristine beaches and natural landscapes, Malaysia offers a range of coastal destinations, with Langkawi standing out as a prominent beach-focused tourist spot. Despite its appeal, online reviews for Langkawi often fall short compared to other beach destinations in Malaysia. This study aims to assist policymakers and tourism professionals in evaluating how destination characteristics impact visitor satisfaction and to enhance Langkawi's reputation as a premier tourist destination by delivering a memorable experience. A survey was conducted with 150 international tourists visiting Langkawi, utilizing a self-administered questionnaire. The survey focused on key destination characteristics including tourism service quality, infrastructure improvements, tourist information services, and aesthetic developments. The findings reveal that international tourists' overall satisfaction is significantly influenced by Langkawi's destination attributes. However, the aspects of destination aesthetics and tourist information services received lower satisfaction ratings, suggesting that improvements are needed in these areas. This study underscores the critical role of policymakers and tourism service providers in enhancing Langkawi's appeal to attract more visitors and promote positive word-of-mouth recommendations. It is recommended that future surveys be conducted year-round for a more comprehensive understanding.

Keywords: Destination characteristics, coastal tourism, tourism development, visitor satisfaction.

THE IMPACT OF POSITIVE EMOTIONAL STATES ON COGNITIVE DISSONANCE IN ONLINE IMPULSE PURCHASES: A EUROPEAN PERSPECTIVE

R. Schmidt, J. Klein

Department of Marketing, University of Vienna, Austria

Abstract:

Impulse buying in online environments often stems from diminished self-control, which could increase the likelihood of experiencing cognitive dissonance. This study explores how a consumer's positive emotional state moderates this relationship in the context of online impulse buying, particularly for high-value expressive products like smartphones. Previous research has generally focused on rational aspects of digital shopping, overlooking the significant role of affective states. To address this gap, we conducted a moderation analysis involving 220 impulsive online shoppers. Participants were assessed using three distinct measures: the Impulsive Buying Tendency Scale (IBTS) for impulsivity, the Positive and Negative Affect Schedule (PANAS) for emotional state, and the Sweeney Cognitive Dissonance Scale. Our findings suggest that a positive emotional state does not significantly impact the development of cognitive dissonance in the context of online impulse purchases.

Keywords: Cognitive dissonance, impulse buying, online shopping, affective states, consumer behavior.

ENHANCING ORGANIZATIONAL PERFORMANCE THROUGH SOCIAL AND CIVIC COMPETENCIES

R. Sousa, M. Pereira
Tsinghua University, China

Abstract:

In the context of the European Union's emphasis on sustainable development, social and civic competencies are increasingly recognized as pivotal for organizational success. These competencies encompass interpersonal skills, intrapersonal insights, and active democratic engagement, all of which are essential for community well-being and organizational effectiveness. The integration of these competencies reflects an organization's socio-emotional maturity and contributes significantly to its performance levels. Furthermore, these competencies facilitate the growth of human, structural, relational, and social capitals, which are crucial for enhancing organizational performance. Despite the emphasis on knowledge and information as valuable assets in contemporary society, the emotional dimension remains underappreciated. This study explores the strategic importance of competencies such as cooperation, empathy, kindness, active listening, and tolerance in fostering organizational knowledge and revitalizing human-centric processes. The study addresses the challenges and strategies for implementing these competencies within organizations and provides guidelines for effective application. These considerations are crucial in navigating the knowledge economy and achieving sustainable organizational success.

Keywords: Social competencies, civic competencies, humanization, organizational performance.

THE ROLE OF SOCIAL CONTROL IN RESPONSE TO POLITICAL DEVIANCE: THE CASE OF MORDECHAI VANUNU IN ISRAELI SOCIETY

Jing Wei,

Tsinghua University, China

Abstract:

This study explores the social response to political deviance using the case of Mordechai Vanunu, the Israeli Atomic Spy, as a focal point. Vanunu, a technician at the Dimona Atomic Research Center, initially conformed to the militaristic discourse within the Israeli defense establishment. However, he later chose to dissociate from this collective, revealing sensitive information and challenging the secrecy of Israel's nuclear program. His actions were met with severe backlash from both Israeli society and the security apparatus, which branded him as a threat and subjected him to extensive sanctions even after his release from prison. This research conducted a content analysis of six Israeli daily newspapers from the time of Vanunu's capture and trial, with an emphasis on language use, stylistic elements, and the imagery employed to portray him. Rather than merely counting occurrences of specific terms, the study analyzed the text as a cohesive entity to uncover implicit messages. The intense social response to Vanunu's actions can be understood not only as a reaction to the direct threat he posed but also as part of a broader mechanism of social control, aiming to preserve the symbolic order of Israeli society. The findings suggest that the societal reaction was designed to reinforce the collective worldview and to discipline those who challenge the established norms.

Keywords:

Militarism, political deviance, social construction, social control.

NAVIGATING THE BOUNDARIES: THE DYNAMICS OF FREE EXPRESSION IN ASIAN JURISPRUDENCE

Wei Zhang,

(National University of Singapore, Singapore)

Abstract:

In the modern digital era, the rapid expansion of mobile technology and cyberspace introduces both opportunities and challenges for the exercise of the fundamental right to free expression. While these advancements enhance free speech and press freedom, they also give rise to complex issues such as defamation, censorship, fake news, misinformation, hate speech, and copyright infringement. These challenges become increasingly prominent in the online environment, raising critical questions: How can these problems be mitigated to ensure the proper exercise of this essential freedom? Addressing this requires a comprehensive understanding of the elements and characteristics that define the nature of free expression, as well as the responsibilities of key actors in safeguarding this right. This paper delves into Asian jurisprudence to examine the guidance provided by case law from the Asian Court of Human Rights, offering insights into the lawful exercise of free expression within this context.

Keywords: Rights conflict, Asian case-law, freedom of expression, media law, digital rights.

EVOLUTION OF DE-ESCALATION UNDERSTANDING AMONG STUDENTS IN PROFESSIONAL LAW ENFORCEMENT TRAINING

Li Wei,

Southeast University, China

Abstract:

The implementation of the 21st Century Policing report in the United States has brought de-escalation techniques into the spotlight within political frameworks, policy reforms, and media discussions. A significant challenge in professional law enforcement training is the diverse interpretation and understanding of de-escalation techniques, many of which are heavily influenced by media portrayals. This study explores how university students enrolled in professional law enforcement programs define and comprehend de-escalation techniques before and after completing specialized communication coursework. Initial surveys assessed students' baseline understanding, which was largely shaped by popular media. Following the coursework, a subsequent survey revealed notable shifts in students' definitions and application of de-escalation techniques. The findings underscore the importance of clearly defining de-escalation and broadening the scope of techniques taught, which significantly enhances students' practical application in real-world scenarios. This research highlights the critical need for professional law enforcement education to transition students from media-driven perceptions to academically grounded theoretical frameworks.

Keywords: Law enforcement education, de-escalation, criminal justice training, peace officer communication strategies.

THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON THE EVOLUTION OF INDONESIA'S EMERGING INDUSTRIES

Dian Rahmadani,

Universitas Gadjah Mada, Indonesia

Abstract:

This study explores the socioeconomic impacts associated with the development of emerging industries in Indonesia. Utilizing data from Indonesia's Central Bureau of Statistics and supplementary information from the National Insurance Institute, the research investigates the economic and social shifts during the 1990s. The findings reveal that globalization has significantly influenced Indonesia's industrial landscape, leading to the decline of traditional sectors due to factory closures and workforce reductions. These changes have exacerbated unemployment among vulnerable groups, reduced income levels, and widened the gap between various socioeconomic classes in Indonesia, thus deepening social inequalities.

Keywords: Globalization, Indonesian emerging industries, public policy, socioeconomic indicators.

GOVERNMENT INITIATIVES FOR THE REINTEGRATION OF HUMAN TRAFFICKING SURVIVORS: A CASE STUDY OF VIETNAM

Raden Permadi

(Universitas Indonesia, Indonesia)

Sri Widati

(Universitas Gadjah Mada, Indonesia)

Abstract:

This study investigates the policies of the Vietnamese government concerning the reintegration of survivors of human trafficking who have returned to the country. Through an in-depth analysis of governmental and non-governmental documents, along with semi-structured qualitative interviews with service providers and trafficking survivors, this research examines the support mechanisms currently in place. The focus is on the government's efforts to address the needs and challenges of survivors during their reintegration process. Additionally, the study explores the actual conditions and services provided to these survivors and evaluates the cooperation between governmental and non-governmental organizations responsible for the reintegration process. This paper further discusses the governmental approach to human trafficking survivors and offers recommendations for policymakers to implement necessary changes and reforms.

Keywords:

Policies, social services, service provision, human trafficking, government response.

INVESTIGATING ENVIRONMENTAL EMOTIVE TRIGGERS IN EXTREMIST PROPAGANDA

Mihaela Petrescu,

University of Bucharest, Romania

Abstract:

This study aims to explore the intersection of environmental security elements within extremist propaganda, marking a pioneering effort in this specific area of research. Utilizing Rosoka, a natural language processing tool, alongside frame analysis, the research delves into how environmental frames serve as emotive triggers in extremist narratives. These frames are strategically used by violent extremist leaders to propose both violent and non-violent responses to perceived injustices. Emotive triggers are crafted to influence individual and collective attitudes, playing a crucial role in psychological warfare. A comparative research design is employed to analyze the differences and similarities between two types of extremist propaganda targeting Western audiences. The analysis, based on salience and network text analysis, uncovers how these narratives generate extremist semantic networks. Results reveal that environmental frames are consistently used as emotive triggers across different data sets and also function as tactical and informational elements. Notably, certain core environmental triggers, such as “water,” “soil,” and “trees,” exhibit significant salience across both data sets. These environmental elements can be categorized into symbolic and literal triggers. The research highlights the subcultural use of environmental emotive triggers in cyberspace to rally support for extremist ideologies and actions. Understanding the structure of propaganda is essential for developing effective counter-narratives in information operations. This study offers valuable insights for practitioners and policymakers on the intersection of environmental security and extremist propaganda.

Keywords: Emotive triggers, environmental security, natural language processing, propaganda analysis, extremist narratives.

THE SIGNIFICANCE OF PRESERVING ANCIENT, HISTORICAL, AND CULTURAL HERITAGE AND ITS ROLE IN TOURISM

Luca Bianchi, Ana Costa, Sophie Meyer, Éric Dubois

University of Lyon, France

Abstract:

In contemporary times, tourism has emerged as the largest global industry, with significant growth in cultural tourism. This sector is increasingly recognized for its role in providing visitors with valuable knowledge and insights. This article explores the importance of cultural tourism, archaeological findings, and indigenous communities, emphasizing the need to preserve these vital sources of information. Special attention is given to the archaeological records of early inhabitants in South and North America. The study employs a combination of theoretical analysis, literature review, and discussions. Archaeological records are crucial for understanding past cultures, while indigenous tourism plays a key role in preserving and promoting traditional cultures in their natural contexts. Effective cultural and indigenous tourism necessitates careful long-term planning to ensure sustainability.

Keywords: Tourism, heritage, preservation, cultural records.

ASSESSMENT OF ECOLOGICAL IMPACTS OF TOURISM ON CAJU BEACH IN PALMAS, TOCANTINS, BRAZIL

**Elena M. Rodriguez, Lukas B. Schmidt, Nadia S. Dupont, Victor M. Carvalho, Emilia T.
Alves**

University of Porto, Portugal

Abstract:

Ecological impacts refer to alterations in the physical, chemical, or biological characteristics of natural environments, typically resulting from human activities, which can affect public health, communities, and natural systems. Identifying these impacts is crucial for implementing effective mitigation strategies and ensuring their application. This study focuses on the ecological impacts at Caju Beach in Palmas, Brazil, highlighting how inadequate infrastructure exacerbates these effects. The research employed exploratory and descriptive quantitative methodologies, utilizing an environmental impact matrix developed through direct observation and documentation. Data collection occurred from August to December 2016, including photographic evidence of the impacts. The findings reveal persistent environmental degradation at Caju Beach due to improper waste disposal.

Keywords: Tourism, environmental degradation, ecological impacts, Brazil.

SUSTAINABLE MANAGEMENT OF NON-TIMBER FOREST PRODUCTS AND THEIR IMPACT ON RURAL LIVELIHOODS: INSIGHTS FROM LAMABAGAR, NEPAL

Eva Schmidt, Sofia Petrova

Department of Environmental Science, University of Freiburg, Germany

Abstract:

The role of Non-Timber Forest Products (NTFPs) has garnered increasing attention due to their potential in enhancing rural livelihoods and supporting biodiversity conservation. This study investigates the connections between NTFPs and rural livelihoods in Lamabagar, Dolakha, Nepal, with a focus on sustainable management practices and community involvement. The research aims to evaluate the status and contributions of NTFPs to local households.

Data were collected through systematic vegetation sampling across two community forests, utilizing a grid of 30 plots (10 m × 10 m) arranged in six parallel transect lines spaced 160 meters apart. A structured survey was conducted with 76 households, excluding non-responses, employing stratified random sampling to analyze the contribution of NTFPs. Additional data were obtained through key informant interviews and focus group discussions to ensure comprehensive analysis.

The study identified 36 NTFP species, with 50% used for medicinal purposes and others serving as fodder, religious items, and edible products. Species such as *Juniperus indica*, *Daphne bholua*, *Aconitum spicatum*, and *Lyonia ovalifolia* were frequently traded locally. However, protected species like *Taxus wallichiana* and *Neopicrorhiza scrophulariiflora* were also found, highlighting a need for enhanced community stewardship.

Findings reveal that over half (55%) of the surveyed households rely on NTFPs for daily needs beyond economic use, while 45% engage in direct market sales or produce local handmade goods for income. NTFPs play a crucial role in providing primary health care, particularly for the economically disadvantaged. The contribution of NTFPs spans subsistence, supplementary income, and emergency support, reflecting varying economic conditions of households.

Despite improvements in forest management post-community handover, the availability of key medicinal herbs like *Rhododendron anthopogon*, *Swertia nervosa*, *Neopicrorhiza scrophulariiflora*, and *Aconitum spicatum* is declining. Key challenges include technological limitations, poor transport infrastructure, and inadequate market facilities. The study concludes that the successful integration of NTFPs into rural livelihoods and conservation efforts requires improved access to technology, market opportunities, and financial resources for local communities.

Keywords: Non-Timber Forest Products, rural livelihoods, sustainable management, medicinal plants, community stewardship.

EXAMINING THE IMPACT OF LEADERSHIP STYLES ON EMPLOYEE CREATIVITY AND ORGANIZATIONAL COMMITMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY

Phoutxay Chanthavong, Amara Lertcharoen,

Faculty of Business, National University of Laos, Vientiane, Laos

Abstract:

Effective leadership is a cornerstone for the success and sustainability of hotels, driving their ability to innovate and remain competitive. This study investigates the application of six distinct leadership styles by hotel managers in four-star establishments in Vientiane, Laos, and evaluates their influence on employees' creativity and organizational commitment. The leadership styles analyzed include democratic, autocratic, laissez-faire, transformational, transactional, and ethical leadership. A survey method was employed to collect data, using a structured questionnaire distributed among employees in Vientiane's four-star hotels. Out of 284 completed questionnaires, the analysis revealed that transactional and autocratic leadership styles were predominantly utilized. Transformational and democratic leadership styles exhibited a significant positive correlation with both employee creativity and organizational commitment. In contrast, laissez-faire leadership had a minimal effect on creativity, while ethical leadership showed a lesser impact on organizational commitment. Autocratic leadership was found to have a strong negative correlation with both variables. The study concludes that hotel managers should consider adopting transformational and/or democratic leadership approaches to enhance their teams' creativity and commitment.

Keywords: Creativity, hotels, leadership styles, organizational commitment.

ENHANCING TOURISM IN THE HISTORICAL AND CULTURAL SITES OF ALEXANDRIA: A COMPREHENSIVE APPROACH

Laura S. Martinez, Elena K. Prokopiou

Department of Cultural Heritage Studies, University of Lisbon, Portugal

Abstract:

Alexandria, a city renowned for its historical significance, stands as a monumental example of cultural and archaeological wealth. Positioned strategically and blessed with a favorable climate, Alexandria has been a crossroads of various civilizations, resulting in a rich tapestry of heritage sites spanning from the Ptolemaic and Greek eras to Roman, Coptic, Islamic, and modern times. This paper examines the unique urban planning patterns of Alexandria, including both Hellenistic and modern layouts, and assesses the city's underutilized potential as a tourism hub compared to other Egyptian cities. The study addresses the lack of effective methodologies for integrating heritage areas into the city's tourism infrastructure. It proposes a strategic framework to enhance the visibility and accessibility of Alexandria's archaeological and historical sites. The research is structured around two main components: a historical analysis of Alexandria's urban evolution and its key monuments, including sunken sites and their impact on tourism, and an evaluation of the Alexandria Library's role in shaping the city's global profile. The second component presents a series of proposed tourism routes designed to showcase Alexandria's diverse attractions, including heritage sites, archaeological remains, and sunken monuments. The paper concludes with the recommendation of three distinct tourism routes: the first encompassing the city's major landmarks and modern attractions, the second focusing on heritage sites, sunken monuments, and the Alexandria Library, and the third dedicated to the sunken monuments and the Library. These proposed routes aim to boost Alexandria's tourism sector, contributing to the city's economic development and broader national growth.

Keywords: Archaeological sites, heritage tourism, urban planning, cultural heritage, tourism development

EVALUATING THE IMPACT OF ELECTRONIC CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT IN THE HOSPITALITY INDUSTRY: EVIDENCE FROM TWO HOTELS IN AUSTRIA

Dr. Emilia Huber, Dr. Franz Kiley

Department of Business Administration, University of Vienna, Austria

School of Hospitality Management, University of Salzburg, Austria

Abstract:

In the context of the increasingly competitive global hospitality sector, enhancing tourism competitiveness has become a critical focus for many stakeholders. A widely recognized strategy to achieve this competitive edge is through the implementation of electronic customer relationship management (e-CRM) systems. These systems enable organizations to not only manage customer interactions more effectively but also to enhance other key business processes, such as knowledge and employee management. Recently, the tourism industry in Austria has experienced significant economic growth, presenting new opportunities for improving business performance by leveraging existing and potential customer bases. This study investigates the effectiveness of e-CRM as a strategic tool within the Austrian hotel sector. The research employs a quantitative methodology to assess the impact of e-CRM on competitive advantage and business performance. The findings demonstrate that e-CRM is a highly effective strategic instrument in the Austrian hotel industry, contributing positively to organizational performance and competitive positioning.

Keywords: Electronic customer relationship management, hospitality, competitive advantage, business performance, Austria

EMERGING TRENDS AND BEHAVIORAL SHIFTS IN INTERNATIONAL TOURISM: A CASE STUDY OF MOROCCAN OUTBOUND TRAVEL

L. Moretti, A. Schmidt

University: University of Vienna, Austria

Abstract:

Outbound tourism from Morocco, reflecting broader patterns in many developing nations, illustrates the disparities between affluent and less developed regions. While international tourism is perceived as a sign of progress by a financially privileged minority, the majority of the Moroccan population aspires to migrate to developed countries for better living conditions. Access to international travel is further restricted by visa regulations, bureaucratic hurdles in destination countries, and security measures, which perpetuate inequalities in tourism opportunities. This study provides an in-depth analysis of the outbound tourism trends from Morocco, examining tourist behavior and preferences through a survey of 50 travel agencies. It explores the various facets of Moroccan outbound tourism, including destination choices and traveler profiles, and identifies barriers to broader access to international travel. The research highlights the evolving patterns in Moroccan tourism and societal shifts through a comprehensive statistical model.

Keywords: International tourism, Morocco, travel behavior, tourism trends, migration, visa restrictions.

WOMEN'S EMOTIONAL WELL-BEING AND FAMILY SUPPORT SYSTEMS IN IRAN

Asst. Prof. Dr. Parvin Rahimi, Res. Analyst Leila Sadeghi

Department of Psychology, University of Tehran, Iran

Abstract

This study explores the intricate relationship between women's emotional well-being and the role of family support systems within the sociocultural context of Iran. Emotional well-being is a significant determinant of women's overall health and quality of life, particularly in regions where traditional family structures heavily influence individual experiences. Iranian women often navigate complex social expectations that impact their mental health, making family support a critical resource. Through a mixed-methods approach involving surveys and in-depth interviews with married women aged 20-60, the research identifies how perceived emotional and instrumental support from family members enhances resilience against psychological stressors. The findings emphasize the importance of strong family networks that provide emotional validation, practical help, and social integration. Moreover, the study discusses how self-efficacy moderates the relationship between support systems and emotional health, suggesting interventions that bolster individual empowerment alongside family cohesion. The implications span beyond mental health, as improved emotional wellbeing positively affects women's participation in education, employment, and community life. The paper recommends culturally sensitive policies to promote family-based support structures and mental health programs tailored for women in Iran.

Keywords: emotional well-being, family support, women's mental health, cultural context, Iran

FAMILY ROLES AND THEIR IMPACT ON WOMEN’S HEALTH OUTCOMES IN IRAN

Assoc. Res. Roya Samadi, Res. Fellow Parisa Gholami, Lect. Elham Mirzaei
Faculty of Social Sciences, Shahid Beheshti University, Iran

Abstract

This paper investigates how various family roles and responsibilities affect the health outcomes of women in Iranian society. In the traditionally family-centered culture of Iran, women often fulfill multiple roles—as caregivers, mothers, and household managers—that shape their physical and psychological health. The study employs a quantitative survey of over 500 women to assess the correlation between family role burden and health metrics including stress levels, incidence of chronic conditions, and healthcare utilization. Results indicate that high caregiving demands and restrictive gender roles correlate with elevated health risks and lowered well-being. The study identifies that familial support mitigates some adverse effects but calls for balancing roles through social and policy initiatives. Recommendations include educational programs for families to redistribute responsibilities and enhance support mechanisms. By illuminating these dynamics, the paper contributes to understanding the social determinants of health for women in Iran and highlights avenues to promote healthier family environments.

Keywords: family roles, women’s health, caregiving burden, gender roles, Iran

THE INFLUENCE OF FAMILY STRUCTURE ON WOMEN'S PHYSICAL HEALTH IN ETHIOPIA

Sr. Lec. Kiya Tekle, Postdoc Abeja Mengistu, Res. Assoc. Tsegaye Berhanu
School of Public Health, Addis Ababa University, Ethiopia

Abstract

This research examines how different family structures influence the physical health of women in Ethiopia. Family composition, including extended, nuclear, and single-parent households, affects access to healthcare, nutritional intake, and stress management among women. Using a cross-sectional study design with 700 female participants from diverse regions, the study measures physical health indicators such as BMI, chronic disease prevalence, and self-reported health status. Findings reveal that women in extended family households tend to have better nutritional outcomes but experience more stress-related disorders due to caregiving demands. Conversely, women from nuclear families face challenges accessing consistent social support, impacting their health maintenance. The study underscores that culturally sensitive health interventions must consider family structure as a key determinant. It advocates for policies targeting community health education and family support services tailored to diverse family settings in Ethiopia.

Keywords: family structure, women's physical health, Ethiopia, social support, health disparities

CAREGIVING RESPONSIBILITIES AND WOMEN'S HEALTH IN ETHIOPIAN HOUSEHOLDS

Res. Assoc. Mekonnen Gebre

Department of Social Work and Community Development, Addis Ababa University, Ethiopia

Abstract

This study focuses on the impact of caregiving responsibilities on the health outcomes of Ethiopian women, who traditionally bear a disproportionate share of household and family care work. The research uses qualitative interviews and focus groups to explore how caregiving roles affect physical and mental health, access to healthcare, and social participation. Results indicate significant health challenges related to chronic fatigue, stress, and limited time for self-care. Despite these hardships, caregiving is culturally valued, complicating efforts to redistribute responsibilities. The study suggests social policies aimed at providing respite care and empowering women through community programs. Enhancing societal awareness about caregiving burdens and promoting equitable allocation of household tasks are critical for improving women's health and well-being.

Keywords: caregiving, women's health, Ethiopia, social policy, family responsibilities

WOMEN’S ACCESS TO FAMILY HEALTH RESOURCES IN EGYPTIAN COMMUNITIES

Vis. Scholar Nour Abdallah, Res. Scientist Heba El-Masry, Asst. Lec. Dina Fathi
Faculty of Medicine, Cairo University, Egypt

Abstract

This study evaluates barriers and facilitators influencing women’s access to family health resources in diverse Egyptian communities. Socioeconomic status, family size, educational attainment, and cultural norms play pivotal roles in determining healthcare access. Data collected through household surveys and health records from 800 women reveal disparities in utilization of maternal and preventive health services. The findings highlight that family decision-making dynamics and spousal support critically influence women's health behaviors. Community health initiatives focused on education and male involvement substantially improve resource use. The study recommends strengthened primary healthcare infrastructure and culturally tailored outreach programs to ensure equitable healthcare access for women across Egypt.

Keywords: family health resources, healthcare access, women’s health, Egypt, socioeconomic factors

THE EFFECT OF FAMILY INTERVENTIONS ON WOMEN'S CHRONIC DISEASE MANAGEMENT IN EGYPT

Asst. Lec. Mona Salama, Clin. Res. Zeinab Nasser
Department of Nursing, Alexandria University, Egypt

Abstract

This research examines how structured family interventions assist women in managing chronic diseases such as diabetes and hypertension in Egypt. Employing a longitudinal interventional design, the study recruited 250 female patients to participate in family-inclusive educational and support programs. Outcome measures included medication adherence, glycemic control, blood pressure levels, and quality of life indices over six months. Findings demonstrate significant improvements in clinical and psychosocial parameters, attributing success to family involvement in care routines and emotional support. The study emphasizes the importance of integrating family members into chronic disease management, suggesting that health systems adopt family-centered approaches to improve outcomes for women.

Keywords: chronic disease management, family intervention, women's health, Egypt, diabetes

FAMILY INFLUENCES ON WOMEN’S MENTAL HEALTH IN SPAIN

Sr. Res. Lucia Martínez, Lecturer Carmen López, Acad. Coord. Pilar Sánchez
Department of Psychology, University of Barcelona, Spain

Abstract

This study explores the influence of family relationships on women's mental health in Spain, focusing on how positive and negative familial interactions impact psychological well-being. Using a sample of 300 women undergoing mental health treatment, the research employs psychometric assessments and semi-structured interviews to evaluate family cohesion, conflict, and support. Results indicate that strong, supportive family ties correlate with reduced anxiety and depression, while familial conflict exacerbates mental health issues. The study advocates for incorporating family therapy and relational interventions in mental health services. It also calls for greater awareness of family dynamics in clinical assessments to better tailor therapeutic plans for women.

Keywords: family influence, mental health, women, Spain, family therapy

WOMEN'S HEALTH DECISION-MAKING AND FAMILY DYNAMICS IN SPAIN

Res. Fellow Sara Fernández

Institute of Social Medicine, Complutense University of Madrid, Spain

Abstract

This research examines how family dynamics shape women's healthcare decision-making in contemporary Spanish society. Through ethnographic fieldwork and surveys, the study investigates the role of family members, especially spouses and elders, in influencing women's choices regarding medical treatment, reproductive health, and preventive care. Findings reveal that while women increasingly assert autonomy, familial expectations and cultural norms still impact decisions significantly. The study proposes that healthcare providers adopt family-inclusive communication strategies that respect women's agency while acknowledging relational contexts. Enhancing understanding of these dynamics can improve patient-centered care and health outcomes for women.

Keywords: decision-making, family dynamics, women's health, Spain, healthcare autonomy